

CLASICII LITERATURII UNIVERSALE

BALZAC

OPERE

★★★★★

★★★★★

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

HONORÉ
DE BALZAC

OPERE

VOLUMUL XII

(Teatru)

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

București — 1964

BALZAC AUTOR DRAMATIC

Cu teatrul lui Balzac, sîntem pe latura poate cea mai neînsemnată a mării lui opere de creator. Asupra romancierului, critica a emis opinii, dintre care unele au rămas memorabile. El a fost declarat cînd „un Homer modern“, cînd „un Shakespeare al secolului al XIX-lea“. La un astfel de autor, creațiile chiar minore devin cel puțin tot atît de interesante cît operele de valoare ale unui scriitor secundar. De aceea teatrul lui Balzac stîrnește interesul cititorului, dacă mai cu seamă e raportat la autorul lui. Dramaturgia balzaciană aparține viziunii din care a ieșit, și pe care a întregit-o, *Comedia Umană*. At t personajele noi, evolu nd numai în spațiul scenic, c t și cele cunoscute de mai înainte din romanele lui, ne conduc în aceeași lume a burgheziei mici și mari franceze, chiar c nd această burghezie vrea să se scuture de sine, ascunz ndu-ș  identitatea sub titluri și atitudini nobiliare.

Dintre personajele romanelor, singurul, pe care Balzac îl suie pe scenă, este cunoscutul Vautrin. El apare mai  nt i în *Moș Goriot*, fiind apoi centrul epic al *Iluziilor pierdute*, al *Splendorilor și mizeriilor curtezanelor* și al *Ultimei încarnări a lui Vautrin*. Piesa de teatru *Vautrin* se reprezintă  nt ia oară la *Théâtre de la Porte Saint-Martin* din Paris,  n 1840. Dușmanii și prietenii autorului își împart sala de spectacol; are loc o adevărată bătălie, care pare să asigure piesei un mare succes de public. Dar intervine autoritatea de stat, care interzice reprezentarea sub pretext de „imoralitate“. Este adevărat că Vautrin — fiind un ocnaș ajuns să colaboreze cu administrația de stat, colaborare cinică, disprețuitoarc de viața membrilor societății, chiar inumană, deși monstrul poartă de grijă ca un bun părinte și chiar ca o mamă unui copil, care nici măcar nu e al lui — avea de ce să scandalizeze. Totuși adevărul e că Fr d rick-Lemaître, actor celebru în epocă, juc nd în *Vautrin*, își compusese în actul al

V- lea o pieptănătură în „toupet“ („moț“ sau „creastă“), care amintea de coafura regelui Ludovic-Filip. Și astfel reprezentarea a fost oprită imediat după premieră. Piesa se tipărește însă în acelașian; se tipărește cu atita grabă că Balzac, fiind bolnav, nu poate să-i facă nici prefața, pe care o scrie abia la aproape două luni după reprezentarea ei și o împarte cumpărătorilor piesei. Prefața amintește de interdicția care a lovit reprezentarea. Balzac nu se plînge de măsura autoritară. „Ar însemna în acest caz să nu-și cunoască nici epoca și nici țara. Arbitrarul este păcatul cel mai mic al guvernelor constituționale; e infidelitatea lor față de ele însele; și de altfel știe el îndeajuns că nimic nu e mai crud decît slăbiciunea. Guvernului acesta, ca la copii, îi e permis să facă orice, în afară de bine și de o majoritate.“ Sarcasmului atît de justificat i se adaugă informația că „adevărata și cea mai bună prefață la *Vautrin* va fi... drama *Richard-Inimă-de-burete*, pe care administrația îngăduie să se reprezinte“. Deși anunțată astfel, drama n-a văzut nici scena, nici tiparul. Dar o documentare mai temeinică în legătură cu *Vautrin* o constituie scrisoarea lui Balzac către doamna Hanska: „M-am așteptat la o anumită opoziție; dar, în ciuda celor mai dușmănoase eforturi, am obținut un mare succes bănesc. Era tot ceea ce voiam pentru teatru ca și pentru mine, cînd a venit interdicția. Iată-mă deci duminică stînd pe șazeci de mii de franci pentru ca luni să nu mai fie nimic, toate frămîntările mele bănești sfîrșindu-se și poziția redevenindu-mi mai primejdioasă. Victor Hugo m-a însoțit la minister și am dobîndit certitudinea că ministerul n-avea nici un amestec, Ludovic-Filip fiind totul... Dar chestiunea asemănării cu Ludovic-Filip a fost poate ceva montat împotriva lui Harel, directorul teatrului *Porte Saint-Martin*... Jurnalismul a fost infam; s-a spus că piesa mea e de o imoralitate revoltătoare... poate să nu fie foarte bună, dar este eminemamente morală. În privința asta, ministerul, ca să acopere minia cvasi-regală, a pretextat imoralitatea, ceea ce e atroce și laș. Încît de un lucru să fiți sigură și anume că voi ataca repetat și teribil acest tron, care se clatină.“ Propunîndu-i-se o despăgubire de cinci mii de franci, Balzac, care și calculase la șazeci de mii beneficiul scandalului de la premieră, scrie: „Am roșit pînă în vîrfurile urechilor și am răspuns că nu primesc pomană“. Documentul epistolar interesează mai cu seamă prin relația pe care o are cu caracterul fantastic și polemic al lui Balzac. De la prima lui piesă, el vede teatrul ca o afacere bănească, iar în al doilea rînd *Vautrin* îi exprimă opiniile politice proprii, legitimize și în fond reacționare. Altfel piesa e o melodramă, nici mai adîncă, nici mai superficială decît alte melodrame: spectacolul înduioșării unui adevărat monstru moral, cum este *Vautrin*, de către un copil, pe care-l crește, tinde să stoarcă

lacrimile ușoare ale burghezului sentimental. Pe de altă parte, ocnașul ajuns aliat al autorității, cu legături tainice în lumea zisă mare, deși cu vocația revoltei împotriva oricărei legi morale sau sociale, e un personaj neconvingător. Și ceea ce pare mai ciudat poate, sporind inconsistența personajului, este misiunea pe care i-o dă autorul de a-i exprima, cu grandilocvență, legitimismul propriu. De aceea *Vautrin*, de câte ori a fost reluată, n-a dus la ceea ce se cheamă un succes teatral; și e de presupus, cu suficientă încredințare, că iluzia de mare succes bănesc, pe care Balzac îl și cifra după atmosfera premierei la zeci de mii de franci, venea din binecunoscuta lui reverie financiară, stîrnită adesea de factori exteriori și nu de valoarea intrinsecă a piesei.

Cua doua încercare dramatică, *Istețimile lui Quinola* (*Les ressources de Quinola*), reprezentată la *Odéon* în 1842 și tipărită la o lună după reprezentare, Balzac imaginează personaje, pe care nu le mai cunoaștem ca nume din romanele lui; dar le recunoaștem dintr-o dată ca aparținînd unei anumite lumi și problematice balzaciene. Piesa nouă este o comedie cu substrat grav, fiind o dramatizare a nereușitei omului superior în vechea societate. Acest om superior se numește Alfonso Fontanares. El trăiește pe vremea lui Filip al II-lea, regele Spaniei, și este inventatorul propulsiei cu aburi, aplicată navigației. Prin istețimea valetului său Quinola, mai „inventiv“ decît stăpînul „inventator“, reușește să ceară direct și să obțină de la rege ajutorul necesar. Regele îi asignează ca loc de punere în practică a invenției Barcelona, acordîndu-i totodată titlul de „duce de Neptunado“. Dar încep repede hîrțuielile creditorilor impacienți și mai cu seamă din partea societății constituite, tentative criminale de a-i înăbuși geniul. Apare un competitor al gloriei, om de nimic, deși zis „de știință“, avînd cu sine organizația instituțională a Cataloniei (vice-rege, mare inchiizitor, nobilime) și opinia publică; acesta, pe numele lui — Don Ramon, devine beneficiarul dolosiv al invenției lui Fontanares. Sosește însă din nou și la timp Quinola. Valetul aduce la cunoștința stăpînului că o a doua mașină, construită de el, din spirit de prevedere, în ascuns, se află în portul Barcelonei. Fontanares, cu gloria furată, dă ordin lui Quinola să scufunde vasul; și chiar în împrejurarea glorificării lui Don Ramon, o bubuitură trimite în fundul mării taina invenției, iar adevăratul inventator pleacă în Franța. Despre reprezentarea acestei piese Balzac scrie doamnei Hanska: „*Quinola* a fost obiectul unei bătălii memorabile, asemănătoare aceleia de la *Hernani*. Lumea venise să fluiera piesa de la un cap la altul, fără a vrea s-o asculte timp de șapte reprezentații consecutive. Azi, sîntem la a șaptesprezecea reprezentare și Odeonul face bani buni. A trebuit deci de șapte ori să mă aflu pe cîmpul de

bătălie și, obosit cum e oricine în timpul luptei, după ce am obținut în fine o reprezentatie calmă, a trebuit să părăsesc Parisul și să mă duc la Lagny, unde, din spirit comercial, librarul meu imprima *Quinola*." Numeroși jurnaliști dușmani combătuseră noua piesă cu *Vautrin*. „Va veni o zi, scria Balzac, în prefața tipăriturii de la Lagny, când această piesă va servi de berbec ca să se lovească o piesă nouă, așa cum mi s-au luat toate cărțile de pînă acum și chiar piesa intitulată *Vautrin*, ca să mi se înăbușe cu ele *Istețimile lui Quinola*." Dar discuția cea mai aprinsă s-a stîrnit din anecdotica piesei; prin ea, autorul aducea în scenă un om — firește — de geniu, care demonstrase puterea propulsivă a vaporilor încă de pe vremea lui Filip al II-lea al Spaniei. Faptul a părut enorm, ceea ce a făcut ca peste Balzac să se rostogolească un val de deriziune. Lumea întreagă știa de „oala lui Papin“, din memoriile acestuia scrise între 1690 și 1695. Specialiștii epocii mai știau, peste memoriile lui Papin, de lucrarea *The Scantling of one hundred inventions* (*Descrierea pe scurt a unei serii de invenții*) din 1663, a lui Edward Somerset, marchiz de Worcester; mai cunoșteau *Les raisons des forces mouvantes, avec diverses machines* etc. (*Cauzele forțelor mișcătoare, cu felurite mașini* etc.) din 1615, ale inginerului normand Salomon de Claus; și nu ignorau desigur nici faptul că, în 1543, căpitanul de vas Blasco de Garay făcuse o experiență similară chiar în portul Barcelonei și chiar în prezența împăratului Carol-Cvintul. Istoricul forței motrice a aburilor se și făcuse contemporan (*Despre mașinile cu aburi*, 1837), de un Arago, care îl publicase în *Annuaire du Bureau des Longitudes*, vol. 21 (*Anuarul Biroului Longitudinilor*); încît faptul era bine cunoscut specialiștilor. Dar ce putea ști lumea grăbită a ziariștilor? Cît despre Balzac, după cum ni se afirmă în prefața piesei, el cunoștea de mai înainte lucrarea lui Arago: „Dintre cincizeci de foiletoniști, nu e unul să nu fi socotit drept fabulă, inventată de autor, faptul istoric pe care stă piesa *Les ressources de Quinola*. Cu mult înainte ca domnul Arago să-l fi menționat în al său istoric al aburilor, autorul, căruia faptul îi era cunoscut, presimțise marea comedie care va fi precedat actul de disperare al inventatorului necunoscut care, în plin secol al XVI-lea, făcuse să meargă o navă cu vaporii în portul Barcelonei și o scufundase singur în prezența a două sute mii de spectatori. Aceasta răspunde deriziunii ridicate de pretinsa supoziție a născocirii vaporilor înainte de marchizul de Worcester, Salomon de Claus și Papin." Rîsete tot atît de hohotitoare și de nedrepte a provocat de asemenea titlul de „duce de Neptunado“, pe care Filip al II-lea îl acordă în piesă lui Fontanares. Rîsetele acestea, replică Balzac în prefață, veneau de la „spectatori care, în fiecare dimineață, citesc prin ziare titlul de duce al Victoriei, dat

lui Espartero, neputînd să ignore titlul de prinț al Păcii, dat celui din urmă favorit al penultimului rege al Spaniei. Cum s-ar fi putut prevedea o astfel de ignoranță? Cine nu știe că cele mai multe titluri spaniole amintesc de împrejurarea, căreia li se datoresc? Orendayes a luat titlul de *la Pes (al Păcii)*, pentru că a semnat tratatul de la 1725. Un amiral l-a luat pe cel de *Transport-Real (Transport-Regal)*, fiindcă a condus pe infante în Italia. Navarro l-a luat pe acela de *la Vittoria (al Victoriei)*, după lupta navală de la Toulon, cu toate că victoria fusese indecisă. Aceste exemple și atîtea altele sînt întrecute de vestitul ministru de finanțe, negustor parvenit, care a luat titlul de *Nimic-în-sine (l'Ensenada)*.“

Faustina Brancadori, iubită în piesă de don Fregose, viceregele Cataloniei, iubește pe Fontanares; ca să-l îndepărteze pe acesta de îngereasca Maria Lothundiaz, imaginează ca prin creditorii, deveniți imperioși, cit și prin furtul invenției și glorificarea frauduloasă a lui Don Ramon, să ajungă la inima inventatorului genial. Faptul se va întîmpla după moartea Mariei, cînd, rămînînd singură cu Fontanares, îi va dezvălui toate mașinațiunile pasiunii sale și, dovadă supremă a iubirii ei, va pleca alături de Fontanares și Quinola în Franța. Pînă atunci și pînă a nu muri Maria, ea vrea însă să-l convingă de absoluta nevoie a omului excepțional de a fi iubit, nu de a iubi: „Că o femeie te iubește și te slujește, mai înțeleg, dar pentru dumneata *a iubi* înseamnă *a abdica*. Cei mai de seamă oameni au dorit în egală măsură și dintotdeauna să cîștige glorie, onoruri, bogății și, mai mult ca orice, o putere suverană, care se află mai presus de toate frămîntările sociale, mai presus de geniu. Aceasta a fost lumea Cezarilor, a Lucullusilor și a Lutherilor înaintea dumitale. Iar dumneata ai pus un obstacol în calea spre această măreață existență — dragostea dumitale, demnă de un student de la Alcala. Te-ai născut uriaș și te preschimbi de bunăvoie într-un pitic becisnic. Dintre toate femeile, omului de geniu îi este destinată una singură, creată anume pentru el. Femeia aceasta trebuie să fie o regină în ochii lumii, iar pentru el, o slujitoare supusă — cum i se supune și viața — să fie veselă în timp de restriște și prevăzătoare atît în nenorocire, cit și în vrémurile de prosperitate. Trebuie să cunoască viața și capcanele ei și mai ales trebuie să fie îngăduitoare față de nestatornicia lui.“ Din pledoaria pentru sine a Faustinei Brancadori, care exprimă — aceasta e de toată evidența — gîndul lui Balzac, reținem acea „putere suverană, mai presus de geniu“, după care autorul *Comediei Umane* a alergat pînă la extenuare. În aceasta constă interesul dramatic al *Istetișimilor lui Quinola* și nu în istoria propulsiunii cu aburi sau veridicitatea titlurilor spaniole de noblețe, care au agitat exclusiv pe jurnaliștii timpului. Numai Balzac care se voise „un Napoleon

al penitei“ putea să imagineze complexul de necesitate, de viclenie și dol, în care societatea plutocratică așeza pe omul de geniu. *Isteșimile lui Quinola* se leagă prin urmare de marca operă a romancierului prin veriga de foc a problematicei omului superior în societatea banului. Puterea geniului, împiedicat să se realizeze prin factori sociali, externi și efemeri, este izvorul de meditație gravă în această comedie a inventivității nesecate a lui Quinola și a mașinațiunilor Faustinei Brancadori. „Căderea“ ei, despre care Balzac vorbește în prefață și de care zice că se consolează cu aprobarea „domnului Victor Hugo, care... a protestat împotriva publicului de la premieră, revenind să vadă piesa la a doua reprezentare“ și a „domnului de Lamartine și a doamnei de Girardin, care și-au menținut, cu toată iritația generală, prima judecată“, se datorește așadar, în cea mai mare parte, recepției improprii, dacă nu nule, a dramatismului ei latent. Nu e mai puțin adevărat însă că la aceasta au contribuit fără îndoială numeroasele artificii de autor, cum sînt travestiurile lui Quinola și alte intervenții *ex machina*, care readuc silnic acțiunea la sensul dorit de mai nainte. Încît la discuțiile aprinse, dar secundare, privind prioritatea ideii propulsiei cu aburi sau a titlurilor spaniole de noblete, care au abătut interesul public de la cuprinsul autentic al piesei, trebuie să adăugăm acele rezolvări arbitrare ale dificultății dramatice, prin care autorul el însuși tulbură pînă azi estetica spectacolului sau a lecturii. Cu deprinderea bine cunoscută la Balzac de a socoti totul în cifre bănești (banul fiind mijlocul de dominație în societatea capitalistă), el scrie doamnei Hanska următoarele: Ultimul necaz este „înșelăciunea celor de la Odeon, care m-au amăgit; dîndu-mi sala teatrului pentru ziua premierei și știind să mi-o retragă în detaliu, au lăsat să mă împovăreze pe mine prețul așa zicînd excesiv al locurilor de la premieră, care n-a dat nici două mii cinci sute de franci. Astfel eu am prăpădit patru luni din timpul meu în folosul Odeonului, ceea ce reprezintă cincisprezece mii de franci pe care i-aș fi putut cîștiga și *Quinola* nu-mi aduce nici cinci mii.“ Amărăciunea financiară pare la el mai costisitoare decît insuccesul real și, după cum se vede *Isteșimile lui Quinola*, ca și *Vautrin*, pun în mișcare dureroasă acea facultate balzaciană a visului financiar irealizabil.

Totuși, alături de nereușita bănească, nereușita artistică, legată de specificul operelor dramatice, pare a-l fi preocupat îndeajuns, de îndată ce, compunînd o a treia piesă, numită *Paméla Giraud*, o dă să fie revizuită dramatic de oameni mai familiarizați cu meșteșugul scenei, cum erau atunci Bayard și Jaime.

Paméla Giraud s-a reprezentat întîia oară pe scena teatrului parizian de la *Gaité* în 1843, apărînd ca volum în același an. Deși revizuită de cei doi specialiști, piesa cade ca și *Vautrin* și *Quinola*. Balzac

are însă acum pe cine da vina insuccesului: nu corespunseseră colaboratorii. El scrie astfel doamnei Ilanska: „*Paméla Giraud*, care îmi poartă numele, n-a fost purtată de numele meu; a căzut după cît văd și vedeți că *afacerea* a fost foarte bună pentru mine. De îndată ce mă voi înapoia (se afla la Berlin, în drum spre Paris, venind de la Petersburg, unde vizitase pe doamna Hanska, n.n.), voi explica faptul printr-o piesă, a cărei idee nu mă voi mai mulțumi s-o dau pe mîna pricepuților (*faiseurs*).“ Adevărul este însă că piesa fusese redactată în întregime de Balzac însuși, manuscrisul cu grafia proprie păstrîndu-se pînă azi; încît nu „ideea“ fusese dată pe mîna lui Bayard și Jaime, ci textul integral, pe care ei numai l-au supus trebuințelor teatrale.

Nici cu *La Marâtre* (*Maștera*), dramă de familie în cinci acte, reprezentată prima dată pe scena *Teatrului Istoric* din Paris și tipărită în 1848, Balzac nu izbutește mai mult decît cu *Paméla Giraud*. Noua piesă nu poate fi pusă în raport cel puțin cu lumea romanelor lui ca *Istefimile lui Quinola* și *Vautrin*. Abia o vagă relație cu biografia romancierului, care a trăit continuu într-un conflict nesoluționat cu mama lui, sugerează cîteodată intriga acestei drame familiale. Concepută zguduitor, piesa este o melodramă: „maștera“ Gertruda, soție de-a doua a generalului conte de Grandchamp, iubește același bărbat, pe tînărul Ferdinand Marcandal, ca și Paulina, fiica din prima căsătorie a generalului. Soluția conflictului e adusă de sinuciderea tinerilor prin otrăvire, „căsătorii în moarte“. Asupra mormîntului:

„Gertruda (se aruncă asupra lui Ferdinand, scoțînd un strigăt): Oh! (Se dă înapoi din fața generalului care se îndreaptă spre fiica lui, apoi scoate o sticlură pe care o aruncă, de îndată.) O, nu, pentru el, pentru bătrînul ăsta nefericit, mă condamn la viață! (Generalul îngenunchează în fața fiicei lui moarte.) Doctore, ce face?... O să-și piardă mințile?...

Generalul (bîlbîindu-se ca un om care nu-și găsește cuvintele): Eu... eu... eu...

Vernon: Domnule general, ce faci?

Generalul: Eu... eu încerc să mă rog pentru fata mea!“

...și cade cortina, după ce, bineînțeles, cade mai întîi piesa.

Dar Balzac revine la intriga bănească, sub aspectul creditului, pe care o cunoaște bine, cu *Le Faiseur* (*Omul de afaceri*). Această comedie a creditului, în cinci acte, e anunțată de *Revue Parisienne* („afacere“ eșuată și revista, ca toate inițiativele comercialo-financiare ale lui Balzac) încă din septembrie 1840. Se va reprezenta abia peste unsprezece ani, după moartea autorului, la teatrul *Gymnase*, în 1851, cînd va apărea și în volum, dar refăcută pe de-a întregul de Ennery, concentrată în trei acte și numită *Mercadet*, după numele personajului principal. Iar după reprezentarea textului prescurtat

de Ennery, se va reveni, în vederea tipăririi integrale la titlul original de *Le Faiseur* chiar din 1851. Piesa aduce în scenă domiciliul lui Auguste Mercadet, om de afaceri, speculator la Bursă și în fond falit, care își acoperă dezastrul financiar cu firme comerciale și exploataări fictive, asupra cărora emite acțiuni, pe care le speculează prin agenți proprii pînă la discreditul total. Parte din ruina lui financiară se datorează tovarășului de afaceri Godeau, care a fugit în India cu fondurile întreprinderii comune, promițându-i că-l ține coperțat la beneficiile aventurii. Locuiește însă într-un cartier distins al Parisului și ține casă mare, cu mobilă de lux și mese îmbelșugate, viața lui constînd în *efortul de a părea bogat*, deoarece opinia publică favorabilă despre starea omului de afaceri, în societatea capitalistă, e mai mult decît bogăția propriu-zisă, dacă aceasta nu se vede; e adică izvorul creditului, și Mercadet trăiește din credite. Totuși proprietarul imobilului, un anume Brédif, își pierde răbdarea, chirieșul său fiind în întîrziere cu plata chiriei de aproape doi ani; creditorii și zarafi ca Berchut, Verdelin, Goulard, Pierquin și Violette, aflînd că baza creditului, care i-a făcut să-l împrumute cu bani, e șubredă, se ațarnă și cer restituirea sumelor; gravitatea situației, cunoscută un timp numai de Mercadet și soția sa, se află de asemenea în discuția personalului de serviciu, neplătit, ca și în cercul furnizorilor încrezători, care dintr-o dată nu mai pot subveni la aparența de belșug și prosperitate a familiei Mercadet. În această împrejurare, un tînăr Michonnin de la Brive, care se dă drept „milionar“, neștiind încă situația falimentară a lui Mercadet, cere insistent mîna Juliei, fiica speculantului. Acesta răspîndește zvonul despre „milioanele“ viitorului său ginere și, consecutiv, apar furnizorii și la scurt timp chiar zarafii și cămătarii se reangajează în jurul posibilelor profituri, pe care Mercadet le scoate ca un vrăjitor din averea ipotetică a unui ginere. Și astfel, ajutat de puterea hipnotică a bogăției viitoare și fiind în același timp cinic și sentimental, brutal și suav, odios și gingaș, după necesitate, dar mai cu seamă plin de inteligența disperării, cu „resursele“ unui Quinola pus în situația de speculator de bursă falimentar, el începe din nou să jongleze cu „acțiunile roze ale unui ziar care ar putea să aibă succes dacă ar apărea“, „cu acțiunile albastre ale unei mine care a făcut explozie“ sau „cu acțiunile galbene ale unui pavaj din care nu se putea face baricade“. Tînărul de la Brive, miraculosul ginere, se dovedește însă un aventurier de teapa chiar a socrului însuși, pe care și-l alesese. Creditorii, amăgiți încă o dată, acționează acum în comun, urmînd să se aplice la domiciliu sechestrul judiciar. Numai că Mercadet, acest „Napoleon al afacerilor“, răspîndește la timp noutatea senzațională a întoarcerii lui Godeau, încărcat de aur, din India; și dă proporții noutății printr-o

atmosferă de mister, pe care o sporește, cînd e cazul, contestînd întoarcerea. De la Brive e pus să se deghizeze în Godeau și ținut din scurt într-o cameră, ceea ce personalul de serviciu propagă cu atît mai neîntîrziat cercului cunoștințelor de interes ale lui Mercadet, cu cît acesta interzisese formal divulgarea știrii. Concomitent, printr-o combinație de moment, plătește dintre creditori pe Berchut. Și ceata cămătarilor, convinși astfel că Godeau s-a înapoiat din India cu participația lui Mercadet la beneficii, se-nghesuie iarăși la onoarea de a li se primi creditele. Dar mitul Godeau se prefacă în realitate. Sosit la Paris, el dă dispoziție de plată tuturor datornicilor lui Mercadet, prin fiul său Adolphe, care nu e altul decît suspinătorul sărac la mîna Julici, pe care îl înlăturase din competiția amoroasă, pentru un timp, falsul milionar de la Brive. „Bogat, dar cîstit“, Mercadet izbucnește: „Te salut, o, rege al regilor, arhiduece al împrumuturilor, prinț al acțiunilor și părinte al creditului, te salut! Te salut, zeu al norocului, atît de mult rîvnit și care pentru a mia oară descinzi din India!“ Spre stupoarea cămătarilor, care îl roagă să le prelungească încrederea, el declară că se lasă de afaceri; rămas cu familia, cere să i se aducă o trăsură de piață: „L-am arătat de atîtea ori altora pe acest Godeau, încît cred că am și eu dreptul să-l văd! Hai să-l vedem pe Godeau!“ Aceasta e piesa, scuturată de tot ceea ce, incidental, o complică fantastic, făcînd-o adesea incredibilă. E comedia creditului în societatea capitalistă.

De la Balzac, s-a mai păstrat o „tragedie burgheză“ în cîinci acte, *L'École des Ménages* (*Școala Căsniciilor*), publicată în 1907. Mai fusese tipărită chiar în timpul vieții lui Balzac, într-un tiraj de numai treizeci de exemplare, nedifuzate nici acestea; iar prima reprezentare a fost pe scena teatrului Odeon, în 1910. Despre ea, nu se poate spune mai mult, decît că urmărirea efectelor de melodramatism, scoase de data aceasta din alterarea personalității, devine gravă și indiscutabilă eroare estetică.

După schița, oricît de sumară, a teatrului lui Balzac, se pune întrebarea de neînlăturat: care e cauza insuccesului în teatru a unui atît de mare romancier? Situațiile dramatice abundă în *Comedia Umană*. Nici vorbă că aceste situații l-au iluzionat pe Balzac însuși, cînd a decis să-și compună prima piesă *Vautrin*, plecînd de la cunoscutul erou al cîtorva din romanele lui; tot ele au făcut pe un Émile Fabre să-i dramatizeze *La Rabouilleuse* (*Pescuitori în apă tulbure*), pe un Adolphe Tabarant să adapteze scenic pe *Moș Goriot*, iar pe un regizor cineast să-i ecranizeze *Le Colonel Chabert*. Pe de altă parte, ceea ce uimește de prima dată, făcînd de neînțeles insuccesul, este identitatea de preocupări și material omenesc a romancierului cu dramaturgul. În principiu, nimic n-ar trebui să se opună unui

romancier de a deveni dramaturgul propriei sale creații epice sau al uneia independente, după cum tot atât de firesc s-ar părea ca un dramaturg să-și poată converti cu ușurință spectacolele în narațiuni. Atît unul cît, și altul minuieste o anume acțiune, o înlănțuire de situații, un număr de caractere, un conflict și în cele din urmă o soluție a conflictului; cel puțin, în formula clasică a genului și epic și dramatic, în care a lucrat Balzac, așa ni se pune chestiunea. De ce n-a reușit el pe deplin cu nici una din încercările lui dramatice? Între atîtea asemănări, cîte apropie genul narativ de genul reprezentării dramatice și care dau temei convertibilității lor reciproce, trebuie să existe o deosebire care le separă, deosebire peste care n-a putut trece nici Balzac și nici un alt mare romancier. În ce constă ea? E de crezut că, materialul fiind același, modul de aplicare la acest material diferă. Romanul implică o anume conduită de autor, în timp ce teatrul implică alta. E obligația la spiritul de analiză, pentru narator, și e obligația la spiritul de sinteză, pentru omul de teatru, ceea ce le înstrăinează conduita creatoare? Romancierul procedează gradual prin lungi analize, lăsînd sintetizarea întregului său material pe seama cititorului, în timp ce dramaturgul procedează prin punerea în mișcare de la început a unor sinteze vii, lăsînd analizarea materialului omenesc pe seama spectatorului? Așa crede esteticianul Victor Basch în *Études d'Esthétique dramatique*, 1920 (*Studii de estetică dramatică*): Poetul epic sau romancierul dispune de un timp și un spațiu infinit; *Comedia Umană* a lui Balzac înbrățișează, după cum se știe, o lume de volume și, dacă marele romancier n-ar fi murit la 51 de ani și ar fi atins vîrsta la care părea să-l destineze constituția lui robustă, opera ar fi putut să-i sporească cu încă douăzeci-treizeci de romane. Drama, dimpotrivă, nu dispune decît de o parcelă strict limitată de timp și de un spațiu, care, oricît a fost de considerabil lungit de către dramaturgii moderni, nu e totuși mai puțin limitat. În două sau trei ore, el trebuie să ne prezinte toate personajele în așa fel ca noi să le putem cunoaște antecedentele și starea prezentă a condiției lor sociale, a mentalității și a sensibilității lor; iar conflictele, în care se află angajați, să se îmbrace, să se înnoade și să se deznoade sub ochii noștri. În această simplificare, în acest *raccourci* impresionant și pitoresc, în arta de a ne face cunoscut cît mai iute ceea ce avem nevoie să știm, în această operă de sinteză constă tehnica dramei, în timp ce tehnica romanului constă în analiză.“

Conștiința insuccesului în teatru, la Balzac, deși el își da eșecurile, după cum s-a văzut, pe seama cînd a foiletoniștilor dușmani, cînd a cine știe cărei împrejurări totdeauna externe, era destul de clară. Dacă, avînd această conștiință, totuși a stăruit, stăruința se explică prin ideea pe care și-o făcuse el despre teatru ca „lovitură

financiară“ posibilă. E mereu de amintit că autorul *Comediei Umane* trăia într-o societate, care, ieșită dintr-o revoluție, prin care privilegiile sociale și ierarhia fuseseră abolite, ajunsese să se lase condusă de singurul privilegiu și unica ierarhie a banului. Dominația capitalului era în vremea lui monstrul născut din dezvoltarea rapidă a industriei și comerțului, din extinderea căilor de comunicație, din rapiditatea mijloacelor de transport și apariția căii ferate. E o epocă de afaceri bancare fabuloase (un James de Rothschild întemeiază prima bancă internațională și e prietenul lui Balzac), în care romancierul însuși umblă, prin tot felul de „afaceri“, după instrumentul de dominație în societatea capitalistă — *banul lichid (l'argent vif)*. În 1837, el cumpără, halucinat de îmbogățirea posibilă, o casă cu dependențe lângă Paris, la Ville d'Avray, numită *Les Jardies*, cumpără pământuri vecine, cheltuiește ruinaș cu consolidarea terenurilor șubrede, face construcții defectuoase, visează să pună în mișcare o mare lăptărie și să cultive pe mari întinderi ananas, dar pînă la urmă totul se dovedește a fi o penibilă fantasmagorie, care se lichidează printr-o vînzare disperată, pentru a fi — bineînțeles — înlocuită cu alta. Teatrul lui Balzac este tot o astfel de „afacere“, care i-a eșuat. Pentru aceasta nu este însă de neluat în seamă. Sînt în el oameni și situații, care țin prin toată semnificația lor de oamenii și situațiile romanelor lui, cît și de personalitatea istorică a lui Balzac. Cel puțin Fontanares din *Isteșimile lui Quinola (Les ressources de Quinola)* și Mercadet din *Omul de afaceri (Le Faiseur)* sînt frați buni ai parfumerului falimentar César Birotteau și ai omului de bursă, bancherul Nucingen, ca să nu ne mai gîndim, în planul fantastic, la alchimistul, cu sufletul devastat de mitul îmbogățirii, Raphael Claës din *În căutarea absolutului (La Recherche de l'Absolu)* și nici la umbrele lor diforme, Grandet-tatăl și Gobseck.

Dar *banul lichid* era pentru Balzac numai mijlocul de dominație în societatea plutocratică, în care a trăit, și la care recurgea numai fiindcă „suveranitatea geniului“ nu se putea impune prin sine.

V l a d i m i r S t r e i n u

ISTEȚIMILE LUI QUINOLA

*Comedie în cinci acte
și un prolog*

În românește de
P o l i x e n i a K a r a m b i

PROLOG

P E R S O N A J E L E

FILIP AL II-LEA

PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE CASTI-
LIA

CARDINALUL CIENFUGOS, *mare inchiizitor*

CĂPITANUL GĂRZILOR

DUCELE DE OLMEDO

DUCELE DE LERME

ALFONSO FONTANARES

QUINOLA

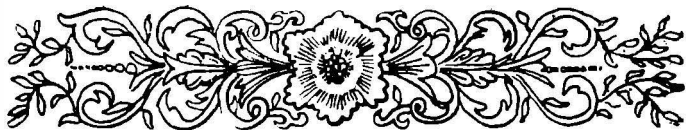
UN HALEBARDIER

UN INTENDENT AL PALATULUI

UN SERVITOR AL INCHIZITORULUI,
personaj mul

REGINA SPANIEI

MARCHIZA DE MONDEJAR

PROLOG

Acțiunea se petrece la Valladolid, în palatul regelui Spaniei. Scena reprezintă galeria care duce la capelă. Intrarea capelei se află în stînga spectatorului; aceea a apartamentelor regale, în dreapta. Intrarea principală este în fund. De fiecare latură a intrării principale stau cîte doi halebardieri.

La ridicarea cortinei, căpitanul gărzilor și trei seniori se află în scenă. Un intendent al palatului stă în picioare, în fundul galeriei.

Cîțiva curteni se plimbă prin salonul care precedă galeria.

SCENA 1

Căpitanul gărzilor, Quinola, înfășurat într-o mantie, un halebardier

HALEBARDIERUL (*barîndu-i trecerea lui Quinola*): Aiți nu între niemand fere spețial autorizațion! Ține-i du?

QUINOLA (*ridicînd halebarda*): Un ambasador! (*Îl privește.*)

HALEBARDIERUL: Te unte?

QUINOLA: De unde? Din țara mizeriei.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Cheamă-l pe majordomul palatului pentru a-i da „ambasadorului“ ăstuia onorurile ce i se cuvin. (*Halebardierului.*) Trei zile de arest!

QUINOLA (*căpitanului*): După cum se vede, cam ăsta-i chipu-n care respectați dumneavoastră drepturile omului! Ascultați, monseniore, dumneavoastră sînteți un om însemnat, iar eu, un biet coate-goale. Ei bine, după vreo două-trei vorbulițe, o să fim o apă și-un pămînt.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Dar știi că ești mucalit?! Prea mucalit chiar.

QUINOLA (*luîndu-l la o parte*): Nu sînteți dumneavoastră vărul marchizei de Mondejar?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ei și?! Ce vrei să spui cu asta?

QUINOLA: Cu toate că se bucură de o trecere nemaipomenită, marchiza este pe punctul de a se prăbuși într-o prăpastie. Și, mde... mai știi, s-ar putea-ntîmpla să-și piardă și capul.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ce bazaconii sînt în stare să născoccască asemenea indivizi! Ascultă, n-au trecut nici zece zile de la începutul lunii, și tu ești cel de-al douăzeci și doilea ins care încearcă să se strecoare, cu tot soiul de tertipuri, pe lângă favorită, pentru a-i ciupi cîtiva pistoli. Șterge-o de-aici, că de unde nu...

QUINOLA: Monsenior, de o mie de ori mai bine să vă bateți gura cu-o droaie de diavoli decît să dați cu piciorul prilejului de a-l asculta pe omul trimis de îngerul vostru păzitor. După cum vedeți... (*iși desface mantia*) nu sînt un om de rînd.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Mai pe scurt, cu ce-mi poți dovedi că ai într-adevăr o misiune?

QUINOLA (*întinzîndu-i o scrisoare*): Pentru ca secretul să rămînă între noi, înmînați-i chiar dumneavoastră scrisoarea aceasta, și... dacă marchiza n-o leșina cînd o citi-o, să mă spînzurați pe mine! Cît privește spînzurătoarea, puteți fi sigur că mi-e și mie la fel de nesuferită ca tuturor celorlalți spanioli!

CĂPITANUL GĂRZILOR: Dar dacă vreo altă femeie ambițioasă ți-a cumpărat viața în scopul de-a o distruge pe a alteia?

QUINOLA: Mă luați drept o secătură?! Viața mea prețuiește cel puțin tot atîta cît a unui Cezar. Iată, monsenior, (*desface scrisoarea, o miroase, o strînge la loc și i-o predă*) sînteți mulțumit?

CĂPITANUL GĂRZILOR (*aparte*): Poate că nu e prea tîrziu. (*Către Quinola.*) Așteaptă-mă aici, mă duc.

SCENA 2

QUINOLA (*singur, pe primul plan al scenei, privind în urma căpitanului*): Grăbește-te! O, scumpul meu stăpîn, dacă torturile nu ți-or fi zdrobit oasele pîn-acuma, poate

c-ai să scapi din pușcăriile sfin... „preasfintei Inchiziții“ datorită tocmai nepricopsitului de Quinola! Hm!... „Nepricopsit“? Cine-a pomenit vorbele-astea? Când o scăpa stăpînul meu de la-nchisoare, o să ne facem toate poftele, pentru că, de, iertat să-mi fie, dac-ai fost în stare să te descurci în Valladolid vreme de șase luni de zile bătute pe muchie, fără-o lăascaie-n buzunar și fără să te-nhațe copoi poliției, apoi asta-nseamnă că-i ceva de capul tău! Ehei, cine știe ce-ar fi putut s-ajungă... un cineva, dacă scăfîrlia asta ar fi fost folosită mai acătării! Da'... la ce s-o mai lungim? Dacă fiecare dintre noi ar ști, de la bun început, ce-o să se-alegă de capul lui, cine naiba ar mai cuteza să se înhame la drum?! Cu alte cuvinte, unul ca mine, Quinola în persoană, are să stea de vorbă cu regele! Așa o fi! Dezleagă-mi limba, milostive Doamne, apărătorul calicilor, dezleagă-mi-o ca unui... ca unei femei frumoase, ca marchizei de Mondejar, de pildă!...

SCENA 3

Quinola, căpitanul gărzilor

CĂPITANUL GĂRZILOR: Iată, marchiza-ți trimite cincizeci de poli de aur, ca să te poți înfățișa cuviincios la curte.

QUINOLA (*vînturînd aurul dintr-o mîină într-alta*): O! Cît amar de vreme s-a lăsat așteptată raza asta de soare! Aveți răbdare, monseniore, am să mă-ntorc napoi tot așa de strălucitor ca valetul de cupă căruia i-am împrumutat numele *Quinola*, sluga dumneavoastră, seniore *Quinola*, care curînd-curînd o să fie stăpînul unor moșii nemărginite, pe care *eu*, chiar *eu* în persoană, o să împart dreptatea îndată ce... (*Aparte.*) Dacă nu mă voi mai teme de ea!

SCENA 4

Curteni, căpitanul gărzilor, ducele de Lerme

CĂPITANUL GĂRZILOR (*singur, în primul plan al scenei*): Cine știe ce taină-o fi descoperit netrebnicul acesta! Verișoara mea era cît pe-acî să-și piardă cunoștința cînd a aflat povestea și îmi spunea că nu este vorba numai de ea, ci de toți prietenii ei. Într-un fel oarecare trebuie să fie amestecat

și regele în toate astea. (*Unui senior.*) Duce de Lermc, ceva nou în Valladolid?

DUCELE DE LERME (*încet*): Se spune că astăzi, în zori, pe la orele trei, ducele de Olmedo ar fi fost asasinat la câțiva pași de parcul palatului Mondejar.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ducele-ar fi în stare să se lase ciopârțit în bucăți dacă ar ști că în felul acesta ar reuși să o compromită pe verișoara mea în ochii regelui, care, asemenea tuturor oamenilor de stat, iau drept adevărul adevărat tot ceea ce este numai probabil.

DUCELE DE LERME: Se pare că dușmănia dintre duce și marchiză nu este altceva decît un șiretlic de vreme ce ucigașul nu poate fi descoperit.

CĂPITANUL GĂRZILOR: Luați aminte, duce, asemenea cuvinte nu trebuie rostite fără a fi pe deplin încredințat că sînt adevărate, și nici atunci. Lucrul acesta n-ar fi cu putință decît cu prețul unei spade înmuiate în sîngele meu.

DUCELE DE LERME: Mi-ați cerut noutăți... (*Ducele se retrage.*)

SCENA 5

Aceiași, marchiza de Mondejar

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ah! Iat-o pe verișoara mea! (*Marchizei.*) Nici acum nu v-ați liniștit, scumpă marchiză! Dacă țineți la salvarea noastră, stăpîniți-vă, altminteri veți da de bănuir.

MARCHIZA: S-a înapoiat omul acela?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Dar nu pricep cum este cu putință ca un om atît de neînsemnat să vă pricinuiască o asemenea tulburare!

MARCHIZA: Viața mea este în mîinile lui și, mai mult decît atît, el poate pierde și pe altcineva, care, în ciuda celor mai iscusite măsuri de prevedere, ațîță gelozia...

CĂPITANUL GĂRZILOR: Regelui?... Să fie oare adevărat că ducele de Olmedo a fost asasinat?

MARCHIZA: Din păcate, eu însămi nu știu ce să mai cred! Sînt singură... lipsită de orice sprijin și... cine știe, s-ar putea ca foarte curînd... să fiu părăsită...

CĂPITANUL GĂRZILOR: Bizuiți-vă pe mine! Asemenea vîntătorului, care stă la pîndă, mă voi afla întotdeauna în mijlocul vrăjmașilor dumneavoastră!

QUINOLA: Nu mai am decît treizeci de poli de aur, dar arăt ca și cînd aș avea șaizeci... Hm! Ce parfum! Marchiza va putea să stea de vorbă cu mine fără nici o teamă...

MARCHIZA (*arătîndu-l pe Quinola*): Acesta-i omul nostru?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Da.

MARCHIZA: Dragă vere, procedeză în așa fel încît să pot vorbi cu el fără a fi iscodită... (*Lui Quinola.*) Cine ești dumneata, prietene?

QUINOLA (*aparte*): Hm!... Prietenul ei! Atîta vreme cît cunoști taina unei femei... ești, fără doar și poate, „prietenu” ei! (*Tare*) Doamnă, eu sînt un om care stă mai presus de orice considerații și împrejurări.

MARCHIZA: În felul acesta poți ajunge, destul de sus!

QUINOLA: Aceasta este o amenințare, sau o părere?

MARCHIZA: Ești cam impertinent, dragul meu.

QUINOLA: Nu confundați istețimea cu obraznicia. În timp ce dumneavoastră doriți să mă iscodiți înainte de a ști despre ce este vorba, eu am să vă vorbesc după firea mea: adevăratul meu nume este Lavradi, și în clipa de față Lavradi ar trebui să fie în Africa, în vreun fort al ocnașilor, pentru vreo zece ani, o greșală a judecătorilor din Barcelona... La fel de nepătat ca frumoasele voastre mîini, Quinola este conștiința lui Lavradi, dar... nu-l cunoaște pe Lavradi. Oare știe sufletul ceva despre trup? Oare-ați putea dumneavoastră să uniți atît de ușor sufletul lui Quinola cu trupul lui Lavradi dacă ați ști că azi-dimineață Quinola se găsea lîngă portița parcului dumneavoastră, împreună cu acei prieteni ai zorișor care l-au atacat pe ducele de Olmedo?...

MARCHIZA: Ce s-a-ntîmplat cu el?!

QUINOLA: Lavradi s-ar folosi cu ingeniozitate de prilejul acesta pentru a-și căpăta iertarea... Quinola însă... este gentilm.

MARCHIZA: Te preocupi prea mult de dumneata.

QUINOLA: Și prea puțin de el... E adevărat. Ducele ne-a luat drept niște ucigași de rînd, și noi n-aveam de gînd decît să-i cerem un mic împrumut, garantat de tăișul săbiilor noastre. Ce-i drept, e drept, era puțințel cam devreme pentru așa ceva, și faimosul Majoral, căpetenia noastră,

încolțit fiind de duce, a fost silit să-l scoată din luptă printr-o lovitură pe care nu o cunoaște decît el.

MARCHIZA: Sfinte Dumnezeule!...

QUINOLA: Fericirea merită această jertfă, doamnă!

MARCHIZA (*aparte*): Să nu-mi pierd cumpătul, omul acesta îmi cunoaște taina!

QUINOLA: Cînd ne-am dat seama că ducele n-avea o para chioară asupra lui — ce nesocotință! — l-am lăsat acolo și, cum eu eram cel mai puțin deocheat dintre toți oamenii aceia cumsecade, m-au ales pe mine să-l însoțesc. Scotocindu-i prin buzunare, am dat de scrisorica pe care i-ați scris-o și... aflînd de trecerea de care vă bucurați la Curte, am înțeles...

MARCHIZA: Că norocul îți surîde?

QUINOLA: Dimpotrivă... că îmi primejduiesc viața.

MARCHIZA: În ce fel?

QUINOLA: Nu bănuieți? Scrisoarea dumneavoastră se află în mîinile unui om de încredere, care nu ar șovăi nici o clipită să o predea regelui dacă mi s-ar întîmpla cel mai mic neajuns. Nu-i limpede?

MARCHIZA: Ce pretenții ai?

QUINOLA: Cui vă adresați? Lui Quinola, sau lui Lavradi?

MARCHIZA: Lavradi va fi iertat. Vreau să știu ce rîvnește Quinola. Să intre în serviciul meu?

QUINOLA: Copiii găsiți sînt gentilomi, doamnă. Quinola are să vă restituie scrisoarea făr-a vă cere un singur gologan, făr-a vă sili să faceți ceva nedemn de dumneavoastră și trage nădejdea că și dumneavoastră veți cruța capul unui amărît care, sub netrebnica lui înfățișare, poartă o inimă de erou.

MARCHIZA: Și cam cît de scump are să mă coste povestea asta, afurisitule?

QUINOLA: Mai adineauri îmi spuneți „prietene“!

MARCHIZA: Nu erai dușmanul meu?

QUINOLA: Dac-așa stau lucrurile, eu am încredere în dumneavoastră, doamnă, și am să vă povestesc totul, dar... vă rog... să nu rîdeți, făgăduiți-mi... vreau...

MARCHIZA: Ei, ce vrei tu?

QUINOLA: Vreau... vreau să vorbesc cu regele... cînd o trece spre capelă. Puneți o vorbă bună pentru cererea mea.

MARCHIZA: Dar ce ai de gînd să-i ceri?

QUINOLA: Lucrul cel mai simplu din lume: o audiență pentru stăpînul meu.

MARCHIZA: Vorbęste mai lămurit, timpul nu îngăduie...

QUINOLA: Sînt valetul unui savant, doamnă, și dacă e adevărat că sărăcia este blazonul geniului, apoi noi sîntem dolidora... de geniu.

MARCHIZA: Lasă ocolișurile.

QUINOLA: Seniorul Alfonso Fontanares a venit din Catalonia pentru a oferi regelui, stăpînul nostru, dominația mărilor. La Barcelona l-au luat drept smintit, iar aici, drept vrăjitor. Cînd s-a aflat ce făgăduiește, a ajuns batjocura anticamerelor. Unul se prefăcea că-l ocrotește, cu gîndul de a-l pierde; altul îi punea la îndoială taina, pentru a i-o smulge: ăsta era un savant, chipurile; mulți alții îi propuneau să transforme invenția într-o afacere: aceștia erau bogătașii, capitaliștii, care rîvneau să-l bage în cofă cu totul. Așa cum mergeau lucrurile, nu mai știam nici noi ce să facem. De bună seamă că nimănui nu-i trece prin cap să pună la îndoială importanța mecanicii sau a geometriei, dar cele mai frumoase teoreme nu sînt de fel hrănitoare, și cea mai mică fripturică de iepure este cu mult mai ispititoare pentru stomac; trebuie să recunoașteți și dumneavoastră că acesta este cel mai de seamă cusur al științei! Astă-iarnă, de pildă, atît eu, cît și stăpînul meu ne încălzeam cu... planuri și ne hrăneam... cu iluzii. Ei bine, doamnă, aflați că acuma zace în temniță, fiind învinuit că e în cîrdășie cu Diavolul; din nenorocire, de data aceasta sfîntul oficiu are dreptate, deoarece dacă-i vorba de dracul, apăi pe ăsta l-am găsit întotdeauna... în fundul pungii noastre! Vă rog, doamnă, treziți în inima regelui dorința de a-l vedea pe omul care-i aduce o dominație la fel de nemărginită ca aceea pe care Columb a dăruit-o Spaniei.

MARCHIZA: De cînd Columb a oferit Spaniei Lumea Nouă, mi se oferă cîte-o asemenea „lume nouă“ din cincisprezece în cincisprezece zile!

QUINOLA: O, doamnă! Fiecare om de geniu are de dăruit ceva, și este atît de greu să împaci cinstit și deopotrivă și fericirea ta și pe a statului, fără a lua nimic din punga nimănui, încît, credeți-mă, fenomenul merită cu prisosință să fie încurajat.

MARCHIZA: În sfîrșit, despre ce este vorba?

QUINOLA: Încă o dată vă rog să nu rîdeți, doamnă! Este vorba ca vasele să navigheze fără pînze și fără vîsle,

Împotriva vîntului, cu ajutorul unui oazan plin cu apă care clocotește.

MARCHIZA: Despre așa ceva este vorba?! Da' de unde pici, omule? Aiurezi?!

QUINOLA: Apoi vedeți, cam așa ceva ne spun toți. Ah! Sărmană lume neștiutoare, tu ești în așa fel alcătuită, încît omul de geniu care descoperă adevărul cu zece ani înaintea tuturor este luat drept nebun vreme de douăzeci și cinci de ani. Eu sînt singurul care cred în omul acesta, și de aceea-l iubesc: a-l înțelege pe cineva înseamnă a fi egal cu el!

MARCHIZA: Și-ai vrea ca tocmai eu să-i spun regelui asemenea năzdrăvănii?

QUINOLA: Sînteți singura persoană din întreaga Spanie căreia regele nu-i poate spune: „Tăceți!“

MARCHIZA: Nu-l cunoști pe rege, eu însă îl cunosc prea bine! (*Aparte.*) Trebuie să-mi recapăt scrisoarea! (*Tare.*) Ascultă, chiar acum se ivește un prilej fericit pentru stăpînul tău; în clipa aceasta i se anunță regelui pierderea Armadei. Ține-i calea și vorbește-i. .

SCENA 7

Căpitanul gărzilor, curteni, Quinola

QUINOLA (*în primul plan al scenei*): Așadar, nu este de ajuns nici să ai geniu și nici să știi oum să-l întrebuițezi, fiindcă se găsesc destui inși care se prefac numai că-l au și se descurcă de minune! Pentru a reuși mai e nevoie și de împrejurări prielnice: o scrisorică, găsită din întîmplare și care pune în pericol o favorită, te ajută să dezlegi limba, iar pierderea celei mai mari flote din lume destupă urechile unui principe. Ce măgărie nemaipomenită este „întîmplarea“! Fie! În lupta lui Fontanares cu secolul său, ăsta-i prilejul cel mai potrivit pentru ca biata lui slugă s-arate de ce e-n stare!... (*Se aud clopote, se aduc arme.*) Oare lucrul acesta să-nsemneze prevestirea izbînzii?! (*Către căpitanul gărzilor.*) Ce trebuie să faci cînd vorbești cu regele?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Nu faci altceva decît să-naintezi, să-ndoi genunchiul, să spui: „Sire!“... și... roagă-l pe Dumnezeu să-ți dezlege limba.

(Cortegiul defilează.)

QUINOLA: Să cad în genunchi, n-o să-mi fie prea greu, s-au îndoit de pe-acum, fiindcă aici nu-i vorba de un singur om, ci de-o-ntreagă lume.

UN PAJ: Regina!

ALT PAJ: Regele!

(*Tablou.*)

SCENA 8

Aceiași, regina, regele, marchiza de Mondejar,
marele inchișitor, toată Curtea

FILIP AL II-LEA: Să mergem să ne rugăm lui Dumnezeu, care a lovit Spania, domnilor! Anglia ne scapă printre degete, și Armada este pierdută de noi. Nu vă osîndim, amirale, (*se întoarce spre amiral*) nu ați avut misiunea de a-nfrunta furtunile.

QUINOLA: Sire! (*Îndoind genunchiul.*)

FILIP AL II-LEA: Cine ești?

QUINOLA: Cel mai umil și mai devotat dintre supușii voștri, valetul unui om de geniu care zace în temnițele sfîntului oficiu, învinuit de magie, pentru că a vrut să pună la picioarele majestății-voastre mijloacele cu ajutorul cărora să ocoliți asemenea nenorociri.

FILIP AL II-LEA: Dacă nu ești decît valet, ridică-te. Aici numai „cei mari“ au dreptul de a-ngenuchea în fața regelui.

QUINOLA: Asta înseamnă că stăpînul meu va putea să rămînă în genunchi în fața voastră.

FILIP AL II-LEA: Spune-mi de-a dreptul despre ce este vorba: în viața unui rege nu sînt tot atîtea clipe cîtî supuși are.

QUINOLA: În cazul acesta, în schimbul unei ore, veți căpăta un imperiu. Stăpînul meu, Alfonso Fontanares, se află în inchișoriile sfîntului oficiu...

FILIP AL II-LEA (*marelui inchișitor*): Părinte! (*Marele inchișitor se apropie.*) Ce ne puteți spune despre un oarecare Alfonso Fontanares?

MARELE INCHIȘITOR: Este un discipol al lui Galileu, care a îmbrățișat învățătura lui cea blestemată și se laudă că poate săvîrși fapte uimitoare fără a ne spune prin ce mijloace. Este învinuit, în fine, c-ar fi mai degrabă maur decît spaniol.

QUINOLA (*aparte*): Mutra asta coclită o să strice totul! (*Regelui.*) Sire, vrăjitoria stăpînului meu este, înainte de orice, dragostea nemărginită față de gloria majestății-voastră și după aceea față de o tînără fată din Barcelona, moștenitoarea lui Lothundiaz, cel mai bogat tîrgoveț din oraș. Dar cum el a adunat mai multă știință decît bogății, ocupîndu-se de științele naturale în Italia, nu-i rămînea altceva de făcut decît să se acopere de glorie și de aur pentru a se putea căsători cu ea. Iată, sire, cum sînt defăimați oamenii de frunte; în disperarea sa, el a făcut un pelerinaj la Sfînta Fecioară din Pilar, pentru a o ruga să-l ajute, deoarece și pe iubita lui o cheamă tot Maria. Ieșind din biserică și obosit fiind, s-a așezat la umbra unui arbore și a adormit. Preacurata i s-a arătat în vis și i-a încredințat această invenție, l-a învățat cum să pună corăbiile în mișcare fără ajutorul pînzelor, sau al vislelor, împotriva vîntului și a mareelor. S-a îndreptat spre voi, sire, și după o luptă înverșunată cu norii care se așezau între el și soare, ispășește în închisoare credința în Preacurata Fecioară din Pilar și în regele său. Nu-i mai rămîne decît valetul lui, un om destul de cutezător, pentru a pune la picioarele voastre ideea că există un mijloc de a înfăptui dominația asupra întregii lumi.

FILIP AL II-LEA: Voi sta de vorbă cu stăpînul tău la ieșirea din capelă.

MARELE INCHIZITOR: Regele nu se teme de nici o primejdie?

FILIP AL II-LEA: Datoria mea este să-l ascult.

MARELE INCHIZITOR: Iar a mea, de a impune respectarea privilegiilor sfîntului oficiu.

FILIP AL II-LEA: Le cunosc. Ascultă și taci. Știu că îți datorez un prizonier... (*Privind în jur.*) Unde e ducele de Olmedo?

QUINOLA (*aparte*): Vai! Vai!...

MARCHIZA (*aparte*): Sîntem pierduți...

CĂPITANUL GĂRZILOR: Sire, ducele nu a sosit încă...

FILIP AL II-LEA: Cine i-a îngăduit cutezanța de a se sustrage îndatoririlor rangului său? (*Aparte.*) Mi se pare că sînt păcălit. (*Căpitanului gărzilor.*) Dacă vine, spune-i că regele l-a însărcinat cu aducerea unui prizonier al sfîntului oficiu. (*Marelui inchizitor.*) Dați poruncă!

MARELE INCHIZITOR: Mă voi duce eu însumi, sire,

REGINA: Și dacă ducele nu vine?

FILIP AL II-LEA: Aceasta nu se poate întâmpla decât dacă a murit. (*Căpitanului gărzilor.*) Îl vei înlocui în executarea ordinelor mele. (*Pleacă.*)

MARCHIZA (*lui Quinola*): Du-te în grabă la duce... să vină imediat și să se comporte ca și când n-ar fi pe moarte! Zvonurile care circulă trebuie să pară a fi numai calomnii.

QUINOLA: Bizuiți-vă pe mine, dar sprijiniți-ne și mai departe. (*Singur.*) Drace! Mi se pare că istorioara mea cu Fecioara din Pilar l-a încântat pe rege! Îi făgăduiesc... ce-i făgăduiesc? Habar n-am! Vom vedea ce-o să se mai întâmple după izbîndă.

(*Decorul se schimbă și reprezintă o celulă
a Inchiziției.*)

SCENA 9

FONTANARES (*singur*): Acum înțeleg de ce a vrut Columb să fie înmormîntat cu lanțurile lîngă el. Cît de bine li se potrivește lecția aceasta inventatorilor. O mare descoperire este un „adevăr“, și adevărul nimicește atîtea abuzuri și greșeli, încît toți cei care trăiesc de pe urma lor vor să-l distrugă: ei încep prin a lovi omul. Răbdarea este apanajul inventatorilor; o voi avea și eu. Din nenorocire, izvorul răbdării mele este dragostea. Pentru a o cîștiga pe Maria, visam cucerirea gloriei și căutam... Sub privirile mele un firicel de pai plutește la suprafața unui cazan. De cînd există cazane și fire de paie, toți oamenii au observat lucrul acesta, dar eu văd în acest fapt neînsemnat o forță; pentru a-i măsura puterile, acopăr cazanul, capacul sare în aer, fără a mă omorî. Atît Arhimede, cît și eu am urmărit același țel: el rîvnea să descopere o pîrghie cu ajutorul căreia să ridice globul terestru; eu am aflat-o. Și pentru că am făcut prostia s-o spun și altora, toate nenorocirile se abat asupra mea. Dacă eu mor, tu, omule de geniu al viitorului, care vei redescoperi această taină, creează și fii prudent, lucrează în tăcere; flacăra adevărului pe care noi l-am descoperit ne este răpită pentru a fi aprins cu ea propriul nostru rug. Galileu, maestrul meu, a fost încarcerat pentru că a susținut că pămîntul se rotește, iar eu, pentru că ținesc să-l organizez! Nu! Eu mă aflu aici pentru că m-am răzvrătit împotriva lăcomiei acelora care rîvnesc să-mi răpească secretul, și dacă nu aș iubi-o pe Maria, aș fi liber chiar

în seara asta, le-aş azvîrli lor cîştigul, iar mie mi-ar rămîne gloria... Ah, ce furie mă cuprinde!... Dar ce? Sînt copil ca să mă mîinii? Să-mi păstrez calmul, sînt puternic doară. De-aş avea măcar vreo ştire de la singurul om care are încredere în mine, care cerşea pentru a mă hrăni, ar mai fi cum ar fi!... O fi liber, oare? Credinţa nu-şi află adăpost decît în inima săracului, numai el are atîta nevoie de ea!

SCENA 10

Marele inchizitor, un servitor al acestuia, Fontanares

MARELE INCHIZITOR: Bine, fiule, după cîte mi se pare, vorbeaţi despre credinţă; se vede treaba că aţi ajuns la concluzii mai înţelepte. Haideţi, cruţaţi sfîntului oficiu prilejul de a-şi manifesta neînduplecarea.

FONTANARES: Ce-aţi dori să vă spun, părinte?

MARELE INCHIZITOR: Înainte de a vă reda libertatea, sfîntul oficiu trebuie să fie încredinţat că mijloacele pe care le folosiţi sînt fireşti...

FONTANARES: Vă închipuiţi că dacă aş fi făcut vreun legămînt cu Diavolul, m-ar fi lăsat el să zac aici, părinte?

MARELE INCHIZITOR: Rostiţi un cuvînt nepios: demonul are un stăpîn. autodafeurile noastre o dovedesc.

FONTANARES: Ascultaţi, monseniore, aţi văzut vreodată o corabie plutind pe mare? (*Marele inchizitor face semn afirmativ.*) V-aţi gîndit, cumva, datorită căror mijloace înaintează ea?

MARELE INCHIZITOR: Vîntul îi umflă pînzele.

FONTANARES: Sînteţi convins că demonul este acela care i-a arătat mijlocul acesta primului corăbier?

MARELE INCHIZITOR: Dumneavoastră ştiţi ce a devenit acest prim corăbier?

FONTANARES: Poate că a devenit o putere maritimă, uitată acum... În fine, oricum s-ar prezenta lucrurile, este limpede că mijloacele folosite de mine sînt tot atît de naturale ca şi ale lui. Ca şi el, eu am văzut în natură o forţă pe care omul o poate folosi şi, ştiut fiind că vîntul aparţine lui Dumnezeu, înseamnă că nu omul este acela care îşi impune voinţa. Vîntul pune în mişcare corăbiile sale. Tot în „corabie“ se află şi puterea mea!

MARELE INCHIZITOR (*aparte*): Omul acesta poate deveni nespus de periculos! (*Tare.*) Şi refuzaţi să ne-o încredinţaţi nouă?...

FONTANARES: O voi spune regelui, în prezența întregii Curți! în felul acesta, nimeni nu-mi va putea răpi nici gloria, nici fericirea!

MARELE INCHIZITOR: Pretindeți c-ați fi un inventator, dar dorința voastră nu țintește altceva decât banii! Sînteți, mai degrabă, un ambițios decât un om de geniu.

FONTANARES: Părinte, sînt atît de mîhnit de invidia neștiutorilor, de zgîrcenia celor mari, precum și de purtările unor pseudosavanți, încît... dacă nu aș iubi-o pe Maria, aș restitui întîmplării ceea ce întîmplarea mi-a dat.

MARELE INCHIZITOR: Întîmplarea?!

FONTANARES: Am greșit! Voi înapoia lui Dumnezeu ideea pe care mi-a insuflat-o.

MARELE INCHIZITOR: Dumnezeu nu v-a dat-o pentru a o ascunde, și noi avem dreptul să vă facem să vorbiți... (*Însoțitorului său.*) Să recurgem la tortură?

FONTANARES: O așteptam!

SCENA 11

Marele inchizitor, Fontanares, Quinola, ducele de Olmedo

*

QUINOLA: Tortura asta nu-i ceva prea sănătos.

FONTANARES: Quinola! Și încă-n ce livrea!...

QUINOLA: Asta-i livreaua izbînzii. În curînd o să fiți liber!

FONTANARES: Liber? Oare e cu putință să trec din iad de-a dreptul în cer?

DUCELE DE OLMEDO: Asemenea martirilor.

MARELE INCHIZITOR: Cum cutezați să roștiți asemenea cuvinte aicea, domnule?

DUCELE DE OLMEDO: Regele mi-a poruncit să-l scot pe omul acesta din mîinile voastre, și eu nu fac altceva decât să mă supun poruncilor sale...

MARELE INCHIZITOR: Ce greșeală!

QUINOLA: Aha, fără doar și poate că v-ar fi plăcut să-l fierbeți în cazanele voastre pline cu ulei! Mulțumesc de asemenea plească! Nu vă temeți, curînd-curînd o să facă el înconjurul lumii cu cazanele lui! Uite-așa! (*Își rotește pălăria.*)

FONTANARES: Îmbrățișează-mă și spune-mi cum ai...

DUCELE DE OLMEDO: Nu sufla nici un cuvînt aici!...

QUINOLA: Chiar așa-i! (*Întorcînd spatele inchizitorului.*) Aici și zidurile trag cu urechea. Hai să mergem. Dar ce-i

cu dumneavoastră? Păstrați-vă curajul, domnule duce! Vai de mine! Ați pălit de-a binelea și o să trebuiască să vă îmbujorez un pic; trebușoara asta mă privește pe mine.

(*Schimbare de decor. Scena reprezintă galeria palatului.*)

SCENA 12

*Ducele de Olmedo, ducele de Lerme, Fontanares,
Quinola*

DUCELE DE OLMEDO: Am sosit la timpul potrivit!

DUCELE DE LERME: După cum se vede, nu sînteți rănit.

DUCELE DE OLMEDO: Cine-a spus una ca asta? Favorita vrea să mă doboare cu orice preț? Cum aș mai fi putut fi aici? (*Lui Quinola.*) Stai lîngă mine și sprijină-mă!

QUINOLA (*lui Fontanares*): Apoi știu și eu că ăsta-i un om care merită să fie iubit!

FONTANARES: Nu știu cine nu l-ar invidia! Prilejul de a-ți arăta iubirea nu ți se oferă la tot pasul.

QUINOLA: Domnule, ascundeți-vă cît mai bine mărturiile astea de dragoste în fața regelui... fiindcă, mde, știți și dumneavoastră că regele... •

UN PAJ: Regele!

FONTANARES: E timpul să ne gîndim la Maria!

QUINOLA (*văzînd că ducele de Olmedo se clatină*): Ce-i de făcut? (*Îi dă să respire săruri dintr-un flacon.*)

SCENA 13

*Aceiași, regele, regina, marchiza de Mondejar,
căpitanul gărzilor, marele inchizitor, președintele
consiliului de Castillia, toată Curtea*

FILIP AL II-LEA (*căpitanului gărzilor*): A sosit omul nostru?

CĂPITANUL GĂRZILOR: Ducele de Olmedo, pe care l-am întîlnit pe treptele palatului, s-a grăbit să dea ascultare regelui.

DUCELE DE OLMEDO (*cu un genunchi la pămînt*): Va binevoi regele să ierte o întîrziere... de neiertat?

FILIP AL II-LEA (*îl ridică, apucîndu-l de brațul rănit*): Auzisem că ești pe moarte... (*privind-o pe marchiză*) din pricina unei răni căpătate într-o încăierare de noapte.

DUCELE DE OLMEDO: După cum vedeți, sînt aici, sire.

MARCHIZA: Și-a dat cu roșu pe obraji.

FILIP AL II-LEA: Unde-i prizonierul tău?

DUCELE DE OLMEDO (*arătîndu-l pe Fontanares*): Iată-l.

FONTANARES (*cu un genunchi la pămînt*): Pentru a preamări nepicritoarea glorie a lui Dumnezeu și strălucirea domniei regelui meu, sînt gata să îndeplinesc oricînd fapte uimitoare...

FILIP AL II-LEA: Ridică-te și spune-mi care este forța aceea miraculoasă care trebuie să-i aducă Spaniei stăpînirea asupra întregii omeniri?

FONTANARES: O forță de neînvins, aburul! Sire, sub forma de abur apa ocupă un spațiu mult mai mare decît în forma sa naturală, și pentru a-l cîștiga, ar fi în stare să miște și munții. Invenția mea domesticește această forță: mașina este prevăzută cu niște roți care brăzdează marea, fac vasul să alerge ca vîntul și să țină piept furtunilor. Marea va putea fi străbătută fără pericol cu o rapiditate care nu-și află marginile decît în mișcarea roților. Viața oamenilor s-ar îmbogăți cu tot timpul economisit. Sire, dacă Cristofor Columb v-a dăruit o lume la trei mii de leghe depărtare, cu ajutorul lui Dumnezeu, eu vă aduc stăpînirea mărilor chiar la porțile Cadixului.

REGINA: Nu sînteți uimit, sire?

FILIP AL II-LEA: Uimirea este o virtute spontană, neîngăduită unui rege. (*Lui Fontanares.*) Ce-mi ceri?

FONTANARES: Ceea ce a cerut și Columb: o navă și pe regele meu spectator la experiență.

FILIP AL II-LEA: Îl vei avea pe rege, Spania și întreaga lume. Se spune că ești îndrăgostit de o fată din Barcelona. Eu trebuie să trec Pirineii pentru a vizita domeniile Ruslionului și Perpignanului. Vei căpăta vasul pe care-l dorești la Barcelona.

FONTANARES: Dăruindu-mi vasul, mi-ați făcut dreptate, sire; dîndu-mi-l la Barcelona, îmi faceți o favoare, care îl preschimbă pe supusul vostru în sclavul vostru.

FILIP AL II-LEA: A pierde un vas al statului înseamnă a-ți pune capul în primejdie. Așa grăiește legea.

FONTANARES: Știu și accept.

FILIP AL II-LEA: Ei bine, tinere cutezător, dacă reușești să pui un vas în mișcare împotriva vîntului, fără ajutorul pînzelor sau al vîslelor, cu un vînt bun el va înainta nemai-pomenit de frumos! Dar tu... cum te numești?

FONTANARES: Alfonso Fontanares.

FILIP AL II-LEA: Vei deveni *don* Alfonso Fontanarcs, duce de... Neptunado, grande de Spania...

DUCELE DE LERME: Sire... statutele marii nobilimi...

FILIP AL II-LEA: Tăcere, duce de Lerme! Înălțarea omului de geniu deasupra tuturor, într-o onoare razei de lumină pe care Dumnezeu a sădit-o într-însul, face parte din îndatoririle regelui.

MARELE INCHIZITOR: Sire...

FILIP AL II-LEA: Ce dorești?

MARELE INCHIZITOR: Noi nu l-am întemnițat pe omul acesta pentru că avea legături cu Diavolul, nici pentru că era spurcat sau pentru că ar aparține vreunei familii bănuite de erezie, ci numai pentru siguranța monarhiei. Îngăduind unor asemenea oameni să-și comunice gândurile, tiparul l-a și produs pe Luther, al cărui cuvânt a prins aripi. Omul acesta va face din toate popoarele lumii un singur popor. În fața acestui puhoi, sfântul oficiu tremură pentru soarta regalității.

FILIP AL II-LEA: Orice progres ne vine din cer.

MARELE INCHIZITOR: Cerul nu poruncește ceea ce îngăduie să se facă!

FILIP AL II-LEA: Datoria noastră este să facem ca lucrurile care par rele la început să devină bune, și totul să fie pus în slujba tronului. Oare nu-ți dai seama că este vorba despre realizarea dominației universale, pe care o râvnea și gloriosul meu părinte? (*Lui Fontanarcs.*) Așadar, vei fi grande de Spania de rangul întâi, și ordinul „Lîinii de aur” va străluci pe pieptul tău; vei fi, în fine, marele maestru al construcțiilor navale al Spaniei și al Indiilor... Deci, domnule președinte, expediază, chiar astăzi, ordinul de a se pune la dispoziția acestui om un vas pe placul lui, în portul nostru de la Barcelona, și... să nu i se pună nici o piedică în tot ceea ce va face.

QUINOLA: Sire...

FILIP AL II-LEA: Ce vrei?

QUINOLA: De îndată ce ați ajuns la punctul acesta, dăru-iți și iertarea unui nefericit, Lavradi pe numele său, care a fost condamnat de un judecător surd.

FILIP AL II-LEA: Este oare acesta un motiv ca regele să fie orb?

QUINOLA: A nu fi îngăduitor, sire, înseamnă aproape același lucru.

FONTANARES: Iertare pentru singurul om care m-a susținut în lupta mea.

FILIP AL II-LEA (*președintelui consiliului de Castilia*): L-am ascultat pe omul acesta și-i acord sprijinul. Expediază și scrisorile de iertare totală.

REGINA (*arătînd pe Fontanares*): Dacă acest om este unul dintre acei mari inventatori trimiși de Dumnezeu, înscamnă că ați avut o zi deosebit de prețioasă, *don Filip*!

FILIP AL II-LEA: Este foarte greu să deosebești un om de geniu de un nebun; dar dacă este vorba despre un nebun, făgăduielile mele valorează tot atîta cît și ale lui.

QUINOLA (*marchizei*): Iată scrisoarea dumneavoastră, dar între noi fie vorba, să nu mai scrieți altă dată...

MARCHIZA: Sîntem salvați!

(*Curtea îl urmează pe rege, care se retrage.*)

SCENA 14

Fontanares și Quinola

FONTANARES: Sînt pradă viselor... Duce, grande de Spania, „Lîna de aur“!

QUINOLA: Și construcțiile navale. De-aici înainte vom avea furnizori sub protecția noastră. Viața la curte este grozav de ciudată, dar eu voi reuși. Ce-mi trebuie? Îndrăzneală? Am și de vînzare! Șiretenie? Hehe! Cînd te gîndești că regele e convins că Sfînta Fecioară din Pilar... (*Ride.*) La ce se gîndește stăpînul meu?

FONTANARES: Să ne grăbim!

QUINOLA: Încotro?

FONTANARES: La Barcelona.

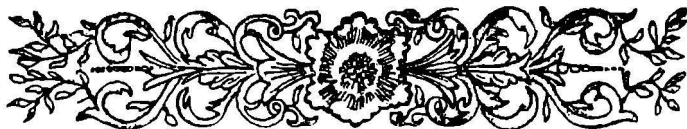
QUINOLA: Nici vorbă despre-așa ceva! Haidem la o cîrciumă. Dacă aerul de curte le ațîță curtenilor pofta de mîncare, mic-mi stîrnește setea... După aceea, gloriosul meu stăpîn, îl veți vedea pe Quinola la treabă! Să nu ne furăm unul altuia căciula: de la vorbele regelui pînă la izbîndă mai va, o s-avem de furcă cu invidioșii, cu chițibușarii, cu răuvoitorii și cu atîtea alte dihănii prădalnice, crude și lacome de favoruri, încît... ce mai la deal, la vale, o să ne ciocnim piept în piept cu toată liota de dușmani pe care-am găsit-o între rege și dumneavoastră.

FONTANARES: Dacă vrem să o cîștigăm pe Maria, trebuie să reușim!

QUINOLA: Și pentru dînsa, și de ce nu și pentru noi?!

P E R S O N A J E L E

DON FREGOSE, *viceregele Cataloniei*
MARELE INCHIZITOR
CONTELE SARPI, *secretarul viceregalității*
DON RAMON, *savant*
AVALOROS, *bancher*
MATHIEU MAGIS, *lombard*
LOTHUNDIAZ, *țîrgoveț*
ALFONSO FONTANARES, *inginer mecanic*
LAVRADI—QUINOLA
MONIPODIO, *fost bandit*
COPPOLUS, *negustor de metale*
CARPANO, *personaj mut*
ESTEBAN, *muncitor*
CIRONE, *alt muncitor*
PATRONUL HANULUI „Soarele de aur“
UN PORTĂREL
UN ALCADÉ
DOAMNA FAUSTINA BRANCADORI
MARIA LOTHUNDIAZ
PAQUITA

ACTUL I

Acțiunea se petrece la Barcelona. O piață publică. La stînga spectatorilor sînt case, printre care, aceea a lui Lothundiaz formează colțul străzii. La dreapta se află palatul locuit de doamna Brancadori. Balconul casei este chiar în fața spectatorilor și se continuă pe strada învecinată. Intrarea e prin colțul palatului, din partea dreaptă, și prin colțul casei Lothundiaz.

La ridicarea cortinei este încă noapte, dar zorile se vor ivi în curînd.

SCENA 1

Monipodio, înfășurat într-o manta șade pitulat sub balconul palatului Brancadori. Quinola se strecoară cu precauție de hoț și îl atinge ușor pe
Monipodio

MONIPODIO: Cine-i în stare să se furișeze astfel?

QUINOLA (*în zdrențe, tot așa cum apăruse în Prolog*):

Un nobil scăpătat.

MONIPODIO: Parcă ar fi vocea lui Lavradi!

QUINOLA: Monipodio... te credeam spînzurat, diavole!

MONIPODIO: Te credeam stîlcit în bătai în Africa.

QUINOLA: Eh! De-așa ceva, slavă Domnului, nu ducem lipsă nicăieri!

MONIPODIO: Da' cum de te țin curelele să dai tîrcoale pe-aicea?

QUINOLA: Nu te prăpădi cu firea: scrisorile de iertare-colea, la mine, la mine în torbă, și pînă cînd nu m-oi pricopsi

cu-o coroniță de marchiz și nu mi-oi înjgheba o familie mai acătării, mă numesc Quinola.

MONIPODIO: Da' cui naiba ai reușit să-i smulgi iertarea?

QUINOLA: Regelui...

MONIPODIO: Ai dat ochii cu regele? (*Cercetîndu-l.*) Și tot mai tragi sărăcia de coadă?

QUINOLA: Chiar așa! Sînt prăpădit ca un poet. Da' tu cum te descurci?

MONIPODIO: În nici un fel. ,

QUINOLA: Păi așa ceva nu-i prea greu de făcut, și dacă se poate trăi și așa, m-aș apuca și eu de meseria ta.

MONIPODIO: Nu prea m-ai înțeles, prietene. Hărțuiți de dușmanii noștri politici...

QUINOLA: Adică de judecători, de temniceri...

MONIPODIO: Ei, ce să-i faci? A trebuit să sar și eu în căruța unuia dintre ei.

QUINOLA: Te-am mirosit. Din vînat ai ajuns vînător!

MONIPODIO: Nici pomeneală de așa ceva! În afara faptului că-s prieten la toartă cu viceregele, nu m-am schimbat de loc. Cînd vreunul dintre oamenii mei sare peste cal, îi spun pe șleau: „Spală putina!“, și dacă n-o ia din loc, pe toți dracii, n-are decît să cadă în ghearele judecății! Pricepi? Ai? Asta sună cumva a trădare?

QUINOLA: Da' de unde! Asta-nscamnă... a fi prevăzător...

MONIPODIO: Ce spui? Se vede, cale de-o poștă, că te întorci de la curte! Și ce vînt te-aduce pe-aici?

QUINOLA: Ascultă-mă! (*Aparte.*) Țsta-i omul care-mi trebuie! Nici n-a apucat să bîzîie musca-n Barcelona, și el a și prins de știre. (*Tare.*) După tot ce mi-ai spus pîn-acuma, sîntem mai prieteni ca...

MONIPODIO: Așa-s eu, cine-a apucat să-și vîre nasu-n trebușoarele mele, trebuie să-mi fie, vrînd-nevrînd, și prieten...

QUINOLA: Și de ce mi te-ații mătăluță pe-aici ca un gelos? Mai bine hai cu mine într-o crîsmuliță, să uscăm o ploscuță cu rachiu, să ne mai umezim oleacă gîtlejurile! Hai, ce mai stai, cît ai clipi din gene se crapă de ziuă!

MONIPODIO: Tu nu bagi de seamă că palatu ăsta e luminat ca pentru petrecere? Viceregele meu, don Fregose, se ospătează și petrece la *doña* Faustina Brancadori.

QUINOLA: Venețienii i-ar spune Brancador. Frumos nume! Trebuie să fie văduva vreunui patrician.

MONIPODIO: Are douăzeci și doi de ani, este gingașă ca moscul, îl ține pe guvernator sub papuc și — între noi fie vorba — i-a tocat aproape toate bogățiile pe care le-a adunat sub Carol Quintul în războaiele din Italia. Vîntu-aduce...

QUINOLA: ...vîntul duce! Cam cîți ani o fi avînd vice-regele nostru?

MONIPODIO: Cu șaizeci de primăveri este destul de multumit.

QUINOLA: Cică-ar fi la prima iubire. Nimic nu este mai îngrozitor ca ultima — este de-a dreptul înăbușitoare! Hm! Să-mi fi cîștigat eu fericirea înălțîndu-mă pînă la indiferență? Aș putea fi un om de stat...

MONIPODIO: Generalu ăsta bătrîn e încă-n putere de vreme ce-i dă mîna să mă pună s-o supraveghez pe Brancadori; ea mă plătește ca să-și poată face mendrele și, ce mai tura-vura, priceput-ai cum îmi tîrăsc și eu zilișoarele-n huzur, fără a face rău nici cît negru sub unghie, ori ba?

QUINOLA: Tu-ți dai osteneala să afli tot, pentru ca la momentul potrivit să-i poți virî pumnalu-n gîtlej. (*Monipodio face semn afirmativ.*) Lothundiaz mai trăiește?

MONIPODIO: Asta-i casa lui, și palatu ăsta-i tot al lui; se-mbogățește cu fiecare zi care trece.

QUINOLA: Eu trăgeam nădejde c-am s-o găsesc pe moștenitoare stăpînă pe ea însăși. Stăpînul meu este pierdut!

MONIPODIO: Ți-ai găsît și un stăpîn?

QUINOLA: Și încă ce stăpîn! O să mă-nece-n aur.

MONIPODIO: Cum aș face să intru și eu în slujba lui?

QUINOLA: Mă bizui mult pe ajutorul tău... Ascultă, Monipodio, noi o să schimbăm fața lumii. Stăpînul meu i-a făgăduit regelui că va pune în mișcare una dintre cele mai frumoase corăbii ale sale fără ajutorul pînzelor și al vîslelor, o corabie mai iute decît vîntul, care merge chiar împotriva vîntului.

MONIPODIO (*după ce s-a învîrtit în jurul lui Quinola*): Asta să fie prietenul meu?! S-a scrîntit, săracu!

QUINOLA: Nu uita, Monipodio, că oamenii de teapa noastră n-au dreptul să se mire de nimic; asta-i treaba proștilor. Regele ne-a pus la dispoziție o corabie, dar nu ne-a dat nici un pol de aur ca să pornim în căutarea ei, așa că picăm aici întovărășiți numai de cei doi prieteni nedespărțiți ai geniului: foamea și setea. Săracul care a descoperit o idee strașnică seamănă-ntotdeauna cu un coltuc de pîine azvîrlit într-un heleșteu: toți peștii dau buzna să-și înfigă

dinții în el! Așa că nu m-ar prinde mirarea dac-om sări-n căruța gloriei și flămânzi, și despuiați.

MONIPODIO: Aici ai brodit-o, cam așa-i adevărul.

QUINOLA: Într-o dimineață, asta s-a întîmplat la Valladolid, ostenit de atîta luptă, stăpînul meu era cît pe-acî să cadă la-nvoială c-un prăpădit de savant care habar n-avea de nimica. Cu ajutorul unui ciomag zdravăn, l-am făcut să-și ia repede tălpășița.

MONIPODIO: Și cam cum crezi tu că ne-am putea îmbogăți în mod cinstit?

QUINOLA: Stăpînul meu e-ndrăgostit. Dragostea te-n-deamnă să faci, deopotrivă, și neghiobii, și fapte mărețe. Pînă acuma Fontanares n-a săvîrșit decît fapte mari, dar s-ar putea foarte bine să-și dea în petic și să facă și vreo prostie. Noi doi trebuie să-l ocrotim pe binefăcătorul nostru. De altminteri, stăpînul meu este un savant care habar n-are pe ce lume trăiește...

MONIPODIO: Oho! știu și eu c-a trebuit să dai în brînci pînă cînd l-ai găsit!...

QUINOLA: Devotamentul și îndemînarea prețuiesc mai mult decît banii și favorurile în ochii lui, pentru că și una, și alta n-ar fi decît niște capcane pentru el. Îmi cunosc eu omul, are să ne răsplătească, cu vîrf și îndesat, sau are să ne lase pe noi să ne luăm atît cît om socoti că ne trebuie ca să trăim liniștiți pîn' la adînci bătrînețe.

MONIPODIO: Ăsta-i visul meu!

QUINOLA: Atunci la ce mai stai pe gînduri? Hai să ne arătăm iscusința, pe care pîn-acuma am risipit-o fără rost, pentru o cauză măreață. Dar să știi că dacă și-o băga dracu coada în socotelile astea, ne-am găsit beleaua!

MONIPODIO: Asta seamănă al naibii cu o călătorie la Compostella, da' eu nu-mi schimb năravul: s-a făcut! Dă mîna-ncoace!

QUINOLA: Cred că n-ai stricat căruța cu plăsmuitorii de bani și cu spărgătorii!

MONIPODIO: Vezi-ți de treabă! Dacă-i vorba de interesul statului...

QUINOLA: Cînd stăpînul meu începe să-și construiască mașina, tiparul fiecărei roțițe are să fie pe mîna mea, așa că o să facem și noi cîte un rînd de piese...

MONIPODIO: Quinola!

QUINOLA: Ce-i?

(Paquita se arată în balcon.)

MONIPODIO: Ești un geniu!

QUINOLA: Asta o știam și fără să mi-o spui. Dacă descoperi, prin propria ta deșteptăciune, ceva neobișnuit, să nu-mi spui mie pe nume dacă n-ai să mori prigonit ca un ucigaș! Pe câtă vreme dacă ai să copiezi numai, ai să trăiești fericit ca un prost. Și, la o adică, dacă ar muri Fontanares, de ce nu i-aș salva eu invenția, ca să fac omenirea fericită?

MONIPODIO: Și asta cu atât mai virtos cu cât, după spusele unui bătrîn cărturar, noi înșine sîntem una și aceeași cu omenirea, aia despre care vorbeai mai adineauri. Dă-mi voie să te îmbrățișez!

SCENA 2

Aceiași, *Paquita*

QUINOLA (*aparte*): După o potlogărie strașnică, nimic nu mi se pare mai hazliu ca un șarlatan păcălit.

PAQUITA: Aicea nu-s decît doi prieteni care se îmbrățișează, așa că nici vorbă nu poate să fie despre vreo iscoadă.

QUINOLA: Tu ai cîștigat și-ncrederea viceregelui și punga Brancadarei. Asta nu-i rău de loc, dar mai fă înc-o minune: înainte de orice, îmbracă-ne ca lumea, și pe urmă, dacă n-om găsi noi, chibzuind îndelung c-un clondiraș cu rachiu, mijlocul de a-l face pe stăpînul meu să și-o recapete pe Maria Lothundiaz a lui, să nu-mi spui mie pe nume! De-un cîrd de vreme încoace numai despre ea-mi vorbește și-mi suspină, și tare mi-i teamă să n-o ia razna cît de curînd...

MONIPODIO: Infanta asta-i păzită ca un osîndit la spînzurătoare, și știi pentru ce: Lothundiaz a mai fost însurat o dată. Prima lui nevastă a fost săracă lipită pămîntului, dar i-a născut un flăcău. Averea este a celei de-a doua neveste, care i-a lăsat totul fiică-si, în așa fel încît să nu-i poată ciupi nimeni nici un sfanț. Din pricina grijii pe care o are pentru viitorul băiatului, cărpănosu ăsta-i de-o zgîrcenie nemaipomenită. Ca să se-nsoare cu moștenitoarea asta bogată, Sarpî, secretarul viceregelui, i-a făgăduit lui Lothundiaz c-o să-l înobileze și se interesează zor-nevoie mare și de fiu-său...

QUINOLA: Treaba merge strună! Ne-am și găsit un dușman...

MONIPODIO: N-o lua în glumă, trebuie să fim cu ochii-n patru. Ascultă, am să-i șoptesc eu vreo cîteva cuvînte lui

Mathieu Magis, ăsta-i cel mai grozav cămătar din oraș și-l am la degetul ăl mic; la el ai să găsești și ce vrei, și ce nu vrei, de la diamante pînă la papuci. Cînd ai să te mai întorci aici, ai s-o găsești și pe infanta aia a noastră.

SCENA 3

Paquita, Faustina

PAQUITA: Aveți dreptate: doi oameni stau de strajă sub balconul dumneavoastră, și cum se crapă de ziuă, își iau și ei tălpășița.

FAUSTINA: Viceregele acesta bătrîn va sfîrși prin a mă plictisi! Cu toate că mă vede și-mi vorbește în fiecare zi, mă bănuiește chiar în casa mea.

SCENA 4

Faustina, don Fregose

DON FREGOSE: Riscați să răciți, doamnă, aici e prea răcoare.

FAUSTINA: Apropiați-vă, monseniore. Spuneți că aveți încredere în mine, dar îl puneți pe Monipodio să vegheze sub ferestrele mele. Această prudență excesivă nu se potrivește unui bărbat tînăr, iar pentru o femeie cinstită este de-a dreptul jignitoare. Gelozia este de două feluri: una care te face să nu ai încredere în iubita ta, și alta prin care pierzi încrederea în tine însuși. Dumneavoastră faceți parte din cea de a doua categorie.

DON FREGOSE: Nu încheiați, doamna mea, o serbare atît de reușită printr-o mustrare pe care nu o merit cîtuși de puțin.

FAUSTINA: Monipodio, omul cu ajutorul căruia aflați tot ce se petrece în Barcelona, se afla sau nu se afla sub ferestrele mele? Răspundeți-mi pe onoarea voastră de gentilom!

DON FREGOSE: Poate că se află prin împrejurimi pentru a preîntîmpina vréun rău care li s-ar putea întîmpla cîntăreților noștri.

FAUSTINA: Acesta este un șiretlic de general bătrîn! Eu însă voi afla adevărul, și dacă m-ați păcălit, n-am să vă mai văd niciodată! (*Pleacă.*)

SCENA 5

DON FREGOSE (*singur*): Ah! De ce nu pot renunța s-o mai văd și s-o mai aud pe femeia aceasta! Totul, totul mi-e drag la ea, pînă și mînia ei, și-mi place chiar să mă certe numai pentru plăcerea de a-i asculta vocea!

SCENA 6

Paquita, Monipodio, travestit în călugăr cerșetor

PAQUITA: Doamna mi-a spus să aflu în slujba cui este Monipodio acolo, dar... nu mai zăresc pe nimeni.

MONIPODIO: Pomana, scumpa mea copilă, îți deschide ușile raiului.

PAQUITA: N-am ce să-ți dau!

MONIPODIO: Nu-i nimic! Făgăduiește-mi ceva.

PAQUITA: Ce mucalit e călugăru ăsta!

MONIPODIO (*aparte*): Nu mă recunoaște, pot să încerc. (*Bate la ușa lui Lothundiaz.*)

PAQUITA: Ah! Dacă tragi nădejde să capeți rămășițele de la masa stăpînului nostru, o să fii de-o mie de ori mai cîștigat cu făgăduielile mele. (*Către Brancadori, care se ivește în balcon.*) Doamnă... oamenii ăia au plecat.

SCENA 7

Monipodio, doña Lopez

DOÑA LOPEZ (*lui Monipodio*): Ce dorești?

MONIPODIO: Frații ordinului nostru au primit vești de la scumpul vostru Lopez...

DOÑA LOPEZ: Oare mai trăiește?!

MONIPODIO: Însotind-o pe *señorita* Maria la mănăstirea dominicanilor, dați o raită prin piață și-o să vă întîlniți cu un om care-a fugit din Alger. El o să vă vorbească despre Lopez.

DOÑA LOPEZ: Sfinte Dumnezeule! L-aș putea răscumpara?

MONIPODIO: Aflați mai întîi cu cine-aveți a face. Dacă era musulman?

DOÑA LOPEZ: Scumpul meu Lopez! Mă duc să-i spun *señoritei* să se grăbească! (*Intră în casă.*)

SCENA 8

Monipodio, Quinola, Fontanares

FONTANARES: În sfârșit, iată-ne și sub ferestrele ei! Quinola!

QUINOLA: Unde naiba o fi Monipodio? S-o fi încurcat cu guvernanta aia? (*Privindu-l pe călugăr.*)

MONIPODIO: Treaba merge strună.

QUINOLA: Pe legea mea! Te pricepi de minune la cerșit! Tizian te-ar fi pictat. (*Lui Fontanares.*) Cu siguranță că are să vină și dînsa! (*Lui Monipodio.*) Cum îl găsești?

MONIPODIO: Îmi place.

QUINOLA: Are să fie grande de Spania.

MONIPODIO: Oho!... Ba, mai știi, poate că ceva și mai și!...

QUINOLA: Fiți cu ochii în patru, domnule, să nu care cumva să scăpați niscaiva suspine care ar putea trezi bănuiala guvernantei.

SCENA 9

Aceiași, Maria

MONIPODIO (*guvernantei, arătîndu-l pe Quinola*): Uite-l pe creștinul ăla care s-a-ntors din captivitate.

QUINOLA (*guvernantei*): O! Doamnă! Vă recunosc după fermecătorul portret pe care vi l-a făcut *señor* Lorenzo... (*Pleacă cu ea.*)

SCENA 10

Monipodio, Maria, Fontanares

MARIA: Să fie chiar el cu adevărat?!

FONTANARES: Da, Maria, am reușit, vom fi fericiți.

MARIA: Ô! Dac-ai ști cît de mult m-am rugat pentru reușita dumitale!

FONTANARES: Am să-ți spun milioane de lucruri, dar dintre toate, pe unul singur ar trebui să ți-l spun, de un milion de ori, pentru tot timpul cît am lipsit.

MARIA: Dacă-mi vorbești așa, mă faci să cred că nu știi cît de nemărginită este dragostea mea; ea se hrănește mai mult cu ceea ce te interesează decît cu ceea ce te măgulește.

FONTANARES: Înainte de a mă avînta într-o acțiune foarte importantă, aș vrea să știu, Maria, dacă vei avea tăria de a te împotrivi tatălui dumitale, care vrea să te mărite, după cîte se spune.

MARIA: Să mă fi schimbat eu oare?

FONTANARES: A iubi, pentru noi, bărbații, înseamnă a te teme; dumneata ești atît de bogată, și eu atît de sărac! Lumea va fi împotriva noastră, dar nu te întrista la gîndul că voi fi înfrînt. Strălucitoare și îndepărtată, ești steaua mea, și dacă aș ști că la capătul luptei nu vei fi a mea, aș muri de durere, cu tot triumful meu!

MARIA: Oare nu mă cunoști? Trăind singură și aproape înstrăinată, în timpul lipsei dumitale, sentimentele atît de curate care ne unesc încă din copilărie au crescut, ca și... destinul dumitale. Cînd ochii aceștia, care te revăd acum cu atîta fericire, vor fi închiși pentru totdeauna, cînd acea-stă inimă, care nu palpită decît pentru Dumnezeu, pentru tatăl meu și pentru dumneata, va înceta să mai bată, cred că și atunci sufletul meu va dăinui încă pe acest pămînt și te va iubi mereu. Te mai îndoiești de statornicia mea?

FONTANARES: Cuvintele acestea îmi dau curajul să înfrunt orice primejdie!

SCENA 11

Aceiași, *Lothundiaz*

LOTHUNDIAZ: Doica asta-mi lasă veșnic poarta deschisă...

MONIPODIO (*aparte*): Oh! Bieții copii, sînt pierduți! (*Către Lothundiaz.*) Milostenia este o comoară pe care o aduni în ceruri...

LOTHUNDIAZ: Muncește, și ai să agonisești comori aici pe pămînt. (*Privind în jur.*) Nici urmă de fiică-mea și de doică!... Pe unde-or fi?...

(*Joc de scenă între Monipodio și Lothundiaz.*)

MONIPODIO: Spaniolul este darnic...

LOTHUNDIAZ: Ia mai lasă-mă în pace! Eu sînt catalan, prin urmare, bănuitor. (*O zărește pe Maria vorbind cu Fontanares.*) Ce-mi văd ochii?! Fata mea stă de vorbă cu un tînăr seînor! (*Fuge spre ea.*) Degeaba-ți deșerți buzunarele plătind o doică să vegheze cu inimă și cu ochi de mamă, pînă la urmă tot păcălit rămîi! (*Fiicei lui.*) Cum se poate

una ca asta, Maria? Tu, moștenitoarea unei averi de zece mii de țechini, stai de vorbă cu... Că doar n-ai orbit! Țsta-i blestematul acela de mecanic, care n-are o para chioară!

(Monipodio îi face semn lui Quinola.)

MARIA: Alfonso Fontanares, dragă tată, nu mai este un om fără căpătii; a stat de vorbă cu regele.

LOTHUNDIAZ: Cu atât mai rău pentru rege!

FONTANARES: Pot spera că voi căpăta mîna frumoasei voastre fiice, Maria, *señor* Lothundiaz?

LOTHUNDIAZ: Ha!...

FONTANARES: Primiți ca ducele de Neptunado, grande de Spania și favoritul regelui, să vă fie ginere?

(Lothundiaz cată împrejur, pentru a-l găsi pe ducele de Neptunado.)

MARIA: Dar este chiar el, tată.

LOTHUNDIAZ: Ascultă, tu, ăsta, pe care te cunosc de cînd erai de-o șchioapă, ca fiu al unui negustoraș de stambă, cutezi să mă ieși pe mine drept un neghiob?!

SCENA 12

Quinola, Fontanares, Maria, Lothundiaz

QUINOLA: Cine-a rostit cuvîntul „neghiob“?

FONTANARES: Drept dar de nuntă, soția mea și cu mine vă vom înnobila și vom întocmi un act prin care vom lăsa întreaga avere fiului dumneavoastră...

MARIA: Ce mai ai de spus, tată?

QUINOLA: Ce mai vreți, domnule?

LOTHUNDIAZ: Aa! Țsta-i tîlharul acela de Lavradi?

QUINOLA: Stăpînul meu și-a dovedit nevinovăția chiar și în fața regelui.

LOTHUNDIAZ: Atunci înnobilarea mea se va putea face cu mai multă ușurință...

QUINOLA: Aha! V-a intrat în cap că un tîrgoveț oarecare se poate trezi mare senior, așa, peste noapte, numai fiindcă l-a înnobilat regele? Ia închipuiți-vă că sînt marchizul de Lavradi. Ei bine, scumpul meu, împrumutați-mi o sută de ducați.

LOTHUNDIAZ: O sută de ciomege pe spinare nu vrei? O sută de ducați? Țasta-i venitul unei moșii de două mii de scuzi de aur.

QUINOLA: Vedeți... unul ca ăsta ar vrea să fie nobil! Conte Lothundiaz, avansați două mii de scuzi de aur ginelui vostru pentru a-și putea duce la îndeplinire promisiunile făcute regelui Spaniei.

LOTHUNDIAZ (*lui Fontanares*): Și cam ce-ai făgăduit, rogu-te?

FONTANARES: Aflînd despre marea dragoste pentru fiica dumneavoastră, regele Spaniei vine la Barcelona pentru a vedea o corabie fără pînze și fără vîsle navigînd cu ajutorul unei mașini inventate de mine, și totdeodată, chiar el în persoană, ne va căsători.

LOTHUNDIAZ (*aparte*): Țștia vor să mă îmbrobodească. (*Tare.*) Și zici că ai să faci corăbiile să umble singure? Așceva mi-ar plăcea și mie să văd. M-ar amuza. Dar să știi că cu nu-mi dau fata după un om cu planuri mărețe. Fetele din neamul nostru n-au nevoie de bărbați nemaipomeniți, ci de un bărbat care să se mărgincască la gospodăria lui, nu la tot ce se petrece-n lună și în soare. Singurul lucru extraordinar pe care i-l pretind este să fie un bun tată de familie.

FONTANARES: La vîrsta de doisprezece ani, monseniore, fiica dumneavoastră mi-a surîs ca Beatrice lui Dante. Copilă fiind, m-a privit ca pe un frate; mai tîrziu, cînd barierele bogăției ne-au despărțit, m-a văzut născocind un plan îndrăzneț pentru a înfrînge această opreliște prin glorie. Pentru ea am plecat în Italia să studiez cu Galileu. Ea a fost prima care m-a felicitat și tot ea s-a logodit cu opera mea înainte de a se logodi cu mine însumi, devenind astfel întregul meu univers. Acum înțelegeți cît de mult o iubesc?

LOTHUNDIAZ: Ei bine, tocmai din cauza asta n-am să țti-o dau. După vreo zece ani ai să te descotorosești de ea ca să te înhami la cine știe ce altă drăcovenic pe care ai s-o descoperi.

MARIA: E cu puțință oare, tată, să-și părăsească cineva iubita, alături de care a zămislit atîtea minuni?

LOTHUNDIAZ: Da. Atunci n-o să le mai... zămislească.

MARIA: Dar dacă el devine duce, grande de Spania și mare bogătaș?

LOTHUNDIAZ: Dacă! Dacă! Dacă! Mă iei drept un nătărău? Acești „dacă“ sînt bidivii care-i duc la balamuc pe toți cei care pretind c-au descoperit o altă lume.

FONTANARES: Dar iată scrisorile prin care regele îmi încredințează o corabie.

QUINOLA: Deschideți ochii, pentru Dumnezeu! Stăpînul meu nu este numai om de geniu, ci și un bărbat frumos, și dacă geniul vă neliniștește, nefiind bun de nimic într-o căsnicie (de aceeași părere sînt și eu), rămîne totuși un băiat frumos. Mai mult decît atîta ce-i mai trebuie fetei pentru a fi fericită?

LOTHUNDIAZ: Fericirea se bate cap în cap cu aceste două extreme. Băiat frumos și om de geniu, iată două principii care pot secătui chiar și comorile Mexicului. Fiica mea va deveni *doña Sarpi*!

SCENA 13

Aceiași, Sarpi, pe balcon

SARPI (*aparte*): Cineva a rostit numele meu! Ce-mi văd ochii? Moștenitoarea și tatăl ei se află aici, la ora asta?!

LOTHUNDIAZ: Sarpi n-a bătut poteca Valladolidului ca să caute-o corabie, dar l-a săltat pe fiul meu în grad.

FONTANARES: Nu te-aș sfătui să dispui de fiica ta fără consimțămîntul ei, numai de dragul băiatului tău, Lothundiaz; mă iubește și o iubesc. Nu uita că foarte curînd (*apare Sarpi*) voi fi unul dintre cei mai puternici oameni ai Spaniei! Atunci voi fi în stare să mă răzbun...

MARIA: Oh! Împotriva tatălui meu?!

FONTANARES: Ei bine, Maria, spune-i tu tot ceea ce fac pentru a te merita.

SARPI: Un rival?!

QUINOLA (*lui Lothundiaz*): În iad o să-ți putrezească oasele, domnule!

LOTHUNDIAZ: De unde știi tu asta?

QUINOLA: Și asta nu-i nimica, dar pun mîna în foc ca-i să mai fii și jefuit.

LOTHUNDIAZ: Ei bine, tocmai pentru ca să scap și de jaf și de osîndă, am să-mi mărit fata cu un om care, ce-i drept, nu-i genial, dar are foarte mult bun-simț.

FONTANARES: Mai așteptați un pic, nu vă pripiti!

SARPI: Și pentru ce să mai aștepte?

QUINOLA (*lui Monipodio*): Cine-i ăsta?

MONIPODIO: Sarpi.

QUINOLA: Ce pasăre de pradă!

MONIPODIO: Pe ăsta-i foarte greu să-l răpui! El este adevăratul guvernator al Cataloniei.

LOTHUNDIAZ: Bine-ați venit, domnule secretar! (*Lui Fontanares.*) Adio, dragul meu, pentru mine vizita dumitale este-un motiv în plus ca să grăbesc căsătoria fiicei mele. (*Mariei.*) Să mergem, draga mea. (*Doicii.*) Tu ai să-ți primești pedeapsa, vrăjitoareo!

SARPI (*lui Lothundiaz*): După cum văd, cavalerul acesta are oarecare pretențiuni?

FONTANARES (*lui Sarpi*): Am drepturi!

(*Maria, doica, Lothundiaz ies.*)

SCENA 14

Monipodio, Sarpi, Fontanares, Quinola

SARPI: Drepturi?! Oare nu știți că nepotul lui Fra Paolo, Sarpi, ruda Brancadorilor, conte al regatului de Napoli și secretarul viceregelui Cataloniei este pretendent la mâna Mariei Lothundiaz? Acela care susține că ar avea vreun drept în această chestiune mă insultă și pe mine, și pe ea!

FONTANARES: Știți că încă de acum cinci ani, eu, Alfonso Fontanares, căruia stăpînul nostru, regele, i-a făgăduit rangul de duce de Neptunado, de grande de Spania și ordinul „Lîinii de aur“, o iubesc pe Maria Lothundiaz, și că pretențiile dumneavoastră, în ceea ce privește credința pe care mi-a jurat-o, vor deveni o insultă și pentru mine și pentru ea dacă nu renunțați la ele?

SARPI: Nu știam, domnule, că voi avea drept rival un personaj atît de important! Ei bine, domnule... viitor duce de Neptunado, grande de Spania și cavaler al „Lîinii de aur“, după cum se vede, iubim amîndoi aceeași femeie; și dacă dumneavoastră aveți promisiunea Mariei, eu o am pe aceea a tatălui ei, și nu uitați, în timp ce dumneavoastră așteptați onorurile, eu le am!

FONTANARES: Ajunge! Să ne oprim aici! Nu mai roștiți nici un cuvînt și nu-ncercați a-mi arunca vreo privire care m-ar putea jigni... altminteri, ați fi un laș! Înainte de a-mi desăvîrși invenția și de a răspunde printr-o izbîndă așteptărilor regelui, nu voi trage spada împotriva

nimănui, nici dac-aș fi asaltat de provocările a o sută de zurbagii! Îndată ce voi încheia bătălia secolului meu, mă veți regăsi... în imediata apropiere a regelui.

SARPI: Fiți sigur că nu vom fi prea departe unul de altul.

SCENA 15

Aceiași, *Faustina, don Fregose, Paquita*

FAUSTINA (*în balcon*): Ce se întâmplă, monseniore, între secretarul vostru și tânărul acela? Hai să coborîm.

QUINOLA (*lui Monipodio*): Nu ți se pare că eroul nostru se pricepe de minune să atragă fulgerele asupra capului său?

MONIPODIO: Și-l poartă prea sus!

SARPI (*către don Fregose*): Monseniore, în Catalonia a sosit un om copleșit, în viitor, bineînțeles, de favoarea stăpînului nostru, regele, și pe care, după umila mea părere, excelența-voastră trebuie să-l primiți după cum merită.

DON FREGOSE (*lui Fontanares*): Din ce familie vă trageți?

FONTANARES (*aparte*): Pînă în prezent am mistuit o groază de... „surîsuri“ de soiul ăstuia. (*Tare.*) Regele nu mi-a pus asemenea întrebări, excelență... de altminteri iată scrisorile sale și pe acelea ale miniștrilor săi. (*Îi dă un pachet.*)

FAUSTINA (*Paquitei*): Omul acesta are înfățișarea unui rege.

PAQUITA: A unui rege care se va acoperi de glorie.

FAUSTINA (*recunoscîndu-l pe Monipodio*): Îl cunoști pe bărbatul acesta, pe Monipodio?

PAQUITA: Da, se spune c-ar fi în stare să schimbe fața lumii.

FAUSTINA: Ah! Acesta-i, deci, vestitul inventator despre care mi s-a vorbit atîta!

MONIPODIO: Iată-l și pe valetul său!

DON FREGOSE: Ține, Sarpi, iată scrisoarea ministrului; eu o păstrez pe a regelui. (*Lui Fontanares.*) Ei bine, tinere, scrisoarea regelui e concludentă. Plănuiești să realizezi imposibilul; oricît de înțelept te-ai crede, n-ar strica dacă ai ține seama de sfaturile lui don Ramon, un savant din Catalonia, care a scris tratate foarte apreciate în domeniul acesta.

FONTANARES: În această matrică, excelență, cele mai frumoase disertații din lume nu au nici o valoare, puse alături de o operă înfăptuită.

DON FREGOSE: Ce îngîmfare! (*Lui Sarpi.*) Sarpi, vei pune la dispoziția acestui cavaler corabia pe care el și-o va alege din port.

SARPI (*viceregelui*): Sînteți încredințat că aceasta este dorința regelui?

DON FREGOSE: Vom vedea. În Spania trebuie să spui cîte un *Tatăl nostru* pentru fiecare pas pe care îl faci.

SARPI: De altminteri, ni s-a scris și de la Valladolid.

FAUSTINA (*viceregelui*): Despre ce este vorba?

DON FREGOSE: Ah! Numai despre o himeră.

FAUSTINA: O! Dar nu știți că eu ador himerele?

DON FREGOSE: Despre himera unui savant pe care regele l-a luat în serios datorită dezastrului Armadei. Dacă izbînda va fi de partea acestui cavaler, vom avea cîntea de a primi Curtea regală la Barcelona.

FAUSTINA: Îi vom fi grozav de îndatorați!

DON FREGOSE (*Faustinei*): Mie nu-mi vorbiți niciodată atît de grațios... (*Tare.*) A făgăduit, cu prețul capului său, că va face să zboare, ca vîntul, contra vîntului, o corabie fără pînze și fără vîsle.

FAUSTINA: Cu prețul capului său! În cazul acesta, e un copil naiv.

SARPI: *Señor* Alfonso Fontanares se bizuie pe această invenție pentru a se căsători cu Maria Lothundiaz.

FAUSTINA: Ah! o iubește...

QUINOLA (*foarte încet, Faustinei*): Nu, doamnă, o adoră.

FAUSTINA: Pe fiica lui Lothundiaz?

DON FREGOSE: Ce brusc v-a trezit curiozitatea!

FAUSTINA: Dacă acest fapt va aduce Curtea regală aici, este de la sine înțeles că doresc izbînda acestui cavaler.

DON FREGOSE: Doamna mea, nu vă ispitește o gustare la vila lui Avaloros? O barcă cu pînze vă așteaptă în port.

FAUSTINA: Nu, monseniore, serbarea aceasta m-a obosit, și o plimbare cu barca ar fi și mai obositoare. Eu nu sînt obligată, ca dumneavoastră, să par totdeauna odihnită. Tinereții îi place somnul, îngăduiți-mi să mă retrag pentru odihnă.

DON FREGOSE: Nu scăpați nici un prilej pentru a mă ironiza.

FAUSTINA: Feriți-vă să nu vă iau în serios.

(*Faustina, guvernatorul, Paquita ies.*)

SCENA 16

Avaloros, Quinola, Monipodio, Fontanares și Sarpi

SARPI (*lui Avaloros*): Nu se mai fac plimbări pe mare?

AVALOROS: Prea puțin îmi pasă, am câștigat o sută de scuzi de aur!

(Sarpi și Avaloros vorbesc între ei.)

FONTANARES (*lui Monipodio*): Cine este omul acesta?

MONIPODIO: Avaloros, cel mai bogat bancher din Catalonia. Mediterana e la picioarele lui.

QUINOLA: Simt că mi se-nmoaie inima de dragul lui.

MONIPODIO: Țsta-i tartorul nostru, al tuturor.

AVALOROS (*lui Fontanares*): Tinere, eu sînt bancher, și dacă descoperirea dumitale este bună, nu uita că după protecția lui Dumnezeu și a regelui, nimic nu-ți va prinde mai bine decît sprijinul unui milionar.

SARPI (*bancherului*): Nu vă angajați cu nimic... fără doar și poate că noi doi vom fi în stare să tragem sforile în folosul nostru.

AVALOROS (*lui Fontanares*): Bine, dragul meu, aștept să mă vizitezi.

(Monipodio îi șterpelește punga cu bani.)

SCENA 17

Monipodio, Fontanares, Quinola

QUINOLA: Vreți să vă aprindeți paie-n cap chiar de la-nceput?

MONIPODIO: *Don Fregose* nu prea vă are la inimă.

QUINOLA: Iar Sarpi e hotărît să vă pună bețe-n roate.

MONIPODIO: Vă purtați ca un gigant față de niște pitici care sînt la putere. Așteptați mai întîi izbînda, și după aceea făliți-vă. Pînă treci puntea, te faci frate cu dracul; mai te pleci, mai lingusești, și te streкори.

QUINOLA: Gloria!... Dar trebuie s-o furi ca s-o ai, domnule.

FONTANARES: V-ar plăcea să mă umilesc?

MONIPODIO: Dacă în felul acesta îți faci rosturile, de ce nu?!

FONTANARES: Așa ceva i se potrivește unui Sarpi. Eu trebuie să cuceresc totul prin luptă deschisă. La urma

urmelor, ce picdică vedeți voi între mine și izbîndă? Oare nu mergem chiar acum în port pentru a-mi alege cea mai strașnică galeră?

QUINOLA: În privința aceasta, sînt grozav de superstițios, nu luați o galcră, domnule!

FONTANARES: De ce? Eu nu văd nici o piedică.

QUINOLA: Parc-ați văzut-o vreodată! Pe dumneavoastră vă interesează cu totul altceva. Ehe, sîntem săraci, domnule, n-am găsit încă un han care să ne păsuiască, și dacă nu l-aș fi întîlnit pe prietenu ăsta vechi, care mă iubește — da, da, sînt și prieteni care nu te iubesc! — am fi rămas goi pușcă.

FONTANARES: Dar tu nu pricepi că ea mă iubește? (*Maria flutură batista la fereastră.*) Iat-o! Privește cît de frumos strălucește steaua mea!

QUINOLA: Ei! Asta nu-i decît o batistă, domnule. Sînteți dispus să ascultați un sfat? În locul acestui soi de madone, dumneavoastră v-ar trebui o marchiză de Mondejar, una dintre femeile acelea cu mijlocelul subțirel, dar bine căptușit cu oțel, care sînt în stare, din dragoste, să se folosească de toate șiretlicurile, pe care noi le disprețuim atîta... Și *doña* Brancadori...

FONTANARES: Dacă vrei să lăsăm totul baltă, vorbește-mi în felul acesta! Să-ți intre bine în cap: dragostea este izvorul puterii melc, este raza care coboară din ceruri pentru a mă lumina...

QUINOLA: Bine! Bine!... Liniștiți-vă!

MONIPODIO: Omu ăsta mă tulbură, mi se pare că stăpînește mai bine mecanica dragostei decît dragostea pentru mecanică.

SCENA 18

Acciași, *Paquita*

PAQUITA (*lui Fontanares*): Stăpîna mea vă dă de știre să fiți cu ochii în patru, fiindcă-ați atras asupra dumneavoastră dușmăni necruțătoare.

MONIPODIO: Asta-i treaba mea! Mergeți fără teamă pe orice uliță din Barcelona, și dac-or încerca să vă ucidă, eu voi fi primul care va afla.

FONTANARES: Chiar așa de repede merg treburile?

PAQUITA: N-aveți nici un răspuns pentru dînsa?

QUINOLA: Fetițo dragă, nu te poți gândi la două mașini deodată!... Spune-i cereștii tale stăpîne că stăpînul meu fi sărută picioarele. Sînt cavalier, îngerașule, și trag nădejdea c-o să ne împăcăm de minune! (*O sărută.*)

PAQUITA (*dîndu-i o palmă*): Înfumuratule!

QUINOLA: Ești încîntătoare!

(*Paquita pleacă.*)

SCENA 19

Aceiași, fără *Paquita*

MONIPODIO: Hai să mergem la „Soarele de aur“, patronul mă cunoaște și-o să ne dea pe datorie.

QUINOLA: Bătălia începe mai îndîrjit decît trăgeam cu nădejde.

FONTANARES: Unde putem găsi bani?

QUINOLA: De împrumutat, n-o să ne împrumute nimeni, dar o să-i cumpărăm. Cam cîți v-ar trebui?

FONTANARES: Două mii de scuzi de aur.

QUINOLA: Oricît aş prețui comoara la care mă gîndesc, nu prea-mi vine a crede c-o să fie așa de bine căptușită.

MONIPODIO: Oho! Am găsit o pungă.

QUINOLA: Bravo! Nu ți-ai pierdut îndemînarea! Asta-i, domnule, și dacă doriți fier, aramă, oțel, cherestea și mai știu și eu ce vă mai trebuie... negustorii au din belșug de toate! Ah! Mi-a venit o idee! Am să pun temelile casei „Quinola și Compania“, și dacă ea n-o să încheie afaceri prea strălucite, fără doar și poate că dumneavoastră o să izbîndiți!

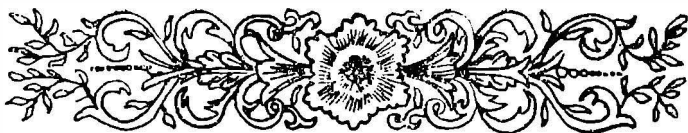
FONTANARES: Nu știu ce m-aș fi făcut fără voi!

MONIPODIO: Ați fi căzut drept în ghearele lui Avaloros!

FONTANARES: La treabă deci! Inventatorul îl va salva pe îndrăgostit!

(*Ies.*)

ACTUL II

Un salon al palatului doamnei de Brancadori.

SCENA 1

Avaloros, Sarpi, Paquita

AVALOROS: Regina noastră o fi într-adevăr bolnavă?

PAQUITA: A căzut într-o adîncă melancolie.

AVALOROS: Prin urmare, dumneavoastră credeți că a sta pe gînduri este o boală?

PAQUITA: Da, dar făcînd astfel, ai întotdeauna siguranța că ești sănătos tun.

SARPI: Du-te și spune-i scumpei mele verișoare că seînor Avaloros și cu mine îi stăm la dispoziție.

AVALOROS: Ia acești doi scuzi de aur pentru a-i spune că m-am gîndit...

PAQUITA: Mai degrabă aș spune că ați risipit. Am s-o hotărâsc pe doamna să se îmbrace. (*Iese.*)

SCENA 2

Avaloros, Sarpi

SARPI: Sărman vicerege! El este tinerelel, iar eu sînt moșneagul.

AVALOROS: În timp ce drăguța voastră verișoară îl prostește, dumneavoastră desfășurați o intensă activitate

politică, pregătiți regelui cucerirea Navarrei franceze. Dacă aş fi avut o fiică, n-aş fi şovăit nici o clipă să v-o dau de soţie. Lothundiaz nu-i prost de loc.

SARPI: Ah! A întemeia o familie strălucită, a înscrie un nume în istoria patriei, a fi cardinalul Granvelle sau ducele de Alba iată un lucru demn de ispită!

AVALOROS: Da, este într-adevăr minunat! De cîtva timp mă gîndesc şi eu să-mi găsesc un nume. Împăratul i-a făcut prinţi de Baben Hausen pe Fuggeri; titlul acesta i-a costat un milion de scuizi de aur. În ceea ce mă priveşte prefer să devin un om mare cu o cheltuială... cît mai mică.

SARPI: Dumneavoastră? Cum aşă?

AVALOROS: Acest Fontanares stăpîneşte viitorul negoţului.

SARPI: Cum adică? Şi dumneavoastră, care sînteţi omul realităţilor, aveţi încredere în el?

AVALOROS: De cînd cu descoperirea prafului de puşcă, a tiparului şi a Lumii Noi, cred orice. Şi dacă mi s-ar spune că un oarecare a descoperit mijlocul de a comunica cu Parisul în zece minute, că apa conţine foc, sau că mai sînt şi alte Indii de descoperit, ori că poţi zbura nestingherit prin văzduh, aş spune mai degrabă că-i adevărat decît că nu este şi aş da...

SARPI: Banii dumneavoastră?

AVALOROS: Nu banii, ci toată atenţia cuvenită unei asemenea afaceri.

SARPI: Aceasta înseamnă că dacă vasul va merge, dumneavoastră vreţi să fiţi, pentru Fontanares, ceea ce a fost Amerigo Vespucci pentru Cristofor Columb.

AVALOROS: Credeţi că buzunarul meu nu este în stare să subvenţioneze zece oameni de geniu?

SARPI: Cum veţi proceda?

AVALOROS: Banii, marele secret constă în bani. Înţelegeţi? Cine are o sumă oarecare de risipit cîştigă timp; avînd timpul la dispoziţie, totul este cu putinţă; poţi transforma, după bunul tău plac, o afacere proastă într-una bună, şi în timp ce ceilalţi îşi pierd răbdarea, tu profiţi. Banul este însăşi viaţa, el îţi satisface deopotrivă şi nevoile, şi plăcerile. Într-un om de geniu se ascunde întotdeauna un copil plin de fantezie. Foloseşte-te de om şi, mai devreme sau mai tîrziu, vei descoperi copilul. Ei bine, acest *copil* va fi debitorul meu, iar omul de geniu se va duce frumuşel la puşcărie.

SARPI: În ce situație vă aflați acum?

AVALOROS: S-a cam îndoit de oferta mea, nu atît el, cît valetul, și tocmai cu valetul acesta voi trata.

SARPI: Sînteți la discreția mea. Am primit ordin să trimit toate vasele din Barcelona pe coastele Franței, și datorită prevederii dușmanilor, pe care Fontanares și i-a făcut la Valladolid, acest ordin este categoric și... ulterior scrisorii regelui...

AVALOROS: Ce câștig doriți să aveți din afacerea asta?

SARPI: Titlul de mare maestru al construcțiilor navale...

AVALOROS: Aceasta înseamnă că din toată povestea nu mai rămîne aproape nimic.

SARPI: Nicidecum, mai rămîne *gloria*.

AVALOROS: Pișicherule!

SARPI: Hrăpărețule!

AVALOROS: De certat, ne vom certa la împărțeală, acum este timpul să vinăm împreună. Sînteți de acord? (*Aparte.*) Eu sînt cel mai tare: cu ajutorul *doñei* de Brancadori, vice-regele va fi de partea mea.

SARPI (*aparte*): L-am îngrășat tocmai cît trebuie, acum e timpul să-l înjunghiem. Eu, unul, am destule motive pentru a-i face de petrecanie.

AVALOROS: Ar trebui să-l cîștigăm pe acest Quinola de partea noastră, și de aceea l-am adus aici, pentru a ne sfătui împreună cu *doña* de Brancadori.

SCENA 3

Aceiași, Quinola

QUINOLA: Parc-aș fi... între tîlhari. Singura deosebire este că ăștia-s poleiți cu virtuți și purtări alese. Și tocmai de-alde dumnealor ne judecă și ne spînzură pe noi!

SARPI: Ascultă, secătură, pînă cînd stăpînul tău va face corăbiile să plutească în alt mod, decît cel de pînă acum, ar trebui să tragi tu însuți la galere.

QUINOLA: Regele nostru, prea încercatul prețuitor al dreptelor virtuți, și-a dat seama că-n felul acesta ar păgubi prea mult.

SARPI: Vei fi supravegheat.

QUINOLA: Sînt convinși, și tocmai de aceea mă supra-veghez singur.

AVALOROS: Îl intimidai, și el este un băiat cum nu se poate mai cumsecade. Ia să vedem, te-ai gândit vreodată ce înseamnă bogăția?

QUINOLA: Niciodată, am văzut-o de la distanțe prea mari.

AVALOROS: Și cam ce-ai spune tu, ai? Nu ți-ar surîde vreo două miișoare de scuți de aur?...

QUINOLA: Ce? Cum ai spus? Aiurez? Care va să zică, nu-s numai baliverne, oare există cu adevărat două mii de scuți de aur? Asta ar însemna să fii stăpîn pe viață, să ai căsuța ta, o slujnică, un cal și o nevastă, și venituri, iar „Sfînta frăție“ te-ar ocroti, în loc să se țină scai de tine și să-ți facă zile fripte! Și, mă rog, cam ce-ar trebui să fac pentru asta?

AVALOROS: Să mă ajuți să închei un contract în avantajul meu și al stăpînului tău.

QUINOLA: Am priceput! Vrei să ți-l dau pe mîna legat fedeleș. Ține-te bine, scumpa mea conștiință! Stai cuminte, că n-am să te uit decît pentru cîteva zile, și-apoi, pe legea mea, o să facem casă bună pentru tot restul vieții.

AVALOROS (*lui Sarpi*): L-am prins în laț!

SARPI (*lui Quinola*): Își bate joc de noi! Altminteri, ar fi fost mai serios.

QUINOLA: Aș putea să pun mîna în foc că n-am să capăt cele două mii de scuți de aur decît după semnarea contractului!

SARPI (*cu însuflețire*): Poți să-i primești înainte.

QUINOLA: S-a făcut! (*Întinde mîna.*) Dați-mi-i!

AVALOROS: Dacă semnezi o poliță.

QUINOLA: Nici sultanul nu ți-ar întinde zbilțul cu mai multă gingășie.

SARPI: Stăpînul tău și-a luat corabia în primire?

QUINOLA: Valladolidul, ce-i drept, e cam departe, domnule secretar, dar pana, care ne stă la îndemînă, este în stare să vă semneze dizgrația.

SARPI: Te voi strivi!

QUINOLA: Am să m-ascund atît de bine, încît n-o să mă puteți găsi nicăieri.

AVALOROS: Atunci spune-odată ce vrei, măi banditul!

QUINOLA: Aha! Se pare că-ncepe să zornăie și aurul!

SCENA 4

Aceiași, Faustina, Paquita

PAQUITA: Domnilor, sosește doamna.

Acciași, fără *Paquita*

QUINOLA (*mergînd în întîmpinarea doamnei Brancadori*): Doamnă, stăpînul meu se va sinucide, cu siguranță, dacă nu va căpăta vasul pe care contele Sarpi refuză să i-l dea de o lună de zile. Avaloros îi cere, nici mai mult, nici mai puțin, decît viața în schimbul banilor săi. Înțelegeți? (*Aparte.*) La Valladolid ne-a salvat o femeie, și tot o femeie are să ne scape și la Barcelona! (*Tare, doamnei de Brancadori.*) E nespus de trist!

AVALOROS: E îndrăzneț, ticălosul!

QUINOLA: Și fără nici un ban, aveți de ce să fiți uimită, credeți-mă!

SARPI (*lui Quinola*): Intră în serviciul meu.

QUINOLA: Eu mi-a aleg stăpînii pe sprînceană.

FAUSTINA (*aparte*): E trist... (*Tare.*) Ascultați, voi, alde Sarpi și Avaloros, pentru care am făcut atîtea, în loc să ajutați un om de geniu care vine la voi, îl prigonîți? (*Mîșcare la Avaloros și Sarpi.*) Nu vă apropiați! Departe de mine! (*Lui Quinola.*) Povestește-mi, te rog, uneltirile lor împotriva stăpînului tău.

SARPI (*Faustinei*): Scumpa mea verișoară, nu trebuie să fie cineva prea clarvăzător pentru a ghici boala de care suferi de la sosirea acestui Fontanares.

AVALOROS (*Faustinei*): Îmi datorăți două mii de scuizi de aur, doamnă, și puteți căpăta oricînd și alții din vistieria mea.

FAUSTINA: Eu? Ce v-am cerut?

AVALOROS: Nimic, dar primiți tot ce am fericirea de a vă oferi.

FAUSTINA: Privilegiul duminale pentru comerțul de cereale este un abuz monstruos.

AVALOROS: Vă datorez două mii de scuizi de aur, stimată doamnă.

FAUSTINA: Semnează-mi o chitanță pentru cele două mii de scuizi de aur pe care ți-i datorez și un bon din care să reiasă că nu-ți datorez o asemenea sumă. (*Lui Sarpi.*) După ce te-am pus în situația în care te afli, ar însemna că nu ești un politician prea abil dacă nu mi-ai păstra taina.

SARPI: Vă sînt prea obligat pentru a fi ingrat.

FAUSTINA (*aparte*): Una spune și alta face! Curînd mi-l va trimite pe cap pe furiosul vicerege.

(*Sarpi iese.*)

SCENA 6

Aceiași, mai puțin *Sarpi*

AVALOROS: Pofțiți, doamnă.

FAUSTINA: E foarte bine.

AVALOROS: Vom mai fi dușmani?

FAUSTINA: Privilegiul dumitale asupra negoțului de cereale este perfect legal.

AVALOROS: Oh! Doamnă!

QUINOLA (*aparte*): Iată ce-nseamnă „a face afaceri“.

AVALOROS: Dumneavoastră sînteți atît de nobilă, doamnă, iar eu... atît de...

QUINOLA (*aparte*): Cămătar!

FAUSTINA (*întinzînd bonul lui Quinola*): Ține, Quinola, asta-i pentru cheltuielile mașinii stăpînului tău.

AVALOROS (*Faustinei*): Nu i-l dați, doamnă!... Ar putea să și-l însușească, și, oricum, fiți mai prudentă, aveți răbdare.

QUINOLA (*aparte*): Am trecut de la ecuator la pol. Ce bilci e și viața asta!

FAUSTINA: Ai dreptate! (*Aparte.*) E mai bine să țin eu frînele vieții lui Fontanares. (*Lui Avaloros.*) Dacă ți-s dragi privilegiile dumitale, nu sufla un cuvînt.

AVALOROS: Banii, nimic nu poate fi mai discret ca banii. (*Aparte.*) Rămîn dezinteresăți pînă-n ziua în care capătă și ei o pasiune. Trebuie să-ncercăm s-o nimicim, altfel devine prea costisitoare.

SCENA 7

Faustina, Quinola

FAUSTINA: Și spui că este tare trist?

QUINOLA: Cum nu se poate mai trist. Toată lumea este împotriva lui.

(Are loc un joc de scenă între Faustina și Quinola în legătură cu biletul de două mii de scuzi, pe care ea îl ține în mînă.)

FAUSTINA: Cel puțin știe cum să se descurce?

QUINOLA: De mai bine de doi ani ne zbatem în greutate, și uneori n-a lipsit mult ca să ne scufundăm. Lupta e aspră.

FAUSTINA: Așa e, dar cîtă forță și cît geniu are!

QUINOLA: Astea-s urmările dragostei, doamnă.

FAUSTINA: Și pe cine iubește el acum?

QUINOLA: E ca și vrăjit de Maria, Maria Lothundiaz.

FAUSTINA: De toanta aia!

QUINOLA: Bine-ați zis, e o toantă, așa e.

FAUSTINA: Toți oamenii de geniu sînt aidoma...

QUINOLA: Da, da, sînt niște uriași... cu picioarele de lut.

FAUSTINA: O împodobesc pe femeia care li-e dragă cu iluziile lor, și foarte adesea cad în capcană: îndrăgesc propriile lor creații, egoistii!

QUINOLA (*aparte*): Nici asta nu iese din tiparul femeiesc! (*Tare.*) Vedeți, doamnă, eu aș dori ca printr-un mijloc cîstit, toanta asta să se afle în fundul... nu, nu, mai degrabă în fundul unei mănăstiri.

FAUSTINA: Tu-mi pari a fi un băiat tare de treabă.

QUINOLA: Îmi iubesc stăpînul.

FAUSTINA: Crezi cumva că i-am atras atenția?

QUINOLA: Încă nu.

FAUSTINA: Vorbește-i despre mine.

QUINOLA: Apoi, atunci chiar c-ar rupe un ciomag pe spinarea mea, pentru că, vedeți, fata asta...

FAUSTINA: Această fată trebuie să dispară, cu orice preț, pentru el!

QUINOLA: Da' ce se-ntîmplă dacă-și face seama, doamnă?

FAUSTINA: Atît de mult o iubește?!

QUINOLA: Ah! Eu n-am nici o vină. De la Valladolid pîn-aici i-am spus de mii de ori că un om ca el trebuie s-adore femeile, dar să nu se-ndrăgostească niciodată de una singură!... Niciodată!

FAUSTINA: Ești un drac împielit, caraghiosule! Spune-i lui Lothundiaz să vină să stea de vorbă cu mine și s-o aducă chiar el pe fiica lui aici. (*Aparte.*) Am s-o trimit la mănăstire!

QUINOLA (*aparte*): Iată și dușmanul! Asta ne iubește atît de mult, încît e cu neputință să nu ne pricinuiască mult rău.

(*Quinola iese, întîlnindu-se cu don Fregose.*)

SCENA 8

Faustina, don Fregose

DON FREGOSE: Așteptîndu-l pe stăpîn, încercați să corupeți valetul?

FAUSTINA: Femeia este obligată să piardă obiceiul de a plăcea?

DON FREGOSE: Aveți un fel de a fi prea puțin gencros, doamnă. Eu nădăjduiam că o nobilă venețiană va ocroti slăbiciunile unui bătrîn soldat.

FAUSTINA: Ei, monseniore, se pare că beneficiați de pe urma părului dumneavoastră alb mai mult decît un tînăr cu o coafură minunată, și căutați mai multe noduri în papură decît... (*Ride.*) Dar abandonați odată aerul acesta posomorît!

DON FREGOSE: Cum aș putea fi altfel văzînd cum vă compromiteți, dumneavoastră, femeia pe care eu o doresc de soție? Oare a purta unul dintre cele mai strălucite nume din Italia nu mai înseamnă nimic?

FAUSTINA: Îl găsiți prea frumos pentru o Brancadori?

DON FREGOSE: Doriți cu tot dinadinsul să coboriți pînă la un Fontanares?

FAUSTINA: Poate urca el pînă la mine. Ar fi cea mai frumoasă mărturisire a iubirii! De altminteri, dumneavoastră știți, din proprie experiență, că dragostea nu judecă de fel...

DON FREGOSE: Ah, mi-o și mărturișiți!

FAUSTINA: Îmi sînteți prea bun prieten pentru a nu vă împărtăși, înaintea oricui, tainele mele.

DON FREGOSE: Doamnă!... Așa e... dragostea este nesăbuită. Eu v-am oferit mai mult decît ființa mea, și-aș fi vrut să am o întreagă lume pentru a v-o dărui. După cum se vede, nu știți că galeria voastră de tablouri a costat aproape toată averea mea...

FAUSTINA: Paquita!

DON FREGOSE: ...și că v-aș jertfi chiar onoarea...

SCENA 9

Aceiași, *Paquita*

FAUSTINA: Spune majordomului să transporte tablourile din galeria mea la *don Fregose*.

DON FREGOSE: Nu transmite ordinul acesta, *Paquita*!

FAUSTINA: Acum cîteva zile am aflat că regina Catherina de Medicis a cerut doamnei Diana de Poitiers bijuteriile pe care le promise de la Henric al II-lea. Diana i le-a trimis, topite într-un lingou. Caută-l pe bijutier, *Paquita*!

DON FREGOSE: Nu face nimic din cîte s-au spus, pleacă!

(*Paquita iese.*)

Aceiași, mai puțin *Paquita*

FAUSTINA: Încă nu sînt marchiză de Fregose, cum cutezați să dați porunci în casa mea?

DON FREGOSE: Știu prea bine că eu sînt acela care ar trebui să le primească. Prețuiește, oare, averea mea cît un singur cuvînt al dumneavoastră? Iertați o greșeală provocată de disperare.

FAUSTINA: Trebuie să fii nobil chiar și în clipele de disperare. Ieșirile dumneavoastră fac din Faustina o curtezană. Ah! Doriți să fiți adorat? În cazul acesta, chiar și cea mai de pe urmă venețiană v-ar spune că lucrul acesta este foarte costisitor.

DON FREGOSE: Am meritat, cu prisosință, mînia aceasta grozavă.

FAUSTINA: Dumneavoastră roștiți cuvîntul iubire? A iubi înseamnă a te devota fără a aștepta cea mai modestă recompensă; a iubi înseamnă a trăi sub un alt soare decît acela pe care tremuri cînd îl atingi. Nu împodobiți egoismul vostru cu strălucirea adevăratei iubiri. O femeie măritată, Laura de Noves, i-a spus lui Petrarca: „Vei fi al meu fără nădejde. Trăiește fără dragoste!” Dar Italia l-a încoronat pe sublimul îndrăgostit, încoronînd poetul, iar secolele viitoare îi vor admira veșnic pe Laura și pe Petrarca!

DON FREGOSE: Poeții niciodată nu mi-au fost prea dragi, dar pe acesta-l detest! Toate femeile din lume, și așa va fi pînă la sfîrșitul pămîntului, vor împuia cu el capul amanților pe care vor să-i păstreze, fără a se căsători cu ei.

FAUSTINA: Vi se spune general, dar nu sînteți decît un soldățoi.

DON FREGOSE: Ei bine, cum l-aș putea imita pe blestematul acesta de Petrarca?

FAUSTINA: Dacă pretindeți că mă iubiți, cruțați un om de geniu, (*mișcare de surpriză la don Fregose*) oh! fiți sigur că martirajul la care vor să-l supună niște pigmei e diabolic. Fiți mare ajutîndu-l! Veți suferi, o știu, dar ajutați-l, atunci voi putea crede că mă iubiți; prin această mărturie de generozitate veți deveni mai ilustru decît prin cucerirea Mantovei.

DON FREGOSE: În fața dumneavoastră totul îmi pare ușor, dar nici nu bănuți ce mînie cumplită mă va cuprinde atunci cînd voi trece la fapte.

FAUSTINA: Ah! Vă plîngeți că o să-mi îndepliniți dorința?

DON FREGOSE: Admit că-l protejați și că-l admirați, fie!
Dar nădăjduiesc că... nu-l iubiți!

FAUSTINA: I se refuză vasul pe care însuși regele i l-a dat. Porunciți să-i fie dat chiar acum!

DON FREGOSE: I-l voi da. Și-l voi trimite să vă mulțumească.

FAUSTINA: Așa, da! În felul acesta vă iubesc.

SCENA 11

FAUSTINA (*singură*): Și cînd te gîndești că încă se mai găesc femeii care doresc să fie bărbați!

SCENA 12

Faustina, Paquita, Lothundiaz, Maria

PAQUITA: Doamnă, au sosit Lothundiaz și fiica sa.
(*Paquita iese.*)

SCENA 13

Aceiași, mai puțin Paquita

LOTHUNDIAZ: O, doamnă!... Dumneavoastră ați transformat palatul meu într-un regat!

FAUSTINA (*către Maria*): Stai lîngă mine, copilă dragă.
(*Lui Lothundiaz.*) Poți să iei loc.

LOTHUNDIAZ: Sînteți prea bună, doamnă. Îngăduiți-mi, vă rog, să admir această vestită galerie, despre care se vorbește în toată Catalonia. (*Iese.*)

SCENA 14

Faustina, Maria

FAUSTINA: Copila mea, te iubesc și cunosc situația în care te afli. Tatăl tău vrea să te căsătorească cu vărul meu, Sarpi, iar tu îl iubești pe Fontanares.

MARIA: De cinci ani, doamnă.

FAUSTINA: La șaisprezece ani nu știi prea bine ce înseamnă a iubi.

MARIA: Ce importanță are lucrul acesta dacă eu iubesc?

FAUSTINA: A iubi, pentru noi, femeile, înseamnă a te devota, îngerul meu.

MARIA: Mă voi devota, doamnă.

FAUSTINA: Nu se știe! Ai putea, spre pildă, să renunți la el pentru el, adică în propriul lui interes?

MARIA: Aceasta ar însemna să mor, dar... și viața mea îi aparține.

FAUSTINA (*aparte, ridicîndu-se*): Ce putere nebănuită se ascunde sub slăbiciunea nevinovăției! (*Tare.*) Tu n-ai părăsit niciodată casa părintească, nu cunoști de loc viața și n-ai de unde ști cît de grozave sînt obligațiile ei! Foarte adesea un bărbat a pierit pentru că a întîlnit fie o femeie care l-a iubit prea mult, fie una care nu l-a iubit de loc. În situația aceasta s-ar putea afla și Fontanares. Are dușmani foarte puternici. Gloria, ceea ce pentru el înseamnă însăși viața, este în mîinile lor; tu poți să-i dezarmezi.

MARIA: Ce trebuie să fac?

FAUSTINA: Căsătorindu-te cu Sarpi, ai asigura izbînda scumpului tău Fontanares; dar o femeie nu te-ar sfătui niciodată să faci un asemenea sacrificiu, el trebuie să vină de la tine însăși. Folosește-te de un șiretlic, părăsește pentru un timp Barcelona. Retrage-te într-o mănăstire.

MARIA: Să nu-l mai văd? Dacă ați ști că el trece în fiecare zi pe sub ferestrele mele la o anumită oră, și că această clipă înseamnă totul pentru mine!

FAUSTINA (*aparte*): Ce lovitură ucigătoare îmi dă! Ah! Fata aceasta trebuie să devină neapărat contesa Sarpi!

SCENA 15

Aceiași, *Fontanares*

FONTANARES (*Faustinei*): Doamnă! (*Îi sărută mîna.*)

MARIA (*aparte*): Ce nenorocire!

FONTANARES: Voi apuca să trăiesc destul de mult pentru a vă putea arăta recunoștința mea? Dacă înseamnă ceva, dacă-mi voi face un renume, această fericire vi se va datora numai dumneavoastră.

FAUSTINA: Asta nu înseamnă încă nimica, vreau să-ți netezesc drumul. Greutățile pe care le întîmpină oamenii de talent mă mișcă atît de profund, încît te rog să te bizui în întregime pe mine. Da, voi merge pînă acolo încît îți

voi servi chiar eu ca treaptă pe care va trebui să calci pentru a ajunge la coroana ta.

MARIA (*trăgîndu-l pe Fontanares de mantie*): Dar eu sînt aici... (*Fontanares se întoarce.*) și nici nu m-ai văzut!

FONTANARES: Maria! Nu ți-am vorbit de zece zile. (*Faustinei.*) Oh! Doamnă, sînteți un adevărat înger!

MARIA (*lui Fontanares*): Mai degrabă un demon! (*Tare.*) Doamna m-a sfătuit să intru într-o mănăstire.

FONTANARES: Ea?!

MARIA: Da.

FAUSTINA: Copii ce sînteți, nu înțelegeți că trebuie.

FONTANARES: Prin urmare, cad dintr-o capcană într-alta, și bunăvoința ascunde o prăpastie. (*Mariei.*) Cine te-a adus aici?

MARIA: Tata.

FONTANARES: Chiar el! Dar ce, e orb? Ce cauți dumneata, Maria, în casa aceasta?...

FAUSTINA: Domnule!

FONTANARES: Ah! La mănăstire, de bună seamă pentru a pune stăpînire pe gîndurile sale și pentru a-i mutila sufletul.

SCENA 16

Aceiași, *Lothundiaz*

FONTANARES: Dumneata însuși ai adus acest înger, atît de nevinovat, în casa unei femei pentru care *don* Fregose își risipește averea și care îi primește darurile nesăbuite fără a-l lua de bărbat?

FAUSTINA: Domnule!

FONTANARES: Ați venit aici, doamnă, ca văduvă a celui mai tînăr dintre Brancadori, căruia i-ați jertfit puținul pe care vi l-a dat tatăl dumneavoastră, o știu, dar aici v-ați schimbat nespuse de mult...

FAUSTINA: Cu ce drept îmi judeci faptele?

LOTHUNDIAZ: Te poftesc să taci, doamna este o persoană nobilă, prezența ei aici dă o valoare îndoită palatului meu.

FONTANARES: Ea! Dar este o...

FAUSTINA: Taci odată!

LOTHUNDIAZ: Copila mea, genialul tău prieten, atît de prăpăstios în toate situațiile, este mai aproape de nebunie

decît de bunul-simţ. Află, domnule mecanic, că doamna este ruda şi protectoarea lui Sarpi.

FONTANARES: Dar scoate-o odată pe fiica dumitale din casa acestei marchize de Mondejar a Cataloniei!

SCENA 17

Fontanares, Faustina

FONTANARES: Aşadar, generozitatea dumneavoastră, doamnă, nu era decît o manevră care slujea intereselor lui Sarpi. Aceasta înseamnă că sîntem „chit“, adio!...

SCENA 18

Faustina, Paquita

FAUSTINA: Ce splendid era în mînia lui, Paquita!

PAQUITA: Ah! doamnă, ce-o să se întîmple cu dumneavoastră dacă îl iubiţi aşa de mult?

FAUSTINA: Draga mea copilă, îmi dau seama că nu am întîlnit niciodată adevărata iubire, şi că am aflat lucrul acesta schimbîndu-mă într-o clipită, ca în urma unei lovituri de trăsnet. Am iubit într-o singură clipă pentru tot timpul risipit. Poate că am călcat într-o prăpastie fără fund. Trimite un valet să-l cheme pe Mathieu Magis, lombardul.

SCENA 19

FAUSTINA (*singură*): Îl iubesc prea mult pentru a încredinţa răzbunarea mea pumnalului lui Monipodio; prea mult m-a durut dispreţul său pentru a nu-l face să privească drept cea mai mare cinste faptul că voi fi nevasta lui! Vreau să-l văd tîrîndu-se la picioarele mele, ori, de unde nu, îl vom zdrobi în luptă!

SCENA 20

Faustina, don Fregose

DON FREGOSE: Ei bine, eu credeam că-l voi găsi pe Fontanares aici, fericit că şi-a primit nava cu ajutorul dumneavoastră.

FAUSTINA: I-ați și dat-o? Aceasta înseamnă că nu-l urîți. Eu am crezut că veți găsi sacrificiul mai presus de forțele voastre și am vrut să știu dacă sînteți în sufletețit mai mult de dragoste decît de supunere.

DON FREGOSE: Doamnă...

FAUSTINA: Nu i-o puteți lua-napoi?

DON FREGOSE: Fie că vă ascult, sau că nu vă ascult, niciodată nu reușesc să fac ceva pe placul dumneavoastră. Cum să-i iau corabia înapoi, pentru Dumnezeu, cînd el a adus o armată de muncitori care au și luat-o în stăpînire?!

FAUSTINA: Se vede treaba că nu știți că-l urăsc și că-i doresc...

DON FREGOSE: Moartea!

FAUSTINA: Nu, defăimarea!

DON FREGOSE: Oo! Aceasta înseamnă că-mi voi putea răzbuna torturile sufletești pe care le îndur de-o lună-ncoace!

FAUSTINA: Nu vă atingeți de prada mea, lăsați-mi-o mie. Înainte de a vă apuca de altceva, luați-vă tablourile din galeria mea, *don Fregose!* (*Mirare la don Fregose.*) Așa vreau eu!

DON FREGOSE: Prin urmare, refuzați să fiți marchiza de...

FAUSTINA: Le ard în plină piață, sau le vînd pentru a-mpărți prețul lor săracilor.

DON FREGOSE: Bine, dar care-i pricina?

FAUSTINA: Mi-e sete de cinste, și dumneavoastră mi-ați terfelit-o.

DON FREGOSE: Atunci primiți mîna mea.

FAUSTINA: Eh, mai lasă-mă în pace-odată!

DON FREGOSE: Cu cît vi se dă mai multă putere, cu atît abuzați mai mult.

SCENA 21

FAUSTINA (*singură*): Metresa unui vicerege! Oh! Ce intrigă venețiană voi urzi, împreună cu Sarpi și cu Avaloros!

SCENA 22

Faustina, Mathieu Magis

MATHIEU MAGIS: Doamna are nevoie de umilele mele servicii?

FAUSTINA: Cine ești dumneata?

MATHIEU MAGIS: Mathieu Magis, un biet cămătar din Milano, care așteaptă cu nerăbdare să vă poată fi de folos.

FAUSTINA: Dai bani cu împrumut?

MATHIEU MAGIS: Numai pe gajuri sigure: pe diamante sau pe aur; mă descurc și eu cum pot. Pierderile ne strivesc, doamnă, banii zac nefolosiți adeseori. Ah, de-ați ști cât de greu se câștigă banii. O singură afacere proastă înghite câștigul altora zece fructuoase, pentru că noi riscăm o mie de scuzi dându-le unui flușturistic pentru un câștig de numai trei sute. Iată de ce se scumpesc împrumuturile. Lumea e nedreaptă cu noi.

FAUSTINA: Ești evreu?

MATHIEU MAGIS: Ce înțelegeți prin aceasta?

FAUSTINA: De ce credință ești?

MATHIEU MAGIS: Sînt lombard și catolic.

FAUSTINA: Asta nu-mi prea convine.

MATHIEU MAGIS: Doamna ar fi dorit să fiu...

FAUSTINA: Da, înhățat de ghearele Inchiziției.

MATHIEU MAGIS: Și pentru ce mă rog?

FAUSTINA: Pentru a fi sigură de devotamentul dumitale.

MATHIEU MAGIS: Caseta mea ascunde destule taine, doamnă.

FAUSTINA: Dac-aș avea averca dumitale...

MATHIEU MAGIS: Mi-ați stăpîni și sufletul.

FAUSTINA (*aparte*): Trebuie să-l atrag de partea mea, oferindu-i un bun câștig, asta-i clar. (*Tare.*) În ce condiții împrumuți?

MATHIEU MAGIS: Cu o dobîndă de cinci.

FAUSTINA: Niciodată nu mă înțelegi cum trebuie. Ascultă: vei împrumuta numele dumitale lui *señor* Avaloros.

MATHIEU MAGIS: Îl cunosc pe *señor* Avaloros, bancherul; uneori facem afaceri împreună, dar el se bucură de un mare renume și de prea mult credit în Mediterana pentru a nu avea niciodată nevoie de bietul Mathieu Magis...

FAUSTINA: Știi să fii discret, lombardule? Dacă aș vrea să întrebuițez numele tău într-o afacere foarte importantă...

MATHIEU MAGIS: Contrabandă?

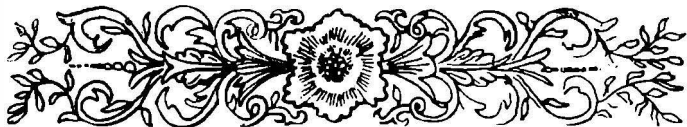
FAUSTINA: Ce-ți pasă?! Care ar fi garanția întregului tău devotament?

MATHIEU MAGIS: Partea mea de câștig.

FAUSTINA (*aparte*): Strașnic dulău de vînătoare! (*Tare.*)
Ei bine, iată despre ce este vorba, am să-ți încredințez o
taină în care este vorba de viață și de moarte, fiindcă voi
lăsa pe seama dumitale un om de seamă pentru a-l distruge.

MATHIEU MAGIS: Micul meu negoț este întreținut de
marile pasiuni: femci frumoase — cîștiguri frumoase!

ACTUL III

Scena reprezintă interiorul unui grajd. Sus, căpițe de fîn, de-a lungul zidului, roți, țevi, stâlpi, o sobă mare de aramă și un cazan uriaș. La stînga spectatorilor, un stîlp sculptat, pe care se află o madonă. La dreapta, o masă; pe masă se găsesc hîrtii și instrumente de calculat. Pe perete, deasupra mesei, o tablă acoperită cu figuri. Pe masă, o lampă. Lîngă tablă, o planșetă pe care se află cîteva cepe, o cană și pîine. În dreapta spectatorilor, o ușă mare de grajd, și la stînga, o ușă care dă spre cîmp. Lîngă madonă, un pat de paie. La ridicarea cortinei e noapte.

SCENA 1

Fontanares, Quinola

Fontanares, purtînd o haină neagră, strînsă cu o centură de piele, lucrează la masă. *Quinola* verifică piesele mașinii

QUINOLA: La vremea mea, am iubit și eu, domnule. Numai că atunci cînd mi-am dat seama ce înseamnă femeia, mi-am luat tălpășița. Traiul îmbelșugat și băuturica bună nu te înșală niciodată, ba te mai și îngrașă! (*Privindu-și stăpînul.*) Asta e!... Nici nu mă aude. Iată încă trei piese care trebuie forjate. (*Deschide ușa.*) Heei!... Monipodio!

Aceiași, *Monipodio*

QUINOLA: Ne-au sosit și ultimele trei piese: Ia modelele și ai grijă să faci întotdeauna două perechi... În caz de nenorocire...

(*Monipodio face semn spre culise; apar doi oameni.*)

MONIPODIO: Luați-le, băieți, și topiți-vă, ușurel, ca niște umbre; asta-i ceva mai rău decît un furtișag. (*Lui Quinola.*) M-am spetit muncind!

QUINOLA: Țștia nu bănuiesc nimic?

MONIPODIO: Nici ei și nici altcineva. Fiecare piesă e împachetată ca o bijuterie și depozitată într-un beci. Dar ne trebuie treizeci de scuzi.

QUINOLA: Of! Dumnezeu!

MONIPODIO: Treizeci de vlăjgani ca ăștia mănîncă și beau cît șaizeci.

QUINOLA: „Casa Quinola și Compania“ a dat faliment, și acuma-s pe urmele mele.

MONIPODIO: Ai de gînd să protestezi?

QUINOLA: Ce prost ești! Mandat de arestare! Dar mi-am făcut rost de la un negustoraș de vechituri de vreo cîteva boarfe care-mi vor îngădui să-l scap pe Quinola de sub nasul celor mai iscusîți copoi pînă în clipa cînd voi fi în stare să plătesc.

MONIPODIO: Vrei să plătești?... Ce gogomănie!

QUINOLA: Da, mi-am păstrat o comoară pentru timpuri grele. Îmbracă din nou mantia de călugăr cerșetor și du-te la Lothundiaz ca s-o mai iscodești pe doică.

MONIPODIO: Din păcate, Lopez s-a întors de atîtea ori din Alger, încît doica noastră o să intre la bănuieli.

QUINOLA: La naiba! N-ai altceva de făcut decît să-ți dai osteneala ca scrisoarea asta să ajungă la *señorita* Maria Lothundiaz. (*Îi dă scrisoarea.*) Este o capodoperă de elocință, inspirată de ceea ce crează toate capodoperele; de zece zile ne ducem traiul numai cu pîine și apă.

MONIPODIO: Parcă noi sîntem mai breji! Ți-ai închipuit cumva că înfulecăm numai pui fripți? Ehe! Dacă oamenii noștri n-ar fi fost oameni de nădejde, de mult ar fi dat bir cu fugiții.

QUINOLA: Ai grijă ca dragostea să-mi achite polița, că pe viitor om ști noi cum să ne descurcăm.

(*Monidopio pleacă.*)

SCENA 3

Quinola, Fontanares

QUINOLA (*frecînd o ceapă pe pîine*): Se spune că tot cu așa ceva s-au hrănit și muncitorii care au lucrat la piramidele Egiptului, dar se vede treaba că ei mai adăugau ceva: credința... (*Bea apă.*) Nu vi-i foame, domnule? Băgați de seamă să nu se strice mașina!

FONTANARES: Sînt în căutarea ultimei soluții.

QUINOLA (*cînd pune cana la loc, i se crapă mîneca*): Eu am și găsit una... care-mi desăvîrșește mîneca. N-am ce spune, cu meseria asta, bulendrele mele capătă o înfățișare prea... „algebrică“.

FONTANARES: Strașnic flăcău! Nici în clipele cele mai grele nu-și pierde voia bună!

QUINOLA: La naiba, domnule, norocul iubește oamenii veseli în aceeași măsură în care-l iubesc și ei!

SCENA 4

Aceiași, Mathieu Magis

QUINOLA: Ah! Iată-l și pe lombardul nostru! Se uită la toate piesele ca și cînd ar fi chiar de pe acum ale lui.

MATHIEU MAGIS: Preaplecata voastră slugă, scumpe seînor Fontanares.

QUINOLA: La fel de ceremonios, de sec și rece, parc-ar fi de marmură.

FONTANARES: Bine-ai venit, domnule Magis! (*Își taie pîine.*)

MATHIEU MAGIS: Sînteți un om minunat și, în ceea ce mă privește, vă doresc tot binele din lume.

FONTANARES: Oare din pricina asta te ostenești să-mi faci tot felul de neajunsuri?

MATHIEU MAGIS: Mă repeziți? Nu faceți bine. Se vede treaba că nu știți că în mine se ascund doi oameni.

FONTANARES: Pe celălalt nu l-am văzut niciodată.

MATHIEU MAGIS: Pe lângă afaceri, mai am și un suflet.

QUINOLA: Așa o fi, dar te ții numai de afaceri.

MATHIEU MAGIS: Vă admir pe amîndoi cum luptați.

FONTANARES: Admirația este sentimentul care oboșește cel mai degrabă la om. De altminteri, dumneata nu prea împrumuți pe „sentimente“.

MATHIEU MAGIS: Sînt fel de fel de sentimente: unele ți-aduc cîștig, altele te ruinează. Dumneavoastră sînteți însuflețit de credință, asta-i ceva foarte frumos, dar te-aduce la sapă de lemn. Acum șase luni am încheiat amîndoi o mică convenție, și anume: mi-ați cerut trei mii de țechini pentru experiențele voastre...

QUINOLA: Cu condiția ca să vă dăm cinci mii.

FONTANARES: Ei, și ce-i cu asta?

MATHIEU MAGIS: Termenul a expirat de două luni.

FONTANARES: Ne-ați făcut somația de-acum două luni, fără nici o întîrziere, chiar a doua zi după scadență.

MATHIEU MAGIS: Oh! Dar asta nu-i un motiv de supărare: am făcut-o numai pentru a fi în regulă cu legile.

FONTANARES: Și după aceea?

MATHIEU MAGIS: Astăzi sînteți datornicul meu.

FONTANARES: Opt luni au și trecut, ca un vis! Și de-abia în noaptea asta mi-am pus întrebarea cum să aduc apa rece pentru a condensa vaporii! Magis, prietene, fii ocrotitorul meu, mai păsuiește-mă vreo cîteva zile!

MATHIEU MAGIS: Oh! Sînt cu totul la dispoziția voastră.

QUINOLA: Așa să fie?! Ei bine, mi se pare că-și arată obrazul și celălalt Magis. (*Lui Fontanares.*) Are să-mi fie prieten, domnule! (*Lui Magis.*) Haideți, Magis al doilea, dă-ne cîteva poli de aur.

FONTANARES: Ah! Mă întorc la viață!

MATHIEU MAGIS: E foarte simplu, astăzi nu mai sînt doar creditor, ci și coproprietar, și vreau să trag foloase după urma averii mele.

QUINOLA: Ah! Cîine spurcat!

FONTANARES: Așa crezi dumneata?

MATHIEU MAGIS: Banii nu știu ce-nseamnă credință...

FONTANARES: ...nici speranța, nici mila; banii nu prea au sentimente catolice.

MATHIEU MAGIS: Acelora care vin să ne ceară să le-achităm o poliță nu le putem spune: „Mai așteptați! Un om talentat este gata-gata să descopere o mină de aur într-un

hambar, sau într-un grajd!“ În șase luni gologanii ăștia or să se dubleze. Am și eu familie, domnule.

FONTANARES (*lui Quinola*): Închipuie-ți că unul ca ăsta are o nevastă!

QUINOLA: Și că prăsila lui, curînd-curînd, are să înghită toată Catalonia.

MATHIEU MAGIS: Sînt împovărat de greutateți.

FONTANARES: Cred că vezi cum trăiesc.

MATHIEU MAGIS: Vai, domnule! Dacă aș fi fost mai bogat, v-aș fi împrumutat... (*Quinola întinde mîna.*) destui bani pentru a trăi mai bine.

FONTANARES: Mai așteaptă cincisprezece zile.

MATHIEU MAGIS (*aparte*): Mi se frînge inima. Dacă ar fi vorba numai de mine, poate că m-aș fi lăsat înduplecat, dar trebuie să-mi cîștig comisionul. Asta-i zestrea fiicei mele. (*Tare.*) Pe legea mea că-mi sînteți foarte, foarte drag și-mi placeți...

QUINOLA (*aparte*): Să-mi mai spui că-s ucigaș dacă-l sugrum!

FONTANARES: Foarte bine! Dacă dumneata ești de fier, eu voi fi de oțel!

MATHIEU MAGIS: Ce înseamnă asta, domnule?

FONTANARES: Cu sau fără voia dumitale, vei rămîne alături de mine.

MATHIEU MAGIS: Nici pomeneală de așa ceva! Eu vreau paralele mele, și mai degrabă aș vinde toată fierăria asta decît să-mi pierd banii. Aș cere să se pună sechestrul și aș...

FONTANARES: Ah! După cum se vede, vrei să mă silești să înfrîng șiretenia prin șiretenie. Am lucrat cîstit, dar dacă e nevoie, după pilda dumitale, voi părăsi și eu drumul drept. Fiindcă oamenii țin să fim desăvîrșiți, am să fiu acuzat. Fie! Primesc calomnia! Mai am de deșertat o cupă de venin! Ai semnat un contract necîstit, vei mai semna unul, sau, de unde nu, vei vedea opera mea sărind în mii de țandări, iar taina mea (*se bate cu pumnul în piept*) va rămîne aici!

MATHIEU MAGIS: Vai de mine, domnule, să nu care cumva să faceți una ca asta! Asta-i un furt, o nelegiuire de care un om de geniu nu poate fi capabil.

FONTANARES: Ah! Te înarmezi cu cîstrea mea pentru a-ți asigura izbînda unei nedreptăți monstruoase?

MATHIEU MAGIS: Ascultați, nu țin de loc să fiu părtaș la toată afacerea asta, o să vă înțelegeți cu *don Ramon*, un om tare cumsecade, căruia am să-i vînd drepturile mele.

FONTANARES: *Don Ramon?*

QUINOLA: E acela pe care toată Barcelona îl socotește mai presus de dumneavoastră.

FONTANARES: După toate chinurile pe care le-am îndurat, am rezolvat și ultima mea problemă: gloria și norocul meu se vor spulbera deodată cu viața mea.

QUINOLA: Din păcate, cuvintele acestea prevestesc întotdeauna o poveste care trebuie luată de la-nceput.

FONTANARES: Da' de unde! O afacere de o sută de țechini!

MATHIEU MAGIS: Tot ceea ce aveți aici n-are să acopere nici cheltuielile, atunci cînd justiția le va pune în vînzare.

QUINOLA: Șterge-o de aici dacă vrei să scapi cu viață, stîrvule!

MATHIEU MAGIS: Cu *don Ramon* luați-o mai cu ușurelu! Cînd e vorba de el, o să-i plătiți datoriile cu capul! (*Întorcîndu-se spre Quinola.*) Cît despre tine, ferește-te de spînzurătoare, că de-mi pici în gheare cîndva, am să mă răzbun! (*Lui Fontanares.*) Adio, geniule! (*Pleacă.*)

SCENA 5

Fontanares, Quinola

FONTANARES: Cînd îl aud vorbind, mă trec fiorii!

QUINOLA: Și pe mine la fel; marile idei se prind întotdeauna în mrejele întinse-n calea lor de păianjenii ăștia!

FONTANARES: Ducă-se naibii! Mai avem nevoie de încă o sută de țechini, și după aceea viața va fi încîntătoare, plină de voieșie și de dragoste! (*Bea apă.*)

QUINOLA: Chiar așa-i, domnule, dar trebuie să recunoașteți și dumneavoastră că nădejdea, blestemăția asta cerească, ne-a tîrît în destule încurcături pîn-acuma.

FONTANARES: Quinola!

QUINOLA: Nici prin gînd nu-mi trece să plîng, eu sînt sortit necazurilor, dar de unde naiba să luăm o sută de țechini? Sînteți dator muncitorilor, lui Carpano, meșter lăcătuș, lui Coppolus, negustorul de fier, de oțeluri și de aramă, și hangifului nostru, care, după ce ne-a primit aici

mai mult de frica lui Monipodio decât din milă, va sfîrși prin a ne goni. Îi datorăm întreținerea pe nouă luni.

FONTANARES: Totul s-a sfîrșit!

QUINOLA: Și cei o sută de țechini?

FONTANARES: Și de ce tocmai tu, care ești atît de curajos și de vesel, te grăbești să mă prohodești cu acest *De profundis*?

QUINOLA: Din pricină că, pentru a rămîne alături de dumneavoastră, trebuie să dispar.

FONTANARES: Și pentru ce, mă rog?

QUINOLA: Dar la portărei nu vă gîndiți? Am făcut, pentru dumneavoastră și pentru mine, datorii de o sută de scuzi de aur, care au început să ia înfățișarea agenților de urmărire.

FONTANARES: Cîte nenorociri se ascund sub pulpana gloriei!

QUINOLA: Lăsați, nu vă mai întristați; nu mi-ați spus că bunicul dumneavoastră a plecat acum vreo cincizeci de ani în Mexic, împreună cu *don* Cortez? S-a mai auzit ceva despre el?

FONTANARES: Nimic, niciodată.

QUINOLA: Aveți, sau n-aveți un bunic?... Apoi dacă-i așa, cu siguranță că o să apucați și ziua izbînzii!

FONTANARES: Ții cu orice preț să mă pierzi?

QUINOLA: Țineți neapărat să mă vedeți luînd calea pușcării, iar mașina dumneavoastră să ajungă dracu mai știe pe unde?

FONTANARES: Nu! Asta, nu!

QUINOLA: Atunci lăsați-mă să-l scot pe bunicu ăsta din pămînt, din iarbă verde. Are să fie primul om care se va reîntoarce din Indii.

SCENA 6

Aceiași, *Monipodio*

QUINOLA: Ce vești ne-aduci?

MONIPODIO: Infanta a căpătat scrisoarea.

FONTANARES: Cine este acest *don* Ramon?

MONIPODIO: Un nătărău.

QUINOLA: E invidios?

MONIPODIO: Ca o cireadă de hîrțogari fluierați. Pretinde că-i un om nemaipomenit.

QUINOLA: Dar îl crede cineva?

MONIPODIO: Parcă-i un oracol. Bate cîmpii, smîngă-lește hîrtia și se străduie să dovedească cum că zăpada-i albă fiindc-ar pica din cer, și susține, împotriva lui Galileu, că pămîntul nu se învîrtește.

QUINOLA: Cred că vă dați seama, domnule, că trebuie să vă descotorosesc de savantul ăsta! (*Lui Monipodio.*) Hai cu mine; ai să fii valetul meu.

SCENA 7

FONTANARES (*singur*): Ce neghiob s-ar mai încăpățîna să alerge după bani, smulgînd tainele cele mai strașnic păzite de natură, fără a-i păsa de oameni, combătîndu-i și înjghebînd tot felul de socoteli pentru a descoperi, primul, cel mai prețios lucru din tot ceea ce ne înconjoară, dacă în cele din urmă tot are să-și vadă gloria furată de un *don Ramon*, care nu se sfiește să îmbrățișeze soluțiile cele mai ieftine? Din păcate, de-alde *don Ramon* se găsesc pretutindeni. Nici nu vreau să mă mai gîndesc... mă obosește.

SCENA 8

*Fontanares, Esteban, Girone și doi muncitori,
personaje mute*

ESTEBAN: N-ați putea să-mi spuneți pe unde se ascunde un oarecare Fontanares?

FONTANARES: Nu se ascunde de loc, iată-l: cugetă în tăcere. (*Aparte.*) Pe unde-o fi Quinola? El se pricepe de minune să-i facă să-și ia tălpășița mulțumiți. (*Tare.*) Ce doriți?

ESTEBAN: Banii noștri! De trei săptămîni lucrăm pentru dumneavoastră: muncitorul trăiește de pe o zi pe alta.

FONTANARES: O, prieteni, în cazul acesta, eu nu trăiesc de loc!

ESTEBAN: Dumneavoastră sînteți unul singur și n-aveți decît să strîngeți cureaua cît poftiți, dar noi avem neveste și copii și, la ce să mai lungim pelteaua, nu mai avem nici ce să mai punem la amanet...

FONTANARES: Aveți încredere în mine.

ESTEBAN: Credeți c-o să-i putem plăti brutarului cu... „încrederea“ în dumneavoastră?

FONTANARES: Sînt un om de onoare.

GIRONE: Parcă noi nu sîntem?

ESTEBAN: Ia duceți-vă la cămătaru ăla lombard cu onoarea noastră și-o să vedeți dumneavoastră ce-o să vă dea pe ea!

GIRONE: Eu nu sînt mai moțat ca alții și nu capăt nici un cap de ață pe datorie.

ESTEBAN: Iar eu nu-s decît un pîrlit de muncitor, dar dacă nevastă-mea are nevoie de o cratiță, *eu o plătesc!*

FONTANARES: Cine vă asmute în felul acesta împotriva mea?

GIRONE: Ne-asmute? Dar ce, noi sîntem cîini, să ne asmută?!

ESTEBAN: Judecătorii din Barcelona au dat o hotărîre în favoarea meșterilor Coppolus și Carpano, o sentință care le dă drepturi asupra invenției dumneavoastră, și aș vrea să știu și eu unde-i partea noastră de cîștig.

GIRONE: Nu plec de aici pînă cînd nu-mi primesc banii!

FONTANARES: Și credeți că dacă o să stați bătuti în cuie, aici, o să găsiți bani? De altminteri, treaba voastră! N-aveți decît să stați. Bună seara. (*Își ia pălăria și haina.*)

ESTEBAN: Hopa! Stați domol, că nu merge chiar așa! Pînă cînd nu ne dați banii, nu plecați de-aicea nici în ruptul capului!

(*Mișcare printre muncitori pentru bararea
trecerii.*)

GIRONE: Uite-o piesă pe care am lucrat-o chiar eu. Eu am lucrat-o, a mea să fie!

FONTANARES: Netrebnicule! (*Trage sabia.*)

MUNCITORII: Ah! N-o să ne clintim din loc!

FONTANARES (*repezindu-se asupra lor*): Ah! (*Se oprește și aruncă sabia.*) Te pomenești că Avaloros, împreună cu Sarpi i-au trimis dinadins aici, tocmai pentru a mă scoate din sărite. Atunci m-ar acuza de crimă și n-aș mai vedea lumina zilei. (*Îngenunchind în fața Madonei.*) Oh! Doamne! Oare talentul și crima au același preț în ochii tăi? Cu ce-am greșit că trebuie să sufăr atîtea samavolnicii, atîta batjocură și nedreptate? Oare trebuie să plătesc birul triumfului mai dinainte? (*Muncitorilor.*) La urma urmelor, orice spaniol este stăpîn în casa lui!

ESTEBAN: Așa o fi, dar dumneavoastră n-aveți nici măcar o casă. Aici sîntem la „Soarele de aur“, gazda ne-a spus-o destul de lămurit.

GIRONE: Nu v-ați plătit nici chiria și, ca de obicei, nu plătiți nimic.

FONTANARES: Rămîneți, stăpînii mei, rămîneți. Am greșit. Aveți dreptate; sînt dator.

SCENA 9

Aceiași, Coppolus, Carpano

COPPOLUS: Domnule, am venit să vă dau de știre că judecătorii din Barcelona mi-au dat ieri toate drepturile asupra invenției dumneavoastră pînă la data cînd o să fiți în stare să vă plătiți datoriile. Așa stînd lucrurile, am să veghez să nu se scoată nimic de aici. În aceste drepturi se cuprinde și datoria confratelui meu, Carpano, lăcătușul dumneavoastră.

FONTANARES: Ce demon vă orbește? Nu vă dați seama că fără mine mașina aceasta e numai lemnărie, oțel, aramă și fierărie moartă? Cu ajutorul meu, ea reprezintă o avere uriașă.

COPPOLUS: Nu ne mișcăm de-aici!

(Coppolus și Carpano fac o mișcare pentru a-l reține pe Fontanares.)

FONTANARES: Ce prieten te-ar putea înșfăca mai abitir ca un creditor? Ei bine, demonul n-are decît să-și ia-napoi ideea pe care mi-a dat-o!

TOȚI: Demonul?!

FONTANARES: Ah! Să-mi păzesc bine gura, un singur cuvînt mă poate arunca în ghearele Inchiziției. Nu, nu, nici o glorie nu poate răscumpăra asemenea suferințe!

COPPOLUS *(lui Carpano)*: Ce facem cu ele? Le vindem?

FONTANARES: Pentru ca mașina să valoreze ceva, ar trebui terminată, și nu-i lipsește decît o piesă. Iată-i modelul. *(Coppolus și Carpano se consultă.)* Asta ar mai costa două sute de țechini.

Aceiași, *Quinola*, în chip de moșneag de o sută de ani, figură fantastică, în genul lui Callot.
Monipodio, în haine fanteziste. Patronul hanului „Soarelui de aur“

PATRONUL (*hanului „Soarele de aur“ arătându-l pe Fontanares*): Dumnealui este, *señor*!

QUINOLA: Cum? L-ați aruncat pe nepotul căpitanului Fontanares într-un grajd? Republica Veneției îi va da un palat! Îmbrățișează-mă, scumpul meu copil! (*Se îndreaptă spre Fontanares.*) Serenisima republică a aflat de promisiunile pe care le-ai făcut regelui Spaniei și de aceea am părăsit Arsenalul Veneției, al cărui șef sînt, pentru ca... (*Aparte.*) Eu sînt, Quinola.

FONTANARES: Niciodată vreo rudă n-a reînviat la un moment mai potrivit!

QUINOLA: Ce mizerie! Deci, cam așa arată anticamera gloriei!

FONTANARES: Mizeria este retorta în care îi place lui Dumnezeu să ne încerce forțele.

QUINOLA: Cine sînt acești oameni?

FONTANARES: Creditorii și muncitorii mei, care mă asaltează.

QUINOLA (*patronului hanului*): Ascultă, ticălos bătrîn, nepotul meu este sau nu este la el acasă?

PATRONUL HANULUI: De bună seamă că este, excelență.

QUINOLA: Eu cunosc prea puțin legile Cataloniei, așa că du-te și caută-l pe *corregidor*, pentru a-i vîrî în pușcărie pe netrebnicii aceștia! N-aveți decît să vă trimiteți portăreii la nepotul meu, e dreptul vostru, dar de stat, să stați la voi acasă, ticăloșilor! Poftim! (*Se scotocește în buzunar.*) Duceți-vă și beți în sănătatea mea! (*Le aruncă banii.*) Veniți la mine să vă plătesc!

MUNCITORII: Trăiască excelența-sa! (*Pleacă.*)

S C E N A 11

Aceiași, fără patronul hanului și fără muncitori

QUINOLA (*celor doi negustori*): Cît despre voi, dragii mei, voi îmi păreți plămădiți dintr-un aluat mai bun, și cu ceva bani, o să ne înțelegem de minune.

COPPOLUS: Atunci vom fi la ordinele voastre, excelență.

QUINOLA: Arată-mi și mie, scumpul meu copil, acea faimoasă invenție despre care vorbește toată Republica Veneției. Ia să vedem, unde sînt planurile, schițele?

COPPOLUS (*către Carpano*): Se pricepe, dar înainte de orice trebuie să ne informăm asupra lui.

QUINOLA: Ești un gigant, copilul meu, și, asemenea lui Columb, va sosi și ziua cînd vei cuceri gloria. (*Îndoind un genunchi.*) Mulțumescu-ți ție, Doamne, pentru nease-muita cinste pe care o faci familiei noastre! (*Negustorilor.*) Vă plătesc totul după două ore.

(*Negustorii pleacă.*)

SCENA 12

Quinola, Fontanares, Monipodio

FONTANARES: Cu ce ne vom alege de pe urma acestei șarlatanii?

QUINOLA: Vă rostogoleați într-o prăpastie, și eu v-am oprit.

MONIPODIO: Strașnic ai mai răsucit-o! Dar venețienii au parale, și pentru a căpăta un răgaz de trei luni de zile, trebuie să începi prin a arunca praf în ochii proștilor, care, după părerea mea, este praful cel mai scump.

QUINOLA: Nu v-am spus că știam ceva despre o comoară? E pe drum.

MONIPODIO: Așa, călătorește de una singură?

(*Quinola face semn afirmativ.*)

FONTANARES: Îndrăzneala lui mă sperie.

SCENA 13

Aceiași, Mathieu Magis, don Ramon

MATHIEU MAGIS: Vi-l aduc pe *don Ramon*, fără consimțămîntul căruia nu mai fac nici un pas.

DON RAMON (*lui Fontanares*): Domnule, sînt încîntat că pot avea legături cu un om de capacitatea dumneavoastră și nu mă îndoiesc că, împreună, vom reuși să ducem desco-

perirea dumneavoastră pe cele mai nebaneuite culmi ale desăvârșirii.

QUINOLA: Domnul cunoaște, fără doar și poate, mecnica, balistica, matematicile, dioptrica, catoptrica, statica... stica.

DON RAMON: Am scris tratate foarte apreciate.

QUINOLA: În latină?

DON RAMON: În spaniolă.

QUINOLA: Adevărații savanți, domnul meu, nu scriu decît în latină. E periculos să vulgarizați știința. Vorbiți latina?

DON RAMON: Bineînțeles, domnule.

QUINOLA: Cu atît mai bine pentru dumneavoastră.

FONTANARES: Stimate domn, eu cinstesc renumele pe care vi l-ați făcut, dar acțiunea mea este prea riscantă pentru a vă face și pe dumneavoastră părtaş. Pot risca propriul meu cap, dar nu-mi pot îngădui același lucru cu al dumneavoastră. Mi se pare a fi cu mult prea prețios.

DON RAMON: Credeți că vă puteți lipsi de un *don Ramon*, care este o autoritate recunoscută în știință, domnule?

QUINOLA: *Don Ramon*? Faimosul *don Ramon*, care a explicat cauza atîtor fenomene, care pînă la dînsul își îngăduiau să existe fără nici o justificare?

DON RAMON: El însuși, în persoană.

QUINOLA: Eu sînt Fontanares, directorul Arsenalului Republicii Venețiene și bunicul inventatorului nostru. Poți avea deplină încredere în dumnealui. Un om de talia dumisale, copilul meu, nu ne poate întinde nici o cursă. Îi vom destăinui totul.

DON RAMON: Ah! În curînd am să aflu tot.

FONTANARES: Ce-ai spus?!

QUINOLA: Lasă-mă să-i fac o demonstrație matematică, asta n-o să-i facă nici un rău, dar nici dumneavoastră n-are ce vă strica. (*Lui don Ramon.*) Apropiați-vă, domnul meu. (*Îi arată piesele mașinii.*) Toate astea nu spun nimic pentru savanți, esențialul...

DON RAMON: Esențialul?!

QUINOLA: Este însăși problema. Ia să vedem, știți din ce pricină se ridică norii?

DON RAMON: Cred că sînt mai ușori decît aerul.

QUINOLA: Da' de unde! Sînt și ei destul de grei, pentru că pînă la urmă apa tot o să cadă, ca o proastă. Mie nu-mi place apa. Dar domniei-voastre?

DON RAMON: Eu o respect.

QUINOLA: Sîntem făcuți pentru a ne înțelege. Norii se urcă atît de sus pentru că sînt făcuți din aburi, care sînt atrași de forța frigului, care este sus.

DON RAMON: S-ar putea să fie adevărat. Am să scriu un tratat despre asta.

QUINOLA: Nepotul meu exprimă această stare de lucruri prin formula $R + O$. Dar cum în aer se găsește multă apă, putem să spunem pur și simplu $O + O$, și în felul acesta s-a născut un nou binom!

DON RAMON: Acesta ar fi chiar un nou binom?

QUINOLA: Bineînțeles. Sau, dacă doriți, poate fi tot așa de bine și un X.

DON RAMON: X! Un X. Aha!... Am și înțeles! Un simplu X!!

FONTANARES: Ce măgar!

QUINOLA: Chiar așa! Restul nu-i decît o bagatelă. Un tub primește apa, care, printr-un mijloc oarecare, se transformă în nori, care țin cu orice preț să urce, să urce mereu, cu o forță colosală.

DON RAMON: Colosală?... Dar cum?

QUINOLA: Colosală prin faptul că e naturală, deoarece, luați bine aminte, omul nu creează forțele...

DON RAMON: Foarte bine, dar atunci cum naiba se face?...

QUINOLA: Cum se face? Nimic mai simplu, le împrumută de la natură, în asta constă marea invenție, pentru că a descoperi înseamnă a împrumuta... Atunci... cu ajutorul cîtorva pistoane, pentru că, după cum știți, în mecanică...

DON RAMON: Da, da, mecanica mi-e foarte cunoscută...

QUINOLA: Ei bine, mijlocul de a transmite o forță este o nimica toată, ceva tot așa de simplu ca firul de ață la vîrtelniță.

DON RAMON: Aha! Care va să zică, există și o vîrtelniță?!

QUINOLA: Nu numai una, sînt chiar două, și forța lor este atît de uriașă, încît ar putea ridica munții, care ar țopăi ca niște berbeci. Da, da, lucrul acesta a fost proorocit de regele David.

DON RAMON: Aveți perfectă dreptate, domnul meu, așa e, norii sînt de apă...

QUINOLA: Apă, domnule!... Și lumea... Pentru că fără apă n-ați putea... E limpede? Ei bine, iată pe ce se bazează invenția nepotului meu: apa va învinge apa! $O + O$, asta-i formula!

DON RAMON (*aparte*): Se folosește de niște termeni neinteligibili.

QUINOLA: Ați înțeles?

DON RAMON: Perfect!

QUINOLA (*aparte*): Omul ăsta-i înspăimântător de neghiob! (*Tare.*) De data aceasta m-am exprimat în limba adevăraților savanți!...

MATHIEU MAGIS (*lui Monipodio*): Cine este seniorul acesta atît de savant?

MONIPODIO: Un om de o mare valoare, pe lîngă care învăț balistica. E directorul Arsenalului din Veneția, care o să vă dea banii chiar astă-seară, în contul republicii.

MATHIEU MAGIS: Să dau fuga să-i spun lui *doña* de Brancadori, ea este din Veneția. (*Pleacă.*)

SCENA 14

Acciași, mai puțin *Mathieu Magis, Lothundiaz, Maria*

MARIA: Oare voi ajunge la timp?

QUINOLA: Strașnic! Iată și comoara noastră!

(*Lothundiaz și don Ramon se salută prin semne de politețe și privesc piesele mașinii, care se află în fundul scenei.*)

FONTANARES: Maria! Dumneata, aici?

MARIA: Am venit împreună cu tata. Ah! Scumpul meu prieten, valetul dumitale mi-a vorbit despre disperarea care te-a cuprins...

FONTANARES (*lui Quinola*): Netrebnicule!

QUINOLA: Nepoate!

MARIA: El a pus capăt chinurilor mele.

FONTANARES: Cine te chinuia?

MARIA: Nu știi cîte am îndurat de la sosirea dumitale, și mai cu seamă de cînd te-ai certat cu *doña* de Brancadori. Ce pot face împotriva autorității tatălui meu? Rămînînd acasă, mă îndoiam că te-aș fi putut păstra; nu este vorba despre inima mea, care, în ciuda oricăror primejdii, îți aparține, dar eu, persoana mea...

FONTANARES: Încă un martiraj!

MARIA: Ziua izbînzii dumitale întîrziind, situația mea a devenit neînchipuit de grea. Dar, vai, văzîndu-te aici

Îmi dau seama că am suferit nespus de mult amîndoi. Pentru a putea fi a dumatăle, mă voi preface că mă devotez Domnului. În seara aceasta voi intra la mănăstire.

FONTANARES: La mănăstire? Vor să ne despartă. Chinurile acestea sînt de ajuns pentru a mă face să-mi bles-tem viața. Pe dumneata, Maria, pe dumneata, inițiatoarea și sufletul descoperirii mele, steaua mea protectoare, te-am silit, din cauza mea, să rămîi aproape de ceruri! O! Durerea mă copleșește! (*Plînge.*)

MARIA: Numai făgăduind că intru în mănăstire am obținut de la tatăl meu îngăduința de a veni aici. Am vrut să seamăn o nădejde în acest rămas bun. Iată, acestea sînt economiile unei fete tinere, a surorii dumatăle, pe care le-am păstrat pentru ziua cînd totul te va părăsi.

FONTANARES: La ce mi-ar mai putea folosi gloria, bogăția și chiar viața dacă te pierd?

MARIA: Primește ceea ce poate, ceea ce trebuie să-ți dăruiască aceea care-ți va fi soție. Dacă aș ști că ești frămîntat, nefericit, nădejtile m-ar părăsi și aș muri rugîndu-mă pentru dumneata, în singurătatea mea.

QUINOLA (*Mariei*): Cruțați-i mîndria, dar să-l salvăm pe el chiar împotriva voinței lui! Sst! Mă dau drept bunicul lui.

(*Maria îi dă punga cu bani lui Quinola.*)

LOTHUNDIAZ (*lui don Ramon*): Așadar, nu găsiți că este atît de extraordinar?

DON RAMON: Cine? Țsta? Este un simplu meseriaș, care habar n-are de nimic; nu-ncape nici o îndoială c-a șterpelit această taină în Italia.

LOTHUNDIAZ: Niciodată n-am avut încredere-n omul ăsta. Am toate motivele să mă împotrivesc fiicei mele și să n-o las să-l ia de bărbat.

DON RAMON: Ar fi dus-o la sapă de lemn. În opt luni de zile a făcut praf cinci mii de țechini și a mai împrumutat încă trei mii fără a ajunge la vreun rezultat! Ah! În ceea ce-l privește pe bunicul lui, ei da, ăsta știu și eu că este un savant de mîna întîi, care a avut de furcă, nu glumă, pînă să ajungă ceea ce este acum.

LOTHUNDIAZ: Bunicul său?

QUINOLA: Da, domnule, numele meu de Fontanares s-a schimbat, la Veneția, în acela de Fontanaresi.

LOTHUNDIAZ: Dumneavoastră sînteți Pablo Fontanaresi?

QUINOLA: Pablo, în carne și oase!

LOTHUNDIAZ: Și... sînteți bogat?

QUINOLA: Nemaipomenit de bogat.

LOTHUNDIAZ: Foarte bine, domnule, atunci înapoiă-ți-mi cei două mii de țechini pe care i-ați împrumutat de la tatăl meu.

QUINOLA: Dacă-mi puteți arăta semnătura mea, sînt gata să mă execut.

MARIA (*după o convorbire cu Fontanares*): Primește, pentru a putea izbîndi. Oare nu-i vorba de fericirea noastră?

FONTANARES: Cum să tîrăsc această floare în prăpastia în care simt că încep să mă cufund?!

(*Quinola și Monipodio dispar.*)

SCENA 15

Aceiași, *Sarpi*

SARPI (*lui Lothundiaz*): Dumneavoastră, și încă împreună cu fiica dumneavoastră, vă aflați aici, *señor* Lothundiaz?

LOTHUNDIAZ: Mi-a făgăduit că se va duce la mănăstire dacă-i voi îngădui să-și ia rămas bun de la el.

SARPI: Sîntem atît de mulți aici, încît această politețe nu mă poate supăra.

FONTANARES: Ah! Iată-l și pe cel mai înverșunat dintre vrăjmașii mei. Ei bine, domnule, ați venit pentru a-mi pune din nou statornicia la încercare?

SARPI: Reprezentînd pe viceregele Cataloniei, am tot dreptul să fiu respectat de dumneavoastră, domnule. (*Lui don Ramon.*) Sînteți mulțumit de el?

DON RAMON: Cu ajutorul sfaturilor mele, o s-o scoatem la căpătîi.

SARPI: Viceregele așteaptă multe de la prețiosul vostru ajutor.

FONTANARES: Mi se pare mie... sau vor cu tot dinadinsul să-mi impună un adversar?

SARPI: O călăuză, domnule, pentru a vă salva.

FONTANARES: Cine v-a spus că aş avea nevoie?

MARIA: Poate că el te-ar putea ajuta să reușești, Alfonso!

FONTANARES: Ah! Nici ea nu mai are încredere în mine!

MARIA: Se spune că-i un savant atît de mare...

LOTHUNDIAZ: Îngîmfatul! Își închipuie că știe mai multe decît toți savanții din lume la un loc!

SARPI: Am venit aici datorită unei chestiuni care a trezit atenția viceregelui: de aproape zece luni dețineți un vas al statului, și trebuie să ne dați socoteală.

FONTANARES: Regele n-a fixat nici un termen lucrărilor mele.

SARPI: Așa este, dar administrația Cataloniei are dreptul să pretindă un termen, în acest sens avem chiar și un ordin al miniștrilor. (*Surpriză la Fontanares.*) Oh, nu vă temeți, aveți tot timpul — nu vrem să punem piedici unui om ca dumneavoastră. Ne îngăduim să credem că nu intenționați să mențineți amenințarea care apasă asupra capului dumneavoastră, păstrînd vasul pentru tot restul vieții!...

MARIA: Despre ce amenințare e vorba?

FONTANARES: Capul meu este în pericol.

MARIA: Moartea? Și tot mai încerci să refuzi?!

FONTANARES: Opera mea va fi gata, fără ajutorul nimănui, în trei luni, conte Sarpi. Veți vedea atunci unul dintre cele mai mărețe spectacole pe care cineva îl poate dărui secolului său.

SARPI: Iată angajamentul dumneavoastră. Semnați-l.

(*Fontanares semnează.*)

MARIA: Adio, scumpul meu prieten, și dacă vei cădea în această luptă, te voi iubi și mai mult!

LOTHUNDIAZ: Să mergem, fiica mea, omul ăsta-i nebun!

DON RAMON: Mai citește-mi tratatele, tinere.

SARPI: Adio, viitorule grande de Spania!

SCENA 16

Fontanares, singur, pe primul plan al scenei

FONTANARES: Maria, la mănăstire! Gîndul acesta mă înfioară! Înfrunt o lume întreagă, dar mă tem că nu sînt un Atlas. Nu, nu voi reuși, totul mă trădează. Ah, tu, operă a trei ani de gîndire și a unsprezece luni de eforturi, vei brăzda vreodată marea?... Ah!... Mă doboară somnul! (*Se culcă pe paie.*)

SCENA 17

Fontanares, dormind, *Quinola* și *Monipodio*, întorcându-se prin ușa cea mică

QUINOLA: Ia privește! Diamante, perle și aur! Sîntem salvați!

MONIPODIO: *Doña Brancadori* e din Veneția.

QUINOLA: După cum se vede, trebuia să ajungem și aici. Cheamă-l pe hangiu, ca să ne recîștigăm creditul.

MONIPODIO: Iată-l.

SCENA 18

Aceiași, patronul hanului „Soarele de aur“

QUINOLA: Frumos îți stă, domnule patron al „Soarelui de aur“! Nu ai avut încredere în steaua nepotului meu.

PATRONUL HANULUI: Un han nu-i totuna cu o bancă, domnule...

QUINOLA: Așa e, dar ai fi putut să nu-i refuzi pîinea, măcar din milă. Serenisima republică m-a trimis aici pentru a-l convinge să se întoarcă în patrie; din păcate, el iubește prea mult Spania, așa că mă voi întoarce, în taină, așa cum am venit. Nu am asupra mea decît diamantul acesta de care pot dispune; peste o lună veți primi polițele. Tratați cu valetul nepotului meu pentru vînzarea acestei bijuterii.

PATRONUL HANULUI: Vor fi tratați ca niște prinți bogați, monseniore.

QUINOLA: Foarte bine. Du-te!

(Patronul hanului iese.)

SCENA 19

Aceiași, mai puțin patronul hanului

QUINOLA: Haidem să ne dezbrăcăm! *(Privindu-l pe Fontanares.)* Doarme! Omul ăsta atît de-nzestrat a fost doborît de potopul atîtor lovituri. Numai noi, ăștia, știm să înfruntăm durerea; lui îi lipsește stăpînirea noastră de sine! Oare am făcut bine cerînd întotdeauna cîte două exemplare din piesele ce ne trebuie? *(Lui Monipodio.)* Iată desenul ultimei piese. Ia-l.

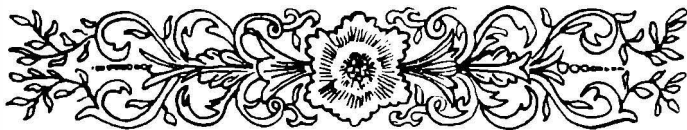
(Ies.)

Fontanares, dormind, Faustina, Mathieu Magis

MATHIEU MAGIS: Iată-l!

FAUSTINA: Aceasta este, deci, starea în care l-am adus!
În adîncimea rănilor pe care singură mi le-am pricinuit,
recunosc profunzimea dragostei mele. Of, cîtă fericire îi
datoriez pentru atît amar de suferințe!

ACTUL IV

Scena reprezintă o piață publică. În fundul pieței, pe o capră, la picioarele căreia se află toate piesele mașinii lui Fontanares, stă un portărel. De fiecare parte a caprei, mulțimea. La stînga, un grup format din Coppolus, Carpano, patronul „Soarelui de aur“, Esteban, Girone, Mathieu Magis, *don Ramon*, Lothundiaz. La dreapta, Fontanares, Monipodio și Quinola, ascuns într-o manta, în spatele lui Monipodio

SCENA 1

Fontanares, Monipodio, Quinola, Coppolus, patronul „Soarelui de aur“, Esteban, Girone, Mathieu Magis, don Ramon, Lothundiaz, portărelul, două grupuri de oameni din popor

PORTĂRELUL: Ceva mai multă căldură, monseniorilor, doar este vorba despre o oală în care s-ar putea pregăti un ghiveci pentru tot regimentul gărzilor valone.

PATRONUL HANULUI: Patru *maravedises*¹!

PORTĂRELUL: N-are nimeni nimic de spus? Apropiați-vă, cercetați și evaluați!

MATHIEU MAGIS: Șase *maravedises*.

QUINOLA (*lui Fontanares*): N-o să strîngem nici o sută de scuzi de aur, domnule.

FONTANARES: N-avem încotro, trebuie să ne resemnăm.

¹ Monedă spaniolă veche.

QUINOLA: Mi se pare miecă resemnarea este cea de a patra virtute teologală pe care n-o luăm în seamă pentru a nu jigni femeile.

MONIPODIO: Ci mai taci odată! Poliția-ți adulmecă urmele, și dacă nu te dădeai drept unul dintre oamenii mei, te-ar fi înhățat pîn-acuma.

PORTĂRELUL: Curaj!... Îndrăzniți, seniorii mei, e ultima piesă care a mai rămas! Haideți!... Nu dă nimeni mai mult? În cazul acesta, mașinăria este a lui *señor* Mathieu Magis, care a cîștigat-o cu zece scuzi de aur și zece *maravedises*.

LOTHUNDIAZ (*lui don Ramon*): Ei bine! Iată cum sfîrșește sublima invenție a genialului nostru învățat! Pe legea mea c-a avut perfectă dreptate atunci cînd ne-a făgăduit „un spectacol mareț“!

COPPOLUS: Vouă vă dă mîna să rîdeți, că vouă nu vă datorează nimic.

ESTEBAN: Pe cînd noi, ăștia, săracii, îi plătim toate nebuniile.

LOTHUNDIAZ: Chiar „nimic“, jupîne Coppolus? Dar diamantele fiicei mele, pe care valetul marelui savant le-a vîrît în mașinăria asta, ce-au fost?

MATHIEU MAGIS: Așa o fi, dar au fost găsite la mine.

LOTHUNDIAZ: Nu se află în mîinile justiției? Mi-ar plăcea de o mie de ori mai mult să-l am în gheară pe blestematul de Quinola, vîntătorul de averi!

QUINOLA: Oh! Sărmanele mele, tinerețile mele, sărmanele, ce crud sînt pedepsite! Se răzbună trecutul meu.

LOTHUNDIAZ: Dar dac-or pune mîna pe el, și-a încheiat socotelile, am să mă duc și eu să-l văd cum se bălăbănește în spînzurătoare.

FONTANARES: Nenorocirea noastră îl face pe burghezul ăsta un om spiritual.

QUINOLA: Mai degrabă sălbatic.

DON RAMON: În ceea ce mă privește, deplîng o asemenea nenorocire. Dacă acest tînăr meșteșugar ar fi priceput că trebuie să mă asculte, cu siguranță că împreună am fi îndeplinit de mult promisiunile făcute regelui. Cu toate acestea, poate să stea liniștit: mă voi duce să cer grațierea lui, explicînd Curții cîtă nevoie am de el.

COPPOLUS: Țsta-i un soi de mărinimie care se întîlnește cam rar printre savanți.

LOTHUNDIAZ: Sînteți mîndria Cataloniei!

FONTANARES (*înaintînd*): Am răbdat în tăcere nenorocirea de a vedea cum mi se vinde opera, care mi-ar fi adus izbînda, pe un preț de batjocură... (*murmure în popor*) dar ceea ce aud acumă întrece orice măsură! *Don Ramon*, dacă ați fi „bănuît“, nu spun „cunoscut“, rostul acestor piese, împrăștiate acumă, le-ați fi cumpărat chiar dac-ar fi trebuit să le plătiți cu toată averea voastră!

DON RAMON: Îți respect nenorocirea, tinere, dar știi și dumneata că mașina nu funcționa încă și că experiența mea ți-era necesară.

FONTANARES: Dintre toate nenorocirile pe care le aduce cu sine mizeria, cea mai îngrozitoare este aceea că lasă frîu slobod defăimării și încurajează izbînda nătărăilor.

LOTHUNDIAZ: Nu ți-e rușine, în halul în care te afli, să insulți un savant?! Ce s-ar fi ales de capul meu dacă ți-aș fi dat-o pe fata mea de nevestă? Fără îndoială că în scurtă vreme aș fi ajuns chiar cerșetor, pentru că ai tocat zece mii de țechini fără să câștigi o lăscaie! Ai? Astăzi îmi pari grozav de neînsemnat, domnule... grande de Spania!

FONTANARES: Te compățimesc.

LOTHUNDIAZ: N-ai decît, dar eu nu te invidiez de loc: viața ta este la bunul-plac al tribunalului.

DON RAMON: Lasă-l în plata Domnului, nu-ți dai seama că e nebun?

FONTANARES: Nu chiar atît de nebun încît să cred că $O + O$ ar putea fi... un binom, domnule!

SCENA 2

Aceiași, don Fregose, Faustina, Avaloros, Sarpi

SARPI: Am sosit prea tîrziu, licitația s-a terminat.

DON FREGOSE: Regele va regreta faptul că a avut încredere într-un șarlatan. .

FONTANARES: Șarlatan ați spus, monseniore? În cîteva zile puteți face să-mi cadă capul; ucideți-mă, dar nu mă defăimați. Sînteți mult prea sus... pentru a coborî atît de jos.

DON FREGOSE: Îndrăzneala dumitale este deopotrivă cu nenorocirea în care ai căzut. Uiți că judecătorii Barcelonei te consideră complice la furtul săvîrșit în dauna lui Lothundiaz? Fuga valetului dumitale dovedește crima, și

libertatea dumitale se datorează numai rugămintilor doamnei. (*O arată pe Faustina.*)

FONTANARES: Valetul meu a putut săvârși unele greșeli odinioară, excelență, dar de când și-a legat soarta de a mea, viața lui s-a purificat la focul încercărilor mele. Datorită onoarei mele nepătate, el nu are nici o vină. Diamantele confiscate în timpul în care le vindea lui Mathieu Magis i-au fost date de bunăvoie de către Maria Lothundiaz, deoarece eu le refuzasem.

FAUSTINA: Cît de mîndru este în nenorocirea lui! Nimic nu-l poate înfrînge!

SARPI: Dar cum explicați învierea bunicului dumneavoastră, acest prețins director al Arsenalului Veneției? Din nenorocire, doamna și cu mine îl cunoaștem pe cel adevărat.

FONTANARES: Am îngăduit această travestire a valetului meu pentru ca el să poată discuta probleme științifice și matematice cu *don Ramon*. *Señor Lothundiaz* vă poate spune că savantul Cataloniei și *Quinola* s-au înțeles de minune!

MONIPODIO (*lui Quinola*): E pierdut!

DON RAMON: Am mărturie... cele scrise de mine.

FAUSTINA: Nu vă înfuriați, *don Ramon*, este atît de firesc ca cei care se prăbușesc în prăpastie să se agațe de tot ce le iese în cale și să tragă totul după ei!

LOTHUNDIAZ: Ce caracter păcătos!

FONTANARES: Înainte de a muri, sîntem datori a le spune acelor care ne-au împins în prăpastie tot adevărul, doamnă. (*Lui don Fregose.*) Regele mi-a făgăduit protecția oamenilor săi din Barcelona, monseniore, și eu am fost întîmpinat numai cu ură! O, voi, alomputernicii omenirii, bogătaşilor, și voi, toți, care țineți în mîinile voastre o putere oarecare, pentru ce așterneți opreliști în calea progresului? Există vreo lege divină care vă poruncește să batjocoriți și să blestemați ceea ce veți fi nevoiți să adorați mai tîrziu? Dac-aș fi fost supus, umil și lingușitor, aș fi reușit! Prin mine ați batjocorit tot ce este mai nobil în om, conștiința puterii sale, măreția muncii, inspirația binecuvîntată care îl duce pe om către noi creații și... dragostea, această virtute umană care înflăcărează curajul cînd este gata să se stingă sub harapnicele batjocurii. Dacă sînteți nepricepuți în a face binele, în schimb vă pricepeți foarte

bine cînd e vorba să faceți un rău! De ajuns! Nu meritați mînia mea.

FAUSTINA (*aparte, după ce a făcut un pas*): Oh! Cît de mult aş fi vrut să-i spun că-l iubesc!

DON FREGOSE: Sarpi, să vină gărzile, ai grijă dumneata... de complicele lui, Quinola.

(*Se aplaudă, și cîteva voci strigă: „Bravo!”*)

SCENA 3

Acciași, Maria Lothundiaz

În clipa în care polițaii îl duc pe Fontanares,
apare Maria Lothundiaz, îmbrăcată ca novice,
însoțită de un călugăr și de două surori

MARIA (*viceregelui*): Monsenior, am aflat că, voind să-l apăr pe Fontanares de furia dușmanilor săi, i-am adus pieirea; mi s-a îngăduit să restabilesc adevărul: eu însămi i-am dat lui Quinola diamantele și economiile mele. (*Mîșcare la Lothundiaz.*) Erau ale mele, tată, și să dea Dumnezeu să nu v-ajungă ziua cînd veți deplînge orbirea voastră!

QUINOLA (*scoțîndu-și haina*): Uf! Pot și eu să respir în voie!

FONTANARES (*îngenunchind în fața Mariei*): Îți mulțumesc, strălucitoarea și neprihănită mea iubire! Prin tine recîștig nădejdea și credința, tu mi-ai salvat onoarea!

MARIA: Onoarea ta nu este și a mea? Cît despre glorie, va veni și ea.

FONTANARES: Din păcate, opera mea este risipită în sute de mîini hrăpărețe, care nu mi-ar înapoia-o decît în schimbul aurului ce s-a cheltuit. Datoriile mele s-ar dubla, și nici nu aş mai termina la timp. Totul s-a sfîrșit.

FAUSTINA (*Mariei*): Sacrifică-te, și el va fi salvat.

MARIA: Tată, și dumneata, conte Sarpi! (*Aparte.*) Voi muri! (*Tare.*) Consimțiți să dați tot ceea ce este necesar reușitei operei lui seînor Fontanares? Cu prețul acesta te voi asculta, tată. (*Faustinei.*) După cum vedeți, mă devotez, doamnă!

FAUSTINA: Ești sublimă, ingerul meu! (*Aparte.*) În sfîrșit! Se pare că sînt liberă!

FONTANARES: Oprește-te, Maria! Mai degrabă înfrunt lupta și primejdiile ei sau chiar moartea decît să te pierd în felul acesta!

MARIA: Oare ții mai mult la mine decît la glorie? (*Viceregelui.*) Restituieți diamantele mele lui Quinola, monseniore, eu mă reîntorc, nespun de fericită, la mănăstire: voi fi sau a lui, sau a lui Dumnezeu!

LOTHUNDIAZ: Te pomenești că-i vrăjitor!

QUINOLA: Fata asta mă face să iubesc din nou femeile!

FAUSTINA (*lui Sarpi, viceregelui și lui Avaloros*): Oare nu vom reuși să-l înfrîngem?

AVALOROS: Voi încerca.

SARPI (*Faustinei*): Încă nu am pierdut totul. (*Lui Lothundiaz.*) Du-ți fata acasă și, n-avea teamă, te va asculta cît de curînd.

LOTHUNDIAZ: Să dea Dumnezeu! Haidem, copila mea!

(*Lothundiaz, Maria și cortegiul său, don Ramon și Sarpi ies.*)

SCENA 4

*Faustina, don Fregose, Avaloros, Fontanares,
Quinola, Monipodio*

AVALOROS: Te-am studiat, tinere, cu atenție. Ai un caracter nobil, un caracter de fier, și... fierul va stăpîni întotdeauna aurul. Haidem să facem o întovărașire cinstită: îți plătesc datoriile, răscumpăr tot ceea ce ți s-a vîndut și vă dau, dumitale și lui Quinola, cîte cinci mii de scuzi de aur, iar la recomandarea mea, viceregele va binevoi să uite nebunia ta.

FONTANARES: Vă rog să mă iertați, monseniore, dacă în durerea mea am fost lipsit de respectul pe care vi-l datorez.

DON FREGOSE: Fii liniștit, domnule, *don Fregose* nu poate fi ofensat!

FAUSTINA: Foarte bine, monseniore!

AVALOROS: Ei bine, tinere, iată că după furtună cerul se înseninează din nou! Acuma toate drumurile îți sînt deschise: haidem să îndeplinim împreună făgăduința pe care ai făcut-o regelui.

FONTANARES: Nu țin la succes decît pentru un singur scop, și anume acela de a mă căsători cu Maria Lothundiaz.

DON FREGOSE: Ea este tot ce ți-e mai scump în lumea asta?

FONTANARES: Numai ea!

(*Avaloros și Faustina vorbesc între ei.*)

DON FREGOSE: Nu mi-ai vorbit niciodată despre lucrul acesta. Buzuie-te pe mine, tinere, m-ai cucerit în întregime.

MONIPODIO: Se pare că-ăștia se înțeleg, și dacă așa stau lucrurile, sîntem pierduți. Am să m-aranjez și eu, plecînd cu invenția în Franța.

SCENA 5

Quinola, Fontanares, Faustina, Avaloros

FAUSTINA (*lui Fontanares*): Ei bine, nici eu nu-ți port pică. Vino la serbarea pe care o dau, și ne vom strădui să-ți pregătim izbînda.

FONTANARES: Primul dumneavoastră gest de bunăvoință, doamnă, ascundea o capcană.

FAUSTINA: Aidoma tuturor marilor visători, care dăruiesc descoperirile lor omenirii, nu cunoști nici lumea, nici femeile.

FONTANARES (*aparte*): Nu-mi mai rămîn decît opt zile. (*Lui Quinola.*) Am să mă folosesc de ea...

QUINOLA: Așa cum vă folosiți de mine!

FONTANARES: Voi fi încîntat să vin, doamnă!

FAUSTINA: Pentru lucrul acesta trebuie să-i mulțumesc lui Quinola. (*Îi dă o pungă lui Quinola.*) Poftim! (*Lui Fontanares.*) Așadar, pe curînd!

SCENA 6

Fontanares, Quinola

FONTANARES: Femeia aceasta este la fel de înșelătoare ca soarele de iarnă. Urăsc nenorocirea mai ales pentru că stîrnește bănuieli. Există oare și virtuți de care trebuie să te dezobișnuiești?

QUINOLA: Cum puteți să bănuiiți, domnule, o femeie care cîntărește în aur și cel mai neînsemnat cuvînt pe care îl rostește? Vă iubește, asta e totul. Inima dumneavoastră este atît de mică, încît nu poate adăposti două iubiri?

FONTANARES: Despre așa ceva nici nu poate fi vorba! Nădejtile mele sînt la Maria, ea mi-a întrăripăt inima, și sînt sigur că voi reuși!

QUINOLA (*aparte*): Monipodio nu mai este aici. (*Tare.*) Domnule, este foarte ușor să ajungi la o înțelegere cu o femeie atît de binevoitoare ca doamna Brancadori.

FONTANARES: Quinola!

QUINOLA: Mă faceți să disper, domnule! Vă închipuiți cumva că veți putea înfrînge viclenele urzeli ale unei iubiri interesate și îndemînatice cu sinceritatea unei iubiri oarbe? Am nevoie de sprijinul doamnei de Brancadori pentru a mă descotorosi de Monipodio, ale cărui intenții mă neli-niștesc. Dacă reușim și de data aceasta, vă garantez succesul și, o dată cu el, și căsătoria cu Maria.

FONTANARES: Pot afla și eu prin ce mijloace?

QUINOLA: Urcîndu-te pe umerii unui om care vede atît de departe ca dumneavoastră, vezi, tu însuți, și mai departe, domnule. Dacă dumneavoastră sînteți inventator, eu sînt inventiv. M-ați salvat o dată de... știți dumneavoastră de ce! La rîndul meu am să vă scap și eu din ghearele invidiei și de îmbrățișarea înăbușitoare a lăcomiei. Fiecare cu partea lui. Iată aur, îmbrăcați-vă elegant, fiți frumos și mîndru, deoarece vă aflați în așteptarea izbînzii. Dar nu uitați să vă purtați cît se poate de curtenitor față de doamna Brancadori.

FONTANARES: Spune-mi, cel puțin, cum vei proceda, Quinola?

QUINOLA: Nu se poate, domnule, dacă mi-ați cunoaște taina, totul ar fi pierdut: sînteți atît de înzestrat cu talente, încît nu vă poate lipsi candoarea unui copil.

(*Ies.*)

SCENA 7

Scena reprezintă salonul doamnei Brancadori

FAUSTINA (*singură*): În sfîrșit, a venit și ceasul pentru care mă zbat de paisprezece luni. Fontanares își va da seama că a pierdut-o pentru totdeauna. Avaloros, Sarpi și cu mine am îmbrobodit geniul și am făcut ca omul să ajungă la capătul experiențelor sale cu mîinile goale. Acum e-al meu, așa cum l-am dorit! Dar se poate trece oare de la

dispreț la dragoste? Nu, niciodată. Ah! El nu știe că-i sînt vrăjmașă de un an de zile, și dac-ar afla de unde i se trage nenorocirea, m-ar urî. Ura nu este contrarul iubirii, ci numai reversul. Va afla totul și mă va urî.

SCENA 8

Faustina, Paquita

PAQUITA: Poruncile dumneavoastră au fost îndeplinite de minune de către Monipodio, doamnă. *Señorita* Lothundiaz află chiar acum de la doica sa primejdia în care se va afla *señor* Fontanares astă-seară.

FAUSTINA: Sarpi a venit, de bună seamă. Spune-i că vreau să-i vorbesc.

(Paquita iese.)

SCENA 9

FAUSTINA (*singură*): Monipodio trebuie îndepărtat! Quinola tremură ca nu cumva să primească ordinul să se despartă de Fontanares. Ar fi prea de tot să ne mai temem și de el.

SCENA 10

Faustina, don Fregose

FAUSTINA: Veniți la momentul cel mai potrivit, domnule. Vreau să vă cer o favoare.

DON FREGOSE: Spuneți mai degrabă că dumneavoastră îmi faceți una.

FAUSTINA: În două ore Monipodio trebuie să dispară din Barcelona, și chiar din Catalonia. Trimiteți-l în Africa.

DON FREGOSE: Dar ce v-a făcut?

FAUSTINA: Nimic.

DON FREGOSE: Atunci, pentru ce?

FAUSTINA: Pentru că... mă înțelegeți?

DON FREGOSE: Dorința dumneavoastră va fi îndeplinită! (*Scrie.*)

SCENA 11

Aceiași, Sarpi

FAUSTINA: Vere dragă, încă nu ai căpătat dispensa necesară pentru a te căsători de îndată cu Maria Lothundiaz?

SARPI: Datorită strădaniei omului nostru, contractul este gata.

FAUSTINA: Foarte bine! Trimite veste la mănăstirea dominicanilor că la miezul nopții vei lua de soție, cu consimțămîntul ei, pe bogata moștenitoare. (*Încet, lui Sarpi.*) Cînd îl va vedea pe Fontanares în mîinile justiției, va primi orice.

SARPI: Am înțeles, nu ne mai rămîne decît să-l arestăm. Succesul meu este asigurat! Și asta... datorită dumneavoastră. (*Aparte.*) Ce poate face ura unei femei!

DON FREGOSE: Sarpi, ai grijă ca ordinul acesta să fie executat cu strășnicie și fără nici o întîrziere.

(*Sarpi iese.*)

SCENA 12

DON FREGOSE: Dar căsătoria noastră?

FAUSTINA: Viitorul meu depinde în întregime de această serbare, monseniore; veți avea răspunsul meu chiar astăseară. (*Apare Fontanares. Aparte.*) Ah! A sosit! (*Lui don Fregose.*) Dacă mă iubiți, retrageți-vă.

DON FREGOSE: Să vă las singură cu el?

FAUSTINA: Asta vreau.

DON FREGOSE: La urma urmelor, el n-o iubește decît pe Maria Lothundiaz a lui.

SCENA 13

Faustina, Fontanares

FONTANARES: Nici palatul regelui Spaniei nu este mai strălucitor ca al dumneavoastră, doamnă, iar în ceea ce vă privește, vă purtați ca o adevărată regină.

FAUSTINA: Ascultă, scumpe Fontanares...

FONTANARES: Scump?... Ah, doamnă, dumneavoastră m-ați învățat să mă îndoiesc de cuvintele acestea!

FAUSTINA: Vei avea prilejul să o cunoști, în cele din urmă, pe aceea pe care ai insultat-o cu atîta cruzime; te amenință o nenorocire groaznică: Sarpi, care îți este dușman, execută ordinele unei puteri teribile, și această serbare ar putea deveni foarte ușor sărutul lui Iuda dacă eu n-aș veghea. Mi-a ajuns vestea că la plecarea dumitale, sau poate chiar aici, vei fi arestat, azvîrlit în închisoare și că procesul va începe... pentru a nu se mai sfîrși niciodată. Este cu putință să pui la punct vasul pe care l-ai pierdut în singura noapte care ți-a rămas? Cît despre opera dumitale, să nu ne pierdem vremea, ea nu mai poate fi reîncepută. Vreau să te salvez, pe dumneata și norocul dumitale.

FONTANARES: Dumneavoastră? Cum oare?

FAUSTINA: Avaloros mi-a pus la dispoziție unul dintre vasele sale, iar Monipodio mi i-a dat pe cei mai buni contra-bandiști ai lui; hai să mergem la Veneția. Republica te va face patrician și-ți va da de zece ori mai mult aur decît ți-a făgăduit Spania. (*Aparte.*) Și ei nu mai vin!

FONTANARES: Și Maria? Dacă au răpi-o și pe ea? În felul acesta ați cîștiga deplina mea încredere.

FAUSTINA: Și în momentul în care ai de ales între viață și moarte te gîndești la ea? Dacă mai întîrzii, s-ar putea să fim pierduți.

FONTANARES: Să „fim“... doamnă?

SCENA 14

Aceiași, la toate ușile au apărut gărzi. Se prezintă un polițai. Sarpi

SARPI: Faceți-vă datoria!

POLIȚAIUL: În numele regelui, sînteți arestat!

FONTANARES: Iată și clipa cea din urmă! Din fericire îmi iau cu mine taina la Dumnezeu, iar dragostea îmi va servi drept giulgiu.

SCENA 15

Aceiași, Maria, Lothundiaz

MARIA: Văd că nu am fost înșelată, din nou ești prada dușmanilor! Mi-e dat mie, scumpul meu Alfonso, să mor pentru dumneata, și încă de ce fel de moarte! Cerului nu-i

sînt dragi iubirile neprihănite, dragul meu prieten, și ne spune, prin aceste crude încercări, pe care noi le numim întîmplări, că fericirea nu există decît lîngă Dumnezeu. Dumneata...

SARPI: *Señora!*

LOTHUNDIAZ: Copila mea!

MARIA: M-ați lăsat liberă în această clipă, ultima din viața mea, și îmi voi respecta promisiunea, respectați-le și voi pe ale voastre. Dumneata, sublim inventator, vei avea obligațiile măririi dumitale, luptele ambiției dumitale, legitimă acum; această luptă îți va umple viața. În acest timp, contesa Sarpi se va stinge încet și în tăcere între cele patru ziduri ale casei sale. Tată, și dumneavoastră, conte Sarpi, este de la sine înțeles că drept preț al supunerii mele, viceregalitatea Cataloniei va acorda lui *señor* Fontanares un nou termen de un an de zile, pentru experiența sa.

FONTANARES: Cum aș putea trăi fără dumneata, Maria?

MARIA: Cum aș putea trăi cu călăul dumitale?

FONTANARES: Adio! Voi muri!...

MARIA: Oare nu ai făcut un legămînt solemn înaintea regelui Spaniei și a întregii omeniri? (*Încet.*) Învinge, și vom muri după aceea.

FONTANARES: Primesc, numai să nu fii a lui!

MARIA: Îndeplinește-ți datoria, tată.

FAUSTINA: Am reușit!

LOTHUNDIAZ (*încet*): Seducător neobrăzat! (*Tare.*) Poftim zece mii de țechini. (*Încet.*) Ticălosule! (*Tare.*) Asta-i venitul pe un an al fiicei melc. (*Încet.*) Lovi-te-ar ciuma! (*Tare.*) Zece mii de țechini, pe care *señor* Avaloros ți-i va număra la predarea acestei scrisori.

FONTANARES: Dar, monseniore, viceregele este de acord cu aceste aranjamente?

SARPI: Ai acuzat în mod public viceregalitatea Cataloniei că nu te-a ajutat să realizezi promisiunile făcute regelui. Iată răspunsul ci. (*Scoate o hîrtie.*) Aceasta este o ordonanță prin care se suspendă toate urmărirea creditorilor dumitale, în interesul statului, și îți acordă un an pentru a duce opera la bun sfîrșit.

FONTANARES: O voi duce la bun sfîrșit!

LOTHUNDIAZ: Se ține bine! Să mergem, fiica mea, sîntem așteptați la dominicani, monseniorul însuși ne face cîntecul de a lua parte la ceremonie.

MARIA: Atît de curînd?

FAUSTINA (*Paquitei*): Du-te în grabă și reîntoarce-te să-mi dai de știre atunci cînd vor fi căsătoriți.

SCENA 16

Faustina, Fontanares

FAUSTINA (*aparte*): Stă neclintit ca un om care se află pe marginea unei prăpastii și este urmărit de tigri. (*Tare.*) De ce nu te ridici pînă la înălțimea gîndirii dumitale? Oare nu există decît o singură femeie în lumea asta?

FONTANARES: Vă puteți închipui cumva că un om poate smulge o asemenea iubire din inima lui ca și cum și-ar trage sabia din teacă, doamnă?

FAUSTINA: Că o femeie te iubește și te slujește, mai înțeleg, dar pentru dumneata a iubi înseamnă a *abdica*. Cei mai de seamă oameni au dorit în egală măsură și dintotdeauna să cîștige glorie, onoruri, bogății și, mai mult ca orice, o putere suverană, care se află mai presus de toate frămîntările sociale, mai presus de geniu. Aceasta a fost lumea Cezarilor, a Lucullusilor și a Lutherilor înaintea dumitale. Iar dumneata ai pus un obstacol în calea spre această măreață existență — dragostea dumitale, demnă de un student de la Alcala. Te-ai născut uriaș, și te preschimbi de bunăvoie într-un pitic becisnic. Dintre toate femeile, omului de geniu îi este destinată una singură, creată anume pentru el. Femeia aceasta trebuie să fie o regină în ochii lumii, iar pentru el, o slujitoare supusă — cum i se supune și viața — să fie veselă în timp de restriște și prevăzătoare atît în nenorocire, cît și în vremurile de prosperitate. Trebuie să cunoască viața și capcanele ei și mai ales trebuie să fie îngăduitoare față de nestărnicia lui. În sfîrșit, ea trebuie să aibă tăria de a nu se urca în carul triumfal mai înainte de a fi tras la el, dacă a fost necesar să-l tragă...

FONTANARES: I-ați schițat portretul de minune.

FAUSTINA: Al cui?

FONTANARES: Al Mariei.

FAUSTINA: Oare a știut să te apere copila aceasta? Și-a descoperit rivala? Este demnă să te păstreze aceea care a îngăduit să fii cucerit? Un copil care s-a lăsat dus, pas cu pas, către altarul lîngă care se dăruiește chiar în

clipa aceasta... Eu aş fi preferat să mor la picioarele dumitale! Cui se dăruieşte ea? Celui mai înverşunat vrăjmaş al dumitale, omului care a primit ordinul de a-ţi nimici opera.

FONTANARES: Cum aş putea fi necredincios unei iubiri atît de nemărginite, care nu a şovăit să mă ajute şi să mă salveze de trei ori şi care, nemaiputînd decît să se jertfească pe sine însăşi în faţa nenorocirii, cu o mîină se ucide, iar cu cealaltă îmi restituie — prin aceasta (*arată scrisoarea*) — onoarea, stima regelui şi admiraţia întregii lumi?

(*Intră Paquita, care se retrage, după ce i-a făcut un semn Faustinei.*)

FAUSTINA (*aparte*): Ah! Iată că a devenit contesă Sarpi! (*Lui Fontanares.*) Viaţa dumitale, gloria, norocul şi onoarea dumitale sînt, în sfîrşit, în mîinile mele, deoarece Maria nu se mai află între noi.

FONTANARES: Noi! Noi!...

FAUSTINA: Nu mă dezminţi, Alfonso, am cucerit tot ceea ce a fost de cucerit de la dumneata, nu-mi refuza dragostea dumitale. Nu vei avea niciodată o iubire mai devotată, mai supusă şi mai inteligentă! În cele din urmă vei fi acel *mare om* care trebuie să fii.

FONTANARES: Îndrăzneala dumneavoastră mă înspăimîntă. (*Arătînd scrisoarea.*) Cu suma aceasta sînt încă singurul arbitru al vieţii mele. Cînd regele va vedea ce înseamnă opera mea şi rezultatele ei, va dezlega căsătoria aceasta obţinută prin violenţă. În ceea ce mă priveşte, o iubesc îndeajuns pe Maria pentru a şti să aştept.

FAUSTINA: Fontanares, dacă te iubesc atît de nebuneşte, s-ar putea întîmpla să fie şi din cauza acestei delicioase simplităţi, care nu este altceva decît pecetea geniului.

FONTANARES: Zîmbetul ei mă înfioară!

FAUSTINA: Aurul acela! L-ai văzut?

FONTANARES: Iată-l!

FAUSTINA: Îţi închipui că aş fi îngăduit să-ţi fie dat dacă aş fi ştiut că trebuie să-l iei? Mîine îi vei găsi, între suma aceasta şi dumneata, pe toţi creditorii cărora le-o datorezi. Ce ai să poţi face fără aur? Lupta va reîncepe. Dar opera dumitale, copil mare ce eşti, nu este risipită, îmi aparţine mie. Mathieu Magis, omul meu, a adunat-o bucată cu bucată, se află aici, sub picioarele mele, în acest palat.

Eu sînt singura care nu-ți va fura nici gloria și nici averea, pentru că aceasta ar însemna să mă jefuiesc pe mine însămi.

FONTANARES: Așadar, tu ai pus la calc toate acestea, venețiană blestemată!

FAUSTINA: Da, din clipa în care m-ai jignit aici, eu am condus totul: pe Magis și pe Sarpi, pe creditorii tăi, pe patronul „Soarelui de aur” și pe muncitori! Dar cîtă dragoste se ascunde în această falsă ură! Aceasta înseamnă că la-crima, perla cîinței, picurată printre pleoapele mele, nu te-a trezit atunci cînd tu dormeai, iar eu te contemplam, martirul meu adorat!

FONTANARES: Nu, nu, nu ești femeie!

FAUSTINA: A! O femeie care poate iubi în felul acesta este ceva mai mult decît o simplă femeie!

FONTANARES: Și pentru că nu ești femeie, aș putea să te ucid.

FAUSTINA: Numai s-o faci cu mîna dumitale. (*Aparte.*) Mă urăște!

FONTANARES: Încerc...

FAUSTINA: Cauți ceva... ce-aș putea să-ți găsesc eu?

FONTANARES: Caut un supliciu la fel de mare ca și crima dumitale.

FAUSTINA: Există oare vreun supliciu pentru o femeie care iubește? Dovedește-mi-o!

FONTANARES: Pretinzi că mă iubești, Faustina, și că eu sînt toată viața dumitale? Dar durerile mele sînt și durerile dumitale?

FAUSTINA: O durere de-a dumitale va fi de o mie de ori mai durcuroasă pentru mine.

FONTANARES: Dacă eu mor, vei muri și dumneata, fie! Cu toate că viața dumitale nu prețuiește cît dragostea pe care am pierdut-o, soarta mea este pecelluită.

FAUSTINA: Ah!

FONTANARES: Voi aștepta cu brațele încrucișate ziua arestării mele. Sufletul Mariei și al meu vor urca împreună spre ceruri!

FAUSTINA (*aruncîndu-se la picioarele lui Fontanares*): Nu mă ridic de la picioarele dumitale pînă cînd nu-mi făgăduiești, Alfonso!

FONTANARES: Ci lasă-mă în pace, odată, curtezană netrebnică! (*O respinge.*)

FAUSTINA: Dumneata însuși ai spus în plină piață publică: oamenii detestă ceea ce vor trebui să adore mai tîrziu.

Ș C E N A 17

Aceiași, don *Fregose*

DON FREGOSE: Meșteșugar ticălos! Dacă nu-ți străpung inima cu spada aceasta, e numai ca să poți ispăși mai crunt insulta aceasta!

FAUSTINA: *Don Fregose!* Îl iubesc pe omul acesta, și fie că va face din mine soția sau sclava lui, dragostea mea îi va sluji drept scut!

FONTANARES: Alte persecuții, monseniore. Mă copleșiți cu atâtea bucurii! Loviți, dați-mi lovitură după lovitură, ele se vor înmulți în inima ei, după cum mi-a spus. Începeți.

S C E N A 18

Aceiași, *Quinola*

QUINOLA: Domnule!

FONTANARES: A venit și rîndul tău să mă trădezi?

QUINOLA: Monipodio călătorește spre Africa, cu niște „recomandații“ agățate de mîini și de picioare.

FONTANARES: Ei și? Ce-i cu asta?

QUINOLA: Chipurile ca să vă jefuim, noi doi am făcut o a doua mașină, pe care am ascuns-o într-un beci.

FONTANARES: Ah! Cu un prieten adevărat este cu neputință să ajungi la disperare! (*Îmbrățișîndu-l pe Quinola, lui don Fregose.*) Scrieți regelui, monseniore, și construiți în port un amfiteatru pentru două sute de mii de oameni! În zece zile îmi voi îndeplini făgăduința, și întreaga Spanie va putea vedea un vas mergînd prin forța aburilor, în contra vîntului și a valurilor. Voi aștepta o furtună, pentru a o domina!

FAUSTINA: Tu ai fabricat-o...

QUINOLA: Nicidecum, am fabricat două, să se găsească, în caz de nenorocire...

FAUSTINA: De ce demoni te-ai slujit?

QUINOLA: De cei trei copii ai lui Iov: Tăcerea, Răbdarea și Statornicia.

Faustina, don Fregose

DON FREGOSE (*aparte*): E odioasă și, cu toate acestea, o iubesc.

FAUSTINA: Vreau să mă răzbun, mă veți ajuta?

DON FREGOSE: Da, îl vom distruge.

FAUSTINA: Ah! Așadar, tot mă mai iubiți.

DON FREGOSE: Oh! După această întâmplare, ați mai putea deveni marchiză de Fregose?

FAUSTINA: Oh! Dacă voiam...

DON FREGOSE: Pot dispune oricînd de mine, niciodată însă de strămoșii mei.

FAUSTINA: O iubire care cunoaște margini mai poate fi numită iubire? Adio, monseniore, mă voi răzbuna și singură!

DON FREGOSE: Scumpă Faustina!

FAUSTINA: „Scumpă“?

DON FREGOSE: Da, foarte scumpă și acum, și întotdeauna. Din acest moment, din Fregose nu mai rămîne decît un biet moșneag, care va fi răzbunat, din fericire, de acest strașnic meșteșugar. Pentru mine viața și-a închis porțile. Nu-mi restituiți aceste tablouri pe care am avut fericirea să vi le ofer. (*Aparte.*) În curînd veți avea nevoie de ele. (*Tare.*) Vă vor aminti de un om pe care l-ați batjocorit, dar care a știut și a iertat lucrul acesta, pentru că în dragostea lui se afla, de asemenea, și un strop de dragoste părintească.

FAUSTINA: Dacă n-aș fi fost supărată, fără doar și poate că m-ați fi înduișat, *don Fregose*, dar trebuie să știm să alegem momentul pentru a face pe cineva să plîngă.

DON FREGOSE: Pînă în ultima clipă aș fi făcut orice pentru dumneavoastră, chiar și testamentul.

FAUSTINA: Dacă n-aș fi fost îndrăgostită, bunul meu prieten, înduișătorul vostru rămas bun v-ar fi adus și mîna mea, și dragostea; aflați că încă nu mi-am pierdut nici noblețea și nici demnitatea de femeie.

DON FREGOSE: Oh! Dați urmare acestui imbold către bine și nu vă duceți către prăpastie legată la ochi.

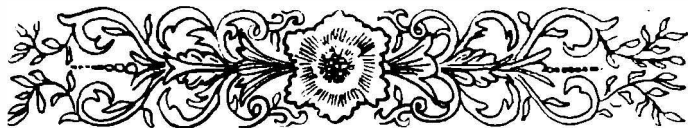
¹ Scenele 19 și 20 au fost suprimate după cea de-a patra reprezentație.

FAUSTINA: Vă dați destul de bine seama că încă mai pot fi marchiză de Fregose! (*Iese rîzînd.*)

SCENA 20

DON FREGOSE (*singur*): Bătrînii au tot dreptul să nu fie prea miloși!

ACTUL V

Scena reprezintă terasa primăriei oraşului Barcelona. Sînt arborate drapele. Terasa care dă spre mare se termină cu un balcon ce domină fundul scenei. Se văd întinsul mării şi vîrfurile catargelor unor vase din port. Se intră prin dreapta şi prin stînga. Un fotoliu mare şi o masă se găsesc la dreapta. Se aude zgomotul aclamaţiilor unei mulţimi imense. Aplecată pe balcon, Faustina priveşte vasul cu aburi. Lothundiaz stă la stînga, uluit. *Don Fregose* stă la dreapta, cu secretarul care a încheiat un proces-verbal cu privire la desfăşurarea experienţei. Marele inchişitor ocupă mijlocul scenei.

SCENA I

Lothundiaz, marele inchişitor, don Fregose

DON FREGOSE: Sînt pierdut... ruinat şi dezonorat! Dacă m-aş duce să mă arunc la picioarele regelui, fără doar şi poate că ar fi necruţător.

LOTHUNDIAZ: Cu ce preţ mi-am cumpărat nobleţca! Fiul meu a murit în Flandra, într-o luptă fără importanţă, iar fiica mea pierc şi ea. Soţul ei, guvernatorul Rusilionului, nu i-a îngăduit să ia parte la triumful acestui Fontanarres. Ea avea tot dreptul să-mi spună că mă voi căi de orbirea mea.

MARELE INCHIŞITOR (*lui don Fregose*): Sfîntul ordin a reamintit regelui serviciile voastre. Vă veţi duce, ca vice-rege, în Peru, unde vă veţi reface averea, dar desăvîrşiţi-vă

opera: trebuie să-l strivim pe inventator pentru a nimici o dată cu el și această nefastă invenție.

DON FREGOSE: În ce fel? Nu trebuie să mă supun ordinelor regelui, în aparență cel puțin?

MARELE INCHIZITOR: Noi v-am pregătit mijloacele de a fi credincios atât sfântului oficiu, cât și regelui. Nu vă rămîne decît să mă ascultați. (*Către Lothundiaz.*) Conte Lothundiaz, în calitate de prim-consilier municipal al Barcelonei, veți oferi lui *don Ramon*, autorul invenției, al cărei rezultat asigură Spaniei supremația mărilor, o coroană de aur în numele orașului.

LOTHUNDIAZ (*mirat*): Lui *don Ramon*?

MARELE INCHIZITOR: }

și

} Lui *don Ramon*!

DON FREGOSE:

DON FREGOSE: Il veți felicita.

LOTHUNDIAZ: Bine, dar...

MARELE INCHIZITOR: Nici un „dar“! Aceasta este voința sfântului oficiu.

LOTHUNDIAZ (*îngenunchind*): Iertare!

DON FREGOSE: Ce strigă poporul?

(*Se aude: „Trăiască don Ramon!“*)

LOTHUNDIAZ: Trăiască *don Ramon*! Cu atât mai bine, voi fi răzbunat de răul pe care mi l-am făcut cu mîna mea.

SCENA 2

Aceiași, *don Ramon*, *Mathieu Magis*, patronul

„Soarelui de aur“, *Coppolus*, *Carpano*, *Esteban*,

Girone și tot poporul

Toate personajele și poporul formează un semicerc în centrul căruia își face loc *don Ramon*

MARELE INCHIZITOR: În numele regelui Spaniei, Castiliei și al Indiei, vă felicit pentru geniul vostru, *don Ramon*! (*Îl conduce către fotoliu.*)

DON RAMON: La urma urmelor, celălalt nu e decît mîna care a executat ceea ce *eu* am conceput. Ideea este cu mult mai importantă decît... execuția. (*Mulțimii.*) Într-o zi ca aceasta modestia ar fi jignitoare pentru onorurile pe care le-am cucerit datorită muncii mele, a nopților mele nedormite. Trebuie să mă arăt mîndru de succesul obținut.

LOTHUNDIAZ; *Don Ramon*, în numele oraşului Barcelona, am onoarea a vă oferi această coroană pentru strădania dumneavoastră, autorul unei descoperiri nemuritoare.

SCENA 3

Aceiaşi, *Fontanares*

Vine pe scenă cu îmbrăcămintea murdărită în timpul muncii la experienţa sa

DON RAMON: Primesc... (*il zăreşte pe Fontanares*) cu condiţia de a împărţi totul cu acest curajos meşteşugar care m-a ajutat atât de bine în munca mea.

FAUSTINA: Ce modestie!

FONTANARES: Să fie vorba despre o glumă?

TOŢI: Trăiască *don Ramon*!

COPPOLUS: În numele negustorilor Cataloniei, *don Ramon*, vă rugăm să primiţi această coroană de argint, mărturia recunoştinţei noastre pentru această descoperire care este izvorul unei noi prosperităţi.

TOŢI: Trăiască *don Ramon*!

DON RAMON: Îmi face o deosebită plăcere faptul că reprezentanţii comerţului înţeleg importanţa maşinilor cu aburi.

FONTANARES: Veniţi, dragii mei muncitori! Intraţi, fii ai poporului, veniţi voi toţi aceia ale căror mâini au creat opera mea, daţi-mi mărturia muncii voastre fără de preget! Spuneţi voi, care aţi primit modelele pieselor numai de la mine, care dintre noi, *don Ramon* sau eu, a creat această nouă putere, pe care marea o recunoaşte acum?

ESTEBAN: Pe legea mea, fără *don Ramon* aţi fi fost în mare încurcătură!

MATHIEU MAGIS: Încă de acum doi ani vorbesc despre lucrul acesta cu *don Ramon*, care îmi cerea bani pentru experienţe.

FONTANARES (*lui don Fregose*): Ce ameteală a cuprins poporul şi burghezimea Barcelonei, monseniore? Eu, care sînt acoperit de glorioasele semne ale trudei mele, alerg în mijlocul aclamaţiilor, care îl preamăresc pe *don Ramon*, spre dumneavoastră, şi vă găsesc nepăsător, consfinţind cel mai ruşinos furt care a existat vreodată în faţa lui Dumnezeu şi a unei ţări întregi! (*Murmure.*) Eu singur mi-am

riscat capul! Eu cel dintîi am făcut o promisiune regelui Spaniei, am îndeplinit-o singur, și acum găsesc în locul meu pe *don Ramon*, un ignorant! (*Murmure.*)

DON FREGOSE: Un bătrîn soldat nu se prea pricepe în știință și este silit să se închine în fața faptelor împlinite. Întreaga Catalonie recunoaște prioritatea invenției lui *don Ramon*, și toată lumea prezentă aici declară că, fără ajutorul lui, n-ai fi fost în stare să faci nimic; datoria mea este de-a face cunoscut majestații-sale, regelui Spaniei, aceste întîmplări.

FONTANARES: Prioritatea? Dați-mi o dovadă!

MARELE INCHIZITOR: Iat-o! În tratatul său despre turnarea tunurilor, *don Ramon* vorbește despre o invenție pe care Leonardo da Vinci, maestrul dumitale, o numește „trăsnetul” și spune că se poate aplica și la navigație.

DON RAMON (*lui Fontanares*): Ah, tinere, după cum se vede, ai frunzărit totuși tratatele mele!

FONTANARES (*aparte*): Aș sacrifica chiar și gloria de dragul răzbunării!

SCENA 4

Aceiași, *Quinola*

QUINOLA: Domnule, para este prea frumoasă pentru a nu ispiți un viermușor!

FONTANARES: Despre ce este vorba?

QUINOLA: Infernul ni l-a adus, habar n-am cum, pe Monipodio, care-i otrăvit de dorul răzbunării; se află pe vas, împreună cu o bandă de demoni, și dacă nu-i asigurați zece mii de țechini, fără doar și poate c-au să-l scufunde.

FONTANARES (*căzînd în genunchi*): Îți mulțumesc, Ocean, pe care am vrut să-l stăpînesc, tu ești singurul meu protector! Tu-mi vei păstra taina în vecii vecilor! (*Lui Quinola.*) Fă în așa fel încît Monipodio să iasă în larg și să scufunde vasul imediat!

QUINOLA: Ah! Nu mai înțeleg nimic! Care dintre noi și-a pierdut mințile?

FONTANARES: Îndeplinește-mi porunca!

QUINOLA: Scumpul meu stăpîn, dar...

FONTANARES: Aici este vorba despre viața mea și a ta, nu pricepi?

QUINOLA: Să mă supun fără să înțeleg? E prima dată cînd fac așa ceva. (*Iese.*)

SCENA 5

Aceiași, fără *Quinola*

FONTANARES (*lui don Fregose*): Să lăsăm deoparte chestiunea priorității, care va fi ușor de judecat, monseniore; trebuie să-mi fie îngăduit a-mi pune capul la adăpost; nădăjduiesc că nu-mi veți putea refuza acest proces-verbal, deoarece cuprinde justificarea mea față de regele Spaniei, stăpînul nostru.

DON RAMON: Așadar, îmi recunoști titlurile?...

FONTANARES: Recunosc tot ce doriți, chiar și că 0+0 este un binom.

DON FREGOSE (*după ce s-a consultat cu marele inchiizitor*): Cererea dumatăle este dreaptă. Iată procesul-verbal, este în ordine. Originalul rămîne la noi.

FONTANARES: Mi-am salvat viața! Mă adresez vouă, tuturor aceloră care sînteți de față, îl considerați oare pe *don Ramon* ca pe adevăratul inventator al acestei nave care va înainta, datorită forței aburului, în fața a două sute de mii de spanioli?

TOȚI: Da!

(*Apare Quinola.*)

FONTANARES: Ei bine, dacă *don Ramon* a făcut minunea, tot *don Ramon* arc să fie în stare s-o mai facă o dată. (*Se aude un zgomot foarte puternic.*) Minunea nu mai există! O asemenea forță nu este lipsită de pericol, și pericolul, pe care *don Ramon* nici nu-l bănuia, și-a spus cuvîntul, în timp ce el culegea laurii victoriei. (*Strigăte afară. Toată lumea fuge în balcon pentru a vedea ce se petrece pe mare.*) Sînt răzbunat!

DON FREGOSE: Ce va spune regele?

MARELE INCHIZITOR: Franța este în flăcări, iar Țările de Jos se află în plină revoltă, Calvin a cutremurat Europa, și regele are destule pe cap pentru a se mai ocupa și de o corabie oarecare. Invenția aceasta și Reforma au făcut să se reverse paharul. Pentru cîtăva vreme sîntem la adăpost de furia popoarelor!

(*Ies toți.*)

SCENA 6

Quinola, Fontanares, Faustina

FAUSTINA: Ți-am făcut atît de mult rău, Alfonso!

FONTANARES: Maria a murit, doamnă; eu nu mai știu ce înțelesuri au cuvintele „rău“ și „bine“.

QUINOLA: A devenit un om obișnuit.

FAUSTINA: Iartă-mă, mă voi dăruî cu totul noii dumitale vieți.

FONTANARES: Iertare? Nici cuvîntul acesta nu mai are nici un înțeles pentru mine. Există unele împrejurări în cursul cărora inimile se sfărîmă sau se călesc. Odinioară aveam douăzeci și cinci de ani.... datorită dumitale, astăzi par a avea cincizeci... M-ai făcut să pierd o lume, îmi datorezi alta.

QUINOLA: Of! Ce-ar fi dacă ne-am întoarce la politică?

FAUSTINA: Oare dragostea mea nu prețuiește cît o lume, Alfonso?

FONTANARES: Desigur că prețuiește, deoarece ești o minunată unealtă de distrugere și de ruină. De acum înainte, cu ajutorul dumitale îi voi răpune pe toți aceia care pînă acuma mi-au stat de-a curmezișul. Te iau, dar nu ca soție, ci ca sclavă, pentru a mă sluji!

FAUSTINA: Te voi urma orbește!

FONTANARES: Dar fără a trage nădejdea că mă voi schimba. Dumneata știi că aici se află o piatră! (*Își lovește pieptul.*) M-ai învățat ce este lumea! Lumea aceasta a intereselor, a vicleniilor, a politicii și a tuturor perfidiilor o vom înfrunta împreună de-acum înainte!

QUINOLA: Domnule?

FONTANARES: Ce este?

QUINOLA: Fac și eu parte din lumea aceasta?

FONTANARES: Tu, tu ești singurul om pentru care se mai găsește un locșor în inima mea. Sîntem trei, să mergem...

FAUSTINA: Unde?

FONTANARES: În Franța!

FAUSTINA: Să plecăm imediat! Sînt sigură că aici se pune la cale pieirea dumitale, cunosc prea bine Spania!

QUINOLA: Toate străduințele lui Quinola s-au cufundat în adîncurile apelor, încercați să-mi iertați greșelile. La Paris o să ne descurcăm cu mult mai bine. Și încă ceva... aș putea să pun mîna în foc că iadul este pietruit cu intenții bune!

PAMÉLA GIRAUD

Piesă în cinci acte

În românește de
N. N. C o n d e e s c u

P E R S O N A J E L E

GENERALUL DE VERBY

DUPRÉ, *avocat*

ROUSSEAU

JULES ROUSSEAU, *fiul*

JOSEPH BINET

GIRAUD

ŞEFUL POLIȚIEI

ANTOINE, *servitorul lui Rousseau*

PAMÉLA GIRAUD

DOAMNA DU BROCARD, *văduvă*

DOAMNA ROUSSEAU

DOAMNA GIRAUD

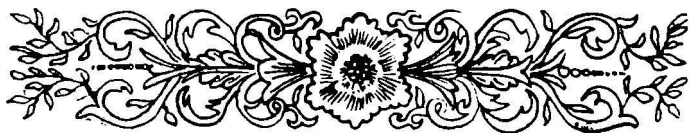
JUSTINE, *camerista doamnei Rousseau*

UN COMISAR

UN JUDECĂTOR DE INSTRUCȚIE

AGENȚI DE POLIȚIE

JANDARMI

ACTUL I

Scena înfățișează o mansardă și atelierul unei lucrătoare de flori artificiale. La ridicarea cortinei, Paméla lucrează, și Joseph Binet stă pe un scaun. Mansarda se întinde pînă în fundul scenei; în dreapta, o ușă; în stînga, căminul. Tavanul mansardei este oblic, permițînd unui om, dacă se apleacă puțin, să stea în picioare în fundul scenei, lingă fereastră.

SCENA 1

Paméla, Joseph Binet, Jules Rousseau

PAMÉLA: Domnule Joseph Binet...

JOSEPH: Domnișoară Paméla Giraud...

PAMÉLA: Prin urmare, vrei să te urăsc?

JOSEPH: De! dacă așa începe dragostea... urăște-mă!

PAMÉLA: Haide, să fim serioși!

JOSEPH: Așadar, nu vrei să-ți spun cît de mult te iubesc?

PAMÉLA: Ah! Îți spun foarte lămurit, pentru că mă silești, că nu vreau să fiu soția unui lucrător tapiter.

JOSEPH: Trebuie oare să fii împărat sau ceva asemănător ca să te căsătorești cu o floristă?

PAMÉLA: Nu... Trebuie să fii iubit, și cu nu te iubesc în nici un fel.

JOSEPH: În nici un fel! Credeam că nu există decît un singur fel de a iubi.

PAMÉLA: Da... însă există mai multe feluri de a nu iubi. Poți să fii prietenul meu, fără să te iubesc.

JOSEPH: Oh!

PAMÉLA: Poți să-mi fii indiferent...

JOSEPH: Ah!

PAMÉLA: Poți să-mi fii nesuferit... și în această clipă mă plictisești, ceea ce e și mai rău!

JOSEPH: O plictisesc! Eu, care fac pe dracu-n patru ca să-i împlinesc toate dorințele!

PAMÉLA: Dacă ai face tot ce doresc, n-ai sta aici.

JOSEPH: Dacă plec... mă vei iubi un pic?

PAMÉLA: Păi dacă nu te iubesc decît cînd lipsești!

JOSEPH: Și dacă n-aș veni niciodată?

PAMÉLA: Mi-ai face plăcere.

JOSEPH: Doamne, de ce oare eu, primul lucrător tapițer al domnului Morel, în loc să mă zbat să devin eu însumi patron, m-am îndrăgostit de domnișoara?... Îmi stric cariera...visez mereu la ea... mă prostesc. Dacă ar afla unchiul!... Dar mai sînt și alte femei în Paris și... în definitiv, domnișoară Paméla Giraud, cine sînteți dumneavoastră ca să vă arătați atît de disprețuitoare?

PAMÉLA: Sînt fiica unui biet croitor ruinat, care a ajuns portar. Îmi cîștig viața... dacă asta se numește viață, muncind zi și noapte... abia dacă am timp să mă plimb puțin prin Pré-Saint-Gervais, ca să culeg liliac; și, bineînțeles, recunosc că prima calfă a domnului Morel este întru totul mai presus decît mine... și nu vreau să intru într-o familie care ar face o mezialianță primindu-mă în sînul ei... familia Binet!

JOSEPH: Dar ce ai de vreo opt sau zece zile încoace, micuța mea, scumpă, drăguță și frumoasă Paméla? Acum zece zile veneam în fiecare seară să-ți croiesc frunzele, făceam codițele la trandafiri, staminele la margarete, vorbeam, uneori mergeam împreună să ne distrăm, plîngînd la melodrame... și eram „dragul Joseph“, „scumpul meu Joseph“... în sfîrșit, un Joseph pe care îl găseai tocmai bun pentru a-ți fi bărbat... Și deodată, tronc! nimic din toate astea.

PAMÉLA: Dar du-te odată... nu te afli aici nici pe stradă, nici la dumneata acasă!.

JOSEPH: Atunci, plec, domnișoară... mă duc! voi vorbi în loja portarului cu doamna Giraud; nu dorește altceva decît să mă vadă intrînd în familia sa, doamna Giraud; dînsa nu-și schimbă părerile!

PAMÉLA: Ei, atunci în loc să intri în familia sa, domnule Joseph, intră mai bine în loja ei... de portar! Du-te și vorbește cu mama, hai, du-te... (*Joseph iese.*) Poate le va abate destul de mult atenția ca să aibă timp domnul Adolphe să urce scara fără să fie văzut. Adolphe Durand! Ce nume frumos! E jumătatea unui roman! Și ce bărbat frumos! În sfîrșit, de cincisprezece zile nu știu ce să mai zic... Știam eu că sînt destul de drăguță, dar nu-mi închipuiam că sînt chiar așa cum spune el. Trebuie să fie un artist, un funcționar! Orice-ar fi, îmi place! E atît de cumsecade. Și, totuși, dacă cumva înfățișarea sa ar fi înșelătoare, dacă ar fi vreun om rău... pentru că, în fine, scrisoarea aceasta pe care mi-o trimite într-un chip atît de misterios... (*Scoate scrisoarea din sîn și citește.*) „Așteaptă-mă singură astă-seară, și dacă se poate, să nu mă vadă nimeni intrînd; e vorba de viața mea. Dacă ai ști ce groaznică nenorocire mă pîndește!... Adolphe Durand.” Scrisă cu creionul. E vorba de viața lui... sînt atît de îngrijorată...

JOSEPH (*întorcîndu-se*): Coborînd scara, mă gîndii: de ce oare Paméla...

(*Apare Jules.*)

PAMÉLA: Ah!

JOSEPH: Ce-i?

(*Jules dispare.*)

PAMÉLA: Mi s-a părut că... Parcă am auzit un zgomot sus! Hai, du-te sus în pod, să vezi ce e, poate s-a ascuns cineva acolo! Ți-e cumva teamă?

JOSEPH: Nu.

PAMÉLA: Ei, atunci du-te, caută peste tot! Altfel, toată noaptea îmi va fi frică.

JOSEPH: Mă duc... mă urc și pe acoperiș dacă vrei. (*Iese în stînga, printr-o ușă mică, spre pod.*)

PAMÉLA (*însoțindu-l*): Du-te. (*Intră Jules.*) Ah, domnule, ce rol mă faci să joc!

JULES: Îmi salvezi viața, și poate n-o vei regreta!... Știi cît de mult te iubesc! (*Îi sărută mîinile.*)

PAMÉLA: Știu, că mi-ai spus-o, însă te porți...

JULES: Cum m-aş purta cu o fiinţă care mă scapă de primejdie.

PAMÉLA: Mi-ai scris... şi scrisoarea aceasta mi-a luat toată liniştea... Nu mai ştiu nici cine eşti, nici ce te aduce la mine.

JOSEPH (*de afară*): Domnişoară, sînt în pod... M-am uitat pe acoperiş.

JULES: Se întoarce... unde să mă ascund?

PAMÉLA: Dar nu poţi rămîne aici!

JULES: Vrei să mă nenorocеşti, Paméla!

PAMÉLA: Vine... uite... aici! (*Îl ascunde în fundul mansardei.*)

JOSEPH (*intrînd*): Nu eşti singură, domnişoară?

PAMÉLA: Nu... deoarece eşti aici.

JOSEPH: Am auzit parcă un glas de bărbat... Glasul parcă ar urca!

PAMÉLA: De, se poate să coboare... Uită-te pe scară...

JOSEPH: Ah! sînt sigur că...

PAMÉLA: N-ai auzit nimic. Acum lasă-mă, domnule, vreau să fiu singură.

JOSEPH: Cu un glas de bărbat?

PAMÉLA: Prin urmare, nu mă crezi?

JOSEPH: Dar am auzit foarte bine.

PAMÉLA: N-ai avut ce auzi.

JOSEPH: Ah, domnişoară!

PAMÉLA: Şi dacă îţi place mai mult să crezi zgomotele care-ţi trec prin urechi decît ceea ce-ţi spun eu, înseamnă că vei fi un soţ detestabil... Acum ştiu destule lucruri despre dumneata...

JOSEPH: Asta nu împiedică totuşi ca ceea ce mi s-a părut că aud...

PAMÉLA: Deoarece te încăpăţînezi, n-ai decît să crezi... Da, ai auzit glasul unui tînăr care mă iubeşte şi care face tot ce doresc eu... dispare atunci cînd trebuie şi vine cînd vreau. Ei bine, ce aştepţi? Dacă tînărul este aici, crezi oare că prezenţa dumitale ne face plăcere? Du-te şi întreabă pe părinţii mei cum îl cheamă... probabil că lor le-a spus cînd s-a urcat sus, el şi glasul lui!

JOSEPH: Domnişoară Paméla, iartă-mă, bietul de mine, care m-am îndrăgostit ca un nebun... Nu-mi pierd inima, ci capul cînd e vorba de dumneata. Nu ştiu oare că eşti tot atît de cuminte pe cît eşti de frumoasă? Că păstrezi în inimă mai

multe bogății decît acelea pe care le arăți? De aceea... uite, chiar dacă aş auzi zece bărbați, nu mi-ar păsa, dar unul...

PAMÉLA: Ei?

JOSEPH: Unul... m-ar tulbura mai mult. Dar plec; îți spun toate astea... în glumă... știu bine că vei rămîne singură. La revedere, domnișoară Paméla, mă duc... am încredere...

PAMÉLA (*aparte*): Bănuiește ceva.

JOSEPH (*aparte*): E cineva aici... alerg să le spun totul bătrînilor Giraud. (*Tare.*) La revedere, domnișoară Paméla! (*Iese.*)

SCENA 2

Paméla, Jules

PAMÉLA: Domnule Adolphe, vezi la ce mă expui?... Bietul băiat, este un lucrător foarte inimos; are un unchi destul de bogat ca să-i facă un rost; vrea să se căsătorească cu mine, și într-o clipă mi-am compromis viitorul... și pentru cine? Nici nu te cunosc, iar după felul în care te joci cu existența unei fete care nu posedă altceva decît buna ei purtare, ghicesc că te crezi în drept să o faci... Ești bogat și îți bați joc de oamenii săraci!

JULES: Nu, draga mea Paméla... știu cine ești și te prețuiesc... Te iubesc, sînt bogat și nu ne vom despărți niciodată. Caleașca mea de călătorie se află la un prieten, la Poarta Saint-Denis; mergem pe jos să o luăm; mă voi urca în vapor, în drum spre Anglia. Vino, îți voi explica ce planuri am; cea mai mică întîrziere mi-ar putea fi fatală.

PAMÉLA: Ce spui?

JULES: Vei vedea...

PAMÉLA: Ești oare în toate mințile, domnule Adolphe? După ce m-ai urmărit o lună întreagă, după ce m-ai întîlnit de două ori la bal și mi-ai trimis declarații de dragoste, așa cum obișnuiesc tinerii de felul dumitale să trimită tuturor femeilor, îmi propui acum, nitam-nisam, să fug cu dumneata?

JULES: Ah! Doamne! Să nu mai zăbovim nici o clipă! Te-ai căi pentru aceasta toată viața și-ți vei da seama prea tîrziu de ce vei fi pierdut.

PAMÉLA: Dar bine, domnule, orice se poate spune în două vorbe.

JULES: Nu... atunci cînd este vorba de o taină de care atîrnă viața mai multor oameni.

PAMÉLA: Bine, domnule, dacă este vorba să-ți salvez viața, deși nu înțeleg nimic, oricine ai fi, voi face tot ce pot! Dar cum îți pot fi de folos în fuga dumitale? De ce să mă iei în Anglia?

JULES: Dar ce copil ești... nimeni nu poate suspecta niște îndrăgostiți care fug... și, în sfîrșit, te iubesc destul de mult ca să uit orice și să risc de a-mi atrage furia părinților mei... cînd ne vom căsători la Gretna-Green...

PAMÉLA: Ah! Doamne... cît sînt de tulburată! Un tînăr seducător, care insistă... imploră... și vorbește de căsătorie...

JULES: Vine cineva... Sînt pierdut!... M-ai trădat!...

PAMÉLA: Domnule Adolphe, mă înspăimînti! Ce ți se poate întîmpla? Stai ... să văd...

JULES: În orice caz, ia aceste douăzeci de mii de franci, vor fi mai în siguranță la dumneata decît în mîinile justiției... Nu avem decît o jumătate de ceas... și... s-a terminat!

PAMÉLA: Nu avea nici o teamă... sînt părinții mei.

JULES: Ești deșteaptă ca un înger... Am încredere în dumneata... dar să știi că trebuie să ieșim de aici numai-decît, amîndoi, și îți jur pe onoarea mea că nu vei regreta această faptă.

SCENA 3

Paméla, Giraud, doamna Giraud

PAMÉLA: E, fără îndoială, un om amenințat de o primejdie... și care mă iubește... două motive să-mi fie simpatic!

DOAMNA GIRAUD: Dar bine, Paméla, tu, mîngîierea tuturor suferințelor noastre, sprijinul bătrînețelor noastre, singura noastră speranță!

GIRAUD: O fată crescută în principii serioase...

DOAMNA GIRAUD: O să taci odată, Giraud?... Nu știi ce spui!

GIRAUD: Bine, doamnă Giraud.

DOAMNA GIRAUD: În sfîrșit, Paméla, erai odată un exemplu în tot cartierul și ai fi putut fi de folos părinților tăi la bătrînețe...

GIRAUD: Erai vrednică să primești premiul de virtute!

PAMÉLA: Dar nu știu pentru ce mă dojenîți.

DOAMNA GIRAUD: Ne spuse adineauri Joseph că ascunzi un bărbat aici.

GIRAUD: Da... un glas.

DOAMNA GIRAUD: Taci, Giraud!... Paméla, nu asculta ce spune tatăl tău!

PAMÉLA: Și dumneata, mamă, nu asculta ce spune Joseph.

GIRAUD: Ce-ți spuneam eu pe scară, doamnă Giraud? Paméla știe cât de mult ne bizuim pe ea... vrea să se mărite bine atît pentru noi, cât și pentru ea; o doare inima să ne vadă portari, noi, părinții ei, care am făcut-o!... E prea înțeleaptă ca să facă vreo prostie... Nu-i așa, fetița mea? Nu-l vei face de ocară pe tatăl tău!

DOAMNA GIRAUD: Nu e nimeni aici, nu-i așa, scumpa mea? Pentru că o lucrătoare tînără, care are pe cineva la ea, la ora zece seara... în sfîrșit, ar putea să piardă...

PAMÉLA: Dar mi se pare că dacă ar fi cineva aici, l-ați fi văzut trecînd.

GIRAUD: Are dreptate.

DOAMNA GIRAUD: Nu răspunzi *ad rem*¹... Deschide ușa acestei odăi.

PAMÉLA: Mamă, stai... nu poți să intri acolo, nu vei intra!... Ascultați-mă: deoarece te iubesc, mamă, și pe dumneata, tată, n-am nimic pe conștiință... și jur în fața lui Dumnezeu... încrederea aceasta, pe care atîta timp ați avut-o în fiica voastră, n-o veți pierde într-o clipă!...

DOAMNA GIRAUD: Dar de ce nu ne spui?

PAMÉLA (*aparte*): Cu neputință! Dacă l-ar vedea pe acest tînăr, în curînd toată lumea ar ști!...

GIRAUD (*întreprînd-o*): Sîntem tatăl și mama ta, trebuie să vedem!

PAMÉLA: Pentru prima oară nu vă dau ascultare... dar voi mă siliți! Această locuință o plătesc din rodul muncii mele!... Sînt majoră... stăpînă pe faptele mele.

DOAMNA GIRAUD: Ah! Paméla, tu, în care ne-am pus toată nădejdea noastră!...

GIRAUD: Dar te compromiți... și eu voi rămîne portar la bătrînețe!

PAMÉLA: N-aveți nici o grijă! Da, e cineva aici, dar nici un cuvînt!... Întoarceți-vă jos, în camera de portar... spuneți-i lui Joseph că nu știe ce vorbește, că ați scotocit

¹ La obiect (l. lat.).

peste tot, că nu e nimeni la mînc; îl veți vedea, pe urmă, pe acest tînăr; veți afla ce vreau să fac... și veți păstra cea mai mare taină despre toate aceste lucruri.

GIRAUD: Nenorocito, ce crezi că e tatăl tău?! (*Zărește banii pe masă.*) Ah! Ce-i asta? Bani!

DOAMNA GIRAUD: Bani!... (*Se depărtează de Paméla.*) Paméla, de unde ai banii aceștia?

PAMÉLA: Vă voi serie.

GIRAUD: Să ne scrie!... Prin urmare, vrea să fugă cu cineva?

SCENA 4

Aceiași, Joseph Binet

JOSEPH (*intrînd*): Eram cu sigur că nu-i lucru curat... e o căpetenie de hoți, un tîlhar... Jandarmeria, poliția, justiția, toată lumea, în păr! Casa e înconjurată!

JULES (*apărînd*): Sînt pierdut!

PAMÉLA: Am făcut tot ce am putut!

GIRAUD: Ei, drăcie! Cine sînteți, domnule?

JOSEPH: Sînteți oare un...

DOAMNA GIRAUD: Vorbiți!

JULES: Fără dobitocul ăsta, eram salvat!... Vei avea viața unui om pe conștiință.

PAMÉLA: Domnule Adolphe, ești nevinovat?

JULES: Da!

PAMÉLA: Ce să facem? (*Arătînd fereastra de pe acoperiș.*) Ah, pe aici! Îi vom împiedica oare să te urmărească? (*Deschide fereastra, care este ocupată de agenți.*)

JULES: Nu mai e timp!... Puteți doar să mă ajutați... Iată ce veți spune: sînt îndrăgostit de fiica dumneavoastră și vă cer mîna ei... Sînt major... Adolphe Durand, fiul unui negustor bogat din Marsilia.

GIRAUD: Un îndrăgostit legitim și bogat!... Tinere, te iau sub protecția mea.

SCENA 5

Aceiași, comisarul, șeful poliției, soldați

GIRAUD: Domnule, cu ce drept intrați într-o casă locuită... în locuința unei fete pașnice?...

JOSEPH: Da, cu ce drept?

COMISARUL: Tînere, nu te sinchisi de dreptul nostru!... Adineauri erai foarte binevoitor arătîndu-ne unde ar putea fi necunoscutul, și acum te arăți foarte dușmănos.

PAMÉLA: Dar ce căutați? Ce doriți?

COMISARUL: Prin urmare, știți că vrem să căutăm pe cineva?

GIRAUD: Domnule, fiica mea nu arc pe altcineva la ca decît pe viitorul ci soț, domnul...

COMISARUL: Domnul Rousseau.

PAMÉLA: Domnul Adolphe Durand.

GIRAUD: Rousseau... nu cunosc nici un Rousseau... Domnul este domnul Adolphe Durand.

DOAMNA GIRAUD: Fiul unui respectabil negustor din Marsilia.

JOSEPH: A, mă înșelai!... A!... De asta erai atît de rece cu mine, domnișoară, și domnul este...

COMISARUL (*șefului poliției*): Atunci, nu este el?

ȘEFUL POLIȚIEI: Ba da... Sînt sigur... (*Agenților.*) Executați ordinul meu!

JULES: Domnule, sînt victima unei confuzii... Nu mă numesc Jules Rousseau.

ȘEFUL POLIȚIEI: Aha! Îi cunoașteți și prenumele, pe care nici unul dintre noi nu l-a pronunțat pînă acum.

JULES: Dar am auzit vorbindu-se... Iată actele mele, sînt absolut în ordine.

COMISARUL: Să vedem, domnule.

GIRAUD: Domnilor, vă asigur și vă afirm că...

ȘEFUL POLIȚIEI: Dacă urmați pe tonul acesta și vreți să ne convingeți că domnul este domnul Adolphe Durand, fiul unui negustor din...

DOAMNA GIRAUD: Din Marsilia.

ȘEFUL POLIȚIEI: S-ar putea să fiți arestați toți pentru complicitate, azvîrliți chiar în această seară în beciul poliției și implicați într-o afacere din care nu se va ieși ușor... Țineți la propria dumneavoastră persoană?

GIRAUD: Mult!

ȘEFUL POLIȚIEI: Atunci tăceți!

DOAMNA GIRAUD: Ia taci din gură, Giraud!

PAMÉLA: Doamne, de ce nu l-am crezut numaidecît!

COMISARUL (*agenților săi*): Percheziționați-l pe domnul!

(*I se întinde șefului poliției batista lui Jules.*)

ŞEFUL POLIȚIEI: Monograma are un *J* și un *R*... scumpul meu domn, nu sînteți prea dibaci!

JOSEPH: Ce-o fi făcut?... Ești amestecată și dumneata, domnișoară?

PAMÉLA: Ai provocat pieirea lui... să nu-mi mai vorbești vreodată!

ŞEFUL POLIȚIEI: Domnule, iată nota de plată a cinei dumneavoastră... Ați luat masa la Palais-Royal, la „Frații provensali“... ați scris acolo un bilet, cu creionul, și ați trimis aici acel bilet printr-unul dintre prietenii dumneavoastră, domnul Adolphe Durand, care v-a împrumutat actele sale. Sîntem siguri de identitatea dumneavoastră: sînteți domnul Jules Rousseau!

JOSEPH: Fiul bogatului domn Rousseau pentru care lucrăm niște mobile?

COMISARUL: Taci din gură!

ŞEFUL POLIȚIEI: Urmați-ne!

JULES: Să mergem, domnule! (*Lui Giraud și soției sale.*) lertați-mi neplăcerile pe care vi le fac... și dumneata, Paméla, nu mă uita! Dacă nu mai mă vezi, păstrează ceea ce ți-am încredințat și fii fericită.

GIRAUD: Doamne-Dumnezeule!

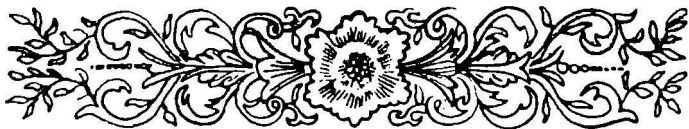
PAMÉLA: Bietul Adolphe!

COMISARUL (*agenților*): Rămîneți aici... vom cerceta mansarda aceasta și vom interoga toată lumea.

JOSEPH (*cu dezgust*): Ah... îi plăcea mai mult un răufăcător!

(*Jules e luat în primire de agenți și cortina cade.*)

ACTUL II

Scena reprezintă un salon.
Antoine citește gazetele.

SCENA I

Antoine, Justine

JUSTINE: Ei, Antoine, ai citit gazetele?

ANTOINE: Nu-i mai mare păcatul că noi, servitorii, nu putem ști ce se întâmplă cu domnul Jules decât de prin gazete?

JUSTINE: Dar domnul, doamna și doamna Brocard, sora dumnealor, nu știu nimic... Domnul Jules a stat timp de trei luni... cum spun ei... la secret?

ANTOINE: Se pare că lovitura era grozavă; era vorba să-l readucă pe celălalt...

JUSTINE: Când te gîndești că un tînăr care nu avea altceva de făcut decât să petreacă și care trebuia să moștenească într-o zi douăzeci de mii de livre rentă de la mătușă-sa și averea părinților, care se ridică la de două ori atît, s-a vîrît într-o conspirație!

ANTOINE: Îl stimez pentru această faptă, pentru că trebuia să-l aducă înapoi pe împărat! Dă-mă pe mîna gidelui dacă vrei... sîntem singuri... nu ești de la poliție: Trăiască împăratul!

JUSTINE: Dar taci odată, nebunule! Dacă te-ar auzi cineva, te-ar aresta.

ANTOINE: N-am nici o teamă, slavă Domnului!... Răspunsurile mele în fața judecătorului de instrucție au fost solide; nu l-am compromis pe domnul Jules, cum au făcut trădătorii care l-au denunțat.

JUSTINE: Doamna Brocard, care trebuie să aibă niște economii nemaipomenite, ar putea să-l scape, cu tot bănetul ei.

ANTOINE: Aș!... De cînd cu evadarea lui Lavalette, este imposibil! Au devenit grozav de pretențioși la porțile închisorilor, și nici înainte nu erau prea înțelegători... Domnul Jules o s-o pățească, asta e, o să fie un martir! Am să mă duc să-l văd. (*Se aude soneria, Antoine iese.*)

JUSTINE: Să se ducă să-l vadă! Cînd ai cunoscut pe cineva nu știi cum poți să ai inimă să... Eu mă voi duce la curtea cu juri, bietul băiat, pot să fac asta pentru el.

SCENA 2

Dupré, Antoine, Justine

ANTOINE (*aparte, văzîndu-l pe Dupré, care intră*): Ah, avocatul! (*Tare.*) Justine, anunț-o pe doamna. (*Aparte.*) Nu-i lucru ușor să intri în vorbă cu avocatul ăsta. (*Tare.*) Domnule, este vreo speranță să fie salvat bietul domnul Jules?

DUPRÉ: Prin urmare, îl iubești mult pe tînărul dumitale stăpîn?

ANTOINE: E atît de firesc!

DUPRÉ: Ce ai face ca să-l salvezi?

ANTOINE: Orice, domnule!

DUPRÉ: Nimic!

ANTOINE: Nimic?... voi declara ca martor tot ce veți dori.

DUPRÉ: Dacă ai fi prins în contradicție cu ce ai spus mai înainte și ar rezulta o mărturie falsă, știi ce te-ar aștepta?

ANTOINE: Nu, domnule.

DUPRÉ: Galerele.

ANTOINE: Domnule, e de rău!

DUPRÉ: Ți-ar plăcea mai mult să-i fii de folos fără să te compromiți.

ANTOINE: Mai este vreun mijloc?

DUPRÉ: Nu.

ANTOINE: Ei, atunci risc orice!

DUPRÉ (*aparte*): Ce devotament!

ANTOINE: Domnul nu poate să nu-mi asigure o rentă.

JUSTINE: Vine doamna.

SCENA 3

Aceiași, doamna Rousseau

DOAMNA ROUSSEAU (*lui Dupré*): Ah, domnule, cu cîtă nerăbdare vă așteptam! (*Lui Antoine.*) Antoine, repede, anunță-l pe soțul meu. (*Lui Dupré.*) Domnule, mi-am pus toată nădejdea în dumneavoastră.

DUPRÉ: Fiți sigură, doamnă, că voi face tot...

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, vă mulțumesc... și, de altfel, Jules nu este vinovat... el, să comploteze!... Un biet copil... cum oare poate fi considerat el periculos, cînd la cea mai mică dojană tremură în fața mea... a mea, care îi sînt mamă! Ah, domnule, spuneți-mi că mi-l veți salva!

ROUSSEAU (*intrînd, lui Antoine*): Da, generalul de Verby... îl primesc îndată ce vine. (*Lui Dupré.*) Așadar, scumpe domnule Dupré...

DUPRÉ: Bătălia începe, fără îndoială, mîine; astăzi se fac pregătirile, actul de acuzare.

ROUSSEAU: Bietul meu Jules, a căzut în capcană?...

DUPRÉ: A negat totul... și-a jucat foarte bine rolul de nevinovat, dar nu vom putea opune nici o mărturie în fața celor care îl condamnă.

ROUSSEAU: Ah, domnule, salvați-mi fiul, și jumătate din averea mea e a dumneavoastră!

DUPRÉ: Dacă aș avea toate jumătățile de avere care mi-au fost promise... aș fi prea bogat.

ROUSSEAU: Vă îndoiiți oare de recunoștința mea?

DUPRÉ: Voi aștepta rezultatul cercetărilor, domnule!

DOAMNA ROUSSEAU: Aveți milă de o biată mamă!

DUPRÉ: Doamnă, vă jur că nimic nu-mi stîrnește mai mult curiozitatea și simpatia decît un sentiment adevărat, și la Paris acest lucru este atît de rar, că n-aș putea să rămîn nepăsător față de durerea unei familii amenințate să-și piardă unicul ei fiu... Bizuiți-vă pe mine.

ROUSSEAU: Ah, domnule!...

DOAMNA DU BROCARD (*aducîndu-l pe de Verby*): Intrați, scumpul meu general.

DE VERBY (*salutîndu-l pe Dupré*): Ah, domnule... chiar acum am aflat...

ROUSSEAU (*prezentîndu-l pe Dupré lui de Verby*): Generale, domnul Dupré.

(*Dupré și de Verby se salută.*)

DUPRÉ (*aparte, în timp ce de Verby vorbește cu Rousseau*): General de anticameră, fără alt merit decît numele fratelui său, aghiotant regal! Nu cred că a venit aici fără motiv...

DE VERBY (*lui Dupré*): După cum aud, domnul se va ocupa de domnul Jules Rousseau în această penibilă afacere...

DUPRÉ: Da, domnule, e o afacere penibilă fiindcă adevărații vinovați nu sînt în închisoare; justiția va pedepsi cu asprime pe ostași, iar șefii stau, ca întotdeauna, deoparte... Dumneavoastră sînteți generalul viconte de Verby?

DE VERBY: Generalul de Verby... Nu port titlul... opiniile mele... Fără îndoială, sînteți la curent cu mersul cercetărilor?

DUPRÉ: De-abia de trei zile comunicăm cu acuzații.

DE VERBY: Și ce părere aveți despre această afacere?

TOȚI: Da, spuneți-ne!

DUPRÉ: Din experiența mea de avocat, îmi dau seama că se urmărește obținerea unei destăinui, oferindu-se condamnăților comutarea pedepselor.

DE VERBY: Toți acuzații sînt oameni de onoare.

ROUSSEAU: Dar...

DUPRÉ: Firea omului se schimbă în fața eșafodului, mai ales cînd știi cît ai de pierdut.

DE VERBY (*aparte*): N-ar trebui să se pună la cale comploturi decît cu oameni fără o lăascaie în buzunar.

DUPRÉ: Îmi voi sfătui clientul să dezvăluie totul.

ROUSSEAU: Bineînțeles!

DOAMNA DU BROCARD: Sigur!

DOAMNA ROUSSEAU: Trebuie!

DE VERBY (*neliniștit*): Nu există, prin urmare, nici o posibilitate de a-l salva?

DUPRÉ: Nici una! Parchetul poate să facă dovada că făcea parte din grupul celor care au început executarea complotului.

DE VERBY: Mai bucuros mi-aș pierde capul decât onoarea.

DUPRÉ: Depinde, dacă onoarea nu valorează cât capul...

DE VERBY: Aveți niște idei...

ROUSSEAU: Sînt ideile mele...

DUPRÉ: Sînt ideile celor mai mulți oameni. I-am văzut pe unii făcînd pe dracu-n patru ca să-și salveze capul... Sînt oameni care împing pe alții înaintea, care nu se vîră în nici o primejdie și culeg roadele după succes. Au aceștia onoare? Poți avea vreo obligație față de ei?

DE VERBY: Nici una, sînt niște nemernici.

DUPRÉ (*aparte*): Bine a nimerit-o! Omul acesta l-a nenorocit pe bietul Jules... Voi fi cu ochii pe el.

SCENA 5

Acciași, *Antoine*, apoi *Jules*, adus de agenți

ANTOINE: Doamnă... domnule... chiar acum s-a oprit o trăsură, coboară niște oameni... domnul Jules este cu ei, îl aduc aici.

DOMNUL și DOAMNA ROUSSEAU: Fiul meu!

DOAMNA DU BROCARD: Nepotul meu!

DUPRÉ: Da... desigur, o vizită... pentru cercetări prin corespondența lui...

ANTOINE: Iată-l!

JULES (*apare în fund, urmat de agenți și un judecător de instrucție; aleargă spre mama sa*): Mamă! Scumpă mamă! (*O sărută.*) Ah, te mai văd o dată! (*Doamnei du Brocard.*) Mătușă!

DOAMNA ROUSSEAU: Bietul meu copil! Vino, vino... lîngă mine... nu vor îndrăzni... (*Agenților, care se apropie.*) Lăsați... Ah, lăsați-l!

ROUSSEAU (*repezindu-se spre ei*): Vă rog...

DUPRÉ (*judecătorului de instrucție*): Domnule...

JULES: Scumpa mea mamă, liniștește-te... În curînd voi fi liber... da, crede-mă... și nu ne vom mai despărți.

ANTOINE (*lui Rousseau*): Domnule, vor să cerceteze camera domnului Jules.

ROUSSEAU (*judecătorului de instrucție*): Numaidecît, domnule... merg chiar eu... (*Lui Dupré, arătîndu-l pe Jules.*)

Nu-l lăsați singur... (*Iese, însoțindu-l pe judecătorul de instrucție, care face semn agenților să-l supravegheze pe Jules.*)

JULES (*dând mîna cu de Verby*): Ah, generale... (*Lui Dupré.*) Și dumneata, domnule Dupré, atît de bun, de generos, ai venit s-o liniștești pe mama... (*În șoaptă.*) Ah! să nu-i spui în ce primejdie mă aflu! (*Tare, privind-o pe mama sa.*) Spune-i adevărul, spune-i că n-are de ce să-i fie teamă.

DUPRÉ: Îi voi spune că poate să te salveze.

DOAMNA ROUSSEAU: Eu?

DOAMNA DU BROCARD: Cum?

DUPRÉ (*doamnei Rousseau*): Implorîndu-l să dea în vileag numele celor care l-au împins la acțiune.

DE VERBY (*lui Dupré*): Domnule...

DOAMNA ROUSSEAU: Da, ah! trebuie s-o faci... Îți cer eu, mama ta.

DOAMNA DU BROCARD: Da... nepotul meu va spune totul... Împins de oameni care acum îl lasă în voia soartei, poate și el, la rîndul lui...

DE VERBY (*în șoaptă, lui Dupré*): Dar bine, domnule, l-ați putea sfătui pe clientul dumneavoastră să-i trădeze...

DUPRÉ (*repede*): Pe cine?

DE VERBY (*încurcat*): Dar... nu se pot găsi alte mijloace?... Domnul Jules știe ce trebuie să facă un om de onoare, care se respectă pe sine.

DUPRÉ (*iute, aparte*): El e... eram sigur!

JULES (*mamei și mătușii sale*): Niciodată, chiar de-ar trebui să mor... nu voi compromite pe nimeni!

(*De Verby manifestă bucurie.*)

DOAMNA ROUSSEAU: Ah! Doamne! (*Uitîndu-se la agenți.*) Și nu e chip să-l facem scăpat!

DOAMNA DU BROCARD: Cu neputință!

ANTOINE (*intrînd*): Domnule Jules... sînteți chemat.

JULES: Mă duc.

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, merg cu tine! (*Merge spre fundul scenei și face un gest de implorare spre agenți.*)

DOAMNA DU BROCARD (*lui Dupré, care-l privește cu atenție pe de Verby*): Domnule Dupré, m-am gîndit că ar fi...

DUPRÉ (*întrerupînd-o*): Mai tîrziu, doamnă, mai tîrziu. (*O conduce spre Jules, care iese cu mama sa, urmat de agenți.*)

DE VERBY (*aparte*): Oamenii ăștia au nimerit un avocat bogat, fără ambiție... și de o ciudățenie...

DUPRÉ (*revenind din fundul scenei și privindu-l pe de Verby, aparte*): Acum trebuie să-ți smulg secretul! (*Tare.*) Vă interesează mult clientul meu, domnule.

DE VERBY: Mult.

DUPRÉ: Pînă acum încă n-am înțeles ce interes l-a putut azvîrli într-o conspirație pe acest băiat bogat, tînăr, dornic de plăceri...

DE VERBY: Gloria!

DUPRÉ: Nu spuneți astfel de lucruri unui avocat care de douăzeci de ani practică meseria, care a studiat prea mult oamenii și afacerile ca să nu știe că cele mai frumoase motive sînt bune doar să ascundă cele mai meschine lucruri și care n-a întîlnit încă inimi dezinteresate.

DE VERBY: Și dumneavoastră pledați pe gratis?

DUPRÉ: Adesea; însă nu pledez decît din convingere...

DE VERBY: Sînteți bogat?

DUPRÉ: Am avere, fără de care, în lumea noastră, așa cum e, aș fi nimerit drept la azil.

DE VERBY: Prin urmare, din convingere ați primit să-l apărați pe tînărul Rousseau?

DUPRÉ: Îl cred victima unor oameni situați mai sus decît el, și mie îmi plac victimele cînd au ajuns în această situație din motive nobile, și nu datorită vreunor calcule secrete... căci trăim într-un secol în care victima este tot atît de lacomă ca și cel care o exploatează...

DE VERBY: Domnul face parte, după cum văd, din secta mizantropilor.

DUPRÉ: Nu-i stimez îndeajuns pe oameni ca să-i urască și n-am întîlnit încă pe nimeni pe care să-l pot iubi... Mă mulțumesc să-mi studiez semenii; îi văd cum joacă toți teatru cu mai multă sau mai puțină îndemînare. Nu-mi fac iluzii despre nimic, e adevărat, dar rîd, totuși, cum rîde un spectator din sală cînd se distrează... numai că nu fluier. N-am destulă pasiune ca să fac și asta.

DE VERBY (*aparte*): Cum să îndupleci un astfel de om? (*Tare.*) Dar, domnule, aveți totuși nevoie de alții.

DUPRÉ: Niciodată!

DE VERBY: Dar cîteodată sînteți bolnav.

DUPRÉ: Atunci îmi place să fiu singur... De altfel, la Paris se cumpără orice, chiar și îngrijirile; credeți-mă, trăiesc fiindcă este o datorie... Am încercat totul... milostenie, prietenie, devotament... cei îndatorați m-au scîrbit de fapta bună și unii filantropi de obiceiul de-a face binele; dintre toate înșelătoriile, cea care țintește sentimentul este cea mai dezgustătoare.

DE VERBY: Dar patria, domnule?

DUPRÉ: O, domnule, e un lucru prea mărunț de cînd s-a născocit umanitatea!

DE VERBY (*descurajat*): Așadar, domnule, în Jules Rousseau vedeți un tînăr înflăcărat!

DUPRÉ: Nu, domnule, văd o problemă de rezolvat, și datorită dumneavoastră o voi rezolva. (*Agitație la de Verby.*) Uitați, să vorbim cinstit... nu cred că sînteți străin de toate aceste lucruri.

DE VERBY: Domnule...

DUPRÉ: Îl puteți salva pe băiatul acesta.

DE VERBY: Eu? Cum?

DUPRÉ: Prin mărturia dumneavoastră, întărită de a lui Antoine, care mi-a promis...

DE VERBY: Am motivele mele să nu apar...

DUPRÉ: Așadar... faceți parte din conspirație.

DE VERBY: Domnule...

DUPRÉ: L-ați tîrît pe acest biet copil.

DE VERBY: Domnule, aceste cuvînte...

DUPRÉ: Nu încercați să mă înșelați! Dar prin ce mijloace l-ați atras? E bogat, nu are nevoie de nimic.

DE VERBY: Băgați de seamă, domnule... dacă mai spuneți un cuvînt...

DUPRÉ: Oh, viața mea nu va conta niciodată pentru mine!

DE VERBY: Domnule, știți foarte bine că Jules se va descurca și-l veți face să piardă, dacă nu se poartă bine, mîna nepoatci mele, moștenitoarea titlului de noblețe al fratelui meu, aghiotant regal.

DUPRÉ: Băiatul acesta mai e, chipurile, și interesat! Gîndiți-vă bine, domnule, la ceea ce vă propun. Aveți prieteni cu multă trecere și este o datorie pentru dumneavoastră!

DE VERBY: O datorie? Domnule, nu vă înțeleg!

DUPRÉ: Ați știut să-l compromiteți, și nu veți ști oare să-l salvați? (*Aparte.*) Îl am la mînă.

DE VERBY: Mă voi gîndi la această afacere, domnule.

DUPRÉ: Să nu credeți cumva că veți putea să-mi scăpați.

DE VERBY: Un general care nu s-a temut de nici o primejdie nu se teme de un avocat!

DUPRÉ: Voia dumneavoastră!

(De Verby iese și se ciocnește cu Joseph.)

SCENA 7

Dupré, Binet

BINET: Domnule, abia ieri am aflat că sînteți apărătorul domnului Jules Rousseau; am fost la dumneavoastră, v-am așteptat, dar v-ați întors prea tîrziu; azi-dimineață, cînd v-am căutat, erați plecat, și cum eu lucrez pentru această casă, am avut buna inspirație să intru aici, gîndindu-mă că veți veni și dumneavoastră, și vă pîndeam...

DUPRÉ: Ce dorești?

BINET: Eu sînt Joseph Binet.

DUPRÉ: Ei și?

BINET: Domnule, nu vă fie cu supărare, am o mie patru sute de franci ai mei... oh! cu adevărat ai mei! cîștigați ban cu ban; sînt lucrător tapițer, și unchiul meu, Doumouchel, fost negustor de vinuri, are sunători...

DUPRÉ: Vorbește lămurit! Ce înseamnă aceste pregătiri misterioase?

BINET: O mie patru sute de franci e bănet, dar se spune că trebuie să-i plătești bine pe avocați, și că de aceea sînt atît de mulți, că-s bine plătiți... Mai bine mă făceam avocat, m-aș fi însurat mai ușor cu ea!

DUPRÉ: Ești nebun?

BINET: Cîtuși de puțin. Bănișorii mei fi am aici, domnule, uitați-vă, nu e glumă... sînt ai dumneavoastră!

DUPRÉ: Cum așa?

BINET: Dacă-l salvați pe domnul Jules... de la moarte, se înțelege... și dacă obțineți să fie deportat. Nu vreau pieirea lui, dar trebuie să călătorească... E bogat, o să se distreze... Așa că salvați-i capul... lăsați-l să fie condamnat la o simplă deportare, cincisprezece ani, de pildă, și cei o mie patru sute de franci ai mei sînt ai dumneavoastră; vi-i dau din toată inima și vă fac pe deasupra și un fotoliu de birou... Asta-i!

DUPRÉ: În ce scop îmi propui asta?

BINET: În ce scop? Mă voi însura cu Paméla... cu scumpa mea Paméla!

DUPRÉ: Paméla?

BINET: Paméla Giraud.

DUPRÉ: Ce legătură e între Paméla Giraud și Jules Rousseau?

BINET: Asta-i bună! Și eu care credeam că avocații sînt plătiți ca să cunoască și să știe totul... dar dumneavoastră nu știți nimic, domnule? Nu mă mir că sînt unii care spun că avocații habar n-au de nimic. Atunci îmi iau banii înapoi. Paméla se învinovățește, adică mă învinovățește că l-am dat pe mîna călăului și, înțelegeți, dacă e salvat, mai ales dacă e deportat, mă însor, mă căsătoresc cu Paméla, și cum deportatul nu e în Franța, nu mai am nici o grijă în căsnicia mea. Obțineți cincisprezece ani; nu e mare lucru cincisprezece ani ca să călătorești, și eu am destul timp să-mi văd copiii mari, iar nevasta la o vîrstă cînd... Înțelegeți?...

DUPRÉ (*aparte*): Asta, cel puțin, e naiv... Oamenii care calculează așa cu voce tare și din pasiune nu au inima prea rea.

BINET: Ei, drăcie! Ce-și tot spune? Un avocat care-și vorbește lui însuși este ca un plăcintar care-și mănîncă marfa... Domnule?...

DUPRÉ: Așadar, Paméla îl iubește pe domnul Jules?

BINET: De... înțelegeți... atîta timp cît va fi în situația asta, e foarte interesant.

DUPRÉ: Se vedeau, prin urmare, des?

BINET: Prea des!... Ah, dacă aș fi știut, îl făceam eu scăpat!

DUPRÉ: E frumoasă?

BINET: Cine? Paméla? Asta-i bună! Paméla mea? Ca Apolon din Belvedere!

DUPRÉ: Păstrează cei o mie patru sute de franci, dragul meu, și dacă aveți inimă bună, dumneata și Paméla dumitale, mă puteți ajuta să-l scap; căci e vorba să-l lăsăm sau să-l scăpăm din ghearele călăului.

BINET: Domnule, să nu suflați o vorbă Pamélei; e deznădăjduită.

DUPRÉ: Totuși, trebuie să facem ceva ca s-o văd în dimineața asta.

BINET: Am s-o anunț prin tatăl și mama sa.

DUPRÉ: Ah, mai sînt și un tată și o mamă? (*Aparte.*) Asta o să coste mulți bani. (*Tare.*) Cine sînt?

BINET: Niște respectabili portari.

DUPRÉ: Bun!

BINET: Bătrînul Giraud este un croitor ruinat.

DUPRÉ: Bine... Du-te și anunță-le vizita mea... și despre toate astea, nici un cuvînt, sau îl sacrifici pe domnul Jules.

BINET: Tac ca un pește.

DUPRÉ: Nu ne-am văzut niciodată.

BINET: Niciodată.

DUPRÉ: Du-te.

BINET: Mă duc... (*Nimerește altă ușă.*)

DUPRÉ: Pe acolo.

BINET: Pe acolo, faimosul avocat... Dar dați-mi voie să vă dau un sfat: un pic de deportare nu i-ar prinde rău, l-ar învăța să mai lase ocîrmuirea liniștită.

SCENA 8

Rousseau, doamna Rousseau, doamna du Brocard, susținută de Justine, Dupré

DOAMNA ROUSSEAU: Bietul băiat! Ce curaj!

DUPRÉ: Nădăjduiesc să vi-l salvez, doamnă... dar acest lucru nu se va face fără mari sacrificii.

ROUSSEAU: Domnule, jumătate din averea noastră este a dumneavoastră.

DOAMNA DU BROCARD: Și jumătate dintr-a mea.

DUPRÉ: Veșnic jumătăți de avere... Voi încerca să-mi fac datoria... pe urmă, veți face-o pe a dumneavoastră; ne vom vedea la treabă! Liniștiți-vă, doamnă, am nădejde.

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, domnule, ce spuneți?

DUPRÉ: Adineauri fiul dumneavoastră era pierdut... acum, cred că poate...

DOAMNA ROUSSEAU: Ce trebuie să facem?

DOAMNA DU BROCARD: Ce ne cereți?

ROUSSEAU: Bizuiți-vă pe noi, vă vom asculta.

DUPRÉ: Voi vedea. Iată planul meu, și Jules va triumfa în fața juraților... Fiul dumneavoastră avea o legătură sentimentală, ca orice băiat tînăr, cu o lucrătoare, o oarecare Paméla Giraud, o floristă, fiica unui portar.

DOAMNA DU BROCARD: Niște oameni de nimic!

DUPRÉ: La picioarele căroră veți fi cu toții, fiindcă fiul dumneavoastră nu se mișca de lângă fată, și acesta este singurul mijloc de scăpare. Chiar în seara în care procurorul pretinde că Jules complota, poate că o' va fi întâlnit. Dacă faptul este adevărat, dacă fata declară că a rămas lângă ea, dacă tatăl și mama, hărțuiți cu întrebări, dacă rivalul lui Jules la farmecele Pamélei confirmă mărturiile lor... atunci vom putea să tragem nădejde... Între o condamnare și un alibi, jurații vor alege alibiul.

DOAMNA ROUSSEAU (*aparte*): Ah, domnule, îmi redați viața!

ROUSSEAU: Domnule, recunoștința noastră este eternă.

DUPRÉ (*privindu-i*): Ce sumă pot să ofer fetei, tatălui și mamei?

DOAMNA DU BROCARD: Sînt săraci?

DUPRÉ: În sfîrșit, e vorba de onoarea lor.

DOAMNA DU BROCARD: O floristă!

DUPRÉ (*ironic*): Nu va fi scump.

ROUSSEAU: Dumneavoastră ce credeți?

DUPRÉ: Cred că ați și început să vă tocmiți pentru viața fiului dumneavoastră.

DOAMNA DU BROCARD: Dar, domnule Dupré, mergeți pînă la...

DOAMNA ROUSSEAU: Pînă la...

DUPRÉ: Pînă la...

ROUSSEAU: Dar nu înțeleg de ce șovăiți... Domnule, oferiți atît cît credeți că trebuie.

DUPRÉ: Așadar, am mîna liberă! Dar ce reparație îi oferiți fetei dacă își terfelește onoarea ca să vă salveze fiul, care, poate, i-a spus că o iubește?

DOAMNA ROUSSEAU: O va lua de nevastă. Eu sînt din popor, nu sînt marchiză.

DOAMNA DU BROCARD: Ce tot spui? Și domnișoara de Verby?

DOAMNA ROUSSEAU: Scumpă soră, trebuie să-l salvăm.

DUPRÉ (*aparte*): Acum începe o altă comedie, și va fi pentru mine ultima pe care vreau s-o văd... Am să-i ațîț. (*Tare.*) Poate ar fi bine să vă duceți, fără vîlvă, să vedeți fata.

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, da, domnule, vreau să mă duc s-o văd... s-o implor! ... (*Sună.*) Justine! Antoine! (*Apare Antoine.*) Repede! Să se înhame caii... grăbește-te...

ANTOINE: Da, doamnă.

DOAMNA ROUSSEAU: Scumpă soră, vino cu mine! Ah, Jules, bietul meu copil!

DOAMNA DU BROCARD: Îl aduc înapoi.

SCENA 9

Acciași, Jules, adus de agenți, apoi de Verby

JULES: Mamă... adi... nu, pe curînd... curînd...

(Rousseau și doamna du Brocard îl îmbrățișează pe Jules.)

DE VERBY *(apropiîndu-se de Dupré)*: Voi face, domnule, ce mi-ați cerut... Unul dintre prietenii mei, domnul Adolphe Durand, care înlesnea fuga scumpului nostru Jules, va depune mărturie că prietenul său era cu totul absorbit de pasiunea sa pentru o lucrătoare și se pregătea s-o răpească.

DUPRÊ: E de ajuns; acum succesul depinde de demersurile noastre.

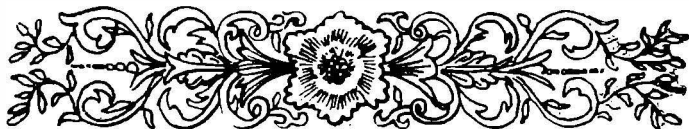
JUDECĂTORUL DE INSTRUCȚIE *(lui Jules)*: Să mergem, domnule.

JULES: Vă urmez... Curaj, mamă! *(Face un gest de rămas bun spre Rousseau și Dupré; de Verby îi face pe furiș un semn de discreție.)*

DOAMNA ROUSSEAU: Jules... Jules... nu pierde nădejdea, te vom salva!

(Agenții îl scot pe Jules, care, din fundul scenei, mai face un gest de rămas bun către mama sa.)

ACTUL III

Mansarda Pamélei

SCENA I

Paméla, Giraud, doamna Giraud

Paméla e în picioare, alături de mama sa, care tricotează; bătrînul Giraud lucrează la o masă în stînga.

DOAMNA GIRAUD: În sfîrșit, vezi și tu, biata mea copilă, nu că-ți reproșez, dar tu ești de vină de tot ce ni se întîmplă.

GIRAUD: Ah, Doamne, da!... Venisem la Paris fiindcă la țară croitoria nu-i o meserie; și pentru tine, Paméla noastră, atît de drăguță, de frumușică, aveam ambiție. Ne spuneam: „Ei bine, aici, nevastă-mea și cu mine, o să luăm un serviciu; o să muncesc și o să-i facem o situație bună copilei noastre; și cum este cuminte, muncitoare, frumoasă, o s-o mărităm bine“.

PAMÉLA: Tată!...

DOAMNA GIRAUD: Se și făcuse pe jumătate.

GIRAUD: Păi sigur că da! Noi aveam o slujbă bună ca portari... tu făceai niște flori... ca un grădinar, ca un adevărat grădinar... Și de măritat, ce mai vorbă, te-ai fi măritat cu Joseph Binet, vecinul tău.

DOAMNA GIRAUD: Și în loc de toate astea, din cauza scandalului izbucnit în casă, proprietarul ne-a dat afară, în tot cartierul se trîncănește de nu se mai isprăvește... că tînărul a fost prins la tine.

PAMÉLA: Ah, Doamne, numai de n-aș fi eu vinovată!

GIRAUD: Oh, cît despre asta, noi știm bine! Crezi că altfel am fi lîngă tine? Te-aș mai săruta? Lasă, Paméla, părinții sînt totul... chiar dacă ar avea tot pămîntul împotriva ei, dacă o fată poate să se uite în ochii părinților ei fără să roșească, asta ajunge.

SCENA 2

Aceiași, Binet

DOAMNA GIRAUD: Ia uite! Joseph Binet.

PAMÉLA: Domnule Binet, ce cauți aici? Fără dumneata, fără indiscreția dumitale, domnul Jules n-ar fi fost găsit aici! Lasă-mă...

BINET: De el am venit să vorbim.

PAMÉLA: Ah, adevărat? Hai, spune, Joseph...

BINET: Oh, văd eu bine că acuma n-o să mă mai alungi! L-am văzut pe avocatul domnului Jules; i-am oferit tot ce am ca să-l salvez!

PAMÉLA: Adevărat?

BINET: Da... Ai fi mulțumită dacă ar fi numai deportat?

PAMÉLA: Ah, ești un băiat bun, Joseph! Și văd că mă iubești! Vom rămîne prieteni!

BINET (*aparte*): Nădăjduiesc!

(Se aud ciocănituri la ușa din fund.)

SCENA 3

Aceiași, domnul de Verby, doamna du Brocard

DOAMNA GIRAUD (*ducîndu-se să deschidă*): Vine cineva!

GIRAUD: Un domn și o doamnă.

BINET: Ce mai e și asta?

(Paméla se scoală și înaintează spre de Verby, care o salută.)

DOAMNA DU BROCARD: Domnișoara Paméla Giraud?

PAMÉLA: Eu sînt, doamnă.

DE VERBY: Iertați-ne, domnișoară, dacă venim la dumneavoastră fără să vă fi prevenit...

PAMÉLA: Nu face nimic. Aș putea să cunosc motivul?

DOAMNA DU BROCARD: Oameni buni, dumneavoastră sînteți tatăl și mama?

DOAMNA GIRAUD: Da, doamnă.

BINET (*aparte*): „Oameni buni“, pur și simplu! E o persoană cu vază!

PAMÉLA: Dacă domnul și doamna binevoiesc să se așeze...

(*Doamna Giraud oferă scaune.*)

BINET (*lui Giraud*): Ai văzut? Domnul e decorat! Sînt oameni cumsecade.

GIRAUD (*privindu-i*): E adevărat, pe cîntea mea!

DOAMNA DU BROCARD: Sînt mătușa domnului Jules Rousseau.

PAMÉLA: Dumneavoastră, doamnă? Domnul e poate tatăl său?

DOAMNA DU BROCARD: Domnul este un prieten al familiei. Am venit, domnișoară, să-ți cerem un serviciu. (*Privindu-l pe Binet, stînjinită de prezența lui; Pamélei, arătîndu-i-l pe Binet.*) Fratele dumitale?

GIRAUD: Nu, doamnă, un vecin.

DOAMNA DU BROCARD (*Pamélei*): Dă-l afară pe băiatul ăsta.

BINET (*aparte*): „Dă-l afară pe băiatul ăsta!“... Aha! Nu știu ce e, dar...

(*Paméla îi face un semn lui Binet.*)

GIRAUD (*lui Binet*): Hai, du-te... se pare că e un secret.

BINET: Bine!... Bine! (*Iese.*)

SCENA 4

Aceiași, afară de Binet

DOAMNA DU BROCARD: Îl cunoști pe nepotul meu. Nu-ți fac nici o vină... numai părinții dumitale...

DOAMNA GIRAUD: Dar, slavă Domnului, ea nu are nici o vină!

GIRAUD: Numai din cauza nepotului dumneavoastră se clevetește pe socotcala ei... dar ea e nevinovată!

DE VERBY (*întrerupându-l*): Cred... Totuși, dacă interesul nostru ar cere să fie vinovată?

PAMÉLA: Ce vreți să spuneți, domnule?

GIRAUD și DOAMNA GIRAUD: Asta-i bună!

DOAMNA DU BROCARD (*înțelegînd gîndul lui de Verby*): Da, dacă ar trebui, pentru a salva viața unui biet băiat...

DE VERBY: Dacă ar trebui să declari că domnul Jules Rousseau a stat cea mai mare parte din noaptea de 24 august aici, la dumneata?

PAMÉLA: Vai, domnule!

DE VERBY (*lui Giraud și soției sale*): Dacă ar trebui să depuneți ca martori împotriva fiicei dumneavoastră, afirmînd că este adevărat?

DOAMNA GIRAUD: Nu voi spune niciodată asta.

GIRAUD: Să-mi defăimez copila? Domnule, am avut toate nenorocirile... am fost croitor, m-am văzut silit să primesc orice... să fiu portar... dar am rămas tată! Fiica mea, comoara noastră, este mîndria bătrînețelor noastre, și dumneavoastră vreți s-o dezonorăm?

DOAMNA DU BROCARD: Ascultă, domnule!

GIRAUD: Nu, doamnă... Fiica mea e speranța bătrînețelor mele.

PAMÉLA: Tată, liniștește-te, te rog.

DOAMNA GIRAUD: Hai, Giraud, lasă-i pe domnul și pe doamna să vorbească!

DOAMNA DU BROCARD: O familie nenorocită vine să vă ceară ajutor.

PAMÉLA (*aparte*): Bietul Jules!

DE VERBY (*în șoaptă, Pamélei*): Soarta lui e în mîinile dumitale.

DOAMNA GIRAUD: Nu sîntem oameni răi, știm ce înseamnă un părinte, o mamă, ajunși la deznădejde... dar ceea ce ne cereți e cu neputință.

(*Paméla își duce batista la ochi.*)

GIRAUD: Uite, acum plînge!

DOAMNA GIRAUD: Numai asta a făcut de cîteva zile.

GIRAUD: Îmi cunosc eu fata, ar fi în stare să se ducă să spună asta, cu toată împotrivirea noastră.

DOAMNA GIRAUD: Ei da... fiindcă, vedeți, îl iubește pe nepotu dumneavoastră! Și ca să-l scape de la moarte... uite, și eu aș face la fel în locul ei!

DOAMNA DU BROCARD: Ah, înduplecați-vă!

DE VERBY: Ascultați-ne rugămintea...

DOAMNA DU BROCARD (*Pamélei*): Dacă este adevărat că îl iubești pe Jules...

DOAMNA GIRAUD (*aducîndu-l pe Giraud lîngă Paméla*): În definitiv, ascultă... Ea îl iubește, băiatul ăsta... bineînțeles, și el trebuie s-o iubească... Dacă ar face un asemenea sacrificiu, asta ar merita s-o ia de nevastă!

PAMÉLA (*iute*): Niciodată. (*Aparte.*) N-ar consimți ei la asta!

DE VERBY (*doamnei du Brocard*): Se sfătuiesc!

DOAMNA DU BROCARD (*în șoptă, lui de Verby*): Trebuie neapărat să facem un sacrificiu! Încearcă să le oferi ceva... Este singurul mijloc!

DE VERBY: Venind aici să vă cerem un sacrificiu atît de mare, știam cîtă recunoștință v-am datora. Familia lui Jules, care ar fi putut condamna relațiile dumitale cu el, dorește, dimpotrivă, să-și îndeplinească obligațiile pe care le va contracta față de dumneata.

DOAMNA GIRAUD: Auzi? Nu-ți spuneam eu?

PAMÉLA (*fericită*): Jules! Ar fi cu putință?

DE VERBY: Sînt autorizat să-ți promit...

PAMÉLA (*mișcată*): Ah! Doamne!

DE VERBY: Spune! Cît vrei pentru sacrificiul pe care îl faci?

PAMÉLA (*uimită*): Cum?! Cît... vreau... ca să-l scap pe Jules? Dar atunci credeți că sînt o nemernică?

DOAMNA DU BROCARD: Ah, domnișoară!

DE VERBY: Te înșeli.

PAMÉLA: Dumneavoastră v-ați înșelat! Ați venit aici la niște amăriți ca noi, și nu v-ați dat seama ce le cereți... Dumneavoastră, doamnă, care trebuie să știți că onoarea unei femei, oricare ar fi rangul, educația, este ce are ea mai de preț, ați crezut că aici, într-o mansardă, se poate vinde ceea ce păstrați în familiile dumneavoastră cu atîta grijă, cu atîta respect! Și v-ați spus: să-i oferim aur! avem nevoie de onoarea unei lucrătoare!

GIRAUD: Bravo!... e sîngele meu!

DOAMNA DU BROCARD: Draga mea, nu te simți jignită! În definitiv, banii sînt bani!

DE VERBY (*adresîndu-se lui Giraud*): Firește! Și o rentă sigură de șase mii de livre pentru... o...

PAMÉLA: Pentru o minciună! V-ar putea costa mai puțin... Dar, slavă Domnului, știu să mă respect! Adio,

domnule! (*Face o reverență adâncă în fața doamnei du Brocard, apoi intră în camera sa.*)

DE VERBY: Ce facem acum?

DOAMNA DU BROCARD: E de neînțeles!

GIRAUD: Știu eu că o rentă de șase mii de livre înseamnă bani, nu. glumă... dar, vedeți, fata noastră e mîndră... seamănă cu mine...

DOAMNA GIRAUD: Și nu va da înapoi.

SCENA 5

Aceiași, Binet, Dupré, doamna Rousseau

BINET: Pe aici, domnule, doamnă, pe aici. (*Dupré și doamna Rousseau intră.*) Iată-i pe bătrînii Giraud!

DUPRÉ (*lui de Verby*): Îmi pare rău, domnule, că ne-ați luat-o înainte!

DOAMNA ROUSSEAU: Sora mea v-a spus, probabil, doamnă, ce sacrificiu îi cerem fiicei dumneavoastră... Numai un înger ar putea să-l facă.

BINET: Ce sacrificiu?

DOAMNA GIRAUD: Nu te privește.

DE VERBY: Tocmai am văzut-o pe domnișoara Paméla...

DOAMNA DU BROCARD: A refuzat!

DOAMNA ROUSSEAU: Doamne!

DUPRÉ: A refuzat ce?

DOAMNA DU BROCARD: Renta de șase mii de livre.

DUPRÉ: Aș fi pus rămășag! Să oferi bani...

DOAMNA DU BROCARD: Dar era mijlocul...

DUPRÉ: Să strici totul. (*Doamnei Giraud.*) Doamnă, spuneți fiicei dumneavoastră că avocatul domnului Jules Rousseau este aici. Rugați-o să vină.

DOAMNA GIRAUD: Oh! Nu veți obține nimic.

GIRAUD: Nici din partea ei, nici dintr-a noastră.

BINET: Dar ce vor?

GIRAUD: Taci din gură!

DOAMNA DU BROCARD (*doamnei Giraud*): Doamnă, oferă-i...

DUPRÉ: Ah, doamnă, vă rog... (*Doamnei Giraud.*) Vă rog din partea doamnei... mama lui Jules... Lăsați-mă s-o văd pe fiica dumneavoastră.

DOAMNA GIRAUD: Degeaba, domnule, ce mai vorbă! Ia gîndiți-vă... să i se ofere așa, dintr-o dată, bani, cînd tînărul îi vorbise, pe vremuri, de căsătorie!

DOAMNA ROUSSEAU (*cu însufletire*): Ei bine?

DOAMNA GIRAUD (*cu vioiciune*): Ei bine, doamnă?

DUPRÉ (*strîngînd mîna doamnei Giraud*): Hai, doamnă! Chemați-o pe fiica dumneavoastră.

(*Doamna Giraud iese repede.*)

DE VERBY și DOAMNA DU BROCARD: Ați convins-o?

DUPRÉ: Nu eu, ci doamna.

DE VERBY (*întrebînd-o pe doamna du Brocard*): Ce i-a promis?

DUPRÉ (*văzînd că Binet ascultă*): Tăcere, generale, vă rog să rămîneți o clipă lîngă aceste doamne. Iat-o că vine. Lăsați-ne singuri, lăsați-ne!

(*Intră Paméla, adusă de mama ei; trecînd, face o reverență în fața doamnei Rousseau, care o privește cu emoție. Toată lumea iese prin stînga, cu excepția lui Binet, care rămîne, în timp ce Dupré însoțește pe toată lumea pînă la ușă.*)

BINET (*aparte*): Dar ce vor oare? Toți vorbesc de sacrificiu! Și bătrînul Giraud, care nu vrea să-mi spună un cuvînt! Ia stai o clipă!... I-am promis avocatului o mie patru sute de franci, dar mai întîi vreau să văd cum se va comporta față de mine.

DUPRÉ (*venind lîngă Binet*): Joseph Binet, lasă-ne.

BINET: Dar de ce, dacă îi veți vorbi de mine?

DUPRÉ: Du-te.

BINET (*aparte*): Hotărît lucru, mi se ascunde ceva! (*Lui Dupré.*) Am pregătît-o, s-a obișnuit cu ideea deportării. Dați-i înainte cu asta!

DUPRÉ: Bine, ieși!

BINET (*aparte*): Să ies? Nicidecum! (*Se preface că iese și, întorcîndu-se cu precauție, se ascunde în cabinetul din dreapta.*)

DUPRÉ (*Pamélei*): Ai consimțit să mă primești, îți mulțumesc. Știu ce s-a întîmplat aici, și nu vei auzi din gura mea ceea ce ai ascultat adineauri.

PAMÉLA: Numai uitîndu-mă la dumneavoastră, și sînt sigură de acest lucru, domnule.

DUPRÉ: Îl iubești pe băiatul acesta de treabă, pe acest Joseph?

PAMÉLA: Domnule, știu că avocații sînt ca niște duhovnici!

DUPRÉ: Copila mea, ei trebuie să fie la fel de discreți... Spune-mi absolut totul.

PAMÉLA: Ei bine, domnule, îl iubeam, mai bine zis, credeam că-l iubesc, și m-aș fi măritat bucuros cu el... Mă gîndeam că, muncitor cum e, Joseph se va chivernisi și vom duce o viață frumoasă. Ajunși bogați, i-am fi luat la noi pe tata și pe mama. Foarte simplu! Ar fi fost o viață cît se poate de liniștită.

DUPRÉ (*aparte*): Înfățișarea acestei fete te atrage! Ia să vedem dacă e sinceră. (*Tare.*) La ce te gîndești?

PAMÉLA: La acest trecut, care mi se pare fericit în comparație cu prezentul. Numai în cincisprezece zile, de cînd l-am văzut pe domnul Jules, mi-am pierdut capul. L-am iubit așa cum iubim noi, fetele, cum le-am văzut pe unele dintre prietenele mele iubindu-și bărbații... oh! dar iubindu-i atît de mult, că ar fi suferit orice pentru ei. Mă întrebam: voi fi și eu vreodată așa? Ei bine, nu știu ce n-aș face pentru domnul Jules! Adineauri mi-au oferit bani. Ei, acești oameni, din partea cărora mă așteptam la noblețe, delicatețe sufletească, m-au revoltat! Bani! Dar am bani, domnule, am douăzeci de mii de franci! Îi am aici, sînt ai dumneavoastră adică, ai lui! I-am păstrat, ca să încerc salvarea domnului Jules, fiindcă eu, temîndu-mă de el, l-am dat pe mîna poliției, eu, atît de bănuitoare, pe el, atît de încrezător, atît de sigur de mine!

DUPRÉ: Ți-a dat douăzeci de mii de franci?

PAMÉLA: Ah, domnule, mi i-a încredințat! Îi am aici... I-aș înapoia familiei dacă ar muri. Dar nu va muri! Spune-ți-mi, dumneavoastră trebuie să știți.

DUPRÉ: Copila mea, gîndește-te că toată viața dumitale, poate fericirea dumitale depind de sinceritatea răspunsurilor pe care ai să le dai. Răspunde-mi ca în fața lui Dumnezeu.

PAMÉLA: Da, domnule.

DUPRÉ: N-ai iubit niciodată pe nimeni?

PAMÉLA: Pe nimeni!

DUPRÉ: Ți-e teamă... ei, haide! Te intimidez... nu ai încredere în mine.

PAMÉLA: Ba da, domnule, vă jur! De când sîntem la Paris, nu m-am despărțit de mama și nu mă gîndeam decît la munca și la datoria mea... Aici, adineauri, tremuram toată, eram uluită... dar în fața dumneavoastră, domnule, nu știu ce mă îndeamnă, dar îndrăznesc să vă spun totul... Ei bine, îl iubesc pe Jules; n-am iubit pe nimeni niciodată decît pe el, și m-aș duce cu el pînă la capătul pămîntului! Mi-ați spus să vorbesc ca în fața lui Dumnezeu.

DUPRÉ: Atunci mă adresez inimii dumitale! Dă-mi mie ceea ce ai refuzat celorlalți... spune adevărul! În fața justiției numai dumneata poți să-l salvezi! Îl iubești, Paméla; îmi dau seama că îți vine greu să mărturisești...

PAMÉLA: Că îl iubesc?... Și dacă aș primi, Jules ar fi salvat?

DUPRÉ: Oh, garantez!

PAMÉLA: Ei bine, atunci...

DUPRÉ: Copila mea!

PAMÉLA: Atunci, e salvat!

DUPRÉ (*cu anumită intenție*): Dar... vei fi compromisă.

PAMÉLA: Păi... dacă e pentru el!

DUPRÉ (*aparte*): Așadar, nu voi muri fără să fi văzut cu ochii mei o ființă de o sinceritate rară și nobilă, fără calcule și intenții ascunse! (*Tare.*) Paméla, ești o fată bună și generoasă!

PAMÉLA: Știu... asta te mîngîie pentru o mulțime de mici amărăciuni, zău așa, domnule.

DUPRÉ: Copila mea, mai e ceva. Ești tăioasă ca o sabie, ești iute, și pentru a reuși... e nevoie de stăpînire... de o voință...

PAMÉLA: Oh, domnule, veți vedea!

DUPRÉ: Să nu te zăpăcești... mărturisește totul cu îndrăzneală... Curaj! Închipuiește-ți curtea cu juri, președintele, procurorul, acuzatul, eu, la bară; jurații sînt acolo... Să nu te sperii... va fi multă lume.

PAMÉLA: N-aveți nici o grijă.

DUPRÉ: Un aprod te-a chemat înăuntru, ți-a spus numele și prenumele... În sfîrșit, președintele te întrebă de cînd îl cunoști pe acuzatul Rousseau... ce răspunzi?

PAMÉLA: Adevărul! L-am întîlnit cam cu o lună înainte de arestarea lui la „Insula dragostei“, la Belleville.

DUPRÉ: Cu cine mai era?

PAMÉLA: Nu m-am uitat decît la el.

DUPRÉ: N-ai auzit vorbindu-se despre politică?

PAMÉLA (*uimită*): Oo, domnule! Judecătorii trebuie să știe că nimeni nu se ocupă de politică la „Insula dragostei“!

DUPRÉ: Bine, Paméla, dar va trebui să spui tot ce știi despre Jules Rousseau.

PAMÉLA: Ei, dar voi spune iarăși adevărul, tot ceea ce am declarat în fața judecătorului de instrucție; nu știam nimic de conspirație și am fost grozav de uimită când l-au arestat, aici, la mine. Dovadă că mi-a fost chiar teamă ca domnul Jules să nu fie vreun hoț, lucru pentru care îi cer iertare.

DUPRÉ: Trebuie să spui că de când a început legătura dumitale cu acest tânăr, a venit mereu să te vadă... va trebui să declari...

PAMÉLA: Și asta e adevărat... era mereu cu mine, venea să mă vadă din dragoste, eu îl primeam din prietenie și îi rezistam din datorie.

DUPRÉ: Și... mai târziu?

PAMÉLA (*fisticindu-se*): Mai târziu...

DUPRÉ: Tremuri? Bagă de seamă! Adineauri mi-ai promis să fii sinceră!

PAMÉLA (*aparte*): Sinceră! O, Doamne!

DUPRÉ: Și eu țin la acest băiat, dar aș da înapoi în fața unei imposturi. Știindu-l vinovat, l-aș apăra din datorie... Nevinovat, din toată inima! Da, firește, Paméla, ceea ce îți cer este un mare sacrificiu, dar trebuie să-l faci. Jules venea să te vadă seara și fără știrea părinților dumitale!

PAMÉLA: O, dar niciodată, niciodată!

DUPRÉ: Cum?! Atunci nu mai e nici o speranță.

PAMÉLA (*aparte*): Nici o speranță! Unul dintre noi doi e pierdut. (*Tare.*) Domnule, n-aveți grijă, acum mi-e frică pentru că nu e nici o primejdie... dar când voi fi în fața judecătorilor... când îl voi vedea pe el, Jules... și salvarea lui va depinde de mine...

DUPRÉ: Bine... bine... dar ceea ce trebuie mai ales să se știe este că în seara zilei de 24 a venit aici... O, atunci sînt sigur de izbîndă, îl salvez! Altminteri, nu răspund de nimic... e pierdut.

PAMÉLA (*aparte, foarte emoționată, apoi tare, cu exaltare*): Jules, pierdut! O, nu, mai bine eu! Iartă-mă, Doamne! Ei bine, da, sigur... a venit la 24... atunci e ziua mea... mă numesc Louise-Paméla... și n-a uitat să-mi aducă un buchet de flori, fără să știe tatăl și mama mea; a venit târziu, seara,

și lângă mine... Ah, n-aveți nici o teamă, domnule... vedeți, voi spune totul... (*Aparte.*) Tot ce nu-i adevărat!...

DUPRÉ: Jules va scăpa! (*Rousseau apare în fund.*) Ah, domnule! (*Alergînd la ușa din stînga.*) Veniți, veniți să mulțumiți binefăcătoarei dumneavoastră!

SCENA 6

Aceiași, *Rousseau, de Verby, doamna du Brocard,*

Giraud, doamna Giraud, apoi Binet

TOȚI: Consimte?

ROUSSEAU: Îmi salvați fiul! Nu voi uita niciodată!

DOAMNA DU BROCARD: Sîntem alături de dumneata, copila mea, și pentru totdeauna.

ROUSSEAU: Avera mea va fi a dumitale.

DUPRÉ: Eu nu-ți mai spun nimic, Paméla... ne vom revedea...

BINET (*ieșind repede din cabinet*): O clipă... o clipă! Am auzit totul... și credeți cumva că voi tolera așa ceva? Eram aici, ascuns... Paméla, pe care am iubit-o atît de mult că voiam s-o iau de nevastă, vreți să spună că... (*Lui Dupré.*) În felul acesta cîștigi dumneata o mie patru sute de franci ai mei? Mă voi duce și eu la tribunal și voi spune că totul e o minciună!

TOȚI: Doamne-Dumnezeule!

DUPRÉ: Nenorocitul!

DE VERBY: Dacă spui vreun cuvînt...

BINET: O, nu mi-e frică mie!

DE VERBY (*lui Rousseau și doamnei du Brocard*): Nu se va duce! Dacă e nevoie, voi pune să-l urmărească, va fi împiedicat să intre.

BINET: Ei aș!

(*Intră un portărel, care se apropie de Dupré.*)

DUPRÉ: Ce doriți?

PORTĂRELUL: Sînt portărel la curtea cu juri. Domnișoara Paméla Giraud! (*Paméla se apropie.*) În virtutea puterii discreționare a domnului președinte... sînteți citată mîine la orele zece.

BINET (*lui de Verby*): Oho, voi merge și eu!

PORTĂRELUL: Jos, mi-a spus portarul că se află aici și domnul Joseph Binet.

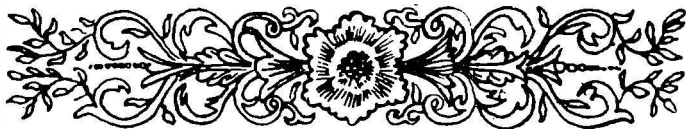
BINET: Da, da!

PORTĂRELUL: Iată citația dumneavoastră.

BINET: Vă spuneam eu că voi merge!

(Portărelul pleacă; toată lumea e speriată de amenințările lui Binet. Dupré vrea să-i vorbească, să-l înduplece, Binet se smulge și iese.)

ACTUL IV

Într-un salon la doamna du Brocard, în curtea Sfintei Capele de
lângă Palatul Justiției.

SCENA 1

*Doamna du Brocard, doamna Rousseau, Rousseau,
Binet, Dupré, Justine*

Dupré stă pe scaun și își examinează dosarul

DOAMNA ROUSSEAU: Domnule Dupré!

DUPRÉ: Da, doamnă, l-am părăsit pentru o clipă pe
fiul dumneavoastră fiindcă am vrut să vă aduc chiar eu
veștile bune.

DOAMNA DU BROCARD: Îți spuneam eu, scumpa mea
soră, că nu se poate să nu vină curînd cineva să ne anunțe?
Aici, la mine, la Sfînta Capelă, aproape de Palatul Justiției,
sîntem în măsură să știm tot ce se întîmplă la Curtea cu
Juri. Dar luați loc, domnule Dupré. (*Justinei.*) Justine,
adu apă cu zahăr, repede! (*Lui Dupré.*) Ah, domnule, vă
mulțumim!

ROUSSEAU: Domnule, dar ați pledat!... (*Soției sale.*)
A fost strălucitor!

DUPRÉ: Domnule...

BINET (*plîngînd*): Da, ați fost strălucitor! A fost strălucitor!

DUPRÉ: Nu mie trebuie să-mi mulțumiți, ci Pamélei, care a dovedit atîta curaj.

BINET: Dar eu!

DOAMNA ROUSSEAU: El?! (*Lui Dupré, arătîndu-l pe Binet.*) Și-o fi pus în aplicare amenințarea?

DUPRÉ: Nu. Binet v-a făcut un serviciu.

BINET: E vina dumneavoastră! Fără dumneavoastră... ehei!... Intru, foarte hotărît să încure lucrurile, dar cînd văd atîta lume, președintele, jurații, mulțimea, o tăcere înspăimîntătoare... încep să tremur, dar după o clipă... mă hotărăsc... președintele mă întrebă, sînt gata să răspund, dar uite că dau cu ochii de domnișoara Paméla, cu privirea scăldată în lacrimi... Mi se pune un nod în gît... Dincolo, îl văd pe domnul Jules... frumos băiat, un cap superb! Deși știa ce-l amenință, avea un aer liniștit, parcă era acolo din curiozitate. Mă fistîcesc! „Să nu ai nici o teamă, îmi spune președintele, vorbește...” Eram ca pierdut! Totuși, frica de a mă compromite... și pe urmă, jurasem să spun adevărul, dracu să mă ia! Domnul avocat mă țîn-tește atunci cu o privire... o privire care parcă îmi zicea... Nu știi cum să vă spun... limba mi se împletește... mă trec sudorile, mă înduioșez și mă apuc să plîng ca un dobitoc. Ați fost strălucitor... și, atunci, s-a isprăvit... vedeți... mă răscolise de tot... încep să mă încure... spun că în seara de 24, la o oră tîrzie, l-am surprins pe Jules la Paméla... Paméla, pe care trebuia s-o iau de nevastă, pe care tot o iubesc... așa că, dacă o iau, se va spune în cartier... uite așa... Puțin îmi pasă! Grozav avocat! Puțin îmi pasă! (*Justinei.*) Dă-mi puțină apă cu zahăr!

ROUSSEAU, DOAMNA ROUSSEAU și DOAMNA DU BROC-CARD (*lui Binet*): Dragul meu!... Ce băiat bun!

DUPRÉ: Curajul Pamélei îmi dă mari speranțe... La un moment dat, în timpul depoziției sale, mi-a fost tare frică. Procurorul o hărțuia rău și nu voia să creadă în sinceritatea mărturiei ei. Atunci s-a îngălbenit, am crezut că leșină.

BINET: Dar cu?

DUPRÉ: Devotamentul ei a fost desăvîrșit! Nici nu știți tot ce a făcut pentru dumneavoastră, chiar pe mine m-a

înșelat... s-a învinuit, dar e inocentă! O, am ghicit totul! Doar o clipă și-a pierdut stăpînirea de sine; a aruncat însă o privire fulgerătoare spre Jules, o roșeață a trecut repede pe fața ei palidă și am ghicit că-l va salva; încă o dată a mărturisit totul, în fața întregii săli, deși cunoștea primejdia care o amenința. Apoi a căzut plîngînd în brațele mamei sale.

BINET: A, ce inimă bună, zău!

DUPRÉ: Acum vă las, trebuie să reînceapă ședința pentru concluziile președintelui.

ROUSSEAU: Să mergem!

DUPRÉ: O clipă! Să vă gîndiți la Paméla, această fată care și-a compromis reputația pentru dumneavoastră, pentru el!

BINET: Cît despre mine, nu cer nimic... Ah! Doamne, dar, în sfîrșit, mi s-a promis ceva...

DOAMNA DU BROCARD și DOAMNA ROUSSEAU: Vai, cum vă vom putea răsplăti tot ce-ați făcut pentru noi!

DUPRÉ: Foarte bine! Haideți, domnilor, haideți!

SCENA 2

Aceiași, afară de Dupré și Rousseau

DOAMNA DU BROCARD (*oprindu-l pe Binet, gata să iasă*): Ascultă!

BINET: Poftim?

DOAMNA DU BROCARD: Vezi că sîntem foarte îngrijorați. La cel mai mic semn favorabil să ne dai de veste!

DOAMNA ROUSSEAU: Da, să ne ții la curent cu tot ce se întîmplă.

BINET: Fiți pe pace! Dar n-aș vrea să ies de acolo, știți, țin să văd și să aud totul. Voi sta lîngă fereastra aceea... pe care o vedeți... Să n-o pierdeți din ochi. Dacă e achitat, voi face semn cu batista.

DOAMNA ROUSSEAU: Dar să nu uiți!

BINET: N-aveti grijă! Nu sînt decît un băiat de rînd, dar înțeleg un suflet de mamă, zău! țin la dumneavoastră, credeți-mă! Pentru dumneavoastră, pentru Paméla, am spus niște lucruri... Dar ce vreți, cînd ții la oameni... și... cînd o promisiune... Bizuiți-vă pe mine! (*Iese alergînd.*)

SCENA 3

Doamna Rousseau, doamna du Brocard, Justine

DOAMNA ROUSSEAU: Justine, deschide fereastra și fii atentă la semnalul pe care mi l-a promis băiatul ăsta... Doamne, dacă va fi condamnat?!

DOAMNA DU BROCARD: Domnul Dupré ne-a spus să avem toată nădejdea.

DOAMNA ROUSSEAU: Dar pentru Paméla, fata aceasta bună, minunată... ce să facem?

DOAMNA DU BROCARD: Trebuie să fie fericită! Mărturisesc că această fată este un ajutor dumnezeiesc! Numai inima poate să te împingă la un asemenea sacrificiu! Merită o întreagă avere! Treizeci de mii de franci! Treizeci de mii de franci!... Îi datorăm viața lui Jules! (*Aparte.*) Bietul băiat, va trăi oare? (*Se uită spre fereastră.*)

DOAMNA ROUSSEAU: Ei! Justine!

JUSTINE: Nimic, doamnă.

DOAMNA ROUSSEAU: Nimic pînă acum... O, ai dreptate, scumpa mea soră, numai inima poate să-ți dicteze o asemenea faptă. Nu știi ce ați spune tu și soțul meu... dar conștiința și fericirea lui Jules înainte de orice... și în ciuda acelei strălucite alianțe cu familia de Verby, dacă fata asta l-ar iubi pe Jules, dacă fiul meu ar iubi-o... mi se pare că am văzut ceva...

DOAMNA DU BROCARD și JUSTINE: Nu! Nu!

DOAMNA ROUSSEAU: Ah, răspunde-mi, draga mea, s-a arătat vrednică de asta, nu-i așa? Vine cineva!

(Cele două doamne rămîn nemișcate și își strîng mîna cu emoție.)

SCENA 4

Aceleași, de Verby

JUSTINE (*din fund*): Domnul general de Verby.

DOAMNA ROUSSEAU și DOAMNA DU BROCARD: Ah!

DE VERBY: Totul merge bine! Prezența mea nu mai era necesară și m-am întors lîngă dumneavoastră. Sînt multe speranțe pentru fiul dumneavoastră. Concluziile președintelui dau impresia că tind spre indulgență.

DOAMNA ROUSSEAU (*bucuroasă*): O! Doamne!

DE VERBY: Jules s-a purtat bine! Fratele meu, contele de Verby, are o foarte bună părere despre el. Nepoata mea îl socotește erou, și eu... eu știu să prețuiesc curajul și onoarea... Îndată ce afacerea aceasta va începe să fie dată uitării, vom grăbi căsătoria.

DOAMNA ROUSSEAU: Trebuie totuși să vă mărturisim, domnule, că am făcut unele promisiuni acelei fete.

DOAMNA DU BROCARD: Ia lasă, dragă soră!

DE VERBY: Fără îndoială, merită... îi veți plăti vreo cincisprezece sau douăzeci de mii de franci... e cinstit!

DOAMNA DU BROCARD: Vezi, draga mea soră, domnul de Verby e nobil, gencros, și din moment ce socotește că această sumă... Eu găsesc că e destul.

JUSTINE (*în fund*): Domnul Rousseau.

DOAMNA DU BROCARD: Fratele meu!

DOAMNA ROUSSEAU: Soțul meu!

SCENA 5

Aceiași, Rousseau

DE VERBY (*lui Rousseau*): Vestе bună?

DOAMNA ROUSSEAU: E achitat?

ROUSSEAU: Nu... dar circulă zvonul că va fi. Jurații deliberează; eu n-am putut să rămîn, n-am avut tăria... i-am spus lui Antoine să vină fuga îndată ce se va pronunța hotărîrea.

DOAMNA ROUSSEAU: Prin fereastra aceasta vom afla totul; ne-am înțeles cu băiatul acela, Joseph Binet, să ne facă semn.

ROUSSEAU: Ah, fii atentă, Justine!...

DOAMNA ROUSSEAU: Dar ce face Jules? Cît trebuie să sufere!

ROUSSEAU: Ba nu! Păcătosul dovedește o tărie care mă uimește! Ar fi putut să folosească curajul acesta la altceva, nu să comploteze... Să ne pună într-o astfel de situație... Aș fi putut să ajung într-o zi președinte la tribunalul de comerț.

DE VERBY: Uiți că alianța cu familia noastră este cel puțin o compensație.

ROUSSEAU (*amintindu-și ceva*): A, generale, cînd am plecat de acolo, Jules era înconjurat de prietenii lui, de domnul Dupré și de fata aceea, Paméla. Domnișoara, ne-

poata dumneavoastră, și doamna de Verby au băgat de seamă, probabil... Contez pe dumneavoastră, domnule, ca să ștergeți impresia. (*În timp ce Rousseau vorbește cu generalul, femeile se uită pe fereastră să vadă semnalul.*)

DE VERBY: Fii fără grijă! Jules va ieși curat ca neaua! E foarte important să explicăm afacerea cu lucrătoarea... altfel, contesa de Verby ar putea să se opună la căsătorie... Orice impresie de legătură amoroasă va dispărea... se va vedea că n-a fost decît un devotament plătit cu bani grei.

ROUSSEAU: Într-adevăr, îmi voi face datoria față de această fată... Îi voi da opt sau zece mii de franci... Mi se pare că e bine... foarte bine!

DOAMNA ROUSSEAU (*reținută de doamna du Brocard, izbucnește la aceste cuvinte*): Ah, domnule... dar onoarea ei?

ROUSSEAU: Ei bine... o vom mărita!

SCENA 6

Aceiași, Binet

BINET (*alergînd*): Domnule! Doamnă! Apă de colonie... ceva... vă rog...

TOȚI: Ce e... ce s-a întîmplat?

BINET: Servitorul dumneavoastră, domnul Antoine, o aduce aici pe domnișoara Paméla.

ROUSSEAU: Dar ce s-a întîmplat?

BINET: Văzînd că intră juriul, i-a venit rău... Bătrînii Giraud, care erau în mulțime tocmai în partea cealaltă, n-au putut să se miște... eu am strigat, și președintele m-a dat afară...

DOAMNA ROUSSEAU: Dar Jules... fiul meu... ce-a spus juriul?

BINET: Nu știu nimic... eu n-am văzut-o decît pe Paméla... fiul dumneavoastră, foarte bine, nu zic, dar ascultați odată, eu, Paméla...

DE VERBY: Dar trebuie să fi văzut pe fețele juraților...

BINET: A, da... domnul... șeful juriului... avea un aer atît de trist, atît de sever... încît cred...

(Atitudini de groază.)

DOAMNA ROUSSEAU: Bietul meu Jules!

BINET: Vine domnul Antoine, cu domnișoara Paméla.

Acciași, Antoine, Paméla

Paméla este așezată pe scaun; toată lumea o înconjoară, i se dă să respire săruri

DOAMNA DU BROCARD: Scumpa mea copilă!

DOAMNA ROUSSEAU: Fata mea!

ROUSSEAU: Domnișoară!

PAMÉLA: N-am putut să rezist! Atâtea emoții.. nesiguranța asta ucigătoare! Căpătasem, adică recăpătasem încredere... calmul domnului Jules, în timp ce juriul delibera, zîmbetul care stăruia pe buzelor sale îmi dăduseră și mie acea presimțire de fericire de care era cuprins el... Cu toate acestea, cînd mă uitam la domnul Dupré, la fața lui întunecată, nepăsătoare... mă cuprindeau fiori!... Și pe urmă, auzind soneria care anunța reîntoarcerea juraților, rumoarea și îngrijorarea care străbăteau sala... puterile mă părăsiră... o sudoare rece îmi inundă fața și leșinai.

BINET: Eu am strigat, și m-au dat afară.

DE VERBY (lui Rousseau): Dacă vreo nenorocire...

ROUSSEAU: Domnule...

DE VERBY (lui Rousseau și doamnelor): Dacă ar fi nevoie să facem apel... (arătînd-o pe Paméla) se poate conta pe... pe ea?

DOAMNA ROUSSEAU: Pe ea? Oricînd, sînt sigură!

DOAMNA DU BROCARD: Paméla!

ROUSSEAU: Spune-mi, domnișoară, dumneata, care ai fost atît de bună, de generoasă... dacă am mai avea nevoie de devotamentul dumitale, ai mai susține?...

PAMÉLA: Orice, domnule! N-am decît un scop, un singur gînd! Să-l salvez pe domnul Jules!

BINET (aparte): Cît îl mai iubește! Cît îl mai iubește!

ROUSSEAU: Ah! Tot ce am e al dumitale!

(Se aude gălăgie. Strigăte. Spaimă.)

TOȚI: Gălăgia asta!... (Paméla se ridică tremurînd. Binet aleargă lîngă Justine, la fereastră.) Auziți strigătele acestea!

BINET: O mulțime de lume coboară în fugă scările tribunalului!... Aleargă încoace.

JUSTINE și BINET: Domnul Jules!... Domnul Jules!...

ROUSSEAU și DOAMNA ROUSSEAU: Fiul meu!

DOAMNA DU BROCARD și PAMÉLA: Jules! (*Aleargă în întâmpinarea lui Jules.*)

DE VERBY: E salvat!!!

SCENA 8

Aceiași, Jules, adus de mama și mătușa sa,
urmat de prieteni

JULES (*se aruncă în brațele mamei sale; nu o vede de la început pe Paméla, care stă într-un colț al scenei, lângă Binet*): Mamă!... Mătușă!... Dragă tată!... Iată-mă din nou liber! (*Domnului de Verby și prietenilor care l-au însoțit.*) Generale, și voi, prieteni, vă mulțumesc pentru simpatia voastră.

DOAMNA ROUSSEAU: În sfârșit, iată-l, copilul meu!... Nu mi-am revenit încă din spaima și bucuria mea.

BINET (*Pamélei*): Ei... și dumneata? Nu-ți spune nimic... nici măcar nu te vede?

PAMÉLA: Taci, Joseph! Taci! (*Se retrage în fundul scenei.*)

DE VERBY: Nu numai că ai scăpat, dar te-ai și ridicat în ochii tuturor celor interesați în afacerea aceasta! Ai dat dovadă de o energie, o discreție... de care se va ține seamă.

ROUSSEAU: Toată lumea s-a purtat bine... Antoine, te-ai prezentat bine... ai să rămâi în casa noastră pînă la moarte!

DOAMNA ROUSSEAU (*lui Jules*): Prezintă-mi-l pe prietenul tău, domnul Adolphe Durand, să-i mulțumesc.

(*Jules își prezintă prietenul.*)

JULES: Da... însă salvatoarea mea, îngerul meu păzitor este biata Paméla! Cum a înțeles situația ei și a mea! Ce devotament! Ah, îmi amintesc... emoția, teama! Leșinase!... Alerg! (*Doamna Rousseau, care, preocupată doar de sosirea lui Jules, nu s-a gîndit decît la el, o caută cu ochii pe Paméla, o zărește, o aduce în fața fiului său, care scoate un strigăt.*) Ah! Paméla!... Paméla!... Recunoștința mea nu are margini...

PAMÉLA: Ah, domnule Jules... ce fericită sînt!

JULES: O! Nu ne vom mai despărți, nu-i așa, mamă? Va fi fiica dumitale.

DE VERBY (*lui Rousseau, cu vioiciune*): Sora și nepoata mea așteaptă un răspuns! Trebuie să intervii, domnule... tînărul acesta are imaginația înfierbîntată, exaltată... poate să-și compromită cariera pentru niște scrupule deșarte... dintr-o generozitate prostească!

ROUSSEAU (*încurcat*): Vedeți... că...

DE VERBY: Dar am cuvîntul dumitale!

DOAMNA DU BROCARD: Vorbește, dragă frate!

JULES: Ah, mamă! Răspunde-mi și ajută-mă.

ROUSSEAU (*luînd mîna lui Jules*): Jules... nu voi uita ce serviciu ne-a făcut această fată... Înțeleg la ce te împinge recunoștința, dar, știi bine, contele de Verby are cuvîntul nostru. N-ai putea să-ți sacrifici viitorul cu atîta ușurință! Nu ești lipsit de energie... ai dovedit-o... și un tînăr conspirator trebuie să aibă tăria să se smulgă dintr-o astfel de situație.

DE VERBY (*lui Jules, din partea cealaltă*): Fără îndoială! Un viitor diplomat n-ar putea să se împotmolească aici!

ROUSSEAU: De altfel, voința mea...

JULES: Tată!

DUPRÉ (*apărînd*): Jules! Tot eu trebuie să te apăr.

PAMÉLA și BINET: Domnul Dupré!

JULES: Dragul meu prieten!...

DOAMNA DU BROCARD: Domnule avocat!...

DUPRÉ: A, nu mai sînt „dragul meu Dupré“!

DOAMNA DU BROCARD: O, ba da! Înainte de a ne achita față de dumneata, a trebuit să ne gîndim la această fată... și...

DUPRÉ (*întrerupînd-o cu răceală*): Mă iertați, doamnă...

DE VERBY: Omul acesta o să încurce totul!

DUPRÉ (*lui Rousseau*): Am auzit totul... nu știam încă!... N-aș fi crezut că ingratitudea este atît de aproape de fapta bună... Bogat cum sînteți, și cum va fi fiul dumneavoastră, ce datorie mai frumoasă puteți oare îndeplini decît aceea de a vă satisface conștiința? Salvîndu-l pe Jules, Paméla s-a dezonorat! Haide, domnule, doar nu va triumfa ambiția! Să se spună oare că această avere pe care ați dobîndit-o cu atîta cinste a împietrit în sufletul dumneavoastră orice sentiment și că numai interesul... (*O vede pe doamna du Brocard făcînd semne fratelui său.*) A, foarte bine, doamnă! Aici dumneavoastră dați tonul! Și uitam că, pentru a-l convinge pe domnul, veți rămîne lîngă dînsul după ce voi pleca eu.

DOAMNA DU BROCARD: Sîntem angajați față de domnul conte și doamna contesă de Verby! Domnișoara, care poate să conteze pe mine toată viața, nu l-a salvat pe nepotul meu numai cu condiția ca el să-și compromită viitorul.

ROUSSEAU: Trebuie să se păstreze o oarecare proporție într-o căsătorie. Fiul meu va avea într-o zi optzeci de mii de livre rentă.

BINET (*aparte*): Mie-mi convine, o iau! Dar omul ăsta nu e un tată, e un zaraf!

DE VERBY (*lui Dupré*): Cred, domnule, că nu se poate avea mai multă admirație pentru talentul și mai multă stimă pentru caracterul dumitale! Amintirea dumitale va fi păstrată cu sfințenie în familia Rousseau, dar aceste discuții intime nu pot avea martori... Cît despre mine, am cuvîntul domnului Rousseau, pretind să și-l țină! (*Lui Jules.*) Vîno, tinere, vîno la fratele meu! Te așteaptă nepoata mea... mîine vom semna contractul!

(*Paméla cade moale pe un fotoliu.*)

BINET: Vai! Vai! Domnișoară Paméla!

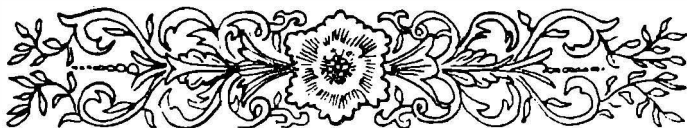
DUPRÉ și JULES (*repezindu-se la ea*): Doamne!

DE VERBY (*luîndu-l pe Jules de mîină*): Haide... vîno...

DUPRÉ: Stați! Aș fi vrut să nu fiu eu singurul care s-o ocratesc! Ei bine, povestea asta nu s-a sfîrșit încă! Paméla trebuie să fie arestată ca martor mincinos! (*Apucîndu-l de mîină pe de Verby.*) Și sînteți pierduți cu toții! (*Iese cu Paméla.*)

BINET (*ascunzîndu-se în dosul canapelei*): Să nu spuneți că sînt aici.

ACTUL V

Scena se petrece în cabinetul lui Dupré; o bibliotecă, birouri de o parte și de alta; o fereastră cu două perdele

SCENA I

Dupré, Paméla, Giraud, doamna Giraud

La ridicarea cortinei, Paméla șade într-un fotoliu și citește; doamna Giraud, în picioare, alături de ea; Giraud examinează tablourile din cabinet; Dupré se plimbă cu pași mari; deodată se oprește.

DUPRÉ (*lui Giraud*): Și când ați venit azi aici, ați luat măsurile de precauție necesare?

GIRAUD: O, domnule, puteți fi liniștit; când vin aici, umblu cu capul întors!... Că cea mai mică imprudență ar provoca numaidecît o nenorocire. Te-ai lăsat în voia inimii, fata mea, dar o mărturie mincinoasă e ceva rău, ceva grav.

DOAMNA GIRAUD: Cred și eu... Bagă de seamă, Giraud, dacă te-ar urmări cineva și s-ar afla că sărmana noastră fiică este aici, ascunsă, datorită generozității domnului Dupré...

DUPRÉ: Bine... bine... (*Continuă să umble repede.*) Ce ingratitude! Familia asta Rousseau!... Habar n-are ce

am făcut eu... toți o cred pe Paméla arestată, și nimeni nu se sinchisește!... L-au trimis pe Jules la Bruxelles... domnul de Verby este la țară, iar domnul Rousseau își vede de afacerile lui la bursă, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic... Banul, ambiția... astea sînt scopurile lor... la ei sentimentele nu au nici o valoare! Se învîrtesc toți în jurul vițelului de aur... și banii îi fac să danseze în fața idolului lor... sînt orbiți îndată ce-l văd.

PAMÉLA (*care l-a observat, se scoală și vine spre el*): Domnule Dupré, sînteți agitat, parcă suferiți... mă tem că tot pentru mine.

DUPRÉ: Dar nu ești revoltată, ca și mine, de odioasa nepăsare a acestei familii, care, o dată ce le-ai salvat fiul, n-a mai văzut în dumneata decît un instrument?

PAMÉLA: Și ce-am putea face, domnule?

DUPRÉ: Scumpă copilă, asta nu ți-a provocat nici o amărăciune în suflet?

PAMÉLA: Nu, domnule... eu sînt mai fericită decît ei toți; am făcut, cred, o faptă bună...

DOAMNA GIRAUD (*sărutînd-o*): Sărmana mea fată bună!

GIRAUD: Ea e tot ce am făcut mai bun pînă acum!

DUPRÉ (*apropiindu-se repede de Paméla*): Domnișoară, ești o fată cuminte... nimeni nu poate mai bine decît mine să afirme acest lucru! Eu am venit la dumneata ca să te implor să spui adevărul, și dumneata, atît de nobilă, atît de curată, te-ai lăsat compromisă! Acum ești dată la o parte, nu ți se recunoaște meritul... dar eu te admir... și vei fi fericită, căci voi repara totul! Paméla... am patruzeci și opt de ani, oarecare reputație, ceva avere; am fost toată viața un om cumsecade, și nu voi renunța la acest lucru; vrei să fii soția mea?

PAMÉLA (*emoționată*): Eu, domnule?

GIRAUD: Soția lui... fata noastră... ce mai zici, doamnă Giraud?...

DOAMNA GIRAUD: Să fie cu puțință?

DUPRÉ: De ce atîta uimire?... O, fără fraze!... Întreabă-ți inima... Spune da sau nu!... Vrei să fii soția mea?

PAMÉLA: Dar ce fel de om sînteți oare, domnule? Eu vă datorez totul... și dumneavoastră vreți... Ah, recunoștința mea...

DUPRÉ: Nu pronunța acest cuvînt, o să strice totul! Lumea, o disprețuiesc!... Nu trebuie să-i dau nici o socoteală de faptele, de afecțiunile mele... De cînd ți-am văzut curajul, resemnarea... te iubesc... încearcă să mă iubești și tu...

PAMÉLA: O, da, da, domnule...

DOAMNA GIRAUD: Cine nu v-ar iubi?

GIRAUD: Domnule, nu sînt decît un biet portar... ba nici nu mai sînt portar... o iubiți pe fiica noastră, i-ați spus-o chiar acum... vă cer iertare... mi-s ochii plini de lacrimi... și nu mai pot vorbi... (*Își șterge lacrimile.*) Zău, bine faceți că o iubiți! Asta dovedește că aveți judecată... pentru că Paméla... sînt copii de proprietari care nu valorează cît ea! Numai că e umilitor să ai tată și mamă ca noi...

PAMÉLA: Tată!

GIRAUD: Dumneavoastră... primul dintre oameni! Așa că eu și nevasta mea ne vom ascunde undeva, nu-i așa, dragă? într-un sat departe... și duminica, la ora slujbei, o să spuneți: „Se roagă amîndoi lui Dumnezeu pentru mine... și pentru fiica lor...”

(*Paméla își sărută tatăl și mama.*)

DUPRÉ: De treabă oameni! O, dar aceștia n-au titluri... nici avere!... Regrețați provincia voastră? Ei bine, vă veți întoarce acolo, veți trăi fericiți, liniștiți... aranjez eu totul!

GIRAUD și DOAMNA GIRAUD: O, recunoștința noastră...

DUPRÉ: Iarăși!... Cuvîntul acesta o să vă poarte ghinion! Îl scot din dicționar... Pînă una-alta, vă iau cu mine la țară. Duceți-vă... duceți-vă să pregătiți totul.

GIRAUD: Domnule avocat...

DUPRÉ: Ei, ce e?

GIRAUD: Mai e și sărmanul Joseph Binet, care e și el amenințat! Nu știe că fata mea și noi sîntem aici, dar acum trei zile a venit la servitorul dumneavoastră, într-un hal de speriat; și cum aici e casa lui Dumnezeu, s-a ascuns și el aici, într-un pod!

DUPRÉ: Spune-i să coboare.

GIRAUD: N-o să vrea, domnule, se teme tare să nu fie arestat... i se dă de mîncare printr-un ochi de geam...

DUPRÉ : În curînd sper că va fi liber... aştept o scrisoare care ne va linişti pe toţi.

GIRAUD: Să mă duc să-l liniştesc?

DUPRÉ: Nu, nu încă... astă-seară.

GIRAUD (*soţiei sale*): Mă duc tiptil pînă acasă.

(*Doamna Giraud îl conduce, dîndu-i sfa-
turi; iese prin stînga. Paméla se duce după ea.*)

DUPRÉ: Pe acest Binct... nu-l iubeşti?

PAMÉLA: O, nu, niciodată!

DUPRÉ: Dar pe celălalt?

PAMÉLA (*după o clipă de emoţie, stăpînită imediat*):
Te voi iubi numai pe dumneata... (*E gata să iasă. Gălăgie
în anticameră. Apare Jules.*)

SCENA 2

Paméla, Dupré, Jules

JULES (*servitorilor*): Lăsaţi-mă să intru, cînd vă spun...
trebuie să-i vorbesc! (*Zărindu-l pe Dupré.*) Ah, domnule!...
Ce s-a întîmplat cu Paméla?... E liberă?... A scăpat?...

PAMÉLA (*care s-a oprit în dreptul uşii*): Jules!...

JULES: Doamne! Aici eşti, domnişoară?...

DUPRÉ: Dar dumneata, Jules, te credeam la Bruxelles...

JULES: Da, mă trimisese ră acolo, cu toată împotrivirea
mea, şi m-am supus... Am fost un copil ascultător, şi tremur
şi acum în faţa familiei mele... dar duceam cu mine
toate amintirile... Acum şase luni, domnule, înainte de a
o cunoaşte... mi-am riscat viaţa ca s-o iau pe domnişoara
de Verby, ca să le împlinesc ambiţia şi, dacă vreţi, ca să-mi
satisfac vanitatea; speram să ajung într-o zi gentilom, eu,
fiul unui negustor îmbogăţit!... Atunci am întîlnit-o şi
am iubit-o... restul, îl ştiţi... Ceea ce nu era decît un sen-
timent a devenit o datorie, şi cînd fiecare ceas mă depărta
de ea, mi-am dat seama că supunerea era o laşitate; în
timp ce ei mă credeau foarte departe, eu m-am întors!
O arestaseră, aşa spuseseseşi dumneata... şi eu să fi plecat...
(*amîndurora*) fără să te revăd pe dumneata, salvatorul
meu, care vei fi şi al ei...

DUPRÉ (*privindu-i*): Bine... foarte bine! Ceea ce spui
e demn de un om de treabă! În sfîrşit, am dat peste unul!

PAMÉLA (*aparte, ștergându-și lacrimile*): Mulțumesc, Doamne!

DUPRÉ: Ce nădăjduiești? Ce dorești?

JULES: Ce doresc? Să împart soarta ei... să pier împreună cu ea, dacă e nevoie... și dacă ne ajută Dumnezeu, să-i spun: Paméla, vrei să fii a'mea?

DUPRÉ: Ei, drăcia dracului! Nu e decît o mică dificultate... mă însor cu ea!

JULES (*ului*): Dumneata?

DUPRÉ: Da, eu! (*Paméla lasă ochii în jos.*) Eu n-am familie să se opună.

JULES: O voi îndupleca pe a mea.

DUPRÉ: Te vor trimite la Bruxelles.

JULES: Alerg la mama!... Voi avea curajul!... Chiar de-ar fi să pierd bunăvoința tatălui meu... chiar dacă m-ar dezmoșteni mătușa mea, voi rezista! Altminteri, aș fi fără demnitate, fără suflet... Dar atunci, pot să sper?...

DUPRÉ: Pe mine mă întrebi?

JULES: Paméla, răspunde-mi, te implor...

PAMÉLA (*lui Dupré*): V-am dat cuvîntul, domnule.

SCENA 3

Aceiași, un servitor

Servitorul îi prezintă lui Dupré o carte de vizită

DUPRÉ (*uitîndu-se la cartea de vizită și părăind foarte surprins*): Cum?! (*Lui Jules.*) Unde se află domnul de Verby, știi?

JULES: În Normandia, la fratele său, contele de Verby.

DUPRÉ (*uitîndu-se din nou la cartea de vizită*): Bine... du-te la mama dumitale.

JULES: Așadar, îmi promiți...

DUPRÉ: Nimic!

JULES: Adio, Paméla... (*Ăparte, ieșind.*) Mă voi întoarce. (*Iese.*)

DUPRÉ (*întorcîndu-se spre Paméla, după plecarea lui Jules*): Să se întoarcă?

PAMÉLA (*foarte mișcată, aruncîndu-se în brațele lui*): Ah, domnule!... (*Iese.*)

DUPRÉ (*uitîndu-se după ea și ștergîndu-și o lacrimă*): Recunoștința... să mai crezi în ea!... (*Deschizînd o ușă mică, secretă.*) Intrați, domnule, intrați.

Dupré, de Verby

DUPRÉ: Dumneavoastră, aici, domnule, cînd toată lumea vă credea la cincizeci de leghe de Paris?!

DE VERBY: Am sosit azi-dimineață.

DUPRÉ: Fără îndoială, e vorba de un mare interes?

DE VERBY: Nu al meu. N-am putut să rămîn nepăsător!... Dumneavoastră îmi puteți fi de folos.

DUPRÉ: Sînt foarte fericit, domnule, dacă pot să vă servesc.

DE VERBY: Domnule Dupré, împrejurările în care ne-am cunoscut mi-au dat prilejul să vă apreciez. Printre oamenii pe care talentul și caracterul lor m-au silit să-i admir, ocupați primul loc!...

DUPRÉ: A, domnule, mă veți sili să declar că dumneavoastră, fost ofițer al imperiului, mi-ați părut că reprezentați perfect această epocă glorioasă prin loialitatea, curajul și independența dumneavoastră. (*Aparte.*) Cred că sîntem chit!

DE VERBY: Prin urmare, pot conta pe dumneavoastră?

DUPRÉ: Fără îndoială.

DE VERBY: Vreau să vă cer cîteva informații despre tînăra Paméla Giraud.

DUPRÉ: Eram sigur.

DE VERBY: Familia Rousseau s-a purtat cu ea într-un mod nedemn.

DUPRÉ: Domnul s-ar fi purtat mai bine?

DE VERBY: Vreau să fac ceva pentru ea! De la arestarea ei ca martor mincinos, ce s-a mai întîmplat?

DUPRÉ: O, acest lucru e de prea puțină importanță pentru dumneavoastră...

DE VERBY: Fără îndoială... dar...

DUPRÉ (*aparte*): Vrea să mă tragă de limbă și să afle dacă poate fi compromis. (*Tare.*) Domnule general de Verby, există oameni ale căror proiecte și gînduri sînt impenetrabile; faptele lor doar evenimentele le dau în vileag și le explică; aceștia sînt oameni dintr-o bucată... Vă rog respectuos să mă iertați pentru sinceritatea mea, dar nu cred că faceți parte dintre aceștia.

DE VERBY: Domnule, aceste cuvinte... Sînteți un om ciudat.

DUPRÉ: Mai mult decât atât, cred că sînt un om original. Ascultați... vorbiți aici pe ocolite și, viitor ambasador, credeți că faceți cu mine exerciții de diplomatie; nu v-ați ales bine omul, și am să vă spun eu ceea ce nu doriți să-mi spuneți... Ambițios, dar prudent, v-ați făcut șeful unei conspirații — dovadă de curaj!... Complotul o dată descoperit, fără să vă sinchisiți de cei pe care i-ați împins înainte și nerăbdător să parveniți, ați luat o altă cale; ca un renegat politic, ați tămîiat noul guvernămint — dovadă de independență!... Așteptați o recompensă... Ambasador la Torino... într-o lună primiți scrisorile de acreditare; dar Paméla a fost arestată, ați fost văzut la ea, puteți fi compromis în această afacere de mărturie falsă! Atunci, dați fuga aici, tremurînd să nu fiți demascat, să nu pierdeți această favoare, prețul atîtor eforturi! Veniți la mine, cu un aer servil, cu vorbe lingușitoare, crezînd că mă induceți în eroare — dovadă de loialitate!... Ei bine, aveți dreptate să vă fie frică... Paméla este în mîinile justiției, a spus totul.

DE VERBY: Atunci, cum să fac?

DUPRÉ: Am un mijloc! Scrieți lui Jules că îi dați înapoi cuvîntul, că domnișoara de Verby și-l ia pe al ei.

DE VERBY: Ei așa!

DUPRÉ: Socotiți că familia Rousseau s-a purtat nedemn și, desigur, o disprețuiți!

DE VERBY: Știți... angajamentele...

DUPRÉ: Uite ce știu: că averea dumneavoastră personală nu e de loc în raport cu situația pe care o rîvniți... Doamna du Brocard, tot atît de bogată pe cît e de orgoli-oasă, trebuie să vă sară în ajutor dacă această căsătorie...

DE VERBY: Domnule! O asemenea jîgnire adusă demnității mele...

DUPRÉ: Adevărat sau nu, faceți ceea ce vă cer! La prețul acesta, voi încerca să nu fiți compromis... dar scrieți... sau descurcați-vă cum puteți! Uite, aud clienți...

DE VERBY: Nu vreau să văd pe nimeni! Toți mă cred plecat, chiar familia lui Jules...

UN SERVITOR (*anunșînd*): Doamna du Brocard!

DE VERBY: Ah! Doamne! (*Intră repede în cabinetul din dreapta.*)

Dupré, doamna du Brocard intră cu capul înfășurat într-un voal negru, pe care îl scoate cu precauție

DOAMNA DU BROCARD: De mai multe ori ~~am venit la~~ dumneata, fără să fi avut plăcerea să te văd... Sîntem singuri?

DUPRÉ (*zîbind*): Absolut singuri.

DOAMNA DU BROCARD: Cum, domnule... această dureasă afacere începe din nou?

DUPRÉ: Din nenorocire...

DOAMNA DU BROCARD: Afurisit băiat! Dacă nu l-aș fi crescut eu, l-aș dezmoșteni!... Sînt distrusă, domnule. Eu, care cu puterea și principiile mele mi-am atras stima tuturor, să mă văd vîrîtă din nou în toate astea? Numai că, de data aceasta, din cauza demersului meu pe lîngă familia Giraud, aș putea să fiu și eu *amestecată*...

DUPRÉ: Cred și eu! Dumneavoastră ați cîștigat-o, ați atras-o pe Paméla.

DOAMNA DU BROCARD: Uite, domnule, e o mare greșală să ai relații cu anumiți oameni... un bonapartist... un om cu conștiința pătată... un om fără suflet!

(De Verby, care asculta, se ascunde din nou și face un gest de mînie.)

DUPRÉ: Păreați că îl prețuiți atît de mult...

DOAMNA DU BROCARD: Familia lui e cu vază... căsătoria aceasta — strălucită... nepotul meu, pentru care visam un viitor răsunător...

DUPRÉ: Uitați ce afecțiune are pentru dumneavoastră, cîtă dezinteresare...

DOAMNA DU BROCARD: Afecțiunea!... Dezinteresarea!... Generalul nu mai are un ban, și i-am promis o sută de mii de franci dacă se semnează contractul!

DUPRÉ (*tușește tare, întorcîndu-se spre de Verby*): Hm! Hm!

DOAMNA DU BROCARD: Am venit, așadar, în taină și cu toată încrederea, în ciuda acestui domn de Verby, care pretinde că ești un om incapabil... care mi-a spus despre dumneata niște lucruri îngrozitoare, am venit să te rog să mă scoți din încurcătură... Îți voi da oricîți bani... orice vei vrea!

DUPRÉ: În primul rînd, ceea ce vreau este să promitcîi nepotului dumneavoastră, dacă se căsătorește cu cine crede de cuviință, dota pe care i-ați fi dat-o dacă s-ar fi căsătorit cu domnișoara de Verby.

DOAMNA DU BROCARD: Îmi dai voie... cu cine crede de ~~cuviință?~~

DUPRÉ: Hotărîți-vă!

DOAMNA DU BROCARD: Dar trebuie să știu...

DUPRÉ: Atunci, vedeți-vă de treburi singură!

DOAMNA DU BROCARD: Abuzezi de situația în care mă aflu! Ah, Doamne, vine cineva!

DUPRÉ (*uitîndu-se în fund*): Cineva din familia dumneavoastră...

DOAMNA DU BROCARD (*uitîndu-se cu precauție*): Domnul Rousseau! Cumnatul meu!... Ce caută aici?! Mi-a jurat să se țină tare!

DUPRÉ: Și dumneavoastră, la fel!... Ați făcut tot felul de jurăminte în familie, dar nu vă țineți de ele.

DOAMNA DU BROCARD: Dacă aș putea să aud!

(Rousseau apare cu soția sa; doamna du Brocard se ascunde după perdea, în stînga.)

DUPRÉ (*privind-o*): Foarte bine! Dacă și ăștia vor să se ascundă, nu mai știu unde vor intra!

SCENA 6

Dupré, Rousseau, doamna Rousseau

ROUSSEAU: Domnule, sîntem disperați... Doamna du Brocard, cumnata mea, a venit azi-dimineață să-i facă scandal soției mele.

DOAMNA ROUSSEAU: Domnule, sînt foarte speriată!

DUPRÉ (*oferindu-i un scaun*): Îmi dați voie... doamnă.

ROUSSEAU: Dacă ar fi s-o credem, fiul nostru este iarăși în primejdie.

DUPRÉ: E adevărat!

ROUSSEAU: N-am să mai scap dintr-asta!... Trei luni, cît a durat blestemata aia de afacere, mi-am scurtat viața cu zece ani! Speculații superbe, combinații sigure, totul am sacrificat, totul a trecut în alte mîini. În sfîrșit, ce-a fost, a fost!... Dar, cînd credeam că s-a terminat, trebuie iarăși

să las totul baltă, să pierd un timp prețios cu demersuri, cu cereri...

DUPRÉ: Vă plîng... Ah, cît vă plîng!...

DOAMNA ROUSSEAU: Totuși, mi-e imposibil.

ROUSSEAU: E vina ta... a familiei tale... Doamna du Brocard, cu particula ei de noblete, care la început îmi spunea întotdeauna „scumpul meu Rousseau“... și care mă... pentru că aveam o sută de mii de scuzi!

DUPRÉ: Strașnic lustru!

ROUSSEAU: Din ambiție, din orgoliu, s-a aruncat de gîtul domnului de Verby! (*De Verby și doamna du Brocard, ascunși după perdea, ascultă, cu capul afară.*) Frumoasă pereche!... Minunate caractere!... Un viteaz de anticămeră... (*de Verby își retrage iute capul*) și o babă habotnică și ipocrită! (*Doamna du Brocard și-l ascunde pe al ei.*)

DOAMNA ROUSSEAU: Domnule, e sora mea!

DUPRÉ: Ah, mergeți prea departe!

ROUSSEAU: Nu-i cunoașteți... Domnule, mă adresez încă o dată dumneavoastră! Trebuie să începă o nouă instrucție! Ce se întîmplă cu fetița aceea?

DUPRÉ: Fetița aceea e soția mea, domnule!

ROUSSEAU și DOAMNA ROUSSEAU: Soția dumneavoastră?!...

DE VERBY și DOAMNA DU BROCARD: Soția lui?!...

DUPRÉ: Da, ne căsătorim îndată ce va fi liberă... afară dacă nu devine soția fiului dumneavoastră...

ROUSSEAU: Soția fiului meu?!

DOAMNA ROUSSEAU: Ce spune?

DUPRÉ: Ei bine, ce e? Vă miră ce v-am spus?! Totuși, trebuie să vă obișnuți cu această idee... fiindcă asta vă cereu.

ROUSSEAU (*ironic*): Ah... domnule Dupré! Nu că aș ține la domnișoara de Verby... nepoata unui stricat!... Nebuna aia de doamna du Brocard voia să facă această căsătorie... dar de aici pînă la fiica unui portar...

DUPRÉ: Nu mai e portar, domnule!

ROUSSEAU: Cum?

DUPRÉ: Și-a pierdut slujba din cauza fiului dumneavoastră și se va întoarce la țară, să trăiască din rentele... (*Rousseau ascultă atent*) pe care i le veți asigura.

ROUSSEAU: A, dacă glumiți...

DUPRÉ: E foarte serios. Fiul dumneavoastră se va căsători cu fiica lor... și le veți da o pensie.

ROUSSEAU: Domnule...

SCENA 7

Aceiași, *Binet*, intrînd palid, tras

BINET: Domnule Dupré... domnule Dupré... salvați-mă!

TOȚI: Dar ce e? Ce s-a întîmplat?

BINET: Militari! Militari călare... vin să mă aresteze.

DUPRÉ: Taci! Taci! (*Spaimă generală. Dupré se uită cu neliniște spre camera în care e Paméla. Lui Binet.*) Să te aresteze?...

BINET: Am văzut unul, înțelegeți? Vin aici, ascundeți-mă!... Ascundeți-mă!... (*Vrea să se ascundă în cabinet; de Verby iese de acolo, scoțînd un strigăt.*) Ah! (*Se duce după perdea; doamna du Brocard iese strigînd.*) Doamne!...

DOAMNA ROUSSEAU: Sora mea!

ROUSSEAU: Domnul de Verby!

(*Se deschide ușa.*)

BINET (*căzînd pe un scaun, în fund*): Ne înhață pe toți!

UN SERVITOR (*intrînd*): Din partea domnului ministru de justiție.

BINET: Justiție? Asta-i pentru mine!

DUPRÉ (*înaintînd grav, doamnei Rousseau și celorlalți, care au rămas în fața scenei*): Acum vă las față în față pe toți patru... Dumneavoastră, care vă iubiți și vă respectați atît de mult... gîndiți-vă la ce v-am spus: aceea care v-a sacrificat totul a fost disprețuită... batjocorită de dumneavoastră și pentru dumneavoastră! Acum trebuie să reparați totul... astăzi... în clipa aceasta... chiar aici... și atunci vom fi salvați toți... dacă meritați osteneala.

SCENA 8

Aceiași, în afară de *Dupré*,
rămîn o clipă încurcați, neștiind ce atitudine să ia

BINET (*apropiîndu-se*): Am dat de dracu! (*Lui de Verby.*) Ia spuneți... cînd vom fi la închisoare, o să aveți grijă de mine?... Că am inima grea și punga goală... (*De Verby îi întoarce spatele. Lui Rousseau.*) Știți... mi s-a făgăduit ceva... (*Rousseau se depărtează, fără să-i răspundă. Doamnei du Brocard.*) Vedeți, mi s-a făgăduit ceva...

DOAMNA DU BROCARD: Bine, bine...

DOAMNA ROUSSEAU: Dar groaza dumitale... prezența dumitale aici! Atunci, ai fost urmărit?

BINET: De loc!... De patru zile sînt în casa asta, ascuns în pod, ca un păianjen... am venit fiindcă bătrînii Giraud nu mai erau acasă, au fost ridicați de la domiciliul lor... și Paméla a dispărut... ea e, fără îndoială, la secret. Oh, mai întîi, eu n-am chef să mă expun! Am mințit în fața justiției, e adevărat... Dacă mă condamnă, ca să scap, voi spune tot! Denunț pe toată lumea!

DE VERBY (*grăbit*): Trebuie s-o fac! (*Se așază la masă și scrie.*)

DOAMNA DU BROCARD: Ah... Jules... Jules... blestemat copil! Din cauza lui avem toate înecăciturile astea!

DOAMNA ROUSSEAU (*soțului ei*): Vezi și tu... omul acesta vă are la mîină... Trebuie să consimți! (*De Verby se scoală, doamna du Brocard îi ia locul și scrie.*) Dragul meu! Te implor...

ROUSSEAU (*hotărîndu-se*): Fie! Pot să-i promit afurisitului ăsta de avocat tot ce vrea — Jules e la Bruxelles!

(*Se deschide ușa. Binet scoate un strigăt.*

Apare Dupré.)

SCENA 9

Acciași, Dupré

DUPRÉ: Ei, atunci?... (*Doamna du Brocard întinde scrisoarea cerută; de Verby i-o dă pe a sa; Rousseau îi privește cu atenție.*) În sfîrșit!... (*De Verby îi aruncă lui Dupré și familiei o privire furioasă și iese repede. Lui Rousseau.*) Și dumneata, domnule?

ROUSSEAU: Îl las pe fiul meu să facă ce vrea.

DOAMNA ROUSSEAU: Oh, dragul meu!

DUPRÉ (*aparte*): Îl crede departe.

ROUSSEAU: Jules e la Bruxelles și trebuie să așteptăm să se întoarcă.

DUPRÉ: O, e foarte adevărat! E foarte limpede că nu pot să pretind chiar în clipa aceasta... aici... în timp ce el... acolo... N-ar avea nici un sens...

ROUSSEAU: Fără îndoială! Mai tîrziu...

DUPRÉ: Îndată ce se va întoarce.

ROUSSEAU: O, îndată ce se va întoarce... (*Aparte.*) Voi avea eu grijă să stea acolo!

DUPRÉ (*ducîndu-se spre ușa din stînga*): Vino... vino... ti-nere... mulțumește familiei dumitale, care consimte la tot.

DOAMNA ROUSSEAU: Jules!

DOAMNA DU BROCARD: Nepoate!

JULES: E cu puțință?

DUPRÉ (*alergînd spre cealaltă cameră*): Și dumneata, Paméla... copila mea... fiica mea... sărută-ți soțul!

(*Jules aleargă spre ea.*)

DOAMNA DU BROCARD (*lui Dupré*): Cum vine asta?

DUPRÉ: N-a fost arestată! Nici nu va fi! Eu n-am titluri de noblețe... nu sînt fratele unui *pair* al Franței... dar am oarecare trecere. Li s-a făcut milă de devotamentul ci... afacerea e mușamalizată... asta îmi scrie domnul ministru de justiție printr-un curier călare, pe care nătărăul ăsta l-a luat drept un regiment!

BINET: Nu se prea vede prin ferestruica din pod.

DOAMNA DU BROCARD: Domnule, ne-ați înșelat. Îmi iau cuvîntul înapoi!

DUPRÉ: Și eu păstrez scrisoarea dumneavoastră. Doriți un proces? Foarte bine! Voi pleda!

GIRAUD și DOAMNA GIRAUD (*care s-au apropiat*): Domnule Dupré...

DUPRÉ: Sînteți mulțumiți de mine?... (*În timpul acesta, Jules și doamna Rousseau l-au implorat pe Rousseau să cedeze; Rousseau ezită, apoi o sărută pe frunte pe Paméla, care s-a apropiat tremurînd. Dupré vine spre Rousseau și, văzîndu-l că o sărută pe Paméla, îi întinde mîna, spunînd.*) Bravo, domnule! (*Întrebîndu-l pe Jules.*) Va fi fericită?...

JULES: Ah, dragul meu!...

(*Paméla îi sărută mîna lui Dupré.*)

BINET (*lui Dupré*): Zău, domnule, că prost mai sînt! Să n-o mai spuneți! O ia de nevastă... și eu sînt mișcat! Cel puțin, o să capăt și eu ceva?

DUPRÉ: Da! Îți dau onorariile mele din afacerea aceasta.

BINET: Ah, puteți conta pe recunoștința mea!

DUPRÉ: Pe chitanța ta, vrei să spui!

MAMA VITREGĂ

*Dramă de familie în cinci acte
și opt tablouri*

În românește de
A l. M i r o d a n

P E R S O N A J E L E

GENERALUL CONTE DE GRANDCHAMP

EUGÈNE RAMEL

FERDINAND MARCANDAL

VERNON, *medic*

GODARD

UN JUDECĂTOR DE INSTRUCȚIE

FÉLIX

CHAMPAGNE, *contramaistru*

BAUDRILLON, *farmacist*

NAPOLÉON, *fiul generalului*

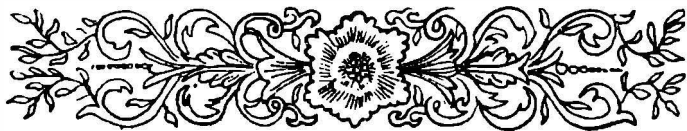
GERTRUDE, *soția contelui de Grandchamp*

PAULINE, *fiica lui*

MARGUERITE

Jandarmi, un grefier, preoți

Acțiunea se petrece în 1829 la o fabrică de
postav, lângă Louviers

ACTUL I

Scena reprezintă un salon destul de bogat împodobit; se văd portretele împăratului și ale fiului său. Se intră printr-o ușă care dă spre platforma unei scări cu marchiză. Ușa apartamentului Paulinei se află la dreapta spectatorului; apartamentul generalului și a soției sale, la stînga. De fiecare parte a ușii din fund se vede, la stînga, o masă, și la dreapta, un dulap în stil „Boulle“.

În tăblia cu oglindă, la intrarea apartamentului Paulinei, se găsește o jardineră plină cu flori. În față se află un cămin, cu o garnitură bogată. În partea din față a scenei sînt două canapele, una la dreapta, alta la stînga.

Gertrude intră în scenă, cu niște flori pe care le-a cules în timpul plimbării și pe care le pune în jardineră.

SCENA 1

Gertrude, generalul

GERTRUDE: Crede-mă, dragul meu, că ar fi imprudent să mai așteptăm cu măritișul fetei tale. Are douăzeci și doi de ani. Pauline a întîrziat prea mult cu alegerea; și, într-o asemenea împrejurare, e datoria părinților să-și căpătuiască copiii... De altfel, vorbesc și din interes...

GENERALUL: Adică?

GERTRUDE: Situația unei mame vitrege e întotdeauna dubioasă. Se vorbește în tot Louviersul, de la o vreme, că eu aș pune piedici în calea căsătoriei Paulinei.

GENERALUL: Oh, gurile astea rele din micile orașe! Tare-aș astupa vreo două-trei! Să te defăimeze tocmai pe tine, Gertrude, care de doisprezece ani ești o adevărată mamă pentru Pauline, pe tine, care ai crescut-o atât de bine!

GERTRUDE: Așa e lumea! Nu ni se iartă că, deși locuim atât de aproape de oraș, nu dăm pe acolo cu lunile. Lumea ne pedepsește pentru că ne putem lipsi de ea! Și crezi oare că fericirea noastră nu stîrnește invidii? Dacă pînă și doctorul...

GENERALUL: Vernon?

GERTRUDE: Exact. Vernon te invidiază cumplit; turbează de ciudă că n-a știut să inspire unei femci dragostea pe care o am eu pentru tine. De aceea, pretinde că joc teatru! De doisprezece ani... Și e lesne de crezut!

GENERALUL: O femcie nu se poate prefăce timp de doisprezece ani fără să se observe. E stupid! O, pînă și Vernon!

GERTRUDE: În sfîrșit, poate-o fi glumit... Așadar, cum îți spuneam, o să-l primești pe Godard. Mă miră, de altfel, că n-a venit încă. E o partidă atât de bogată, încît ar fi o nebunie să-l refuzăm. O iubește pe Pauline, și, cu toate defectele lui — e cam provincial băiatul — cred că are s-o facă fericită pe fiică-ta.

GENERALUL: I-am dat mîna liberă Paulinei să-și aleagă soțul.

GERTRUDE: Oh, fii liniștit! E o fată atât de blîndă, de binecrescută, de cuminte!...

GENERALUL: Ce blîndă?! Seamănă cu mine: e violentă.

GERTRUDE: Ea, violentă! Dar nici tu, de altfel... Nu-mi faci tu oare toate pe plac?

GENERALUL: Pentru că tu, fiind un înger, nu-mi ceri niciodată ceva care să-mi displace! Apropo, Vernon vine la cină după autopsie.

GERTRUDE: Crezi că era anevoie să mi-o spui?

GENERALUL: Te-am înștiințat numai ca să-i pregătești vinurile preferate.

FÉLIX (*intrînd*): Domnul de Rimonville!

GENERALUL: Să poftească!

GERTRUDE (*îi face semn lui Félix să pună jardiniera la locul ei*): În timp ce voi veți discuta afaceri, eu o să mă reped pe la Pauline; nu mă dau în lături să-i supraveghez puțin îmbrăcămintea. Fetișcanele astea nu știu întotdeauna ce le șade mai bine.

GENERALUL: A, dar nu pentru că n-ar cheltui destul! Căci de un an și jumătate garderoba ei costă de două ori mai mult decât înainte. La urma urmelor, biata copilă, e singura ei plăcere.

GERTRUDE: Cum singura plăcere? Dar faptul că trăiește aici, într-o familie ca a noastră? Dacă n-aș avea fericirea de a fi soția ta, aș vrea să-ți fiu fiică!... Eu, una, nu te-aș părăsi niciodată! (*Face câțiva pași.*) Zici că de un an și jumătate... Ciudat... Într-adevăr, cam de atunci poartă dantele, bijuterii, podoabe...

GENERALUL: E destul de bogată ca să-și poată satisface capriciile.

GERTRUDE: Și e majoră! (*Aparte.*) Rochiile — iată fumul! Există oare și vreun foc? (*Iese.*)

SCENA 2

Generalul, singur

GENERALUL: Ce mărgăritar! După douăzeci și șase de campanii, după unsprezece răni și după moartea îngerului pe care l-a înlocuit în inima mea... dar nu, într-adevăr Dumnezeu mi-o datora pe Gertrude, cel puțin ca pe o consolare pentru căderea și moartea împăratului!

SCENA 3

Godard, generalul

GODARD (*intrînd*): Generale!

GENERALUL: Ah, bună ziua, Godard! Ai venit, sper, să-ți petreci ziua cu noi.

GODARD: Poate și săptămîna, generale, dacă vei primi cu bunăvoință cererea pe care abia îndrăznesc să ți-o adresez.

GENERALUL: Spune ce ai de spus! Știu despre ce e vorba. Soția mea îți ține partea... Ah, normandule, ai atacat fortăreața în punctul cel mai slab.

GODARD: Generale, ai rămas același ostaș bătrîn, căruia nu-i plac palavrele! Pornești în toate cum porneai altădată la luptă...

GENERALUL: Drept la țintă, cu tot avîntul!

GODARD: Asta-mi convine, pentru că sînt atît de timid... încît...

GENERALUL: Dumneata, timid?! Îți datorez, dragul meu, o precizare: credeam că ești un om care știe cît prețuiește.

GODARD: M-ai luat drept un descurcăreț. Ei bine, generale, află că mă însor fiindcă nu mă pricep să fac curte femeilor.

GENERALUL (*aparte*): Civilul, tot civil! (*Tare.*) Strașnic, iată-te bărbat în toată firea și... dar, domnule Godard, în felul acesta n-ai s-o cucerești niciodată pe fiica mea.

GODARD: O, fii liniștit. Te gîndești la ceva rău. Curaj am, și încă destul de mult; aș dori numai să fiu sigur că nu voi fi refuzat.

GENERALUL: Ai curaj numai cînd e vorba să asaltezi orașele deschise.

GODARD: Nici vorbă de așa ceva, generale. Mă și sperii cu glumele astea belicoase.

GENERALUL: Dă-i înainte!

GODARD: Adevărul este că nu pricep de loc mofturile femeiești! Nu știu nici cînd *nu*-ul lor înseamnă *da*, nici cînd *da*-ul înseamnă *nu*; și cînd iubesc, vreau să fiu iubit...

GENERALUL (*aparte*): Cu asemenea idei, are să fie...

GODARD: Sînt mulți oameni ca mine și pe care micul război al mofturilor și fasoanelor îi plictisește la culme.

GENERALUL: Dar ce e mai savuros e tocmai rezistența asta! Îți oferă bucuria de a învinge.

GODARD: A, nu, mulțumesc frumos. Mie cînd mie foame nu cochetez cu supa! Îmi plac lucrurile făcute din cap, și deși sînt normand, nu mă sinchiesc de procedură. Văd mereu în lume tineri isteți care se strecoară pe lîngă femei, spunîndu-le: „Ah, doamnă, ce rochie superbă! Aveți un gust desăvîrșit! Numai dumneavoastră știți să vă îmbrăcați așa.“ Și pornind de-aici, încearcă să ajungă din ce în ce mai departe... Și culmea e că ajung! Sînt grozavi, pe cuvînt de onoare! Eu, unul, nu-mi dau seama cum de izbutesc, cu vorbe dintr-astea de nimic, să... Nu... O veșnicie de m-aș zbate, și tot nu voi izbuti vreodată să descriu în cuvinte ce simt cînd văd o femeie frumoasă.

GENERALUL: Ah, unde-s oamenii de pe vremea Împeriului!

GODARD: De aceea am devenit „îndrăzneț“! Această falsă îndrăzneală, întovărășită de o rentă de patruzeci de mii de livre, primită așa cum se cuvine, mă ajută să-i... dau înainte. Te înțeleg că m-ai luat drept un descurcăreț. Când pășunile tale admirabile din valea Auge nu-s grevate de nici o ipotecă, când ești stăpînul unui frumos castel, complet mobilat — căci soția mea nu va avea nimic de adus, în afară de trusou, pînă și șalurile și dantelele le va moșteni de la răposata mea mamă — când ai toate astea, generale, pozezi și moralul corespunzător. De aceea... sînt domnul de Rimonville.

GENERALUL: Ba nu, Godard.

GODARD: Godard de Rimonville.

GENERALUL: Godard, pur și simplu.

GODARD: Generale, asemenea lucruri se tolerează.

GENERALUL: Eu, nu! Nu îngădui nimănui, fie el chiar ginerele meu, să-și renege tatăl. Tatăl dumitale, un om foarte cinstit, de altfel, își mîna singur boii de la Caen la Poissy, și peste tot lumea îi spunea Godard, moș Godard.

GODARD: Era o persoană tare distinsă.

GENERALUL: În felul lui. Dar încep să înțeleg despre ce e vorba. Întrucît boii lui ți-au dat patruzeci de mii de livre rentă, te bizui pe alte animale care să-ți ofere numele de Rimonville.

GODARD: Uite ce e, generale! Întreab-o pe domnișoara Pauline. Ea este fiica zilei de azi. Sîntem în 1829, sub domnia lui Carol al X-lea. Întreab-o cum i-ar plăcea mai mult să audă cînd va ieși de la vreun bal: „Să vină oamenii doamnei de Rimonville“? Sau: „Oamenii doamnei Godard“?

GENERALUL: O, dacă asemenea prostii o atrag pe fata mea și întrucît de dumneata va rîde lumea, nu de mine... mie mi-e perfect egal, dragă Godard.

GODARD: De Rimonville.

GENERALUL: Godard! Dar uite ce e: ești un om cinstit, ești tînăr, bogat, afirmi că nu te vei lega de alte femei, că fata mea va trăi ca o regină în casa dumitale... Ei bine, obține consimțămîntul ei, și-l vei primi și pe al meu; pentru că, fii atent, Pauline nu se va căsători decît cu omul pe care-l va iubi, bogat sau sărac, cum o fi el... Cu o singură excepție, dar ea nu te privește pe dumneata. Aș prefera mai degrabă s-o văd moartă decît s-o conduc la ofițerul stării

civile dacă s-ar întâmpla ca alesul ei să fie fiul, nepotul, fratele, vărul sau nu știu ce alt soi de rudă cu vreunul din mizerabilii aceia, patru sau cinci la număr, care au trădat... căci zeul meu este...

GODARD: Împăratul... se știe...

GENERALUL: Dumnezeu mai întâi, apoi Franța sau împăratul, pentru mine e același lucru... pe urmă soția și copiii! Cine se atinge de idolii mei îmi este dușman: îl ucid ca pe un ciine, fără umbră de remușcare! Astea sînt părerile mele despre religie, patrie și familie. Asta-i catehismul meu: scurt, dar bun. Știi oare de ce, în 1816, după concedierea aia blestemată din armata țării, mi-am luat în brațe pe biata mea fetiță, rămasă fără mamă, și am venit aici, lângă Louviers, să mă apuc de fabricat postav, eu, colonel din tînăra gardă... eu, omul rănit la Waterloo?

GODARD: Ca să nu-i slujești.

GENERALUL: Ca să nu mor pe eșafod, ca ucigaș!

GODARD: Ah, Doamne!

GENERALUL: Dacă aș fi întîlnit atunci pe vreun trădător dintr-ăia, i-aș fi făcut de petrecanie. Și astăzi încă, deși au trecut aproape cincisprezece ani, îmi fierbe sîngele în vine cînd dau din întîmplare peste numele lor în gazetă sau dacă cineva le rostește numele de față cu mine. În sfîrșit, dacă m-aș afla față-n față cu vreunul dintre ei, nimic nu m-ar împiedica să-l apuc de gît, să-l sfîșii în bucăți, să-l sugrum cu mîinile mele...

GODARD: Și pe bună dreptate! (*Aparte.*) Trebuie să-i cînt în strună.

GENERALUL: Da, domnule, l-aș sugruma cu mîinile mele. Iar dacă ginerele meu ar îndrăzni cumva s-o necăjească pe copila mea dragă, la fel i-aș face.

GODARD: A!

GENERALUL: Ah, asta nu înseamnă c-aș dori ca el să se lase condus de dînsa. Bărbatul trebuie să fie stăpîn în casa lui, așa cum sînt eu...

GODARD (*aparte*): Sărmanul de el... cum se înșală!

GENERALUL: Ai zis ceva?

GODARD: Nu... Zic, generale, că amenințarea dumitale nu mă înfricoșează! Cînd iubești o singură femeie pe toată viața, o iubești din tot sufletul.

GENERALUL: Foarte bine, dragă Godard. Cît despre zestre...

GODARD: O!...

GENERALUL: Cît despre zestrea fetei mele, ea se compune...

GODARD: Se compune...

GENERALUL: Din averea mamei sale și din moștenirea lăsată de unchiul Boncoeur... E neatinsă, și eu renunț la drepturile mele. Asta înseamnă trei sute cincizeci de mii de franci, plus dobînda pe un an de zile, pentru că Pauline are douăzeci și doi de ani.

GODARD: Trei sute șaiszeci și șapte de mii cinci sute de franci.

GENERALUL: Nu.

GODARD: Cum nu?

GENERALUL: Mai mult!

GODARD: Mai mult?

GENERALUL: Patru sute de mii de franci. (*Tresărire la Godard.*) Diferența o suport eu! Dar să știi că de pe urma mea nu vei primi nimic... Înțelegi?

GODARD: Nu înțeleg.

GENERALUL: Îl ador pe micul Napoléon.

GODARD: Pe micul duce de Reichstadt?

GENERALUL: Nu, pe fiul meu, pe care ei n-au vrut să-l boteze decît sub numele de Léon, dar eu aici l-am înscris (*se lovește în piept*) Napoléon! Așadar, strîng cît pot de mult pentru el... pentru maică-sa.

GODARD (*aparte*): Mai ales pentru mamă, care e o și-reată și jumătate!

GENERALUL: Ce zici?... Spune-mi dacă nu-ți convine... te rog să-mi spui.

GODARD (*aparte*): Asta ar complica lucrurile. (*Tare.*) Dimpotrivă! Îți voi veni în ajutor, generale.

GENERALUL: Perfect! Acum înțelegi de ce, dragă Godard...

GODARD: De Rimonville.

GENERALUL: Godard, îmi place mai mult Godard... Iată de ce, după ce-am comandat pe grenadierii tinerei gărzi, eu, general și conte de Grandchamp, îi îmbrac pe pifanii lor.

GODARD: E foarte firesc! Strînge bani, generale, văduva dumitale nu trebuie să rămînă fără avere.

GENERALUL: E un înger, Godard!

GODARD: De Rimonville.

GENERALUL: Godard... un înger căruia îi datorezi educația logodnicei dumitale; a crescut-o după chipul și asemă-

narca ei. Pauline e o bijuterie! Nu și-a părăsit niciodată casa, e pură, nevinovată ca un prunc nou născut.

GODARD: Generale, permite-mi să-ți fac o mărturisire! Fără îndoială, domnișoara Pauline e frumoasă.

GENERALUL: Cred și eu.

GODARD: E chiar foarte frumoasă, dar sînt multe fete frumoase în Normandia, și foarte bogate, există unele chiar și mai bogate decît dînsa. Ei bine, dacă ai ști cum umblă după mine cu limba scoasă tații și mamele acestor moștenitoare!... Ce mai încoa și-ncolo, e de-a dreptul indecent. Dar mă amuză grozav — merg prin castele, mi se dă atenție...

GENERALUL: Vanitosule!

GODARD: O, toate astea nu-s pentru mine! Nu-mi fac iluzii! Toate astea-s pentru frumoasele mele pășuni cu boi neipotecate; sînt pentru ceea ce-am adunat și pentru hotărîrea de a nu-mi cheltui niciodată veniturile pe de-a-ntregul. Știi ce m-a făcut, printre altele, să doresc să mă înrudesesc cu dumneata?

GENERALUL: Nu.

GODARD: Sînt unii oameni bogați care-mi garantează că vor obține o ordonanță a majestății-sale prin care mi se va acorda titlul de conte de Rimonville și de *pair* al Franței.

GENERALUL: Dumitale?

GODARD: Mie!

GENERALUL: Ai cîștigat vreo bătălie? Ți-ai salvat patria de la pieire? I-ai adus glorie prin ceva anume? Vai de capul nostru!

GODARD: Vai de... (*Aparte.*) Să mă stăpînesc. (*Tare.*) Nu ne brodim în păreri în privința aceasta, generale. În sfîrșit, știi de ce am preferat-o pe adorabila dumitale Pauline?

GENERALUL: Dar, Doamne sfinte! pentru că o iubești...

GODARD: A, firește, dar mai e ceva: pentru armonia, calmul, fericirea care domnesc aici! E atît de ispititor să intri într-o familie cumsecade, cu obiceiuri simple, patriarhale! Eu sînt un bun observator.

GENERALUL: Adică un om curios...

GODARD: Curiozitatea, generale, e mama cunoașterii. Cunosc tot departamentul și pe față, și pe dos.

GENERALUL: Ei bine?

GODARD: Ei bine, în toate familiile despre care-ți vorbeam am văzut lucruri rele cu nemiluita. Lumea vede în afară o înfățișare foarte decentă, mame excelente, ireproșabile, tinere fermecătoare, tați buni, unchi model, să-i tot

împărtăşeşti pe toţi fără spovedanie şi să le încredinţezi averile orbeşte... Dar ia scormoneşte niţel în adâncuri, s-ar îngrozi pînă şi un judecător de instrucţie.

GENERALUL: A, aşa vezi dumneata lumea? Eu îmi păstrez iluziile cu care am trăit. A scormoni sufletele e treaba preoţilor şi a magistraţilor. Nu-mi plac sutanele negre, şi sper să mor fără a avea de-a face cu ele! Dar, Godard, adevărul e că sentimentul care te face să ne preferi tuturor mă încîntă mai mult decît averea dumitale. Strînge-mi mîna, m-ai cucerit, şi ştii că eu nu mă dau uşor!

GODARD: Mulţumesc, generale. (*Aparte.*) L-am îmbrobodit pe tata-socru!

SCENA 4

Aceiaşi, *Pauline, Gertrude*

GENERALUL (*zărind-o pe Pauline*): A, iată-te şi pe tine, micuţo...

GERTRUDE: Nu-i aşa că-i frumoasă?

GODARD: Doam...

GERTRUDE: O, iartă-mă, domnule, eram atentă numai la opera mea.

GODARD: Domnişoara e strălucitoare!

GERTRUDE: Avem invitaţi la masă, şi cum nu mă simt de loc mamă vitregă, îmi place s-o gătesc: Pauline e ca o fiică adevărată pentru mine.

GODARD (*aparte*): Eram aşteptat!

GERTRUDE: Te las cu ea... Fă-i declaraţia... (*Către general.*) Prietene, hai la intrare, să vedem dacă nu pică scumpul nostru doctor.

GENERALUL: Sînt la dispoziţia ta, ca-ntotdeauna. (*Paulinei.*) Adio, scumpa mea! (*Lui Godard.*) La revedere.

(Gertrude şi generalul se îndreaptă spre uşa de la intrare, dar Gertrude îi supraveghează pe Godard şi pe Pauline. Ferdinand vrea să iasă din camera Paulinei; la un semn al acesteia, se trage îndărăt cu mare grabă.)

GODARD (*în partea din faţă a scenei*): Să vedem, ce-ar trebui să-i spun... aşa... mai fin... mai delicat?... Am găsit! (*Paulinei.*) E o zi foarte frumoasă, astăzi, domnişoară.

PAULINE: Într-adevăr, foarte frumoasă, domnule.

GODARD: Domnișoară...

PAULINE: Domnule?

GODARD: De dumneata depinde s-o faci și mai frumoasă pentru mine.

PAULINE: În ce fel?

GODARD: Oare nu înțelegi? Doamna de Grandchamp, mama dumitale vitregă, nu ți-a spus nimic despre mine?

PAULINE: Adineauri, când mă îmbrăca, mi-a vorbit foarte frumos despre dumneata!

GODARD: Dar dumneata ai măcar o fărîmă din părerea bună pe care doamna a avut bunătatca...

PAULINE: O, desigur, domnule!

GODARD (*așezîndu-se într-un fotoliu, aparte*): Merge bine! (*Tare.*) A comis ea oare fericita indiscreție de a vă spune că vă iubesc atît de mult încît aș dori să vă știu castelană la Rimonville?

PAULINE: M-a făcut să înțeleg destul de vag că ați venit aici cu o intenție care mă onorează nespus...

GODARD (*în genunchi*): Vă iubesc, domnișoară, ca un nebun! Vă prefer domnișoarei de Blondville, domnișoarei de Clairville, domnișoarei de Verville, domnișoarei de Pont-de-Ville, dom...

PAULINE: O, destul, domnule! Mă simt încurcată în fața atîtor dovezi ale unei iubiri atît de proaspete pentru mine. E aproape o hecatombă. (*Godard se ridică.*) Tatăl dumitale se mulțumea să transporte victimele dintr-un loc în altul, dar dumneata le aduci jertfă.

GODARD (*aparte*): Hm, își bate joc de mine cred... Bine, mai discutăm noi.

PAULINE: Ar trebui măcar să mai aștepți și îți voi mărturisi... Dacă nu te grăbeai așa și mai așteptai puțin, ți-aș fi mărturisit...

GODARD: Că... nu vrei încă să te măriți... Ești fericită alături de părinții dumitale și nu te lasă inima să-ți părăsești tatăl.

PAULINE: Întocmai!

GODARD: În asemenea împrejurări mamele spun că fiica lor e prea tînără; însă cum tatăl dumitale mărturisea că ai douăzeci și doi de ani, am crezut că dorești să te căpătuiești.

PAULINE: Domnule!

GODARD: Știu că dumneata însăși îți hotărăști soarta... precum și pe a mea... dar bizuindu-mă pe dorințele tatălui

și mamei dumitale, care presupun că inima-ți este încă liberă... îmi îngădui să mai am speranțe?

PAULINE: Domnule, intențiile dumitale, oricât m-ar onora, nu-ți dau dreptul de a mă supune unui interogatoriu care întrece măsura.

GODARD (*aparte*): Am cumva un rival?... (*Tare.*) Nimeni, domnișoară, nu renunță la fericire fără luptă.

PAULINE: Iar începi?... Domnule, sînt nevoită să mă retrag.

GODARD: Te rog, domnișoară... (*Aparte.*) Asta-i pentru bătaia ta de joc.

PAULINE: Ei, domnule, ești bogat și atît de înzestrat de la natură, ești atît de binecrescut și atît de spiritual, încît cu ușurință vei găsi o altă fată, mai bogată și mai frumoasă decît mine.

GODARD: Dar cînd iubești?

PAULINE: Ei bine, domnule, tocmai de aceea!

GODARD (*aparte*): A, iubește pe cineva... Am să rămîn, ca să aflu despre cine e vorba. (*Tare.*) Domnișoară, pentru a nu mă simți jignit, îmi dai voie cel puțin să rămîn aici cîteva zile?

PAULINE: O să-ți răspundă tata, domnule.

GERTRUDE (*venind spre Godard*): Ei?

GODARD: M-a refuzat. Fără ocoluri, fără cruțare. Și fără de speranță: inima ei aparține altuia.

GERTRUDE (*lui Godard*): Ea, o copilă pe care am crescut-o la sînul meu? Aș fi știut și eu. Și, de altfel, nimeni nu vine pe aici... (*Aparte.*) Băiatul ăsta mi-a înfipt un cuțit în inimă cu bănuielile lui... (*Lui Godard.*) Întreab-o...

GODARD: Parcă poți să scoți ceva de la ea?... Sare în sus la prima întrebare mai iscoditoare...

GERTRUDE: Lasă atunci, c-o s-o descos eu...

GENERALUL: A, uite-l și pe doctor! Vom afla îndată adevărul despre moartea nevastei lui Champagne.

SCENA 5

Aceiași, doctorul Vernon

GENERALUL: Ce se aude, doctore?

VERNON: Nu m-am înșelat. Doamnelor... (*Le salută.*) E lege: cînd un bărbat își bate nevasta, se ferește s-o otrăvească: ar pierde prea mult. Și oamenii pîn la victimele lor.

GENERALUL (*lui Godard*): E încântător!

GODARD: Încântător!

GENERALUL (*către doctor, prezentându-l pe Godard*): Domnul Godard.

GODARD: De Rimonville.

VERNON (*îi aruncă o privire și-și suflă nasul, apoi continuă*): Dacă o omoară, e din greșeală, fiindcă a lovit-o prea tare. Și-l cuprinde disperarea. Champagne, însă, se arată prostește de încântat că a rămas văduv. Și, într-adevăr, nevastă-sa a murit de holeră. Se-ntîmplă. Destul de rar, dar se-ntîmplă. Și sînt atît de mulțumiț că mi-am dat seama numaidecît despre ce e vorba: holeră asiatică. Cred că n-am mai întîlnit un asemenea caz din timpul campaniei din Egipt... Dacă m-ar fi chemat la vreme, o salvam!

GERTRUDE: Ce fericire!... O crimă în fabrica noastră, unde de doisprezece ani e-atîta liniște, mi-ar fi înghețat inima de spaimă.

GENERALUL: Uite la ce duce birfeala! Dar Vernon... ești sigur?

VERNON: Fără doar și poate! Frumoasă întrebare pentru un bătrîn chirurg-șef, care a îngrijit douăsprezece armate franceze de la 1793 pînă-n 1815 și care a practicat medicina în Germania, în Spania, în Italia, în Rusia, în Polonia, în Egipt! Frumoasă întrebare pentru un medic internațional!

GENERALUL (*lovindu-l peste burtă*): Mare șarlatan!... A curățat prin toate țările astea mai mulți oameni decît mine...

GODARD: Dar despre ce era vorba?

GERTRUDE: Despre faptul că Champagne, contramaistrul nostru, și-ar fi otrăvit nevasta.

VERNON: Din păcate, avuseseră în ajun o discuție care s-a terminat cu bătaie... A, dac-ar fi luat exemplul de la stăpînii lor...

GODARD: O asemenea viață fericită ar trebui să fie molișitoare. Dar calitățile pe care le admirăm la doamna contesă sînt atît de rare...

GERTRUDE: Mare merit e să iubești un om admirabil și o fată ca Pauline!

GENERALUL: Taci, Gertrude!... Asemenea lucruri nu se spun de față cu alții.

VERNON (*aparte*): Ba se spun mereu cînd vrei ca lumea să le creadă.

GENERALUL (*lui Vernon*): Ce mormăi acolo?

VERNON: Spun că am şaizeci şi şapte de ani, că sînt mai tînăr decît dumneata şi că mi-aş dori să am parte de asemenea dragoste... (*aparte*) presupunînd, fireşte, că e vorba de dragoste.

GENERALUL (*către doctor*): Invidiosulc! (*Soţiei sale.*) Scumpa mea copilă, Dumnezeu nu mi-a dăruit puterea de a te binecuvînta, însă cred că mi-a dat destulă ca să te iubesc.

VERNON: Uiţi că sînt medic, dragă prietene; ceea ce i-ai spus acum doamnei sună ca un refren de romanţă.

GERTRUDE: Există, doctore, şi refrene de romanţe foarte adevărate.

GENERALUL: Doctore, dacă îmi mai necăjeşti nevasta, să ştii că ne certăm: orice îndoială în privinţa aceasta e o insultă.

VERNON: Dar n-am nici pic de îndoială. (*Generalului.*) Numai că ai iubit, cu ajutorul Domnului, atîtea femei de-a lungul vieţii, încît te admir, ca medic, cum de mai eşti un bărbat atît de complezent la şaptezeci de ani!

(*Gertrude se îndreaptă alene spre canapeaua unde şade doctorul.*)

GENERALUL: Sst!... Ultimele pasiuni, prietene, sînt cele mai puternice.

VERNON: Ai dreptate. În tinereţe iubim din toate puterile, care scad, scad mereu, în vreme ce la bătrîneţe iubim din slăbiciune, care creşte, creşte neîncetat.

GENERALUL: Răutăcios filozof!

GERTRUDE (*către Vernon*): De ce, doctore, tocmai dumneata, care eşti un om atît de cumsecade, încerci să arunci sămînţa îndoielii în sufletul lui Grandchamp?... Ştii că e atît de gelos... că poate să facă moarte de om pentru o simplă bănuială. Din respect pentru acest sentiment, am ajuns să nu mai primesc pe nimeni în afară de dumneata, de domnul primar şi de preot. Vrei să renunţ şi la prezenţa dumitale, care ne este atît de plăcută?... Ah, uite-l şi pe Napoléon!

VERNON (*aparte*): Declaraţie de război!... S-a descotorosit de toată lumea, o să-mi dea şi mie tălpăşiţa.

GODARD: Doctore, dumneata, care eşti aproape de-ai casei, spune-mi, rogu-te, ce crezi despre domnişoara Pauline?

(*Doctorul se ridică, îl priveşte, îşi suflă nasul şi trece în fundul scenei. Se aude clopoşelul care anunţă masa.*)

Aceiași, Napoléon, Félix

NAPOLÉON (*vine alergînd*): Tată, tată, nu-i așa că mi-ai dat voie să-l încălec pe Coco?

GENERALUL: Așa e.

NAPOLÉON (*către Félix*): Ei vezi?

GERTRUDE (*ștergînd fruntea copilului*): Ce transpirat e!

GENERALUL: Dar cu condiția să te însoțească cineva.

FÉLIX: Vezi? am avut dreptate, domnule Napoléon! Domnule general, tîlharul voia să călărească singur poneiul, peste cîmp.

NAPOLÉON: Se teme pentru mine! Dar oare mie... mie mi-e frică de ceva?

(*Félix iese; se sună clopoșelul pentru prînz.*)

GENERALUL: Vino să te sărut pentru ce-ai spus acum! Iată un mic soldat care face parte din tînăra gardă!

VERNON (*privind către Gertrude*): Leit taică-său!

GERTRUDE (*cu vioiciune*): La caracter, e portretul lui, în schimb, la fire, îmi seamănă mie.

FÉLIX: Doamna e servită...

GERTRUDE: Bine, dar unde e Ferdinand? El, care e întotdeauna atît de punctual... Napoléon, dă o fugă pînă-n aleea care duce la fabrică, uită-te dacă vine și spune-i că s-a sunat de masă.

GENERALUL: Dar... de ce trebuie să-l așteptăm pe Ferdinand? Godard, oferă-i brațul Paulinei. (*Vernon se îndreaptă către Gertrude și-i oferă brațul.*) Ei, ei, Vernon, dă-mi voie... știi prea bine că nimeni, în afară de mine, nu-mi ia soția de braț.

VERNON (*către el însuși*): Hotărît lucru, e incurabil!

NAPOLÉON: L-am văzut pe Ferdinand, e pe aleea cea mare...

VERNON: Dă-mi mîna, tiranule!

NAPOLÉON: Poftim, tirane!... O să te trag eu pe tine, și ce-o să te mai trag! (*Îl face pe Vernon să se rotească.*)

SCENA 7

FERDINAND (*iese cu grijă din odaia Paulinei*): Puștiul m-a salvat, însă habar n-am prin ce minune m-a văzut în alee! Încă o imprudență ca asta, și sîntem pierduți... Tre-

buie să ieșim din încurcătura asta cu orice preț! Va să zică, Pauline a fost cerută în căsătorie. Și l-a refuzat pe Godard. Generalul, și mai ales Gertrude vor dori negreșit, să cunoască pricina refuzului. Hai să mă strecur pe scara de la intrare, ca să pară că vin din aleea principală, cum a spus Léon. Numai de nu m-ar vedea careva din sufragerie... (*Îl întâlnește pe Ramel.*) Eugène Ramel!

SCENA 8

Ferdinand, Ramel

RAMEL: Tu, aici, Marcandal?!

FERDINAND: Sst... să nu mai rostești niciodată, aici, numele ăsta! Dacă generalul ar afla că mă cheamă Marcandal, m-ar omorî pe loc, ca pe-un ciine turbat.

RAMEL: De ce?

FERDINAND: Pentru că sînt fiul generalului Marcandal.

RAMEL: Adică generalul căruia Bourbonii îi datorează, în parte, întoarcerea lor. Cea de-a doua.

FERDINAND: O!, în ochii generalului Grandchamp, a-l fi părăsit pe Napoleon pentru a-i servi pe Bourboni, înseamnă trădarea Franței. Vai! tata i-a dat dreptate, căci a murit de inimă rea. Așa că să nu mă strigi decît Ferdinand Charny, după numele mamei.

RAMEL: Și ce faci aici?

FERDINAND: Sînt directorul, casierul și omul la toate al fabricii.

RAMEL: De ce? De nevoie?

FERDINAND: De nevoie! Tata a risipit totul, pînă și averea bieteii mame, care trăiește din pensia ei de văduvă a unui general de divizie din Bretania.

RAMEL: Cum, tatăl tău, comandantul gărzii regale, care a avut o situație atît de strălucită, a murit fără să-ți lase nimic, nici măcar un protector?

FERDINAND: A trădat vreodată cineva sau a trecut de la un partid la altul fără motive serioase?...

RAMEL: Hai să nu mai vorbim despre asta.

FERDINAND: Tatii îi plăcea grozav să joace... Iată de ce s-a arătat atît de îngăduitor cu nebuniile mele... Dar pe tine ce vînt te-aduce pe-aici?

RAMEL: S-au împlinit două săptămîni de cînd sînt procuror la Louviers.

FERDINAND: Parc-am auzit ceva... Ba am citit chiar... însă alt nume.

RAMEL: De la Grandière.

FERDINAND: Exact!

RAMEL: Ca să mă pot căsători cu domnișoara de Baudeville, am obținut permisiunea de a purta, ca și tine, numele mamei. Familia Baudeville mă protejează, și de azi într-un an de zile voi fi, fără îndoială, avocat general la Rouen... o treaptă spre Paris.

FERDINAND: Și ce cauți aici, în pașnica noastră întreprindere?

RAMEL: Sînt în anchetă. Un caz de otrăvire... E un început drăguț!

(*Intră Félix*)

FÉLIX: A, domnule, doamna e atît de neliniștită...

FERDINAND: Spune-i că am treabă. (*Félix iese.*) Dragă Eugène, dacă generalul — care e foarte curios ca toți militarii bătrîni fără ocupație — o să te întrebe cumva unde ne-am întîlnit, nu uita să-i spui că am venit prin aleea principală... E foarte important pentru mine... Dar să ne întoarcem la treburile tale. Pentru nevasta lui Champagne, contramaistrul nostru, ai venit aici! Omul, însă, e nevinovat ca un nou-născut!

RAMEL: Crezi? Justiția e plătită ca să fie neîncrezătoare. Văd că ai rămas tot așa cum te-am cunoscut odinioară — cel mai nobil și mai entuziast băiat din lume, un poet, în fine, un poet care azvîrle poezia în viață în loc s-o aștearnă pe hîrtie, care crede în bine, în frumos! Ah, și îngerul visurilor tale, Gertrude, unde e acum?

FERDINAND: Sst!... Cerul mi te-a trimis întrucîtva la Louviers, nu numai ministrul de justiție, căci simțeam atîta nevoia unui prieten, în criza îngrozitoare în care mă zbat. Ascultă, Eugène, vino aici, lîngă mine. Am să mă adresez prietenului de pe băncile școlii, confidentului anilor mei tineri; tu nu vei fi niciodată pentru mine procurorul regelui, nu-i așa? Ai să vezi, de altfel, din spovedaniile mele că e nevoie aici de discreția unui duhovnic.

RAMEL: E vorba de ceva de resortul justiției?

FERDINAND: Da' de unde! Cel mult de niște delict pe care orice judecător și-ar dori să le fi săvârșit.

RAMEL: Nici nu te-aș asculta altfel, sau dacă te-aș asculta...

FERDINAND: Ei?

RAMEL: Mi-aș cere mutarea.

FERDINAND: Ești același bun și minunat prieten... Ei bine, de trei ani o iubesc atît de mult pe domnișoara Pauline de Grandchamp și ea...

RAMEL: Inutil să duci fraza pînă la capăt. Am înțeles. Depănați povestea lui Romeo și a Julietei... în inima Normandiei.

FERDINAND: Cu deosebirea că ura ereditară care-i des-părțea pe cei doi îndrăgostiți era o bagatelă în comparație cu oroarea domnului de Grandchamp față de fiul trădătorului Marcandal!

RAMEL: Bine. Dar peste trei ani domnișoara Pauline de Grandchamp va fi complet liberă. E bogată. Probabil din moștenirea de la mamă-sa. Știu asta de la familia Bau-deville. N-aveți decît să plecați un timp în Elveția, pînă se va potoli furia generalului, și tot de-acolo îi veți face, dacă va fi cazul, somațiile necesare.

FERDINAND: Crezi că ți-aș cere sfatul dacă ar fi vorba numai de aspectul ăsta atît de vulgar și lesne rezolvabil?

RAMEL: Am ghicit! Te-ai însurat cu Gertrude... cu în-gerul tău... care, ca toți îngerii, s-a metamorfozat în... soție legitimă.

FERDINAND: De o sută de ori mai rău! Gertrude, dragul meu, este... doamna de Grandchamp.

RAMEL: Nu zău?... Și cum de te-ai vîrît într-un astfel de viespar?

FERDINAND: Așa cum te bagi în orice viespar, crezînd că o să găsești miere.

RAMEL: Ah, ah! Din ce în ce mai grav! Haide, spune totul.

FERDINAND: Domnișoara Gertrude de Meilhac, crescută la „Saint-Denis“, m-a iubit, fără îndoială, în primul rînd, din ambiție; știindu-mă bogat, a făcut totul ca să mă lege în așa fel încît să-mi devină soție.

RAMEL: Tactica bine cunoscută a tuturor orfanclor de-prinse cu intriga.

FERDINAND: Dar cum se face că Gertrude a sfîrșit prin a mă iubi cu adevărat?... Asta se poate explica numai prin

efectele înseși ale acestei pasiuni, ce zic pasiune? e la ea dragostea aceea primă și singură, care-i domină întreaga viață, mistuind-o. Când și-a dat seama că sînt ruinat, către sfîrșitul lui 1816, ea, care mă știa, ca și tine, poet, iubitor de lux și arte, de trai ușor și ferice, într-un cuvînt, un copil răsfățat, a pus la cale, fără să-mi spună nimic, de altfel, un plan mîrșav și sublim în același timp, un plan dintr-acelea pe care pasiunile contrariate le inspiră femeilor și care, în interesul dragostei lor, procedează precum despoții în interesul puterii; iubirea e legea lor supremă.

RAMEL: Fapte, dragul meu, vreau fapte. Tu pledezi... și eu sînt procuror regal.

FERDINAND: În timp ce-o instalam pe mama în Bretonia, Gertrude l-a întîlnit pe generalul de Grandchamp, care căuta tocmai o guvernantă pentru fata lui. Ea n-a văzut atunci în ostașul acela bătrîn și grav rănit, care avea cincizeci și opt de ani, decît un sac de bani. Și-a închipuit că va deveni peste noapte văduvă și bogată și că-și va putea relua dragostea și sclavul. Și-a spus că probabil căsătoria asta va fi ca un vis rău, urmat repede de o trezire fericită. Și iată că visul durează de doisprezece ani! Știi tu bine cum judecă femeile...

RAMEL: Au jurisprudența lor proprie.

FERDINAND: Gertrude e de o gelozie sălbatică. Ea vrea să fie răsplătită prin credința amantului pentru infidelitatea pe care o comite față de soț. Și cum îndura, după spusele ei, un adevărat martiraj, a vrut...

RAMEL: Să te aibă lîngă ea, ca să te păzească mai bine.

FERDINAND: Și a izbutit, dragul meu, să mă aducă aici. Locuiesc de trei ani de zile într-o căsuță lîngă fabrică... Și dacă n-am fugit din prima săptămînă, este pentru că am simțit, chiar de a doua zi, că nu voi putea trăi niciodată fără Pauline.

RAMEL: Mulțumită acestei iubiri, însă, situația ta de aici este, mi se pare mie, ca om al legii, mai puțin neagră decît îmi închipuiam la început.

FERDINAND: Situația mea? Dar este insuportabilă! Sînt prins între trei caractere. Pauline e plină de curaj, așa cum sînt fetele inocente a căror dragoste e absolut ideală și care nu văd nicăieri răul de îndată ce-i vorba de un bărbat pe care și l-au ales ca soț. Gertrude e teribil de perspicace.

Dacă scăpăm totuși de privirea ei, e datorită groazei pe care o are Pauline ca nu cumva să mi se descopere numele adevărat. Asta-i dă puterea să se prefacă! Dar Pauline l-a refuzat chiar adineauri pe Godard.

RAMEL: Godard, îl cunosc... În ciuda aerului lui cam de prostuț, e cel mai viclean individ din tot departamentul. Și e aici?

FERDINAND: L-au invitat la masă.

RAMEL: Ferește-te de el.

FERDINAND: Bine! Dacă femeile astea, care, oricum, nu se iubesc, ar descoperi că sînt rivale, să știi că una o omoară pe cealaltă... nu știi care pe care: una își trage puterile din inocență și dragoste... legitimă; cealaltă va fi furioasă văzînd că-și pierde rodul atîtor manevre, sacrificii, ba chiar crime...

(Intră Napoléon.)

RAMEL: M-apucă groaza! Pe mine, care-s procuror regal. Crede-mă... îți dau cuvîntul meu de onoare, că femeile te costă adeseori mult mai mult decît fac.

NAPOLÉON: Scumpe prietene, tata și mama sînt nerăbdători să te vadă! Spun să-ți lași treburile, iar Vernon s-a referit la stomac.

FERDINAND: Șmechere, ai venit să tragi cu urechea?

NAPOLÉON: Mama mi-a șoptit la ureche: „Du-te și vezi ce mai face bunul tău prieten“.

FERDINAND: Fugi... împielițatule, că vin după tine!
(Către Ramel.) Ai văzut cum face din copil un spion inconștient?

(Napoléon iese.)

RAMEL: E băiatul generalului?

FERDINAND: Da.

RAMEL: Cîți ani are? Doisprezece?

FERDINAND: Da.

RAMEL: Poate că mai ai ceva să-mi spui?

FERDINAND: Ți-am spus destule...

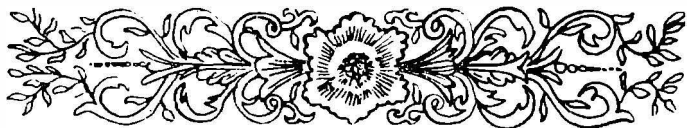
RAMEL: Bine, du-te la masă... Să nu pomenești o vorbă nici de sosirea mea, nici de persoana mea. Lasă-i să mănînce în liniște. Du-te, prietene, du-te.

SCENA 9

Ramel, singur

RAMEL: Bietul băiat! Dacă toți tinerii ar fi studiat întâmplările pe care le-am cercetat eu în șapte ani de magistratură, ar fi convinși că e nevoie să accepte căsătoria ca singurul roman adevărat al vieții... Dar dacă pasiunea ar fi înțeleaptă, ea ar fi virtutea întruchipată...

ACTUL II

SCENA I

Ramel, Marguerite, apoi Félix

Ramel e adîncit în gînduri și stă cufundat pe canapea, în așa fel încît nu poate fi văzut de la început. Marguerite aduce sfeșnice și cărți de joc. În răstimpul dintre cele două acte s-a lăsat noaptea.

MARGUERITE: Patru perechi de cărți de joc sînt de-ajuns, chiar dacă ar veni preotul, domnul primar și ajutorul său. (*Félix intră să aprindă lumînările din candelabre.*) Pun ră-mășag că sărmana Pauline nu se mărită nici de astă dată. Scumpa mea copilă... de-ar vedea răposata ci mamă că nu ea e stăpînă în casă, ar podidi-o lacrimile-n sicriu! Eu, una, dacă am mai rămas aici, am rămas numai ca s-o mîngîi și s-o ajut cît voi putea.

FÉLIX (*aparte*): Ce bombăne bătrîna?... (*Tare.*) Pe cine ești supărată foc, Marguerite? Pun prinsoare că pe doamna.

MARGUERITE: Aș, de unde?... Pe domnul sînt supărată.

FÉLIX: Pe domnul general? Atunci ia-o mai domol, că omul ăsta e un sfînt.

MARGUERITE: Un sfînt de piatră... pentru că-i orb.

FÉLIX: Vrei să zici orbit.

MARGUERITE: Întocmai. Țsta-i cuvîntul.

FÉLIX: Generalul are un singur cusur: e gelos.

MARGUERITE: Și iute la mînie!

FÉLIX: Același lucru... Cum îl apucă vreo bănuială, se aprinde. N-a ucis, din pricina asta, doi oameni dintr-o

singură lovitură? Ei, drace! Un soldăţoi cu asemenea caracter... trebuie să-l înăbuşi sub mîngîieri... ori doamna îl înăbuşă... că doar nu-i mai isteţ... Şi cu tertipurile ei i-a pus nişte ochelari ca la caii năvăşaşi, că nu mai vede nici la dreapta, nici la stînga. I-a spus: „Priveşte drept înainte, prietene“. Asta-i!

MARGUERITE: A, va să zică gîndeşti şi tu ca mine că o femeie de treizeci şi doi de ani nu poate iubi un bărbat de şaptezeci decît cu un gînd ascuns: are un plan.

RAMEL (*aparte*): Oh, servitorii ăştia, nişte spioni cu simbrie!

FÉLIX: Ce fel de plan? De ieşit din casă, nu iese... de văzut, nu se vede cu nimeni.

MARGUERITE: Şi e o zgîrie-brînză! Mi-a luat cheile, mie, care m-am bucurat toată viaţa de încrederea răposatei, şi ştii de ce?

FÉLIX: Ba bine că nu! Adună pentru ea!

MARGUERITE: Da! De doisprezece ani strînge totul: şi veniturile domnişoarei, şi cîştigurile de la fabrică. De aceea întîrzie cît poate cu măriţişul copilei mele scumpe... pentru că dacă se mărită fata, trebuie numaidecît să-i dea zestrea.

FÉLIX: Aşa e legea.

MARGUERITE: I-aş ierta toate dacă măcar domnişoara ar fi fericită, dar o prind de-atîtea ori pe biata Pauline plîngînd, şi cînd o întreb ce are: „Nimic, zice, nimic, buna mea Marguerite“. (*Félix iese.*) Să vedem, am aranjat totul cum trebuie? Da, masa de joc... lumînările, cărţile... Ah, canapeaua! (*Îl găseşte pe Ramel.*) Doamne-Dumnezeule, un străin!

RAMEL: Nu te speria, Marguerite.

MARGUERITE: Aţi auzit totul...

RAMEL: Fii liniştită, discreţia-i meseria mea: sînt procuror...

MARGUERITE: Oh!

SCENA 2

Cei dinainte, *Pauline, Godard, Vernon, Napoléon, Ferdinand, domnul şi doamna de Grandchamp*
Gertrude se năpusteşte asupra *Margueritei* şi-i smulge perna din mînă.

GERTRUDE: Marguerite, ştii cît mă enervează dacă nu mă laşi să fac cu mîna mea tot ce-l priveşte pe domnul! De altfel, numai eu ştiu să-i aranjez cum trebuie pernele!

MARGUERITE (*către Pauline*): Ce tînguiuri făţarnice!

GODARD: Ia te uită... domnul procuror regal!

GENERALUL: Un procuror, în casa mea?

GERTRUDE: El?!

GENERALUL (*către Ramel*): Domnule, ce motive... te...

RAMEL: L-am rugat pe prietenul meu... domnul Ferdinand Mar...

(*Ferdinand face o mişcare, Gertrude şi Pauline tresar.*)

GERTRUDE (*aparte*): E prietenul lui, Eugène Ramel.

RAMEL: ...Ferdinand de Charny, căruia i-am explicat motivele vizitei mele, să vă lase să cinaţi în linişte.

GENERALUL: Eşti prietenul lui Ferdinand?

RAMEL: Sîntem prieteni din copilărie şi ne-am întîlnit aici, pe alee. După unsprezece ani, avem atîtea să ne spunem unul altuia, încît eu sînt vinovat pentru întîrzierea lui.

GENERALUL: Bine, domnule... dar cărui fapt datorez prezenţa dumneavoastră aici?

RAMEL: I-o datorăţi lui Jean Nicot, zis Champagne, contra-maistrul dumneavoastră, care-i acuzat de crimă.

GERTRUDE: Dar, domnule, prietenul nostru, doctorul Vernon, a constatat că soţia lui Champagne a murit de moarte naturală.

VERNON: Da, da, de holeră, domnule procuror regal.

RAMEL: Justiţia, domnule, nu pune temei decît pe propriile sale expertize şi convingeri... Rău aţi făcut acţionînd înaintea noastră.

FÉLIX: Să servesc cafeaua, doamnă?

GERTRUDE: Mai aşteaptă! (*Aparte.*) Cum s-a schimbat! Nu-l mai recunosc de cînd e procuror regal... Mă înfioară.

GENERALUL: Domnule, dar cum se poate că așa-zisa crimă a lui Champagne, un bătrîn ostaş pentru care aş pune mîna în foc, v-a făcut să veniţi tocmai aici?

RAMEL: Veţi afla de îndată ce va veni judecătorul de instrucţie.

GENERALUL: Luaţi loc, vă rog...

FERDINAND (*către Ramel, arătîndu-i-o pe Pauline*): Pof-tim, uite-o!

RAMEL: Superbă fată! Poţi să înfrunţi şi moartea pen-tru ea!

GERTRUDE (*către Ramel*): Nu mă mai recunoşti? Pre-fă-te că nu m-ai văzut niciodată... fie-ţi milă de mine... şi de el...

RAMEL: Puteți conta pe mine.

GENERALUL (*care i-a văzut pe Ramel și pe Gertrude vorbind*): E nevoie și de soția mea la această anchetă?

RAMEL: Negreșit, domnule general. De altfel, tocmai pentru ca doamna să nu fie prevenită dinainte asupra întrebărilor pe care vrem să i le punem... am venit cu însumi pînă aici.

GENERALUL: Vrei să spui că soția mea este amestecată în toate astea? Ar fi un abuz din partea dumneavoastră!...

FÉLIX: Domnul judecător de instrucție!

GENERALUL: Să poftească.

SCENA 3

Aceiași, judecătorul de instrucție, Champagne, Baudrillon

JUDECĂTORUL (*salută*): Domnule procuror regal, iată-l pe domnul Baudrillon, farmacistul.

RAMEL: Domnul Baudrillon s-a întîlnit cumva cu inculpatul?

JUDECĂTORUL: Nu, a sosit tocmai în clipa asta... iar jandarmul care l-a adus l-a însoțit tot timpul.

RAMEL: Vom afla îndată adevărul! Să vină mai aproape domnul Baudrillon și inculpatul.

JUDECĂTORUL: Apropiați-vă, domnule Baudrillon. (*Către Champagne.*) Și dumneata...

RAMEL: Domnule Baudrillon, acesta este cetățeanul care a cumpărat de la dumneata arsenic acum două zile?

BAUDRILLON: Chiar el e!

CHAMPAGNE: Dar nu-i așa că ți-am spus, domnule Baudrillon, că arsenicul e pentru șoareci, care ronțăiau totul, pînă și în casă, și că l-am cumpărat pentru doamna?

JUDECĂTORUL: Îl auziți, doamnă? Asta-i apărarea lui: pretinde că dumneavoastră înșivă l-ați trimis să cumpere otrava și că v-a înmînat pachetul așa cum i l-a dat domnul Baudrillon.

GERTRUDE: E adevărat, domnule!

RAMEL: Ați folosit cumva arsenicul, doamnă?

GERTRUDE: Nu, domnule.

JUDECĂTORUL: Atunci puteți să ne arătați pachetul cumpărat de la domnul Baudrillon? Pachetul este, fără îndoială, sigilat, și dacă dumnealui îl recunoaște ca întreg și neatins,

înviniurile atât de grave care apasă asupra contramaistrului dumneavoastră ar dispărea într-o măsură. Ne-ar mai rămîne doar să așteptăm raportul medicului care face autopsia.

GERTRUDE: Pachetul, domnule, n-a părăsit biroul din dormitorul meu. *(Iese.)*

CHAMPAGNE: Ah, domnule general, sînt salvat!

GENERALUL: Bietul Champagne...

RAMEL: Domnule general, am fi foarte fericiti să putem constata nevinovăția contramaistrului dumneavoastră. Spre deosebire de dumneavoastră, noi sîntem încîntați cînd suferim o înfrîngere.

GERTRUDE *(revine)*: Iată-l, domnilor!

(Judecătorul cercetează pachetul, împreună cu Baudrillon și Ramel.)

BAUDRILLON *(își pune ochelarii)*: E intact, domnilor, absolut intact! Uite sigiliul meu pus aici de două ori... e întreg și neatins.

JUDECĂTORUL: Păstrați-l cu grijă, doamnă, pentru că de la o vreme la curțile cu juri se judecă numai cazuri de otrăvire.

GERTRUDE: După cum prea bine ați văzut, domnule... era în biroul meu... și cheia o am numai eu sau generalul. *(Reintră în cameră.)*

RAMEL: Cred că nu mai e cazul să așteptăm raportul experților, domnule general. Principalul cap de acuzare, deosebit de grav, după cum veți conveni, căci tot orașul vorbește despre el, s-a spulberat chiar acum, și întrucît noi avem deplină încredere în știința și în cinstea doctorului Vernon... *(Gertrude revine.)* Champagne, dumneata ești liber. *(Toată lumea se bucură.)* Ai văzut, însă, prietene, ce bănuieli te pasc dacă nu te înțelegi cu nevasta?

CHAMPAGNE: Domnule judecător, întrebați-l, vă rog, pe domnul general dacă nu sînt de felul meu blînd ca un mieluşel. Însă nevastă-mea, Dumnezeu s-o ierte, era cea mai rea din cîte au existat pe lume... nici un înger n-ar fi putut s-o îndure. Dacă am adus-o uneori pe calea cea dreaptă, necazurile care s-au abătut acuma pe capul meu m-au pedepsit din plin, zău așa... Să fii luat drept un otrăvitor și să te știi nevinovat, și să ajungi în mîinile justiției... *(Plînge.)*

GENERALUL: Ei, gata! Justiția te-a scos din cauză.

NAPOLÉON: Tată, din ce e făcută oare justiția?

GENERALUL: Domnilor, justiția n-ar trebui să săvîrșească asemenea erori.

GERTRUDE: Justiția are totdeauna într-însa ceva... fatal... Mereu o să vorbească lumea de rău pe seama bietului om din pricina sosirii dumneavoastră aici.

RAMEL: Doamnă, justiția care se ocupă cu anchetarea crimelor nu e cîtuși de puțin fatală pentru nevinovați. După cum ați văzut, Champagne a fost pus numaidecît în libertate. (*Privind-o pe Gertrude.*) Oamenii nepătați, care n-au decît pasiuni nobile, ce pot fi înfățișate la lumina zilei, oamenii aceștia n-au a se teme cîtuși de puțin de justiție.

GERTRUDE: Domnule, dumneavoastră nu-i cunoașteți pe oamenii de prin partea locului. Și peste zece ani se va mai spune că Champagne și-a otrăvit nevasta, că au venit judecătorii... și că fără ocrotirea noastră...

GENERALUL: Haide, haide, Gertrude... dumnealor nu și-au făcut decît datoria. (*Félix pregătește pe o măsuță, în fund, la stînga, tot ce trebuie pentru cafea.*) Domnilor, pot să vă ofer o ceașcă de cafea?

JUDECĂTORUL: Mulțumesc, domnule general, dar din pricina acestui caz urgent a trebuit să plecăm pe neașteptate, și soția mă așteaptă cu masa la Louviers.

(*Iese pe scara de la intrare, să discute cu medicul.*)

GENERALUL (*către Ramel*): Și dumneata, domnule, ești prieten cu Ferdinand?

RAMEL: Ah, domnule general, Ferdinand este inima cea mai pură, băiatul cel mai cinstit și caracterul cel mai fermecător pe care le-am întîlnit vreodată!

PAULINE: Cîtă amabilitate pentru un procuror al regelui!

GODARD: De ce? Fiindcă-l laudă pe domnul Ferdinand?... Asta-i bună!

GERTRUDE (*către Ramel*): Vă rugăm, domnule, să-l vizitați pe domnul de Charny ori de cîte ori veți avea puțin timp. (*Către general.*) Nu-i așa, dragul meu? Ne vom bucura și noi...

JUDECĂTORUL (*revine de afară*): Medicul nostru, domnul de la Grandière, a constatat întocmai, ca și doctorul Vernon, că moartea e provenită de la un atac de holeră asiatică. Vă rugăm să ne scuzați, doamnă contesă, și pe dumnea-

voastră, domnule conte, că am tulburat pentru o clipă fermecătorul și pașnicul dumneavoastră cămin.

(Generalul îl conduce pe judecător.)

RAMEL *(către Gertrude, în partea din față a scenei)*: Fii atentă! Dumnezeu nu ocrotește fapte nesăbuite ca ale dumitale! Am ghicit totul. Renunță la Ferdinand, dă-i pace și mulțumește-te să fii o soție și o mamă fericită. Drumul pe care-ai apucat-o duce drept la crimă.

GERTRUDE: Să renunț la el? Ar însemna să mor!

RAMEL *(aparte)*: Acum e cât se poate de limpede. Ferdinand trebuie răpit de-aici.

(Îi face un semn lui Ferdinand, îl ia de braț și iese cu el.)

GENERALUL: În sfârșit, scăparăm de ei! *(Către Gertrude.)* Trimite după cafea.

GERTRUDE: Pauline, sună pentru cafea.

(Pauline sună.)

SCENA 4

Aceiași, în afară de *Ferdinand, Ramel, judecătorul și Baudrillon*

GODARD: Voi afla numaidecât dacă Pauline îl iubește pe domnul Ferdinand. Puștiul acesta, care vrea să știe din ce e făcută justiția, pare un mare pișicher! Să ne folosim de dumnealui.

(Intră Félix.)

GERTRUDE: Cafeaua.

(Félix apropie măsuta pe care sînt așezate ceștile.)

GODARD *(care l-a luat deoparte pe Napoléon)*: Vrei să punem la cale o farsă grozavă?

NAPOLÉON: Cred și eu! Te pricepi la dintr-astea?

GODARD: Vino să-ți spun ce trebuie să faci.

(Godard iese pe scara de la intrare, cu Napoléon.)

GENERALUL: Pauline, dă-mi cafeaua. (*Pauline i-o aduce.*) Nu e destul de dulce. (*Pauline îi servește zahărul.*) Mulțumesc, mititico.

GERTRUDE: Domnule de Rimonville!

GENERALUL: Godard!...

GERTRUDE: Domnule de Rimonville!

GENERALUL: Godard, soția mea te întreabă dacă servești o cafea.

GODARD: Cu plăcere, doamnă contesă.

(*Se așază într-un loc de unde o poate observa pe Pauline.*)

GENERALUL: O, ce plăcut e să stai tolănit ca un pașă și să-ți bei cafeaua!

NAPOLÉON: Mamă! Mamă!... Bunul meu prieten Ferdinand a căzut și și-a rupt piciorul... uite... e adus pe brațe...

VERNON: Ei, drace!

GENERALUL: Ce nenorocire!

PAULINE: Ah, Doamne! (*Cade pe un fotoliu.*)

GERTRUDE: Ce tot spui tu, măi?

NAPOLÉON: Am glumit! Voiam să văd dacă-l iubiți pe prietenul meu cel mai bun.

GERTRUDE: E urît ce-ai făcut! Nu te credeam în stare să născocești asemenea ticăloșii...

NAPOLÉON (*foarte încet*): Godard m-a învățat.

GODARD (*aparte*): Îl iubește. A căzut în capcana mea, care nu dă greș niciodată.

GERTRUDE (*către Godard, în timp ce-i servește un păhărel*): Știi, domnule, că ai fi un rău pedagog? Nu-i frumos să deprinzi copilul cu asemenea apucături urâte.

GODARD: O să încuviințați, doamnă, purtarea mea când veți afla că datorită acestei mici stratageme de societate mi-am descoperit rivalul.

(*Îl arată pe Ferdinand, care intră tocmai atunci.*)

GERTRUDE (*scăpînd zaharnița din mîini*): El?

GODARD (*aparte*): Și ea!

GERTRUDE (*tare*): M-ai speriat!

GENERALUL (*se scoală în picioare*): Ce ai, draga mea?

GERTRUDE: Nimic... altă poznă a dumnealui, care mî-a spus că procurorul se întoarce. Félix, strînge cioburile și adu-mi alta.

VERNON: E o zi plină de evenimente.

GERTRUDE: Domnule Ferdinand, îți servesc imediat zahărul. (*Aparte.*) Nu se uită la dînsa. (*Tare.*) Pauline, de ce nu moi o bucată de zahăr în cafeaua lui taică-tău?

NAPOLÉON: Ei, da, e prea emoționată. A strigat: „Ah!”

PAULINE: Taci odată, mincinosule, și nu mă mai tot sîcîi! (*Se așază pe genunchii tatălui ei și ia o bucată de zahăr muiată în cafea.*)

GERTRUDE: Să fie adevărat? Și cu, care-am gătit-o așa de frumos! (*Lui Godard.*) Dacă ai cumva dreptate, să știi că în cincisprezece zile te însori cu ea! (*Tare.*) Domnule Ferdinand, servești cafeaua?

GODARD: Le-am prins, așadar, pe amîndouă în capcană! Și generalul, care e atît de sigur și liniștit, și casa asta, care-i atît de pașnică! O să fie nostim pe-aici... Mai rămîn, vreau să fac o partidă de *whist*! O, acum n-o mai cer în căsătorie. (*Arătîndu-l pe Ferdinand.*) Uite un om fericit! Iubit de două fermecătoare femei, delicioase! Bun la toate! Dar ce-o fi avînd el în plus față de mine, care am o rentă de patruzeci de mii de livre?

GERTRUDE: Pauline, fetiço, adu cărțile de *whist*, să joace domnii. E aproape nouă... Dacă vor să-și facă partida, nu trebuie să mai piardă vremea. (*Pauline aranjează cărțile.*) Hai, Napoléon, spune bună seara la toată lumea, renunță la năzbîtiile tale de fiecare seară și fă-i să rămînă cu o impresie bună despre tine.

NAPOLÉON: Bună seara, tată. În ce constă oare justiția?

GENERALUL: E ca o oarbă! Noapte bună, dragule...

NAPOLÉON: Bună seara, domnule Vernon! Dar... din ce-i făcută justiția?

VERNON: Din toate fărădelegile noastre. Cînd ai făcut vreo poznă, capeți o bătaie bună cu biciul: asta-i justiția.

NAPOLÉON: Eu n-am mîncat niciodată bătaie cu biciul.

VERNON: Asta înseamnă că nu ți s-a făcut niciodată dreptate!

NAPOLÉON: Bună seara, scumpe prietene! Bună seara, Pauline! La revedere, domnule Godard...

GODARD: De Rimonville.

NAPOLÉON: Nu-i așa că m-am purtat frumos?

(*Gertrude îl îmbrățișează.*)

GENERALUL: Popa e la mine.

VERNON: Eu am dama.

FERDINAND (*lui Godard*): Domnule, sîntem parteneri.

GERTRUDE (*văzînd-o pe Marguerite*): Spune-ți frumos rugăciunea, ai grijă să n-o necăjești pe Marguerite... Du-te, iubitule.

NAPOLÉON: Ia te uită, iubitule!... Din ce-o fi făcută oare iubirea? (*Pleacă.*)

SCENA 5

Aceiași în afară de Napoléon

GENERALUL: Cînd îi cășună lui cu întrebările, îți vine să te prăpădești de rîs.

GERTRUDE: Să știi că uneori e foarte greu să-i răspunzi. (*Către Pauline.*) Vino lîngă mine, să ne terminăm lucrul de mîină.

VERNON: E rîndul dumitale, generale.

GENERALUL: Rîndul meu?... Ar trebui să te însori, Vernon; am veni în vizită la tine, așa cum vii tu aici, ai gusta și tu fericirea vieții de familie. Vezi, Godard, nu există în tot departamentul om mai fericit ca mine.

VERNON: Eu, în materie de fericire, am întîrziat cu șaizeci și șapte de ani. Cum s-o mai ajung din urmă? O să mor burlac.

(Cele două femei încep să lucreze la aceeași tapiserie.)

GERTRUDE (*și Pauline, în partea din față a scenei*): Ei bine, draga mea, Godard mi-a spus că l-ai primit mai mult decît rece, deși e o partidă foarte bună.

PAULINE: Tata, doamnă, mi-a dat libertatea să-mi aleg singură soțul.

GERTRUDE: Da, dar știi ce-o să spună Godard? Va spune că l-ai refuzat fiindcă ai și ales pe altcineva.

PAULINE: Dacă ar fi așa, ați fi știut-o și tata, și dumnea-ta. Ce motive aș avea să nu am încredere în voi?

GERTRUDE: Mai știi? Nu eu te-aș condamna. Vezi tu, draga mea, Pauline, pe tărîmul acesta există unele iubiri a căror taină este păstrată cu eroism de femei cu prețul unor chinuri neînchipuite.

PAULINE (*aparte, ridicînd foarfecele pe care l-a lăsat să cadă*): Bine mi-a spus Ferdinand să mă feresc de ea... Cum se strecoară în sufletul omului...

GERTRUDE: S-ar putea foarte bine să ascunzi în sufletul tău o asemenea iubire! Dacă ți s-ar întîmpla o asemenea năpastă, te poți bizui pe mine... doar știi cît te iubesc... L-aș îndupleca pe taică-tău... el are oarecare încredere în mine, eu am destulă influență asupra minții și caracterului său... Așa că, draga mea, deschide-ți inima fără sfială.

PAULINE: Dar... doamnă, poți să citești încă, eu nu-ți ascund nimic.

GENERALUL: Vernon, ce faci acolo?

(*Se aud murmure. Pauline își aruncă privirea spre masa de joc.*)

GERTRUDE (*aparte*): Cu întrebările directe, nu merge. (*Tare.*) Vai, ce bine-mi pare! Godard, farsorul ăsta de două parale, pretinde că ai leșinat aproape, atunci cînd Napoléon, pus la cale de el, a strigat că Ferdinand își rupsesese piciorul... Ferdinand e un băiat drăguț, trăiește sub acoperișul nostru de aproape patru ani, nimic mai firesc decît să nutrești oarecare afecțiune pentru el, și unde mai pui că nu e numai de familie bună, dar mai e și talentat pe deasupra...

PAULINE: E doar un salariat de-al tatii.

GERTRUDE: Ah, slavă Domnului că nu-l iubești! Mă speriasem, pentru că băiatul e căsătorit, draga mea...

PAULINE: Ce vorbești... e căsătorit? Și de ce se ascunde? (*Aparte.*) Căsătorit? Ar fi o nelegiuire! Trebuie să-l întreb chiar astă-seară: îi fac semnalul convenit și...

GERTRUDE (*aparte*): Nici o tresărire pe fața ei! Sau Godard se înșală, sau fetița asta e tot atît de tare ca și mine... (*Tare.*) Ce ai, îngerășule?

PAULINE: O, nimic...

GERTRUDE (*punîndu-i mîna pe spate*): Te-ai încălzit, nu-i așa? (*Aparte.*) Îl iubește, sînt sigură... Dar el, el o fi iubind-o oare? Ah, mă ard toate văpăile iadului!

PAULINE: Am lucrat prea mult. Dar dumneata ce ai?

GERTRUDE: N-am nimic! M-ai întrebat de ce-și ascunde Ferdinand căsnicia?

PAULINE: A, da!

GERTRUDE (*aparte*): Să vedem dacă-i cunoaște numele adevărat. (*Tare.*) Pentru că soția lui e o femeie foarte indiscretă și l-ar fi compromis... Mai mult nu pot să-ți spun.

PAULINE: Să-l compromită! De ce să-l compromită?

GERTRUDE (*ridicîndu-se*): Dacă-l iubește, are o tărie de fier! Dar unde s-or fi întîlnind oare? Eu n-o slăbesc din ochi toată ziua, Champagne îl vede tot timpul la fabrică... Nu, e absurd... Dacă-l iubește, îl iubește numai ea, așa cum fac toate fetele care încep să iubească un bărbat, fără ca el să-și dea seama; dar dacă sînt înțeleși, am lovit-o prea de-a dreptul în inimă ca să nu-i vorbească, cel puțin din ochi. O, n-o să-i scap o clipă din vedere!

GODARD: Am cîștigat, domnule Ferdinand, ce bine!

(*Ferdinand părăsește jocul și se îndreaptă spre Gertrude.*)

PAULINE (*aparte*): N-aș fi crezut niciodată că poți suferi atîta fără să-ți dai sufletul!

FERDINAND (*Gertrudei*): Doamnă, e rîndul dumneavoastră să jucați.

GERTRUDE: Pauline, joacă tu în locul meu. (*Aparte.*) Nu pot să-i spun că o iubește pe Pauline, ar însemna să-i dau ghes spre ea. Ce-i de făcut? (*Lui Ferdinand.*) Mi-a mărturisit totul.

FERDINAND: Ce anume?

GERTRUDE: Totul!

FERDINAND: Nu înțeleg... domnișoara de Grandchamp?...

GERTRUDE: Da.

FERDINAND: Bine, dar ce-a făcut?

GERTRUDE: Nu m-ai trădat, Ferdinand? Nu v-ați înțeles să mă distrugeți?

FERDINAND: Să te distrugem? Ea!... Eu!

GERTRUDE: N-oi fi cumva victima vreunei pozne de-a lui Godard?

FERDINAND: Gertrude, ești nebună!

GODARD (*către Pauline*): Vai, domnișoară, iar ați greșit.

PAULINE: Iar dumneavoastră ați pierdut mult neavînd-o ca parteneră pe mama mea vitregă...

GERTRUDE: Ferdinand, nu-mi dau seama unde-i minciuna și unde-i adevărul, dar știu una și bună: mai bine mor decît să-mi văd speranțele spulberate!

FERDINAND: Fii atentă! Doctorul ne urmărește de vreo cîteva zile cu o privire plină de răutate.

GERTRUDE (*aparte*): Nici nu s-a uitat la el. (*Tare.*) O, se va mărita cu Godard, o va sili tatăl ei!

FERDINAND: Godard e o partidă excelentă.

GENERALUL: Așa nu se mai poate juca! Fiică-mea calcă dintr-o greșeală în altă greșeală; iar tu, Vernon, habar n-ai ce faci, mi-ai tăiat popii.

VERNON: Da, da, dragă domnule general, ca să restabilesc echilibrul.

GENERALUL: Ciubotă!... Uite, sînt ceasurile zece, mai bine să ne culcăm decît să jucăm în halul ăsta. Ferdinand, condu-l, te rog, pe Godard în camera lui. Cît despre tine, Vernon, ai merita să te culci sub pat... după ce m-ai făcut să-mi pierd popii!

GODARD: Atîta zarvă pentru cinci franci, domnule general!

GENERALUL: Dar onoarea? (*Către Vernon.*) Uite, cu toate că ai jucat prost, îți dau îndărăt bastonul și pălăria.

(*Pauline ia o floare din jardinieră și se joacă cu ea.*)

GERTRUDE: Semnalul! O, chiar dacă m-ar ucide bărbatul meu, o s-o urmăresc toată noaptea!

FERDINAND (*care a luat un sfeșnic din mîna lui Félix*): La ordinele dumneavoastră, domnule de Rimonville!

GODARD: Doamnă, vă doresc noapte bună! Omagiile mele, domnișoară! Bună seara, domnule general!

GENERALUL: Bună seara, Godard.

GODARD: De Rimonville... Doctore, eu...

VERNON (*îl privește și-și suflă nasul*): Cu bine, prietene.

GENERALUL (*întovărășindu-l pe doctor*): Atunci, pe mîine, Vernon! Dar vino mai devreme.

SCENA 6

Gertrude, Pauline, generalul

GERTRUDE: Dragul meu, Pauline l-a refuzat pe Godard.

GENERALUL: De ce, fata mea? Ai vreun motiv?

PAULINE: Godard nu-mi place atît de mult încît să-l iau ca soț.

GENERALUL: Nu-i nimic, o să căutăm altul; însă trebuie să isprăvim odată cu povestea asta... Pentru că ai douăzeci și doi de ani și lumca ar putea să-și închipuie tot felul de lucruri neplăcute despre tine, despre soția mea și despre mine.

PAULINE: Și dacă nu vreau să mă mărit?

GERTRUDE: Poate că a și ales pe cineva, dar nu vrea să-ți spună decât duminică; eu v-am lăsat, fă-o să mărturisească adevărul! (*Către Pauline.*) Noapte bună, copila mea! Vorbește cu tatăl tău. (*Aparte.*) Iar eu o să ascult. (*Merge să închidă ușa și apoi intră în camera ei.*)

SCENA 7

Generalul, Pauline

GENERALUL (*aparte*): S-o fac să mărturisească! Nu mă pricep la soiul ăsta de manevre! Mai degrabă ea o să mă facă pe mine să mărturisesc... (*Tare.*) Pauline, vino aici. (*O ia pe genunchi.*) Bine, pisicuțo, îți închipui că o cătană bătrână ca mine nu știe ce înseamnă hotărîrea ta de a rămîne nemăritată?... Vorbele astea înseamnă, în toate limbile, că vrei să te măriți, însă cu omul pe care-l iubești.

PAULINE: Tată, și-aș spune eu ceva, dar... n-am încredere în tine.

GENERALUL: De ce, domnișoară?

PAULINE: Pentru că-i spui totul... soției...

GENERALUL: Iar secretul tău nu poate fi încredințat unui înger, femeii care te-a crescut, mamei tale de-a doua!

PAULINE: A, nu... dacă te-nfurii, mă duc la culcare... Îmi închipuiam că o inimă de tată este-un adăpost sigur pentru fata lui.

GENERALUL: Răsfățato! Bine... de dragul tău... o să fiu mai îngăduitor.

PAULINE: A, ce bun ești! Ei bine, ce-ai spune dacă l-aș îndrăgi pe fiul unuia dintre oamenii... aceia pe care tu îi blestemi?

GENERALUL (*se ridică brusc și-și respinge fiica*): Te-aș blestema!

PAULINE: Frumoasă îngăduință, n-am ce zice!

(Apare Gertrude.)

GENERALUL: Copila mea dragă! Sînt unce simțăminte pe care nu trebuie să le răscolești niciodată în mine. Tu știi bine, asta e viața mea. Îmi dorești cumva moartea?

PAULINE: Oh!

GENERALUL: Scumpa mea copilă, eu mi-am trăit traiul. Uite, trăind alături de tine și de Gertrude, am o soartă de invidiat. Dar oricît de plăcută și fermecătoare îmi este viața, aș renunța la ea fără umbră de regret dacă, în felul acesta, te-aș face fericită; pentru că sîntem datori să-i facem fericiți pe cei cărora le-am dăruit viața.

PAULINE (*vede ușa întredeschisă*): Ah, ascultă la ușă... (*Tare.*) Tată, dar nici vorbă de așa ceva, liniștește-te! În fine, uite ce e... dar dacă, să zicem, ar fi adevărat, și dragostea mea ar fi atît de puternică, încît ar trebui să mor din pricina ei! Atunci?

GENERALUL: Atunci mai înțelept ar fi să nu-mi spui nici un cuvînt și să aștepți pînă mor eu. Și încă! Dacă pentru un tată nu există nimic mai sfînt, după Dumnezeu și patrie, decît copiii săi, la rîndu-le, copiii trebuie să considere sfinte dorințele părinților și să nu treacă niciodată peste ele. Nici chiar după moartea lor. Dacă nu mi-ai respecta ura față de cei pe care-i urăsc, cred că aș ieși din mormînt ca să te blestem.

PAULINE (*iși îmbrățișează tatăl*): Ah, răule, răule! Ei bine, acum voi ști dacă ai să fii discret... Jură-mi pe onoarea ta că nu vei spune nimănui nimic din cele ce-am discutat!

GENERALUL: Îți făgăduiesc. Dar de ce n-ai încredere în Gertrude?

PAULINE: Nu mi-ai da crezare.

GENERALUL: Vrei să-ți chinui tatăl?

PAULINE: La ce ții mai mult, la ura ta împotriva trădătorilor sau la onoarea ta?

GENERALUL: Și la una, și la alta: e același lucru.

PAULINE: Ei bine! Dacă vei rămîne cumva fără onoare, călcîndu-ți jurămîntul, s-ar putea să treci și peste ura ta. Asta-i tot ce voiam să știu!

GENERALUL: Dacă e adevărat că femeile sînt niște făpturi îngerești, au în ele și ceva infernal. Spune-mi, rogu-te, cine ți-a vîrît în cap asemenea idei, ție, o copilă fără prihană?... Așa ne conduc ele...

PAULINE: Noapte bună, tată.

GENERALUL: Hm! Copil rău ce ești!...

PAULINE: Fii discret, sau îți aduc un ginere, să te cutremuri!

(*Intră în camera ei.*)

SCENA 8

Generalul, singur

GENERALUL: Trebuie să existe o explicație la toate astea! E cazul s-o găsim, da... dar s-o găsim împreună, Gertrude.

SCENA 9

Decorul se schimbă. Camera *Paulinei*. E o odaie simplă, cu patul în fund. La stînga, o masă rotundă. Tot la stînga e o intrare mascată, intrarea propriu-zisă fiind la dreapta

PAULINE: În sfîrșit, singură! Acum pot să nu mă mai prefac! Căsătorit!!! Ferdinand al meu, căsătorit!!! Ar însemna să fie cel mai laș, cel mai ticălos, cel mai josnic dintre oameni! L-aș omorî cu mîinile mele! Să-l ucid!.. Nu, dar n-aș mai trăi nici o oră dacă aș fi sigură că-i însurat... Odioasă-i mama asta vitregă... Ah, dacă vrea cumva să-mi fie dușmană, îi declar un război în toată legea! Ar fi cumplit; și voi spune tatii tot ce știu. (*Se uită la ceas.*) E unsprezece și jumătate, el o să vină abia la miezul nopții, cînd doarme toată lumea. Săracul Ferdinand, își riscă viața ca să vorbească un ceas cu logodnica lui. Dar nu e asta dragostea? Nu faci așa ceva pentru orice femeie! Și eu, ce n-aș face pentru el! Dacă ne-ar prinde tata, aș primi eu cea dintîi lovitură. Ah, cred că e mai chinuitor să te îndoiești de omul pe care-l iubești decît să-l pierzi chiar; în moarte îl mai poți urma, dar îndoiala... înseamnă despărțire... Îl aud venind.

SCENA 10

Ferdinand, Pauline, deschide zăvorul

PAULINE: Ești însurat?

FERDINAND: Glumești!... Nu ți-aș fi spus?

PAULINE: Ah! (*Cade într-un fotoliu, apoi se lasă în genunchi.*) Sfînta Fecioară, ce să-ți făgăduiesc? (*Sărută mîna lui Ferdinand.*) Iar tu binecuvîntat să fii de mii de ori!

FERDINAND: Dar cine ți-a vîrît în cap nebunia asta?

PAULINE: Mama vitregă.

FERDINAND: A aflat, așadar! Sau dacă nu știe încă, ne va spiona și va descoperi totul: o bănuială la femeile de felul

ei este egală cu certitudinea!... Ascultă-mă, Pauline, fiecare clipă e prețioasă! Știi cine m-a adus aici? Doamna de Grandchamp...

PAULINE: De ce?

FERDINAND: Pentru că mă iubește.

PAULINE: Ce oroare!... Ah... și tata?

FERDINAND: Mă iubea mai demult... înainte de a se fi măritat.

PAULINE: Te iubește... dar tu, o iubești și tu?

FERDINAND: Aș mai fi rămas aici măcar o clipă?

PAULINE: Te înai iubește... și acum?

FERDINAND: Da, din nefericire!... Ea a fost, trebuie să-ți mărturisesc, prima mea dragoste, dar astăzi o urăsc din toate puterile, și mă întreb, de ce oare? Pentru că te iubesc pe tine, și orice iubire adevărată e prin natura ei exclusivă? Oare să fie comparația dintre îngerul din tine și demonul dintr-însa care mă îndeamnă să urăsc răul și să te iubesc pe tine, dragostea mea, fericirea mea, comoara mea nespus de frumoasă? Nu-mi dau seama. Dar o urăsc și te iubesc atât de mult, încât dacă tatăl tău s-ar năpusti să mă ucidă, nu mi-ar părea rău să mor, pentru că o întâlnire cu tine, o oră trăită aici mi se pare, chiar și după ce a trecut, tot mai de preț.

PAULINE: O, vorbește, mai vorbește-mi încă!... Mi-ai redat încrederea în viață. Acuma te iert pentru răul pe care mi l-ai pricinuit când mi-ai mărturisit că nu sînt prima și singura ta dragoste, așa cum ești tu pentru mine... Mi s-a spulberat o iluzie, dar ce să-i faci?... Nu te supăra, așa sînt fetele tinere: nebune. Singura lor ambiție este dragostea, și vor să stăpînească nu numai viitorul bărbatului iubit, ci și trecutul... O urăști! E mai multă iubire pentru mine în cuvîntul ăsta decît în toate dovezile pe care mi le-ai dat de doi ani încoace. Dacă ai ști cu cîtă cruzime m-a descusut maștera! Dar las', că mă răzbun eu!...

FERDINAND: Fii atentă! E foarte primejdioasă! Nu uita că-l duce de nas pe tatăl tău! Femeia asta va lupta pe viață și pe moarte.

PAULINE: Asta și vreau!

FERDINAND: Fii prudentă, draga mea Pauline... Vrei să fim împreună, nu-i așa?... Ei bine, prietenul meu, procurorul, e de părere că dacă vrem să înfrîngem piedicile care ne despart, trebuie neapărat să avem tăria de a ne despărți pentru un timp unul de altul...

PAULINE: O, dă-mi răgaz două zile numai, și obțin tot ce vreau de la tata.

FERDINAND: N-o cunoști pe doamna de Grandchamp. A făcut prea multe ca să nu încerce să te distrugă. Și nu se va da în lături de la nimic. De aceea, înainte de a pleca, am să-ți dau niște arme cumplite împotriva ei.

PAULINE: Dă-mi-le, o, dă-mi-le!

FERDINAND: Încă nu. Făgăduiește-mi că nu te vei folosi de ele decît în caz de primejdie mortală; altminteri, ar însemna să făptuiesc o crimă împotriva discreției! Dar întrucît ești tu la mijloc!...

PAULINE: Despre ce e vorba?

FERDINAND: Despre scrisorile pe care mi le-a trimis înainte de căsătorie, și unele... după. Ți le voi da mîine. Să nu le citești, însă, Pauline! Jură-mi pe dragostea, pe fericirea noastră că nu le vei citi! Dacă vei socoti că trebuie să-i spui, e destul să știe că le ai în mîină. O s-o vezi atunci tremurînd de groază și tîrîndu-se la picioarele tale, pentru că toate urzelile ei s-ar nărui. Dar să folosești scrisorile numai în caz de forță majoră și, mai ales, ascunde-le bine!

PAULINE: Ce duel!

FERDINAND: Cumplit! Și acum, Pauline, păstrează cu strășnicie, așa cum ai făcut pînă acum, taina dragostei noastre, și s-o dezvălui doar atunci cînd nu vei mai putea altfel.

PAULINE: Ah, de ce a trebuit ca tatăl tău să-l trădeze pe împărat! Doamne, dacă ar ști părinții cum sînt pedepsiți copiii pentru greșelile lor, n-ar mai exista decît oameni cumsecade pe lumea asta!

FERDINAND: Poate că discuția noastră, trista noastră discuție de astă-seară, e ultima noastră bucurie!

PAULINE (*aparte*): Mă duc după el... (*Tare.*) Uite, nu mai plîng, sînt curajoasă! Spune-mi! Prietenul tău va ști unde te vei afla?

FERDINAND: Eugène va ține legătura între noi.

PAULINE: Și scrisorile acelea?

FERDINAND: Mîine! Dar unde-o să le ascunzi?

PAULINE: Le voi păstra asupra mea.

FERDINAND: Ei bine! Adio!

PAULINE: Nu, nu încă...

FERDINAND: Orice clipă de întîrziere poate să ne piardă...

PAULINE: Sau să ne uncască pentru toată viața... Uite, lasă-mă să te conduc; nu mă simt liniștită dacă nu știu că ai ajuns cu bine în grădină. Vino, hai, vino!

FERDINAND: Să mai arunc o privire în camera asta de fetiță... unde te vei gândi la mine... în camera unde toate vorbesc despre tine...

SCENA 11

Se schimbă decorul. Pe scenă, decorul din Actul I. *Pauline*, pe treptele scării de la intrare, *Gertrude*, la ușa salonului

GERTRUDE: Îl conduce pînă-n grădină... M-a mințit... Și ea, la fel!... (*O ia pe Pauline de mîină și o aduce în partea din față a scenei.*) Mai spune, domnișoară, că nu-l iubești!

PAULINE: Doamnă, eu nu înșel pe nimeni.

GERTRUDE: Ba da, pe tatăl tău.

PAULINE: Dar dumneata, doamnă?...

GERTRUDE: V-ați înțeles! Sînteți amîndoi împotriva mea... Ah, o să...

PAULINE: N-o să faci nimic, doamnă, nici împotriva mea, nici împotriva lui.

GERTRUDE: Nu mă sili să-ți arăt ce sînt în stare! Tu trebuie să-l ascuți pe taică-tu, iar el mi se supune mie.

PAULINE: Vom vedea!

GERTRUDE (*aparte*): Sîngele ei rece mă înfioară! Simt că-mi fierbe sîngele în vine... și că vād negru în fața ochilor!... (*Paulinei.*) Știi tu că prefer mai degrabă moartea decît o viață fără el?

PAULINE: Și eu, doamnă. Numai că eu sînt liberă... și eu n-am jurat, ca dumneata, credință veșnică soțului meu... Iar soțul dumitale... e tatăl meu!

GERTRUDE (*în genunchi, în fața Paulinei*): Cu ce ți-am păcătuit? Te-am iubit, te-am crescut, am fost o mamă bună.

PAULINE: Fii și o soție credincioasă și... am să tac.

GERTRUDE: Așa! Bine... vorbește... vorbește cît poți... A început lupta!

SCENA 12

Aceleași, *generalul*

GENERALUL: Ce se întîmplă aici?

GERTRUDE: Fă-te că ți-e rău! Hai odată! (*O răstoarnă la pămînt.*) S-a întîmplat, dragul meu, că am auzit gemete

prin somn... Fata noastră dragă striga după ajutor... O înăbușea mirosul florilor din odaie.

PAULINE: Da, tată, Marguerite a uitat să scoată jardiniera și am simțit că mă ia cu leșin.

GERTRUDE: Vino, fata mea, vino să respiri puțin aer curat. (*Vor să meargă spre ușă.*)

GENERALUL: Mai stați o clipă... Unde-s florile?

PAULINE (*către Gertrude*): Le-a scos doamna. Nu știu... unde...

GERTRUDE: În grădină.

(Generalul iese precipitat, după ce a pus sfeșnicul pe masa de joc, în fund, la stînga.)

SCENA 13

Pauline, Gertrude

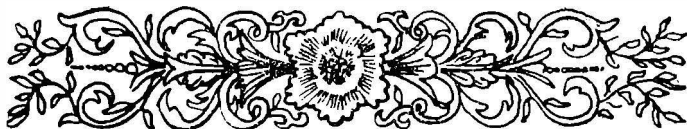
GERTRUDE: Întoarce-te în odaia ta și încuie-te! Iau totul asupra mea. (*Pauline trece dincolo.*) Îl aștept!

(Gertrude intră în casă.)

GENERALUL (*revenind din grădină*): N-am găsit nicăieri nici o jardinieră... Hotărît lucru, în casa asta se petrec lucruri ciudate... Gertrude!... Nimeni! Ah, doamnă de Grandchamp, îmi datorezi niște explicații! Ar fi nostim ca nevasta și fiică-mea să-și bată joc de mine!

(Își reia sfeșnicul și intră la Gertrude. Cortina cade pentru cîteva secunde, indicînd antractul, apoi se luminează iarăși de ziuă.)

ACTUL III

SCENA 1

Gertrude, singură, la început; apoi Champagne

GERTRUDE (*ridică o jardinieră de pe scara de la intrare și o aduce în prima cameră*): Da' greu i-am mai adormit bănuielile! Încă o scenă, două ca asta, și l-am scăpat din mână! Bine că am câștigat o clipă de răgaz... Oh, probabil că doarme! S-a culcat așa de târziu... Ce-ar fi s-o încui pe dinafară? (*Încearcă ușa de la camera Paulinei.*) Nu merge...

CHAMPAGNE (*intrînd*): Domnul Ferdinand vine numai-decît, doamnă.

GERTRUDE: Mulțumesc, Champagne. S-a culcat târziu aseară?

CHAMPAGNE: Domnul Ferdinand își face rondul, după cum știți, în fiecare noapte. Ieri s-a întors pe la unu și jumătate după miezul nopții. Eu dorm în odaia de deasupra lui și îl aud.

GERTRUDE: Uneori se culcă și mai târziu?...

CHAMPAGNE: Uneori, după cum isprăvește cu inspecțiile de noapte.

GERTRUDE: Bine, mulțumesc. (*Champagne iese.*) Asta-i răsplata pentru doisprezece ani de sacrificiu. Și ale căror suferințe numai o femeie le poate înțelege. Bărbații nu pot pricepe niciodată ce înseamnă asemenea chinuri. La urma urmei, ce i-am cerut? Atît de puțin! Să-l știu aici, lîngă mine, fără altă bucurie decît o privire aruncată pe furiș,

din cînd în cînd. Atîta voiam: siguranța că sînt așteptată... Nouă, celor pentru care dragostea curată și ideală e un vis irealizabil, certitudinea ne ajunge. Bărbații nu se socot iubiți decît după ce ne-au azvîrlit în noroi! Și uite răsplata! Își dă întîlnire noaptea cu gîscuțița asta. Bine... acum probabil că o să-mi anunțe pe față condamnarea la moarte! Și dacă va îndrăzni să facă una ca asta, voi avea și eu curajul să-i despart de îndată, pentru vecii vecilor. Știu cum... Ah, uite-l! Simt că leșin! Doamne, de ce-i iubim oare atît de mult pe bărbații care nu ne mai iubesc?

SCENA 2

Ferdinand, Gertrude

GERTRUDE: Ferdinand, m-ai mințit ieri. Te-ai întors azi-noapte aici, în salon, cu o cheie falsă, și te-ai întîlnit cu Pauline, deși riscai să fii ucis de domnul de Grandchamp. Nu te mai osteni să găsești o minciună. V-am văzut. Am prins-o pe Pauline tocmai cînd se întorcea de la plimbarea voastră nocturnă. Proastă alegere ai făcut, nu te pot felicita pentru ea. Dacă ne-ai fi auzit vorbind... aici, chiar în locul ăsta... dacă ai fi văzut îndrăzneala acestei fete, nerușinarea cu care a negat totul, ai tremura pentru viitorul tău... viitorul ăsta care-mi aparține, viitorul pentru care m-am vîndut cu trup și suflet.

FERDINAND (*aparte*): S-a pornit avalanșa reproșurilor! (*Tare.*) Gertrude, hai să fim rezonabili și tu și eu. Și să evităm, mai ales, vulgaritățile... Nu voi uita niciodată ce ai însemnat pentru mine; simt pentru tine o prietenie sinceră, devotată, absolută, dar nu te mai iubesc.

GERTRUDE: De un an și jumătate?

FERDINAND: De trei ani.

GERTRUDE: Recunoaște, atunci, că am tot dreptul să urăsc și să lupt. Să lupt împotriva iubirii dumitale pentru Pauline, care... te-a făcut și laș, și ticălos față de mine!

FERDINAND: Doamnă!

GERTRUDE: Da, m-ai înșelat. Trăind aici, între amîndouă, m-ai silit să mă port așa cum nu mi-e firea. Eu sînt violentă, știi bine. Violența este sinceră, ori eu... eu am apucat-o pe drumul înșelăciunilor celor mai mîrșave. Tu nu știi ce înseamnă să scornești noi minciuni în fiecare zi, să minți pe nepusă masă, să minți cu un pumnal în inimă?..

Ah, minciuna! E prețul, sau, mai bine zis, pedeapsa fericirii. E o rușine dacă reușești; dar dacă dai greș, înseamnă moartea. Și tu, tu, pe care toți bărbații te invidiază pentru că ești iubit de femei, vei fi aplaudat... în vreme ce eu, eu voi fi disprețuită. Și mai pretinzi să nu mă apăr! Și n-ai decît vorbe amare pentru o femeie care te-a cruțat, ascunzîndu-ți totul, toate remușcările, toate lacrimile! Pedeapsa cerului numai asupra mea s-a abătut; am coborît de una singură în abisurile sufletului meu, sfîșiat de dureri, și în timp ce remușcările mă chinuiau la nesfîrșit, pentru tine, aveam numai priviri pline de dragoste... o față veselă... seninătate. O, Ferdinand, nu disprețui o sclavă care s-a deprins atît de bine cu sclavia ei!

FERDINAND (*aparte*): Trebuie să punem punct. (*Tare.*) Ascultă, Gertrude, cînd ne-am întîlnit, ne unea doar tînețea. Am cedat, dacă vrei, unei înclinări egoiste, care se găsește în inima fiecărui bărbat, fără știrea lui, ascunsă undeva sub florile celor dintîi dorințe. E atîta zbucium în sufletul unui tînar de douăzeci și doi de ani! Beția care ne cuprinde nu ne îngăduie să luăm viața așa cum este ea, nici să înțelegem laturile ei serioase...

GERTRUDE (*aparte*): Ce liniștit judecă dumnealui... Ticălosul!

FERDINAND: Pe atunci te-am iubit cu candoare și fără nici o rezervă, dar de atunci... de atunci viața s-a schimbat la înfățișare pentru noi. Și dacă am rămas în casa asta, unde n-aș fi trebuit niciodată să vin, este fiindcă am considerat-o pe Pauline drept singura femeie alături de care aș putea trăi pînă la sfîrșitul vieții. Haide, Gertrude, nu te ridica împotriva vrierii divine. Nu chinui două ființe care te roagă să le dăruiești fericirea și care te vor iubi din tot sufletul...

GERTRUDE: Ah, așadar, tu ești martirul? Iar eu... eu sînt călăul! Dar dacă acum doisprezece ani n-aș fi pus fericirea ta mai presus de dragostea mea, nu eram acum soția ta?

FERDINAND: Ei bine, fă și astăzi la fel... și redă-mi libertatea.

GERTRUDE: Libertatea de a iubi pe alta! Nu era vorba despre așa ceva acum doisprezece ani... Dar asta-nscamnă moartea pentru mine.

FERDINAND: Numai în poezii moare omul din dragoste... în viața cea de toate zilele, te consolezi.

GERTRUDE: Dar voi sînteți gata să muriți pentru o insultă, pentru un cuvînt, pentru un singur gest... Ei bine,

există femeii care mor pentru iubirea lor cînd această iubire e o comoară în care au pus totul, o comoară care reprezintă tot ce-au mai de preț pe lume. Eu sînt o femeie din acestea. Află că de cînd trăiești sub acest acoperiș, Ferdinand, m-am temut în fiecare clipă de o catastrofă! Ei bine, am avut totdeauna la îndemîină mijlocul de a părăsi viața de îndată ce ni s-ar fi întîmplat vreo nenorocire. Uite (*îi arată un flacon*), uite cum am trăit!

FERDINAND: Ah, iată și lacrimile.

GERTRUDE: Am vrut, am vrut să le stăpînesc, dar mă înăbușă! Iar tu îmi vorbești cu politețea aceea rece care este cea de pe urmă insultă pentru o dragoste călcată-n picioare! N-ai pentru mine nici cea mai mică înțelegere! Ai vrea să mă vezi moartă. Ah, atunci te-ai vedea scăpat de mine... Dar, Ferdinand, nu mă cunoști! O să-i mărturisesc totul, într-o scrisoare, generalului, pe care nu mai vreau să-l înșel. Mi s-a făcut lehamite de minciuni! Îmi iau copilul, vin la tine, vom pleca împreună în lume. S-a terminat cu Pauline!

FERDINAND: Dacă ai să faci asta, mă omor.

GERTRUDE: Și eu! Vom fi uniți prin moarte, dar al ei nu vei fi...

FERDINAND (*aparte*): Ce caracter infernal!

GERTRUDE: De altfel, s-ar putea ca bariera care te desparte de Pauline să nu dispară niciodată; ce-o să te faci atunci?

FERDINAND: Pauline va ști să rămîină liberă.

GERTRUDE: Și dacă taică-său o va mărita?

FERDINAND: Atunci, aș muri!

GERTRUDE: Se moare din dragoste doar în poezie, în viața de toate zilele, te consolezi și... îți faci datoria rămînînd credincios celei căreia i-ai luat totul...

GENERALUL (*de afară*): Gertrude, Gertrude!

GERTRUDE: Generalul! (*Apare generalul.*) Astfel încît, domnule Ferdinand, termină-ți treburile și întoarce-te în grabă, te aștept.

SCENA 3

Generalul, Gertrude, apoi Pauline

GENERALUL: O discuție atît de matinală cu Ferdinand? Despre ce e vorba? Despre fabrică?

GERTRUDE: Despre ce e vorba? O să-ți spun... ești ca și fiul tău? cînd te pui pe întreat, trebuie neapărat să ți

se răspundă. Mi-am închipuit că Ferdinand are un oarecare amestec în hotărîrea Paulinei de a-l refuza pe Godard.

GENERALUL: Ce vorbești? S-ar putea să ai dreptate.

GERTRUDE: L-am chemat pe Ferdinand, l-am rugat să mă lămurească, și dumneata ne-ai întrerupt tocmai în clipa cînd era gata-gala, poate, să aflu ceva.

(*Pauline întredeschide ușa.*)

GENERALUL: Dar dacă fata îl iubește pe Ferdinand...

PAULINE: Să ascultăm...

GENERALUL: Nu văd, în cazul ăsta, de ce, ieri, cînd am întrebat-o părințește, cu grijă, cu blîndețe, mi-ar fi ascuns un sentiment atît de firesc... mai ales cînd știe că e liberă să aleagă.

GERTRUDE: Poate n-ai știut cum s-o iei, sau... vei fi întrebat-o într-un moment cînd mai avea îndoieli... Sufletul unei fete e plin de contradicții.

GENERALUL: Și, în fond, de ce nu? Băiatul ăsta muncește ca un leu, e cîstit, este, probabil, de familie bună.

PAULINE: M-am lămurit! (*Intră înapoi în cameră.*)

GENERALUL: Să ne dea referințe: nu vorbește niciodată despre lucrurile astea; dar tu trebuie să-i cunoști familia, tu doar ai adus o comoară de băiat ca el!

GERTRUDE: Eu l-am propus ținînd seama de recomandarea bătrînei doamne Morin.

GENERALUL: Care a murit!

GERTRUDE (*aparte*): Tocmai de aceea i-am și pomenit numele... (*Tare.*) Mi-a spus că maică-sa, *madame* de Charny pe care, de altfel, o iubește cu o dragoste de fiu exemplară, trăiește în Bretania și că se trage dintr-o familie destul de cunoscută prin locurile acelea... familia de Charny.

GENERALUL: Familia de Charny... În sfîrșit, dacă o iubește pe Pauline, și dacă Pauline îl iubește la rîndu-i, îl prefer lui Godard, cu toate că ăsta are o avere... Ferdinand se pricepe bine în treburile fabricii... Mi-ar cumpăra-o cu banii de zestre ai Paulinei... Lucrurile s-ar potrivi de minune... Să ne spună numai de unde vine, cine e, cine a fost tatăl lui... De altfel, n-avem decît să vorbim cu maică-sa.

GERTRUDE: Doamna de Charny?

GENERALUL: Da, cu doamna de Charny... Nu stă lîngă Saint-Malo?... Doar nu-i la capătul lumii...

GERTRUDE: Atunci descoase-o cu grijă, cu puțină violență de cătană bătrână... și cu blîndețe, și află dacă fetița...

GENERALUL: Da, nu văd de ce m-aș supăra. Ah, uite-o pe Pauline. Ea e...

SCENA 4

Aceiași, *Marguerite*, apoi *Pauline*

GENERALUL: Ah, dumneata ești, Marguerite... Erasai cîț pe ce să-mi omori fata azi-noapte... dintr-o nebagare de seamă... Ai uitat...

MARGUERITE: Eu, domnule general, s-o omor pe fetiță!

GENERALUL: Ai uitat să scoți jardiniera... Erau niște flori cu miros puternic... și mai-mai să se asfixieze.

MARGUERITE: Ce spuneți?... Jardiniera am scos-o înainte de sosirea domnului Godard, și doamna a observat, de bună seamă, că nu mai era acolo cînd o îmbrăcam pe domnișoara...

GERTRUDE: Te înșeli, era acolo.

MARGUERITE (*aparte*): Cam aspră, cucoana. (*Tare.*) Doamna a vrut să pună flori în părul domnișoarei, și tocmai că zicea: „Jardiniera nu mai e aici...”

GERTRUDE: Aiurezi! Ia să vedem, unde-ai dus-o?

MARGUERITE: Jos, lîngă scara de la intrare...

GERTRUDE (*generalului*): Acolo ai găsit-o azi-noapte?

GENERALUL: Nu!

GERTRUDE: Pentru că am scos-o eu cu mîna mea din cameră și am așezat-o acolo... (*Arată jardiniera pe scară, afară.*)

MARGUERITE (*către general*): Domnule, vă jur pe mîntuirea sufletului meu...

GERTRUDE: Nu jura!... (*Strigînd.*) Pauline!

GENERALUL: Pauline!...

(*Ea vine.*)

GERTRUDE: Jardiniera era în camera ta azi-noapte?

PAULINE: Da... Marguerite, bătrînic, uitaseși s-o scoți.

MARGUERITE: Spuneți, mai bine, domnișoară, că a adus-o cineva îndărăt, dinadins... ca să vă îmbolnăviți...

GERTRUDE: De care cineva e vorba?...

GENERALUL: Bătrîna nebună ce ești... dacă nu mai ai ținare de minte, măcar nu arunca vina pe alții...

PAULINE (*către Marguerite*): Taci! (*Tare.*) Marguerite, era acolo! Ai uitat, pesemne...

MARGUERITE: E adevărat, domnule, confundasem cu alaltăieri...

GENERALUL (*aparte*): E la mine de douăzeci de ani... Stăruința ei mi se pare ciudată. (*O ia pe Marguerite deoparte.*) Bun... dar povestea cu florile din păr?...

MARGUERITE (*căreia Pauline îi face semne*): Domnule, pesemne că mi s-o fi părut... am îmbătrânit... nu mai am tinere de minte.

GENERALUL: Bine... dar... atunci, de ce presupui că ar putea să-i treacă cuiva din casă vreun gând rău prin minte?

PAULINE: Las-o, tată. Mă iubește atît de mult, draga de ea, încît uneori își pierde mințile!

MARGUERITE (*aparte*): Sînt sigură că am scos jardini-era...

GENERALUL (*aparte*): Să mă mintă și nevasta, și fata?... Bătrînul om de arme nu se lasă înșelat cu una, cu două... Sînt încredințat că aici se ascunde ceva suspect...

GERTRUDE: Marguerite, vei servi ceaiul aici cînd va coborî domnul Godard... Și spune-i lui Félix să aducă aici toate ziarele.

MARGUERITE: Bine, doamnă.

SCENA 5

Gertrude, generalul, Pauline

GENERALUL (*își îmbrățișează fiica*): Nici nu mi-ai spus bună dimineața, fiică denaturată ce ești!

PAULINE (*îl îmbrățișează*): Lasă, că și tu ai început să te cerți pentru orice fleac... Domnule și dragă tată al meu, vreau să-ți declar că mă voi ocupa puțin de educația dumitale. E timpul, la vîrsta ta, să te mai înfrînezi... Nu cunosc nici un tînăr atît de iute la mînie ca tine! Ai speriat-o pe Marguerite... Or, cînd femeile sînt înfricoșate, toarnă niște minciuni de nu mai pricepi nimic.

GENERALUL (*aparte*): Descurcă-te, dacă poți! (*Tare.*) Purtarea dumitale, domnișoară și fată dragă, nu e de natură să mă liniștească. Vreau să te mărit, am și o propunere: e vorba de un tînăr...

PAULINE: Frumos, mai ales, și binecrescut!

GENERALUL: Tăcere, cînd vorbește tatăl tău... domnișoară! Un bărbat care posedă o avere magnifică, de vreo șase ori mai mare ca a ta, și pe care tu îl respingi... Fă-o, dacă poțtești, ești liberă; dar dacă nu-l vrei pe Godard, spune-mi, rogu-te, numele alesului tău... cu atît mai mult cu cît eu îl cunosc...

PAULINE: Ah, tată... ești mai clarvăzător decît mine... Cine este?

GENERALUL: Un om de treizeci... treizeci și cinci de ani, care-mi place mai mult decît Godard, deși n-are avere... Cineva care face parte de pe-acum din familie...

PAULINE: Nu-ți cunosc nici o rudă prin împrejurimi.

GENERALUL: Ce ai cu bietul Ferdinand de nu-l vrei?...

PAULINE: Ah, ah! Cine ți-a spus povestea asta? Pun ră-mășag că doamna de Grandchamp!

GENERALUL: Povestea! Prin urmare, nu e adevărat. Nu te-ai gîndit niciodată la el?

PAULINE: Niciodată!

GERTRUDE (*către general*): Minte! Uită-te bine la ea.

PAULINE: Doamna are fără îndoială motive serioase să presupună că am oarecare sentimente pentru omul de încredere al tatii. Oh, parcă văd cum te va îndemna să spui: „Dacă n-ai nici o preferință, mărită-te cu Godard!“ (*Către Gertrude.*) Ceea ce ai făcut e mîrșav! M-ai silit să-mi re-neg dragostea în fața tatii! Oh, mă voi răzbuna!

GERTRUDE: Cum vrei! Dar te vei mărita cu Godard!

GENERALUL (*aparte*): Oare nu se mai înțeleg între ele?... Las', că-l întreb eu pe Ferdinand! (*Tare.*) Ce tot șușoțiți acolo?

GERTRUDE: Fiica ta îmi reproșează că am putut s-o cred îndrăgostită de un subaltern; se simte profund jignită.

GENERALUL: E, deci, lucru hotărît: nu-l iubești?

PAULINE: Tată, eu... eu nu te-am rugat să mă măriți! Sînt fericită!... Singurul bun pe care-l stăpînim cu adevărat noi, femeile, este inima noastră... Nu înțeleg pentru ce doamna Grandchamp, care nu-mi este mamă, se amestecă în sentimentele mele.

GERTRUDE: Fată dragă, eu nu doresc decît fericirea ta. Sînt mama ta vitregă, știu, dar dacă l-ai fi îndrăgit cumva pe Ferdinand, aș fi...

GENERALUL (*sărutînd mîna Gertrudei*): Ce bună ești!

PAULINE (*aparte*): Mă sufoc!... Ah, cum aș vrea s-o distrug...

GERTRUDE: Da, m-aş fi aruncat la picioarele tatălui tău ca să-i obţin consimţămîntul... dacă nu ţi l-ar fi dat cumva...

GENERALUL: Iată-l pe Ferdinand! (*Aparte.*) Îl iau eu la întrebări, după metoda mea... Trebuie să mă lămuresc eu odată!

SCENA 6

Aceiaşi, Ferdinand

GENERALUL (*lui Ferdinand*): Vino aici, prietene. S-au împlinit trei ani şi jumătate de cînd eşti la noi... şi pot dormi liniştit, datorită dumitale, cu toate grijile pe care mi le dă această mare întreprindere. Eşti, aproape în aceeaşi măsură ca şi mine, conducătorul fabricii; te-ai mulţumit cu un salariu destul de frumuşel, e adevărat, dar care nu corespunde cu serviciile pe care mi le-ai făcut. Am ghicit cu de ce te-ai arătat atît de dezinteresat.

FERDINAND: Aşa mi-e firea, domnule general!

GENERALUL: Fie şi aşa!... Dar şi inima a adus o oarecare contribuţie, nu-i aşa? Haide, Ferdinand, cunoşti părerile mele despre rangurile sociale, distincţii şi altele... Sîntem fiii propriilor noastre înfăptuiri: am fost ostaşi. Să ai, prin urmare, încredere în mine. Ştiu totul... iubeşti o tînără persoană, aici de faţă, şi dacă eşti pe placul ei... îţi aparţine. Soţia mea ţi-a ţinut partea, şi trebuie să-ţi spun că, în ceea ce mă priveşte, ai cîştigat partida.

FERDINAND: Adevărat, domnule general? Doamna de Grandchamp mi-a ţinut partea? Ah, doamnă! (*Îi cade la genunchi.*) Cum recunosc aici generozitatea sufletului dumneavoastră! Sînteţi sublimă, doamnă... un înger de bunătate sînteţi! (*Fuge să se arunce la picioarele Paulinei.*) Pauline, Pauline, dragostea mea!

GERTRUDE (*către general*): Vezi? Am ghicit, o iubeşte!

PAULINE: Domnule, ţi-am dat eu dreptul vreodată, măcar printr-o singură privire, printr-un singur cuvînt măcar, să-mi rosteşti în chipul acesta numele? Sînt nespus de surprinsă că ţi-am inspirat asemenea sentimente; ele pot măguli, fără îndoială, pe alte femei... dar eu nu le împărtăşesc... Nutresc ambiţii mai mari.

GENERALUL: Pauline, fata mea, eşti mai mult decît aspră... Să vedem... nu e vreo neînţelegere la mijloc? Ferdinand, vino aici... mai aproape...

FERDINAND: Cum, domnișoară, cînd doamna, mama dumitale... cînd tatăl dumitale... sînt de acord?...

PAULINE (*către Ferdinand*): Sîntem pierduți.

GENERALUL: Ah, e cazul să pun șaua pe ei! Spune-mi, Ferdinand, familia dumitale e, fără îndoială, onorabilă?

PAULINE (*către Ferdinand*): Vezi?

GENERALUL: Tatăl dumitale a avut, desigur, o profesie cel puțin egală cu a tatălui meu, care era sergent, comandantul pazei de noapte.

GERTRUDE (*aparte*): Gata! Iată-i despărțiți pentru vecii vecilor!

FERDINAND: Ah! (*Către Gertrude.*) Acum înțeleg. (*Generalului.*) Domnule general, nu neg că într-un vis, o, foarte utopic... într-un vis prea frumos, dintr-acelea în care îți place să te legeni cînd ești sărac și fără de familie... domnișoara... Căci visele sînt singura avuție a celor nefericiți... nu spun că nu m-am gîndit că a-i aparține e o fericire de natură să te scoată din minți; dar felul în care domnișoara a primit omeneștile mele nădejdi, pe care dumneavoastră le-ați dezvăluit aici cu brutalitate... este atît de grăitor, încît, din moment ce le-am dat la iveală, nu le voi mai gîndi niciodată. Sînt un om lucid, domnule general. Și sărăcia își are mîndria ei, pe care nu trebuie s-o rănești, așa cum nu trebuie să ne atingem... de pildă... de devotamentul dumneavoastră pentru Napolcon. (*Către Gertrude.*) Te-ai purtat îngrozitor!

GERTRUDE: Se va mărita cu Godard!

GENERALUL: Bietul băiat... (*Paulinei.*) Ce om admirabil! Și țin la el... (*Îl ia pe Ferdinand de braț.*) În locul tău, la vîrsta ta... eu aș fi... Nu, nu... ce naiba... Doar e fata mea, la urma urmei...

FERDINAND: Domnule general, fac apel la onoarea dumitale... Jură-mi că vei păstra cel mai desăvîrșit secret asupra celor ce-ți voi încredința și că nu vei vorbi despre asta nici măcar doamnei de Grandchamp.

GENERALUL (*aparte*): Ah, nici el... nu numai fiica mea... nu are încredere în nevastă-mea... Ei, drace, ia să vedem! (*Tare.*) Dă-mi mîna... ai cuvîntul de onoare al unui om care nu și l-a călcat niciodată!

FERDINAND: După ce m-ai făcut să scot la lumină ceea ce îngropasem în adîncul sufletului, după ce am fost trăs-nit, ăsta-i cuvîntul, de disprețul domnișoarei Pauline, îmi este cu neputință să mai rămîn aici... Vreau să pun socote-

lile la punct, și-n astă seară. să părăsesc ținutul, iar mîine Franța, dacă voi găsi la Le Hâvre un vapor pentru America.

GENERALUL (*aparte*): Pot să-l las să plece, se întoarce el... (*Lui Ferdinand.*) Pot să-i comunic asta fetei mele?

FERDINAND: Da, dar numai ei.

GENERALUL: Pauline!... ei bine, fata mea, l-ai jignit cu atîta cruzime pe bietul băiat, că ne rămîne fabrica fără director; Ferdinand pleacă astă-scară în America.

PAULINE: Arc dreptate, tată... La urma urmei, face din proprie inițiativă ceea ce l-ai fi sfătuit și dumnezeata să facă.

GERTRUDE (*lui Ferdinand*): Se va mărita cu Godard!

FERDINAND (*către Gertrude*): Dacă nu ți-o plătesc cu, o să te trăsnească Dumnezeu pentru atîta răutate!

GENERALUL (*Paulinei*): America e foarte departe! Și are o climă ucigătoare.

PAULINE: Dar se fac bani acolo.

GENERALUL (*aparte*): Nu-l iubește. (*Lui Ferdinand.*) Ferdinand, să nu pleci pînă cînd n-am să-ți înmînez o sumă cu care să te ajuți pentru început.

FERDINAND: Îți mulțumesc, domnule general, dar banii pe care mi-i datorezi or să-mi ajungă! De altfel, lipsa mea de la fabrică nu va fi resimțită, întrucît Champagne, pe care l-am format, e un contramaistru destul de priceput și o să-mi țină locul, și dacă vrei să mă însoțești pînă la fabrică, vei vedea că...

GENERALUL: Cu plăcere. (*Aparte.*) S-au încurcat toate atît de strașnic aici, încît o să mă duc după Vernon. Mintea și ochii bătrînului mă vor ajuta să ghicesc ce anume a pricinuit asemenea tulburare în casă... pentru că trebuie să fie ceva... Să mergem, Ferdinand. Doamnelor, ne întoarcem. (*Aparte.*) Aici se întîmplă ceva... (*Generalul iese cu Ferdinand.*)

SCENA 7

Gertrude, Pauline

PAULINE (*încinde ușa cu zăvorul*): Doamnă, acumă te-ai convins că o iubire curată ca a noastră, o iubire care cuprinde și înaripează toate bucuriile omenești, care ne face să sorbim fericirea cercască, ne este mai scumpă și mai de preț decît viața?...

GERTRUDE: Ai citit *La Nouvelle Héloïse*, draga mea. Vorbele tale sînt cam pretențioase, dar adevărate.

PAULINE: Ei bine, doamnă, m-ai împins să făptuiesc o sinucidere.

GERTRUDE: Pe care bucuroasă ai fi fost să mă vezi să-vîrșind-o eu; și dacă izbuteai, ai fi simțit aceeași bucurie pe care o încearcă sufletul meu acum.

PAULINE: După cum zice tata, războiul dintre oamenii civilizați are și el legile lui; dar războiul pe care l-ai dezlănțuit dumneata, doamnă, este fără de lege, ca al sălbaticilor.

GERTRUDE: Fă și tu ca mine, dacă-ți dă mîna... Dar de schimbat, n-ai să schimbi nimic! Te vei mărita cu Godard. E, de altminteri, o partidă excelentă, și vei fi, te asigur, foarte fericită cu el... Băiatul are merite remarcabile.

PAULINE: Și îți închipui oare că te voi lăsa să te măriți, în liniște și pace, cu Ferdinand?

GERTRUDE: După scurta noastră convorbire de azi-noapte, de ce să folosim formule ipocrite? Îl iubesc pe Ferdinand, dragă Pauline, de pe vremea cînd tu n-aveai decît opt anișori.

PAULINE: Acum însă ai treizeci și mai bine... Iar eu sînt tînără. De altfel, te urăște... i-e silă de dumneata. Mi-a spus-o... și nici nu vrea să audă de o femeie capabilă să-și trădeze soțul în chipul mîrșav în care ai făcut-o dumneata.

GERTRUDE: Iubirea mă va dezvinovăți de toate în ochii lui Ferdinand.

PAULINE: El simte ca și mine: te disprețuiește, doamnă.

GERTRUDE: Crezi? În cazul ăsta, draga mea, cu atît mai bine! Dacă nu din dragoste, o să-l iau de bărbat din răzbunare, Pauline. Dar cînd a venit aici, nu știa cine sînt?

PAULINE: L-ai prins în vreo capcană, așa cum ne-ai întins și nouă una... și în care am căzut.

GERTRUDE: Dragă mea, uite ce c... vreau să-ți mai spun o vorbă, și cu asta am isprăvit. Nu ți-ai spus de o sută, de o mie de ori în clipele acelea, cînd te simțeai toată numai iubire, că ai fi în stare de orice sacrificiu pentru Ferdinand?

PAULINE: Ba da, doamnă.

GERTRUDE: Că l-ai părăsi pe taică-tău, Franța, că ți-ai da viața, onoarea, mîntuirea sufletului pentru el?

PAULINE: O, în asemenea clipe te întrebi dacă-n afară de propria ta ființă, de pămînt și de cer, nu mai ai altceva de dăruit.

GERTRUDE: Ei bine, ceea ce tu doar ai rîvnit să faci, eu am făcut-o. Acum înțelegi de ce nu mă mai poate opri nimic, nici măcar moartea?

PAULINE: Așadar, îmi dai chiar dumncata prilejul să mă apăr! (*Aparte.*) O, Ferdinand, dragostea noastră... (*Gertrude merge să se așeze pe canapea, în timp ce Pauline vorbește.*) precum recunoaște și ea, înseamnă mai mult decît viața! (*Gertrudei.*) Doamnă, vei repara cu mîna dumitale tot răul pe care l-ai făcut, vei înlătura chiar dumncata piedicile care se împotrivesc căsătoriei mele cu Ferdinand... Da, dumneata, căre ai deplină putere asupra tatii, îl vei face să renunțe la ura lui împotriva fiului generalului Marcandal!

GERTRUDE: A, strașnic!

PAULINE: Da, doamnă.

GERTRUDE: Și ce mijloace nemaipomenite ai tu ca să mă obligi la una ca asta?

PAULINE: Noi ne-am declarat, precum știi, un război ca între sălbatici...

GERTRUDE: Spune ca între femei, că e și mai cumplit! Sălbaticii își chinuie numai trupul; pe cînd noi, noi azvîrlim săgețile în inimă, în mîndrie, în orgoliu, în suflet, sfîșiiind cu ele însăși fericirea.

PAULINE: O, da, chiar așa, mă năpustesc asupra femeii din dumncata. Așa încît, scumpă și preanonrată mamă vitregă, vei face să dispară pînă mîine, nu mai tîrziu, toate piedicile care mă despart de Ferdinand; de nu, îl voi informa pe tata despre purtarea dumitale atît dinainte, cît și după căsătorie.

GERTRUDE: Ah, astea-ți sînt armele? Sărăcuța de ca! N-o să creadă nici în ruptul capului.

PAULINE: O, știi prea bine cum îl duci de nas, săracul tata... dar am dovezi!

GERTRUDE: Dovezi! Dovezi!

PAULINE: Am fost la Ferdinand acasă — sînt de felul meu o ființă curioasă — și găsind acolo scrisorile dumitale, doamnă, am luat cîteva cu mine... La citirea lor, nici chiar orbirea tatii nu va mai rezista, pentru că scrisorile sînt în măsură să-i dovedească...

GERTRUDE: Ce anume?

PAULINE: Totul! Totul!

GERTRUDE: Dar... bine... nenorocito, ai săvîrșit un furt și pregătești o crimă... La vîrsta lui...

PAULINE: Dumneata nu mi-ai ucis fericirea?... Nu m-ai făcut să-mi reneg în fața tatii și a lui Ferdinand dragostea, mîndria... viața mea toată?

GERTRUDE: O, se prefacă, habar n-are de nimic! (*Tare.*) Vorbești prăpăstii, n-am scris niciodată nici o scrisoare. Nu-i adevărat... imposibil... Unde zici că sînt scrisorile?

PAULINE: La mine!

GERTRUDE: În odaia ta?

PAULINE: Unde le-am pus eu, nu le vei găsi niciodată.

GERTRUDE (*aparte*): Simt că înnebunesc, mi se învîrte capul... Parcă mi-ar frămînta omorul degetele... Astea-s clipele cînd ucizi... Ah, cum aş ucide-o... O, Doamne, Doamne, ai milă de mine şi nu-mi lua minţile... Ia să vedem...

PAULINE (*aparte*): Îţi mulţumesc, Ferdinand! Acuma văd cit mă iubeşti; i-am înapoiat tot răul pe care ni l-a făcut adineauri... Şi... ea... ne va salva!

GERTRUDE (*aparte*): Trebuie să le aibă asupra ei... dar cum să mă-ncredinţez? Ah! (*Se apropie.*) Pauline!... Dacă ai fi avut mai demult scrisorile, ai fi ştiut de bună seamă că-l iubesc pe Ferdinand... Înceamnă, deci, că le ai de curînd.

PAULINE: De azi-dimineaţă.

GERTRUDE: Şi nu le-ai citit pe toate?

PAULINE: Destule pentru ca să-mi dau seama că ele te pot duce la pierzanie.

GERTRUDE: Pauline, gîndeşte-te... viaţa pentru tine abia începe... (*Cineva bate la uşă.*) Ferdinand este primul bărbat... tînar, binecrescut... superior — pentru că el este un om superior — pe care l-au întilnit privirile tale; dar mai sînt şi alţii pe lume... Ferdinand trăieşte, într-un fel, sub acoperişul nostru, îl vedem în fiecare zi, de aceea toată căldura inimii tale s-a revărsat asupra lui. Înţeleg, e foarte firesc. În locul tău, fără îndoială, aş fi simţit la fel. Dar, mititico, tu nu cunoşti lumea, nici viaţa. Şi dacă te-ai înşelat, ca atîtea altele... pentru că te poţi înşela... tu mai poţi alege încă, dar pentru mine... s-a terminat, nu mai am putinţa de a alege. Ferdinand e totul pentru mine, căci am trecut de treizeci de ani şi i-am jertfit ceea ce n-ar trebui niciodată să jertfim... cînstea unui om bătrîn. Tu ai drumul deschis, mai poţi iubi pe altul... mai mult chiar decît iubeşti acum... se întîmplă. Ei bine, renunţă la el, şi nici nu-ţi închipui ce sclavă devotată vei avea în mine! Vei avea mai mult decît o mamă, mai mult decît o prietenă, vei avea un suflet care ţi s-a vîndut... Poftim (*cade în genunchi şi-şi ridică mîinile pînă la corsajul Paulinei*), iată-mă la picioarele tale! Tu, care eşti rivala mea... Oare nu m-am umilit

destul? Și dacă ai ști cât o costă umilința pe-o femeie... Te rog, fie-ți milă de mine... (*Cineva bate foarte tare la ușă, ea profită de spaima Paulinei și pipăie scrisorile.*) Dă-mi îndărăt viața... (*Aparte.*) Le are!

PAULINE: Ah, doamnă, lasă-mă! E nevoie să strig? (*O respinge pe Gertrude și se duce să deschidă.*)

GERTRUDE (*aparte*): Nu m-am înșelat, le are asupra ei; nu mai trebuie să i le las nici măcar o singură clipă!

SCENA 8

Aceleași, *generalul, Vernon*

GENERALUL: V-ați ferecat amîndouă! De ce-ai strigat, Pauline?

VERNON: Ești schimbată la față, copila mea! Să-ți văd pulsul!

GENERALUL: Și tu arăți cam tulburată.

GERTRUDE: Da' de unde... tocmai rîdeam. Nu-i așa, Pauline... că rîdeai, mititico?...

PAULINE: Așa e, tată. Măicuța mea dragă și cu mine nu mai puteam de rîs.

VERNON (*încet, Paulinei*): Ce minciună gogonată!

GENERALUL: N-ați auzit cînd am bătut?

PAULINE: Ba am auzit, tată, dar nu știam că erai tu.

GENERALUL (*către Vernon*): Cum s-au unit împotriva mea! (*Tare.*) Dar despre ce vorbești?

GERTRUDE: Ei, Doamne, prietene, vrei să știi chiar totul: unde am început, unde am terminat, toate... așa... pe moment! Lasă-mă să sun ca să aducă ceaiul.

GENERALUL: Totuși...

GERTRUDE: Ești un tiran! Ei bine, află că ne-am închis ca să nu fim surprinse, e limpede?

VERNON: E cât se poate de limpede.

GERTRUDE (*încet*): Voiam să scot de la fiica ta... adevărul, pentru că ascunde ceva, e evident! Și ai intrat dumneata, dumneata, pentru care mă străduiesc — căci nu e fata mea — ai intrat, ca și cum ai fi năvălit asupra dușmanului, și ne-ai întrerupt tocmai în clipa în care eram gata-gata să aflu ceva.

GENERALUL: Doamnă contesă de Grandchamp, de la venirea lui Godard...

GERTRUDE: Ah, iată-l amestecat și pe Godard acum!

GENERALUL: Nu mă ironiza, te rog! De ieri, toate cîte se întîmplă pe aici sînt altfel ca de obicei! Şi ce naiba, vreau să ştiu...

GERTRUDE: Ah, înjuri! E prima oară cînd te aud vorbind aşa, domnule... Félix, ceaiul!... Ți s-a făcut lehamite de cei doisprezece ani de fericire?

GENERALUL: Nu sînt şi nu voi fi niciodată un tiran... Adineauri, însă, cînd discutai cu Ferdinand, te-am deranjat! Te stingheresc şi acum, cînd vorbeşti cu fiica mea... În fine, azi-noapte...

VERNON: Hai, domnule general, ceart-o pe doamna cît poţteşti, dar nu de faţă cu alţii. (*Se aude Godard, care se apropie.*) Îl aud pe Godard. (*Încet, generalului.*) Ce mi-ai făgăduit? Pe femei — şi am avut ocazia, ca medic, să aflu multe de la ele — pe femei trebuie să le laşi să se trădeze... trebuie să le observi. Altminteri, violenţa stîrneşte lacrimile, şi o dată ce a intrat în funcţiune sistemul hidraulic, s-ar îneca într-însul trei bărbaţi ca Hercule de tari!

SCENA 9

Aceiaşi, Godard

GODARD: Doamnelor, venisem să vă prezint omagiile şi respectele mele, dar am găsit uşa încuiată... Bună ziua, domnule general. (*Generalul citeşte ziarele şi îl salută cu mîna.*) Ah, iată-l şi pe adversarul meu de-aseară! Ai venit să-ţi iei revanşa, doctore?

VERNON: Nu, am venit să-mi iau ceaiul.

GODARD: A, aici se practică obiceiul acesta englezesc, rusesc şi chinezesc!

PAULINE: Preferăţi cafea?

GERTRUDE: Marguerite, adu cafea.

GODARD: Nu, nu, permiteţi-mi să iau un ceai. Voi face altfel decît de obicei... De altfel, prînziţi, după cum văd, la amiază; cafeaua cu lapte mi-ar tăia pofta de mîncare. Şi apoi englezii, ruşii şi chinezii or fi ştiind ci, întrucîtva, ce fac.

VERNON: Ceaiul, domnule, este o băutură excelentă.

GODARD: Cînd e bun.

PAULINE: Ceaiul acesta a fost adus cu caravana.

GERTRUDE: Doctore, iată ziarele. (*Paulinei.*) Du-te și discută cu domnul de Rimonville, copila mea, eu am să pregătesc ceaiul.

GODARD: Poate că domnișoara de Grandchamp nu agreează conversația mea, așa cum nu-mi agreează persoana.

PAULINE: Vă înșelați, domnule.

GENERALUL: Godard...

PAULINE: Faceți-mi favoarea de a nu mă mai dori ca soție, și atunci veți dobîndi în ochii mei calitățile strălucite care le-au sedus pe domnișoarele Boudeville, Clinville, Derville *et caetera*.

GODARD: Destul, domnișoară. Ah, cum îți bați joc de-un îndrăgostit respins, care posedă totuși patruzeci de mii de livre! Cu cît rămîn mai mult aici, cu atît încerc mai multe păreri de rău. Ce bărbat fericit e domnul Ferdinand de Charny.

PAULINE: Fericit! De ce? Bietul băiat... Fericirea de a fi slujbașul tatii?

GERTRUDE: Domnule de Rimonville...

GENERALUL: Godard...

GERTRUDE: Domnule de Rimonville!

GENERALUL: Godard, îți vorbește soția mea.

GERTRUDE: Cum îți place ceaiul, mai dulce, sau cu mai puțin zahăr?

GODARD: Potrivit.

GERTRUDE: Să nu pun mai multă frișcă, nu?

GODARD: Dimpotrivă, doamnă contesă, mai multă. (*Paulinei.*) Ah, va să zică, nu domnul Ferdinand este acela pe care... pe care l-ai ales... Ei bine, pot să te asigur că e foarte pe gustul mamei dumitale vitrege.

PAULINE (*aparte*): Mare pacoste și curioșii ăștia din provincie!

GODARD (*aparte*): Vreau să mă distrez nițel înainte de a-mi lua rămas bun! Trebuie să-mi scot pîrleala.

GERTRUDE: Domnule de Rimonville, dacă dorești ceva mai substanțial, servește, te rog, niște sandvișuri.

GODARD: Mulțumesc, doamnă...

GERTRUDE (*lui Godard*): Încă nu e totul pierdut pentru dumneata.

GODARD: O, doamnă, am reflectat mult asupra refuzului domnișoarei de Grandchamp.

GERTRUDE: Ah! (*Doctorului.*) Doctore, ceaiul dumitale... ca de obicei?

VERNON: Vă rog, doamnă!

GODARD (*către Pauline*): Ați spus: „bietul băiat“... domnișoară? Dar domnul Ferdinand nu e atît de sărac precum vă închipuiți dumneavoastră. E mai bogat decît mine.

PAULINE: De unde știi?

GODARD: Sînt sigur, și am să vă explic totul. Acest domn Ferdinand, pe care credeți că-l cunoașteți, e un tînăr nespus de ascuns...

PAULINE (*aparte*): Dumnezeuule mare, o fi știind cum îl cheamă cu adevărat?

GERTRUDE (*aparte*): Cîteva picături de opium turnate în ceai... au să-l adoarmă... și voi fi salvată!

GODARD: Nici nu bănuiești cine m-a pus pe drumul...

PAULINE: O, domnule, vă rog...

GODARD: Procurorul. Mi-am amintit că am auzit la familia Baudville cum că omul dumneavoastră de încredere...

PAULINE (*aparte*): Mă torturează.

GERTRUDE (*oferindu-i o ceașcă Paulinei*): Poftim, Pauline.

VERNON (*aparte*): Mi s-a părut... sau? Parcă a turnat ceva în ceașca Paulinei.

PAULINE: Și ce se vorbea?

GODARD: Ah, ah, cum mă ascultați!... Ce măgulit aș fi să știu că ascultați cu aceeași atenție pe cineva care v-ar vorbi despre mine... cum vă vorbesc eu despre domnul Ferdinand!

PAULINE: Ce gust ciudat are ceaiul... Al dumneavoastră cum vi se pare?

GODARD: V-ați legat de ceai ca să ascundeți interesul pe care-l acordați vorbelor mele. Se știe! Ei bine, curiozitatea dumneavoastră va fi așîtată în cel mai înalt grad... Aflați că domnul Ferdinand este...

PAULINE: Este...

GODARD: Milionar!

PAULINE: Vă bateți joc de mine, domnule Godard!

GODARD: Pe cuvîntul meu de onoare, domnișoară, că posedă o comoară... (*Aparte.*) E nebună după el.

PAULINE (*aparte*): Cum m-a speriat, dobitocul! (*Se scoală. Vernon întinde mîna și îi ia ceașca.*)

VERNON: Dă-mi-o mie, draga mea.

GENERALUL (*soției sale*): Ce ai, dragă prietenă, mi se pare că?...

VERNON (*a schimbat ceașca lui cu a Paulinei și a înapoiat-o pe a sa Gertrudei; aparte*): E laudanium, o doză mică, din fericire... Are să se întâmple ceva în casa asta, ceva nemaipomenit... (*Lui Godard.*) Domnule Godard, mare șmecher ești... (*Godard scoate balista și se preface că-și suflă nasul. Vernon râde.*) Ah!

GODARD: Doctore, fără supărare.

VERNON: Ești în stare să-l iei pe general la fabrică și să-l ții acolo un ceas?...

GODARD: Ar trebui să-l avem și pe puști cu noi.

VERNON: E la școală pînă la ora mesei. Vine mai târziu.

GODARD: Și de ce-mi ceri asta?

VERNON: Te rog, ești un om serviabil... Trebuie... O iubești pe Pauline?

GODARD: O, ieri am iubit-o, dar azi-dimineață... (*Aparte.*) Las', că ghicesc cu ce urmărește dumnealui. (*Lui Vernon.*) S-a făcut! Mă duc pe scară și mă întorc să-i spun generalului că îl cheamă Ferdinand, fii liniștit... Ah, uite-l pe Ferdinand! (*Se duce pe scara de la intrare.*)

PAULINE: Ciudat. Sînt așa... ca o amorteală.

(*Se întinde să doarmă; Ferdinand apare și discută cu Godard.*)

SCENA 10

Aceiași, Ferdinand

FERDINAND: Generale, ar trebui să vii pînă la magazie și la fabrică, să verificăm socotelile pe care ți le dau în primire.

GENERALUL: Adevărat!

PAULINE (*adormită*): Ferdinand...

GODARD: Domnule general, aș profita de ocazie ca să vizitez și cu fabrica... N-am văzut-o niciodată.

GENERALUL: Foarte bine, vino, Godard.

GODARD: De Rimonville!

GERTRUDE (*aparte*): Bun, a plecat. Întîmplarea... mă ajută.

VERNON (*aparte*): Întîmplarea... sînt cu...

SCENA II

*Gertrude, Vernon, Pauline, Marguerite, care e în
fundul scenei*

GERTRUDE: Doctore, mai vrei o ceașcă de ceai?

VERNON: Mulțumesc, m-am adâncit atât de mult în articolul despre alegeri, că n-am băut-o nici pe prima.

GERTRUDE (*arătînd-o pe Pauline*): O, biata copilă, uite-o că a adormit.

VERNON: Cum... doarme?

GERTRUDE: Nici nu-i de mirare. Închipuie-ți, doctore, că nu s-a culcat decît la trei dimineța. A fost mare zăpăceală azi-noapte.

VERNON: Să-ți ajut.

GERTRUDE: Nu-i nevoie. Marguerite, ajută-mă tu. S-o ducem în camera ei; se va simți mai bine acolo.

SCENA 12

Vernon, Félix

VERNON: Félix!

FÉLIX: Cu ce vă pot servi, domnule?

VERNON: Există pe-aici vreun dulap? Vreau să ascund ceva...

FÉLIX (*arătînd dulapul*): Acolo, domnule.

VERNON: Bine! Félix... să nu sufli nici un cuvînt... nimănui. (*Aparte.*) O să-și amintească... (*Tare.*) Vreau să-i fac o farsă generalului, și dacă vorbești, n-ar mai izbuti.

FÉLIX: Voi fi mut ca un pește...

(Doctorul ia la el cheia dulapului.)

VERNON: Acum lasă-mă singur cu doamna, care trebuie să se întoarcă, și vezi să nu intre nimeni cîtva timp.

FÉLIX (*ieșind*): Marguerite avea dreptate, aici se întîmplă ceva, cu siguranță!

MARGUERITE (*revenind*): Nu s-a întîmplat nimic... Domnișoara doarme... (*Iese.*)

Vernon

VERNON: De ce se ceartă două femei care au trăit în pace pînă la ora de față? O, orice medic știe, chiar dacă nu se pricepe într-ale filozofiei. Săracul general, care n-a avut altă grijă toată viața decît să scape de soarta cea obișnuită! Dar în afară de Ferdinand și de mine, nu văd pe nimeni care să... Eu... n-aș putea crede, în schimb, Ferdinand... și totuși n-am observat nimic... O aud venind! Atenție!...

S C E N A 14

Vernon, Gertrude

GERTRUDE: Ah, am pus mîna pe ele! Mă duc la mine-n cameră să le dau foc... (*Dă cu ochii de Vernon.*) Ah!

VERNON: Doamnă, am trimis pe toată lumea afară.

GERTRUDE: Pentru ce?

VERNON: Ca să fim singuri și să avem o explicație...

GERTRUDE: O explicație!... Cu ce drept... dumneata... dumneata, parazitul casci, pretinzi explicații contesei de Grandchamp?

VERNON: Eu, parazit?! Doamnă, am o rentă de zece mii de livre, asta ca să nu mai pun la socoteală pensia, am gradul de general; și, în plus, averea-mi va fi moștenită de către copiii bătrînului meu prieten!... Eu, parazit! O, dar nu mă găsesc aici numai în calitate de prieten, ci și de medic: ai turnat opium în ccaul Paulinei!

GERTRUDE: Eu?

VERNON: Te-am văzut și am păstrat ceașca.

GERTRUDE: Ceașca?... Dar am spălat-o.

VERNON: Da, pe a mea... Ah, nu citeam ziarul, te observam.

GERTRUDE: O, domnule, frumoasă ocupație ți-ai ales!

VERNON: O ocupație, trebuie să recunoști, foarte binevenită în clipa de față, căci s-ar putea să ai nevoie de mine dacă Pauline se va simți cumva foarte rău din pricina băuturii.

GERTRUDE: Să se simtă rău... Doamne! doctore, dar n-am pus decît cîteva picături.

VERNON: Ai pus deci opium în ceai!

GERTRUDE: Doctore... ești un infam!

VERNON: Pentru că ți-am smuls o mărturisire? Toate femeile se exprimă la fel în asemenea împrejurări. Sînt obișnuit. Dar asta nu e totul... Mai ai și alte confidențe să-mi faci.

GERTRUDE (*aparte*): Un spion! Singura soluție e să fac din el un complice. (*Tare.*) Doctore, ai putea să-mi fii de prea mult folos ca să rămînem certați; o clipă, și-ți voi spune totul, deschis. (*Intră în camera ei și se închide acolo.*)

VERNON: A tras zăvorul! M-a dus! Nu puteam, oricum, să folosesc forța. Ce-o fi făcînd acolo?... Ascunde flaconul de opium... Ori de cîte ori vrei să faci cuiva un serviciu ca ăsta pe care mi l-a cerut generalul, greșești. Are să mă tragă pe sfoară... Dar iat-o!

GERTRUDE (*aparte*): Le-am ars!... N-a rămas nici urmă... Sînt salvată! (*Tare.*) Doctore!

VERNON: Doamnă?

GERTRUDE: Fiica mea vitregă, Pauline, pe care o socoți un înger nevinovat... și-a însușit, în chip laș și criminal, un secret de care atîrna onoarea și viața a patru ființe omenеști.

VERNON: Patru... (*Aparte.*) Ea, generalul... ah! fiul ei, poate... și necunoscutul.

GERTRUDE: Acest secret, pe care s-a obligat să-l păstreze cu strășnicie, ba chiar cu prețul vieții...

VERNON: Nu pricep...

GERTRUDE: Ei bine, dovezile acestui secret le-am distrus! Iar dumneata, doctore, dumneata, care ne iubești, ar însemna să fii tot atît de laș, de ticălos ca și dînsa — ba mai mult chiar, fiind bărbat, n-ai nici măcar, ca femeile, scuza unei pasiuni nesăbuite — ar însemna să fii un monstru dacă ai mai face un singur pas pe calea pe care ai apucat-o...

VERNON (*aparte*): Vrea să mă intimideze! (*Gertrudei.*) Ah, doamnă, de cînd e lumea, ceea ce semeni dumneata a rodit numai fărădelegi.

GERTRUDE: Sînt în primejdie patru vieți, nu uita! (*Aparte.*) Stă pe gînduri... (*Tare.*) Așa încît, fiind conștientă de gravitatea acestui pericol, îți declar că mă vei ajuta să mențin pacea aici și că te vei duce imediat să aduci ceva ca s-o trezești din somn pe Pauline. Și îi vei explica chiar dumneata generalului, la nevoie, cum de-a adormit. Îmi vei

înapoia și ceașca, nu-i așa? Mi-o vei înapoia. Și la fiecare pas pe care-l vom face împreună, îți voi explica totul.

VERNON: Doamnă...

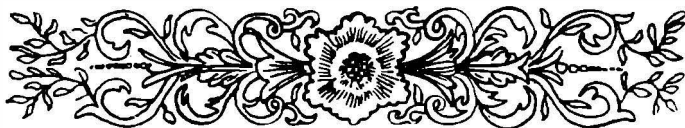
GERTRUDE Du-te odată! Generalul poate să se întoarcă.

VERNON (*aparte*): Te am, totuși, la mînă! Am o armă împotriva ta și... (*Iese.*)

SCENA 15

GERTRUDE (*singură, se sprijină de dulapul în care e încuiată ceașca*): Unde-o fi ascuns ceașca?

ACTUL IV

Acțiunea se petrece în camera *Paulinei*

SCENA 1

Pauline, Gertrude

Pauline doarme într-un fotoliu mare, la stînga

GERTRUDE (*intrînd cu precauție*): Mai doarme... Și doctorul, care zicea că o să se trezească numaidecît... Somnul ăsta mă înspăimîntă!... Asta-i, așadar, femeia pe care o iubește? N-o găsesc de loc frumoasă... Și totuși e frumoasă! Și totuși e frumoasă... Dar cum de nu văd bărbații că frumusețea e doar o făgăduială și că dragostea este... (*Se bate la ușă.*) Hm, vine cineva.

VERNON (*de afară*): Pot să intru, *Pauline*?

GERTRUDE: Doctorul!

SCENA 2

Aceleași, Vernon

GERTRUDE: Spuneai că se trezește.

VERNON: Fii liniștită... (*Strigînd.*) *Pauline*!

PAULINE (*trezindu-se*): Domnul *Vernon*... Unde mă aflu? A, la mine... dar ce s-a întîmplat?

VERNON: Copila mea, ai adormit pe cînd îți beai ceaiul. Doamna de *Grandchamp* s-a temut, ca și mine, de altfel,

să nu fie un început de boală, dar n-ai nimic... e doar efectul nopții nedormite... după cît se pare.

GERTRUDE: Ei bine, Pauline, cum te simți?

PAULINE: Am adormit... Și dînsa a stat aici în timp ce dormeam... (*Se scoală.*) Ah! (*Își duce mîna la piept.*) Ah, ce ticăloșie! (*Lui Vernon.*) Doctore, ai fost complice la...

GERTRUDE: Complice la ce? Ce-ai vrut să spui?

VERNON: Eu, draga mea, eu, complice la o faptă urîță, și împotriva ta, pe care te iubesc ca și cum ai fi copilul meu? Spune-mi însă...

PAULINE: Nimic, doctore, nimic...

GERTRUDE: Lasă-mă, te rog, să-i spun două vorbe.

VERNON (*aparte*): Ce-o fi îndemnînd-o să tacă, deși a căzut într-o capcană?

GERTRUDE: Ei bine, Pauline, nu le-ai stăpînit prea multă vreme. Dovezile în legătură cu acea stupidă acuzație împotriva mea, pe care plănuiai să le aduci la cunoștință lui taică-tău...

PAULINE: Acuma înțeleg. M-ai adormit ca să mă jefuiești.

GERTRUDE: Sîntem amîndouă la fel de curioase, asta-i tot. M-am purtat întocmai cum ai procedat tu la Ferdinand.

PAULINE: Acum te bucuri dumneata, doamnă, dar în curînd voi triumfa eu.

GERTRUDE: A, prin urmare, războiul continuă?

PAULINE: Războiul, doamnă?... Mai bine zis, duelul! Una din noi două e de prisos.

GERTRUDE: Cam tragic, fetiço.

VERNON (*aparte*): Nici o izbucnire, nici un fel de conflict... în aparență... Am o idee! Ce-ar fi să-l chem pe Ferdinand? (*Vrea să iasă.*)

GERTRUDE: Doctore...

VERNON: Doamnă...

GERTRUDE: Am o vorbă să-ți spun. (*Încet.*) Nu te las pînă nu-mi dai îndărăt...

VERNON: Am pus o condiție...

PAULINE: Doctore...

VERNON: Ce dorești, copila mea?

PAULINE: Știi că somnul meu n-a fost normal?

VERNON: Știu, te-a adormit maică-ta vitregă... am dovada... Dar tu, tu știi pentru ce?

PAULINE: O, doctore, e...

GERTRUDE: Doctore!

PAULINE: O să-ți spun totul... dar mai tîrziu.

VERNON (*aparte*): Acum, fie de la ea, fie de la măicăsa, tot aflu cu ceva. Vai de capul generalului!

GERTRUDE: Ei bine, doctorc?

SCENA 3

Pauline, singură, sună

PAULINE: Da, să fugim împreună... ăsta-i singurul lucru ce-mi rămîne de făcut. Dacă maștera și cu mine ne mai duelăm mult, tata, săracul, va fi făcut de ocară; nu-i mai bine să nu-l ascult? Și, de altfel, o să-i scriu... Și o dată învingătoare, voi fi generoasă cu ea... O să-l las pe tata să aibă încredere în dînsa, explicîndu-i că am fugit din pricina urii lui împotriva numelui de Marcandal și a dragostei mele pentru Ferdinand.

SCENA 4

Pauline, Marguerite

MARGUERITE: Domnișoara se simte bine?

PAULINE: Da, trupul meu e sănătos, dar sufletul... Vai, am ajuns la disperare! Dragă Marguerite, tare-i nenorocită o fată cînd și-a pierdut mama...

MARGUERITE: Și cînd tatăl ei s-a recăsătorit cu o femeie ca doamna de Grandchamp. Bine, domnișoară, dar cu nu sînt pentru dumneata ca o mamă... umilă și devotată? Pe cît te urăște maștera, pe atît a crescut dragostea mea de doică...

PAULINE: Marguerite! Ești sigură? Cred că te înșeli. Nu mă iubești tu chiar atîta...

MARGUERITE: O, domnișoară, pune-mă la încercare.

PAULINE: Să vedem, ai părăsi Franța pentru mine?

MARGUERITE: Ca să fiu alături de dumneata, aș merge și în India!

PAULINE: Chiar acuma?

MARGUERITE: Chiar acuma... Oh... Bagajele mele nu cîntăresc prea greu.

PAULINE: Ei bine, Marguerite, vom pleca în noaptea asta... în taină.

MARGUERITE: Plecăm... da' de ce?

PAULINE: De ce? Nu știi că doamna de Grandchamp m-a adormit?

MARGUERITE: Știu, domnișoară, și domnul Vernon știe; de altminteri, mi-a spus Félix că a ascuns ceașca din care ți-ai băut ceaiul... dar pentru ce te-a...

PAULINE: Nici un cuvânt despre asta, dacă mă iubești. Și dacă-mi ești credincioasă, așa cum spui, du-te la tine, strânge-ți lucrurile și ai grijă să nu simți ceva că te pregătești de plecare. O să plecăm după miezul nopții. O să-ți dau ca să duci la tine bijuteriile mele și, în sfârșit, toate lucrurile de care aș avea nevoie pentru un drum lung... Dar fii cu băgare de seamă; dacă maștera ar avea cea mai mică bănuială, aș fi pierdută.

MARGUERITE: Pierdută!... Dar, domnișoară, ce s-a întâmplat? Gîndește-te bine: să-ți părăsești casa?

PAULINE: Vrei să mă vezi moartă?

MARGUERITE: Moartă... Bine, domnișoară, facă-se voia dumitale.

PAULINE: Marguerite, roagă-l pe domnul Ferdinand să-mi aducă veniturile mele pe anul ăsta; acum, numaidecît.

MARGUERITE: Se plimba sub fereastra dumitale cînd am venit.

PAULINE (*aparte*): Sub fereastra mea... se temea că n-o să mă mai vadă niciodată... bietul Ferdinand...

SCENA 5

Pauline, singură

PAULINE: Să-mi părăsesc căminul părintesc... îl știu pe tata, o să mă caute peste tot... Nesfîrșite comori posedă dragostea dacă își poate îngădui să plătească asemenea datorii: pentru că îi dăruiesc totul lui Ferdinand, îmi părăsesc țara, părintele, căminul! Dar, în sfârșit, netrebnica asta l-ar distruge! De altfel, mă voi întoarce! Doctorul și domnul Ramel îl vor convinge pe tata să mă ierte. Mi se pare că aud pașii lui Ferdinand... Da, chiar el e!

SCENA 6

Pauline, Ferdinand

PAULINE: Ah, dragul meu Ferdinand...

FERDINAND: Și eu, care credeam că nu te mai văd! Marguerite știe... totul?

PAULINE: Nu știe încă nimic; dar la noapte va afla de fuga noastră, deoarece vom fi liberi, Ferdinand, și îți vei lua soția cu tine...

FERDINAND: O, Pauline, să nu mă amăgești!

PAULINE: Oricum mă gîndeam să vin la tine acolo, în surghiun... dar femeia asta odioasă mi-a grăbit hotărîrea... Nu mai este meritul meu, ci al ei, Ferdinand... E vorba de viața mea, pur și simplu!

FERDINAND: De viața ta!... Dar ce-a făcut?

PAULINE: Era mai-mai să mă omore... M-a omorît aproape... M-a adormit... ca să-mi fure scrisorile pe care le aveam la mine! Dacă a îndrăznit să facă una ca asta, îmi închipui ce-i în stare să facă de acum înainte ca să nu te piardă. Dacă vrem să fim împreună, n-avem altă posibilitate decît fuga. Așa că nu ne mai spunem adio! În noaptea asta vom fugi. Tu hotărăști unde.

FERDINAND: Simt că înnebunesc de bucurie!

PAULINE: O, Ferdinand, fă tot ce trebuie: fugi la Louviers, la prietenul tău, procurorul; avem nevoie de o trăsură, de pașapoarte... Să nu cumva să ne ajungă din urmă tata — maștera îl va asmuți după noi. Ne-ar ucide, căci i-am destăinuit în această scrisoare secretul care mă silește să-l părăsesc în felul ăsta.

FERDINAND: Fii fără grijă! Eugène a pregătit încă de ieri totul pentru plecarea mea. Uite banii pe care mi-i datora tatăl tău. (*Îi arată portmoneul.*) Fă-mi și chitanța ta. (*Pune cîteva monede de aur pe o măsută.*) Acum trebuie să mai prezint doar socotelile casieriei și sînt liber... La ora trei sîntem la Rouen... și de-aici la Le Hâvre, unde ne vom îmbarca în primul vapor american care se întoarce în Statele Unite. Eugène a trimis un om de încredere să-mi oprească un loc la bord. Căpitanul american va considera foarte firesc ca un bărbat să călătorească împreună cu nevasta, așa încît nu vom întîmpina nici o piedică.

SCENA 7

Aceiași, Gertrude

GERTRUDE: În afară de mine!

PAULINE: Sîntem pierduți!

GERTRUDE: Ah, plecai fără să mi-o spui, Ferdinand!... Am auzit totul.

FERDINAND (*către Pauline*): Domnișoară, fii bună și dă-mi chitanța; îmi trebuie neapărat ca să pot prezenta socotelile casieriei tatălui dumitale înainte de plecare. (*Către Gertrude.*) Doamnă, s-ar putea s-o împiedicați pe domnișoara să plece, dar eu, care nu mai rămân aici cu nici un preț, eu voi pleca.

GERTRUDE: Ba trebuie să rămîi, domnule, și vei rămîne!

FERDINAND: Fără voia mea?

GERTRUDE: Ce voia să facă domnișoara voi face eu, cu toată îndrăzneala. Îl voi chema aici pe domnul de Grandchamp și ai să vezi că vei fi obligat să pleci, dar însoțit de copilul meu și de mine. (*Intră Félix.*) Roagă-l pe domnul de Grandchamp să vină pînă aici.

FERDINAND (*către Pauline*): Am presimțit. Ține-o de vorbă, mă duc după Félix, ca nu cumva să-i spună ceva generalului. Eugène îți va arăta ce-ai de făcut. Din moment ce vom fi departe, Gertrude nu va mai putea face nimic împotriva noastră. (*Către Gertrude.*) Adio, doamnă! Ai atentat adineauri la viața Paulinei, ai rupt, astfel, ultimele legături dintre noi.

GERTRUDE: Asta-i tot ce știi: să acuzi!... Dar habar nu ai de ceea ce voia domnișoara să-i spună tatălui ei despre tine și despre mine!

FERDINAND: O iubesc și o voi iubi toată viața, și voi ști s-o apăr de dușmănia dumitale și am destulă încredere într-însa ca să mă expatriez... știu că va fi a mea. Adio!

PAULINE: Ferdinand, dragul meu...

SCENA 8

Gertrude, Pauline

GERTRUDE: Acum, cînd am rămas singure, vrei să știi pentru ce l-am chemat pe taică-tău? Ca să-i spun numele cel adevărat al lui Ferdinand și din ce familie face parte...

PAULINE: Doamnă, ce-ai de gînd să faci? În clipa cînd va afla că băiatul generalului Marcandal i-a ademenit fiica, tata e în stare să alerge la Le Hâvre... să-l ajungă pe Ferdinand din urmă... și atunci...

GERTRUDE: Mai degrabă să-l știu pe Ferdinand mort decît cu alta, mai ales cînd o urăsc pe această alta cu aceeași

putere cu care îl iubesc pe el... Și cu aceasta duelul nostru ia sfârșit!

PAULINE: O, doamnă, îți cad la picioare, așa cum mai înainte te plecaseși dumneata la picioarele mele. Să ne ucidem una pe alta noi, dacă vrei dumneata, dar să nu-l asasinăm pe el!... Vreau să trăiască... Cruță-l pe el, cu prețul vieții mele.

GERTRUDE: Ei bine, atunci renunți?

PAULINE: Da, doamnă.

GERTRUDE (*lasă să-i cadă batista, în clocotirea patimii în care vorbește*): Minți! Îmi spui asta fiindcă te iubește, pentru că adineauri, când îmi vorbea despre dragostea lui pentru tine, m-a jignit cumplit și fiindcă-ți închipui că n-o să mă mai iubească niciodată... Nu, Pauline, vreau o garanție că ești sinceră!

PAULINE (*aparte*): Batista... și cheia de la birou... Acolo a încuiat otrava... O! (*Tare.*) Garanții că sînt sinceră, spui?... Am să-ți dau... Ce-mi ceri?

GERTRUDE: Una singură. Singura-n care cred: să te măriți cu celălalt.

PAULINE: Mă voi mărita cu el.

GERTRUDE: Și să i-o spun acum... imediat?

PAULINE: Du-te și spune-i-o chiar dumneata, doamnă, pe urmă întoarce-te aici cu tata și...

GERTRUDE: Și...

PAULINE: Și o să-mi dau cuvîntul; iar cuvîntul înseamnă viața.

GERTRUDE (*aparte*): Cu ce hotărîre spune asta... fără să plîngă... Plănuiește ceva? (*Paulinei.*) Asta înseamnă că te-ai resemnat!

PAULINE: Da.

GERTRUDE (*aparte*): Să vedem... (*Paulinei.*) Dacă spui adevărul...

PAULINE: Dumneata, care ești falsă în toate cele, vezi numai minciună la alții... Ah, lasă-mă, doamnă, mi-e groază de dumneata!

GERTRUDE: Deci ești sinceră! Mă duc să-l anunț pe Ferdinand despre hotărîrea ta! (*Semn de încuviințare din partea Paulinei.*) Dar n-o să mă creadă. Ce-ar fi să-i scrii două cuvinte?

PAULINE: Ca să-i spun să nu mai plece? (*Scrie.*) Poftim, doamnă!

GERTRUDE: „Mă mărit cu domnul de Rimonville... Nu mai e cazul să pleci... Pauline.“ (*Aparte.*) Nu mai înțeleg nimic... Mă tem de o cursă. Nu, îl las să plece, o să afle el despre căsătorie mai târziu... cînd va fi departe. (*Iese.*)

SCENA 9

Pauline, singură

PAULINE: Vai, l-am pierdut pe Ferdinand... Întotdeauna m-am gîndit așa: lumea e sau un paradis, sau o temniță; și eu, ca orice fată, visam doar paradisul. Am cheia de la birou... o să i-o înapoiez după ce iau tot ce-mi trebuie ca să isprăvesc odată cu situația asta nenorocită... Foarte bine! Să mă duc...

SCENA 10

Pauline, Marguerite

MARGUERITE: Eu mi-am făcut bagajele, domnișoară. Să încep și aici?

PAULINE: Da... (*Aparte.*) Trebuie s-o las să-l facă. (*Tare.*) Uite, Marguerite, ia monedele astea de aur și ascunde-le la tine.

MARGUERITE: Trebuie neapărat să pleci?

PAULINE: A, dragă Marguerite, cine știe dacă voi apuca s-o fac... Dar tu vezi-ți de treabă... (*Iese.*)

SCENA 11

Marguerite, singură

MARGUERITE: Și cu, care credeam, diinpotrivă, că zgrițuroaica nu vrea cu nici un chip ca domnișoara să se mărite! Să-mi fi ascuns domnișoara că are o dragoste cu bucluc? Și cînd te gîndești că taică-su e atît de bun cu ea! Îi lasă toată libertatea... Dacă aș vorbi cu domnul? O, nu, să nu-i fac cumva vreun rău fetei.

Marguerite, Pauline

PAULINE: Nu m-a văzut nimeni! Uite, Marguerite, du mai întâi banii la tine. Și lasă-mă să mă gîndesc la hotărîrea pe care am luat-o...

MARGUERITE: În locul dumitale, domnișoară, eu i-aș spune totul lui domnu...

PAULINE: Tatii? Să nu sufli o vorbă, nenorocito! Măcar iluziile cu care trăiește să i le cruțăm...

MARGUERITE: Iluziile... că bine zici!

PAULINE: Du-te și lasă-mă.

(Marguerite pleacă.)

S C E N A 13

Pauline, apoi Vernon

PAULINE (*ținînd în mîină pachetul cu otravă din primul act*): Iată și moartea!... Doctorul povestea ieri, în legătură cu nevasta lui Champagne, că trebuie să treacă vreo cîteva ore, aproape o noapte, pînă cînd substanța asta cumplită își face efectul, și că dac-o iei din pripă, mai poți s-o combați. Prin urmare, dacă doctorul va fi aici, ar putea s-o combată. (*Cineva bate la ușă.*) Cine e?

VERNON (*de afară*): Eu sînt!

PAULINE: Intră, doctore! (*Aparte.*) Curiozitatea l-a adus încoace, și tot ea îl va face să plece.

VERNON: Ei bine, fetițo, deci între tine și maică-ta vitregă există secrete de viață și de moarte?

PAULINE: Există. Mai ales de moarte.

VERNON: Drace, lucrurile astea mă privesc și pe mine atunci. Ia să vedem!... Te-ai certat cumva rău cu mama ta vitregă?

PAULINE: O, nu-mi mai vorbi despre creatura asta... Îl înșală pe tata.

VERNON: Știu.

PAULINE: Nu l-a iubit niciodată.

VERNON: Eram sigur.

PAULINE: Și a jurat să mă distrugă.

VERNON: Cum?... A pus gînd rău dragostei dumitale?

PAULINE: Poate... chiar vieții mele.

VERNON: Ce bănuială! Pauline, copilul meu, știi cât țin la tine? Nu te-aș putea scăpa din...

PAULINE: Ca să fiu salvată, ar trebui ca tata să aibă alte concepții în unele privințe. Uite, îl iubesc pe domnul Ferdinand.

VERNON: Și pe-asta o știu, dar ce te împiedică să te măriți cu el?

PAULINE: Vei fi discret, nu? Ei bine, Ferdinand e fiul generalului Marcandal!

VERNON: A, Doamne, mormînt voi fi! Dar taică-tău s-ar bate cu el pe viață și pe moarte numai pentru că au trăit vreme de trei ani sub același acoperiș.

PAULINE: Acum înțelegi că nu există nici o speranță în privința aceasta? (*Cade, copleșită, pe un fotoliu, la stînga.*)

VERNON: Biata copilă... i-e rău! (*Sună și cheamă.*) Marguerite, Marguerite!

SCENA 14

Aceiași, Gertrude, Marguerite, generalul

MARGUERITE (*venind în fugă*): Ați dorit ceva, domnule?

VERNON Pune la încălzit un ceainic cu apă fierbinte și pregătește-mi o infuzie de frunze de portocal.

GERTRUDE: Ce-i cu tine, Pauline?

GENERALUL: Copila mea, fată dragă...

GERTRUDE: Nu-i nimic... Știu despre ce e vorba... fata a luat o hotărîre de care atîrnă toată viața ei și...

VERNON (*către general*): O hotărîre... Ce hotărîre?

GENERALUL: Se mărită cu Godard! (*Aparte.*) Se pare, după cum zice nevastă-mea, că a renunțat la o dragoste despre care nu vrea să vorbească nimic, că persoana respectivă ar fi inacceptabilă, și ea n-ar fi descoperit decît ieri că e un tip nedemn...

VERNON: Și tu crezi? Nu grăbi lucrurile, generale. Mai discutăm noi diseară... (*Aparte.*) Oh, am să vorbesc cu doamna de Grandchamp!

PAULINE (*Gertrudei*): Doctorul știe totul...

GERTRUDE: Ah!

PAULINE (*pune batista și cheia în buzunarul Gertrudei, în timp ce aceasta se uită la Vernon, care discută cu generalul*):

Scoate-l de-aici, că ar fi în stare să-i spună totul tatii, și trebuie să-l salvăm cel puțin pe Ferdinand...

GERTRUDE (*aparte*): Are dreptate! (*Tare.*) Doctore, tocmai mi s-a comunicat că François, unul dintre lucrătorii noștri cei mai buni, s-a îmbolnăvit ieri... azi-dimineață n-a venit la lucru... Ar trebui să treci pe la el...

GENERALUL: François! O, du-te la el, Vernon...

VERNON: Parcă locuiește la Prê-l'Evêque... (*Aparte.*) Sînt trei leghe și mai bine pînă acolo...

GENERALUL: Starea Paulinei nu te îngrijorează?

VERNON: E o simplă criză de nervi.

GERTRUDE: Doctore... nu-i așa că te pot înlocui aici fără nici un pericol?...

VERNON: Da, doamnă. (*Generalului.*) Pun rămășag că François e tot atît de bolnav ca și mine!... Or fi socotind că văd prea multe și... mă trimit în misiune...

GENERALUL (*înfuriindu-se*): Cine?... Ce vrei să spui?...

VERNON: Iar te-nfurii? Fii calm, prietene, altminteri te vor măcina remușcările toată viața.

GENERALUL: Remușcări...

VERNON: Stai aici, că mă întorc.

GENERALUL: Dar...

GERTRUDE (*Paulinei*): Ei, cum te mai simți, îngerașule?

GENERALUL: Dar... ia uită-te la ele!...

VERNON: Eh... femeile seucid una pe alta mîngîindu-se...

SCENA 15

Aceiași, în afară de Vernon, apoi Marguerite

GERTRUDE (*către general, care a rămas profund uimit de ultimele cuvinte ale lui Vernon*): Ei, ce-i cu tine?

GENERALUL (*trecînd prin fața Gertrudei și mergînd spre Pauline*): Nimic, nimic... Spune-mi, Pauline, te măriți cu Godard de bunăvoie?

PAULINE: De bunăvoie.

GERTRUDE: Ah!

GENERALUL: Vine îndată.

PAULINE: Îl aștept...

GENERALUL (*aparte*): E-atîta amărăciune-n glasul ei...

(*Apare Marguerite, cu o ceașcă.*)

GERTRUDE: Ai adus-o prea repede, Marguerite, infuzia nu va fi destul de tare!... (*Gustă.*) Mă duc s-o prepar eu.

MARGUERITE: Totuși, eu sînt deprinsă s-o îngrijesc pe domnișoara.

GERTRUDE: Ce înseamnă tonul ăsta?

MARGUERITE: Dar... doamnă...

GENERALUL: Marguerite, dacă mai spui un singur cuvînt, ne certăm... bătrînico!

PAULINE: Gata, Marguerite, las-o pe doamna de Grand-champ să facă cum crede dînsa de cuviință.

(Gertrude iese cu Marguerite.)

GENERALUL: Oare nu mai are fata încredere în tăicuțul ei... care o iubește? Ei bine, spune-mi de ce ieri îl respingeai cu atîta înverșunare pe Godard, pentru ca astăzi să-l accepți?

PAULINE: Toane de fată mare!

GENERALUL: Nu ți-e drag altcineva?

PAULINE: Tocmai pentru că nu mi-e drag nimeni mă mărit cu acest domn Godard al dumneavoastră!

(Gertrude se întoarce cu Marguerite.)

GENERALUL: A!

GERTRUDE: Ține, micuțo, dar fii cu băgare de seamă, că e cam fierbinte.

PAULINE: Mulțumesc, mamă!

GENERALUL: Mamă!... Într-adevăr, îți vine să-ți pierzi mințile!

PAULINE: Marguerite... zaharnița?

(Profită de clipa cînd Marguerite iese din cameră și cînd Gertrude vorbește cu generalul, ca să pună otrava în ceașcă; apoi lasă să cadă hîrtia în care aceasta fusese învelită.)

GERTRUDE (*generalului*): Dar ce-i cu tine?

GENERALUL: Scumpă prietenă, nu înțeleg sufletul femeiesc: sînt ca Godard.

(Marguerite revine.)

GERTRUDE: Ești ca toți bărbații.

PAULINE: Ah!

GERTRUDE: Ce ai, fetițo?

PAULINE: Nimic... Nimic...

GERTRUDE: Am să-ți mai pregătesc o ceașcă...

PAULINE: Nu, doamnă, una e suficientă. Trebuie să-l așteptăm pe doctor. (*Pune ceașca pe măsură.*)

SCENA 16

Aceiași, Godard, Félix

FÉLIX: Domnul Godard întreabă dacă-l puteți primi.

(*Pauline e întrebată din ochi.*)

PAULINE: Bineînțeles!

GERTRUDE: Ce-ai de gând să-i spui?

PAULINE: Veți vedea.

GODARD (*intrînd*): Ah, Doamne, domnișoara nu se simte bine... nu știam, și o să... (*I se face semn să ia loc.*) Permite-mi, domnișoară, în primul rînd să-ți mulțumesc pentru cînstea de a mă primi în acest sanctuar al purității. Doamna de Grandchamp și tatăl dumitale mi-au dat o știre care ieri m-ar fi umplut de fericire, dar care astăzi, mărturisesc, mă uimește.

GENERALUL: Ce vrei să spui, domnule Godard?

PAULINE: Nu te supăra, tată, domnul are perfectă dreptate. Tu nu știi tot ce i-am spus ieri...

GODARD: Ești prea inteligentă, domnișoară, ca să nu ți se pară firească curiozitatea unui om cu patruzeci de mii livre venit — în afară de economii — de a cunoaște motivele care au făcut să fie acceptat la un răstimp de douăzeci și patru de ore după ce a fost tratat cu un refuz... deoarece ieri, exact la ora asta... (*iși scoate ceasul*) la cinci și jumătate fix... dumneata mi-ai...

GENERALUL: Cum, nu ești îndrăgostit, așa cum pretindeai? Începi să te cerți cu cea mai adorabilă fată din lume taman în clipa cînd ea...

GODARD: N-aș fi discutat dacă n-ar fi fost vorba de căsătorie. O căsătorie, domnule general, reprezintă o afacere, dar totodată este și urmarea unui sentiment.

GENERALUL: Scuză-mă, Godard, știi... eu sînt cam iute din fire.

PAULINE (*lui Godard*): Domnule... (*Aparte.*) O, ce durere... Domnule, pentru ce oare săracele fete...

GODARD: Săracă... Da' de unde, domnișoară, ai patru sute de mii de franci...

PAULINE: Pentru ce, atunci, fetele tinere și slabe...

GODARD: Slabe?

PAULINE: Bine... fetele... nevinovate, nu s-ar interesa cît de puțin de caracterul aceluia care dorește să devină domnul și stăpînul lor? Dacă mă iubești, e cazul să te pedesești și pe dumneata... și pe minc... pentru că te-am pus la o încercare?

GODARD: A, dacă privim lucrurile în felul acesta...

GENERALUL: Oh, femeile, femeile!

GODARD: Poți să spui la fel de bine și: „Fetele! Fetele!”

GENERALUL: Da. Numai că fata mea are, fără doar și poate, mai multă minte decît taică-său.

SCENA 17

Acciași, Gertrude, Napoléon

GERTRUDE: Ei bine, domnule Godard?

GODARD: Ah, doamnă! Ah, domnule general! Sînt în culmea fericirii. Mi s-a împlinit visul! Să intru într-o familie ca a dumneavoastră! Eu... ah, doamnă, ah, domnule general, ah, domnișoară! (*Aparte.*) Dar să deslușesc acest mister, că de iubit nu mă iubește ea nici cît negru sub unghie!

NAPOLÉON (*intrînd*): Tată, am primit „Crucea de merit”... Bună ziua, mamă... Unde e Pauline?... Ia te uită, ești bolnavă! Săraca surioară!... Apropo, știți de unde vine dreptatea?

GERTRUDE: Cine ți-a spus?... Uitați-vă la el!

NAPOLÉON: Învățătorul! Mi-a spus că dreptatea vine de la bunul Dumnezeu!

GODARD: Învățătorul tău nu are în el nimic de normand!

PAULINE (*încet, Margueritei*): Oh, Marguerite... scumpa mea Marguerite, fă-i să plece.

MARGUERITE: Domnilor, domnișoara are nevoie de odihnă.

GENERALUL: Bine, Pauline, te lăsăm acum... Ai grijă să vii la cină.

PAULINE: Dacă voi putea... Tată, sărută-mă...

GENERALUL (*îmbrățișînd-o*): Înger drag! (*lui Napoléon.*)
Vino, micuțule.

(*Les toți, în afară de Pauline, Marguerite și
Napoléon.*)

NAPOLÉON (*Paulinei*): Ei bine, pe mine nu mă săruți?...
Păi ce ai?

PAULINE: Oh, mor...

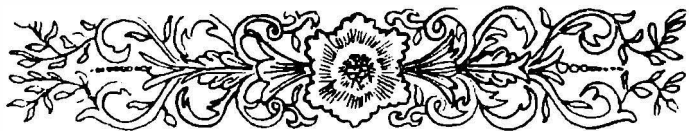
NAPOLÉON: Oamenii mor oare cu adevărat?... Pauline,
cum e moartea?

PAULINE: Moartea... e... cam așa... (*Cade în brațele
Margueritei.*)

MARGUERITE: Doamne! Ajutor!

NAPOLÉON: Oh, Pauline, mi-e frică... (*Fugind.*) Mamă!
Mamă!

ACTUL V

Camera *Paulinei*

SCENA 1

Pauline, Ferdinand, Vernon

Pauline e întinsă pe pat, Ferdinand îi ține mina, coplesit de durere, într-o atitudine de totală delăsare. E în zori; o lampă mai arde încă

VERNON: (*așezat lângă mäsută*): Am văzut morți fără număr pe cîmpul de bătaie, în ambulante; de ce oare moartea unei fete tinere sub acoperișul casei părintești mă impresionează mai puternic decît atîtea cîmplite suferințe? Poate pentru că, pe cîmpul de luptă, moartea e ceva previzibil... contezi chiar pe ea; în timp ce aici nu e vorba de o singură viață... aici e o familie întrecă în doliu și atîtea speranțe spulberate. Uite, fetița asta, pe care o îndrăgeam, a fost asasinată, otrăvită... și de către cine?... Marguerite a ghicit secretul dușmăniei dintre cele două rivale... Nu am putut să nu le povestesc totul judecătorilor... Dar, Doamne, am încercat chiar totul ca să smulg viața aceasta din ghearele morții?... (*Ferdinand își înalță capul și-l ascultă pe doctor.*) Chiar am adus cu mine o otravă care ar putea s-o neutralizeze pe cealaltă; dar ar fi trebuit să mă consult cu cîțiva savanți! Singur nu îndrăznesc să aplic metoda asta la voia întîmplării.

FERDINAND (*se scoală și vine către doctor*): Doctore, când vor veni magistrații, explică-le despre ce e vorba, cred că vor înțelege... am credința că Domnul îmi va asculta ruga... va înfăptui o minune și mi-o va înapoia!

VERNON: Înainte ca otrava să-și fi făcut efectul, aș mai fi îndrăznit... acum, însă, ar însemna să fiu socotit drept otrăvitor... Nu, asta e inutilă (*pune un flacon pe masă*) și devotamentul meu ar fi o crimă.

FERDINAND (*pune o oglindă la buzele Paulinei*): Mai e timp... respiră.

VERNON: Nu mai apucă revărsatul zorilor.

PAULINE: Ferdinand...

FERDINAND: M-a chemat.

VERNON: O, la douăzeci și doi de ani, inima luptă cu nebănuite puteri împotriva distrugerii! De altfel, va fi conștientă pînă la ultima suflare. Ar putea chiar să se scoale, să vorbească, deși suferințele pricinuite de otrava asta îngrozitoare sînt nemaipomenite.

SCENA 2

Aceiași, generalul, la început de-afară

GENERALUL: Vernon!

VERNON (*lui Ferdinand*): Generalul. (*Ferdinand se aruncă copleșit pe un fotoliu din fund, la stînga, mascat de perdelele patului. Spre ușă.*) Ce dorești?

GENERALUL: S-o văd pe Pauline.

VERNON: Dacă vrei să m-ascuți... mai așteaptă puțin. E mult mai rău.

GENERALUL (*forțînd ușa*): Atunci intru!

VERNON: Nu, domnule general, ascultă-mă...

GENERALUL: Nu, nu!... Nu se mișcă de loc... e rece. Ah, Vernon!

VERNON: Hai, domnule general... (*Aparte.*) Trebuie să-l scot din odaie. (*Tare.*) N-a mai rămas decît o foarte slabă nădejde de salvare.

GENERALUL: Spui că... Adineauri m-ai mințit, deci!

VERNON: Dragul meu, trebuie să privești soarta în față, așa cum ne uităm la bateriile încărcate cu obuze!... Ei bine, m-a cuprins o mare îndoială, așa că trebuie să te duci... (*Aparte.*) Ah, ce idee! (*Tare.*) Să te duci chiar dumneata după preot.

GENERALUL: Vernon... vreau s-o văd... s-o îmbrățișez.

VERNON: Fii cu băgare de seamă...

GENERALUL (*după ce-a sărutat-o pe Pauline*): Ah, e de gheață!

VERNON: Așa se manifestă boala, domnule general... Fugi la parohie... dacă se întâmplă să nu izbutesc, ar însemna ca fiica dumitale, pe care ai crescut-o creștinește, să fie lipsită de ajutorul bisericii.

GENERALUL: Ba da. Mă duc.

(*Se-ndreaptă către pat.*)

VERNON (*îi arată ușa*): Pe aici!

GENERALUL: Dragul meu, nu mai știu ce-i cu mine, mi-am pierdut capul... Vernon, fă o minune!... Ai salvat atîția oameni, și nu poți scăpa o copilă!

VERNON: Vino... vino... (*Aparte.*) Mă duc cu el... Dacă se întâlnește cumva cu magistrații, cine știe ce nenorocire îl mai paște! (*Ies.*)

SCENA 3

Pauline, Ferdinand

PAULINE: Ferdinand...

FERDINAND: A, Doamne! Să fie ultimele ci cuvinte? O, da, Pauline, tu ești toată viața mea! Dacă Vernon nu izbutește să te salveze, să știi că te urmez, și vom fi din nou împreună!

PAULINE: Atunci mor fără să-mi pară rău de nimic.

FERDINAND (*ia flaconul*): Licoarea asta, care te-ar fi salvat dacă doctorul venea mai devreme, mă va scăpa pe mine de viață.

PAULINE: Nu, tu trebuie să fii fericit.

FERDINAND: Niciodată... fără tine!

PAULINE: Tu îmi redai viața...

SCENA 4

Aceiași, Vernon

FERDINAND: Vorbește, a deschis ochii.

VERNON: Draga de ea! Adoarme... Se va mai trezi oare vreodată?

(*Ferdinand își reia locul și mina Paulinei.*)

Aceiași, *Ramel, judecătorul de instrucție, .
greșierul, un medic, un brigadier, Marguerite*

MARGUERITE: Domnule Vernon, au venit magistrații...
Domnule Ferdinand, trebuie să părăsești camera.

(Ferdinand iese prin stînga.)

RAMEL: Brigadiere, vezi ca toate ieșirile casei să fie
păzite și stai la dispoziția noastră!... Doctore, putem rămîne
aici cîteva clipe fără să primejduim viața bolnavei?

VERNON: Doarme. E ultimul ei somn.

MARGUERITE: Uitați ceașca cu ce-a mai rămas din in-
fuzie și... din arsenic; mi-am dat seama cînd voiam s-o iau.

MEDICUL *(cercetînd ceașca și gustînd din conținut)*: Este
evident că avem de-a face cu o substanță otrăvitoare.

JUDECĂTORUL: Să-i faci, te rog, analiza! *(O observă pe
Marguerite, care ridică o bucățică de hîrtie.)* Ce-i cu hîrtia
aia?

MARGUERITE: O, nimic.

RAMEL: În împrejurări ca acestea, nimic nu e lipsit de
însemnătate pentru un magistrat! Ah, ah... domnilor, va
trebui să ne ocupăm mai tîrziu și de hîrtia asta. Cum am
face să-l îndepărtăm puțin pe domnul de Grandchamp?

VERNON: E la parohie, dar o să se întoarcă acuși.

JUDECĂTORUL *(către medic)*: Vedeți, domnule, ceașca?

(Cei doi medici discută la căpățiul patului.)

RAMEL *(către judecător)*: Dacă se întoarce generalul, ne
vom purta cu el după împrejurări.

*(Marguerite plînge, îngenuncheată la picî-
oarele patului. Cei doi medici, judecătorul și
Ramel stau în grup în partea din față a scenei.)*

RAMEL *(către doctor)*: Așadar, părerea dumitale, dom-
nule, este că boala domnișoarei de Grandchamp — pe care
am văzut-o alaltăieri sănătoasă pe deplin, dacă nu chiar
fericită — este urmarea unui act criminal?

MEDICUL: Simptomele otrăvirii se văd cît de colo.

RAMEL: Iar rămășița de otravă de pe fundul ceștii e
suficient de vizibilă și în cantitate îndestulătoare pentru a
constitui o dovadă legală?...

MEDICUL: Da, domnule.

JUDECĂTORUL (*către Vernon*): Domnule, femeia aceasta pretinde că ieri, la orele patru, ai prescris domnișoarei de Grandchamp o infuzie de foi de portocal, în scopul de a-i calma o iritare nervoasă survenită din pricină unei discuții cu mama ei vitregă; femeia mai adaugă că doamna de Grandchamp, care te-a expediat îndată după aceea la patru leghe, sub un pretext oarecare, a insistat să prepare ea însăși infuzia și să i-o dea fetei sale vitrege; e adevărat?

VERNON: Da, domnule!

MARGUERITE: Mai mult chiar, atunci cînd am stăruit s-o îngrijesc eu pe domnișoara, stăpînul meu, bietul de el, mi-a făcut observație.

RAMEL (*lui Vernon*): Unde te-a trimis doamna de Grandchamp?

VERNON: Toate se înlănțuie, domnilor, în această întîmplare plină de mister. Doamna de Grandchamp a ținut nespuse să mă îndepărteze, numai că lucrătorul pe care trebuia să-l vizitez, la trei leghe distanță de-aici... se afla la cîrciumă. Atunci l-am certat pe Champagne că a mințit-o pe doamna de Grandchamp... Champagne însă mi-a spus că era adevărat... cetățeanul lipsise de la lucru, dar că el habar nu avea despre așa-zisa boală a respectivului.

FÉLIX: Domnilor, a venit preotul.

RAMEL: Să luăm cu noi cele două corpuri delictive și să trecem în salon, ca să încheiem procesul-verbal.

VERNON: Pe aici, domnilor, pe aici!

(Și pleacă. Se schimbă decorul.)

SCENA 6

Salonul

Ramel, judecătorul, grefierul, Vernon

RAMEL: Iată, prin urmare, concluziile la care-am ajuns. După cum declară Félix și Marguerite, doamna de Grandchamp a administrat ieri fiicei sale vitrege o doză de opium, iar dumneata, domnule Vernon, sesizînd această operație criminală, ai luat ceașca și ai ascuns-o.

VERNON: E adevărat, domnilor, însă...

RAMEL: Cum este cu putință, domnule Vernon, ca dumneata, care ai văzut săvîrșindu-se sub ochii dumitale tică-

loșia, n-ai încercat s-o oprești pe doamna de Grandchamp și s-o împiedici să meargă mai departe pe drumul acesta criminal?

VERNON: Vă rog să mă credeți, domnilor, că am încercat tot ceea ce mi-au dictat chibzuința și experiența mea de-o viață.

JUDECĂTORUL: Comportarea dumitale, domnule, e ciudată și va trebui să dai explicații. Ieri — păstrînd ceașca — ți-ai făcut datoria; dar de ce te-ai oprit la mijlocul drumului?...

RAMEL: Dă-mi voie, domnule Cordier, doctorul e un bătrîn sincer și loial! (*Îl ia pe Vernon deoparte.*) Bănuiesc că ai reușit să afli motivul crimei!

VERNON: Femeile au fost rivale, și pasiunea — nemiiloasa pasiune — le-a împins la extrem... Iar eu trebuie să tac.

RAMEL: Cunosc totul.

VERNON: Dumneata?

RAMEL: Am făcut și eu ca și dumneata, fără îndoială, totul ca să preîntîmpin dezastrul. Ferdinand urma să plece azi-noapte... Cît despre domnișoara Gertrude de Meilhac, am cunoscut-o mai demult la prietenul meu...

VERNON: O, domnule, ai milă! Ai milă, te rog, de un bătrîn ostaș plin de răni și de iluzii... O să-și piardă fata... O să-și piardă soția... Să-i rămînă măcar onoarea...

RAMEL: Ne-am înțeles! Atîta timp cît Gertrude nu va face mărturisiri care să ne oblige să deschidem ochii... voi încerca să demonstrez judecătorului de instrucție, care e deștept, integru și are zece ani de meserie la activ, ei bine, voi încerca să-l conving că singurul mobil al doamnei de Grandchamp a fost rapacitatea! Dar să mă ajuți și dumneata. (*Judecătorul se apropie, Ramel îi face un semn lui Vernon și ia o înfățișare severă.*) De ce și-a adormit doamna de Grandchamp fata vitregă? Dumneata, ca prieten al casei, trebuie s-o știi!

VERNON: Pauline voia să-mi încredințeze un secret; maică-sa vitregă, ghicind că eram pe punctul de a afla niște lucruri pe care ea avea interesul să le țină ascunse, m-a trimis urgent să îngrijesc — chipurile — un lucrător care era perfect sănătos; de asta m-a expediat, și nu ca să mă împiedice cumva s-o ajut pe Pauline, pentru că, la urma urmei, Louviers nu e chiar așa de departe...

JUDECĂTORUL: Premeditare curată!... (*Lui Ramel.*) Dacă găsim în birou dovada crimei, nu mai scapă ea... Doamna nu bănuiește nimic... așa că va fi luată pe neașteptate!

SCENA 7

Aceiași, Gertrude, Marguerite

GERTRUDE: Cîntări bisericești... Și judecătorii... Iar au venit aici?... Dar ce se întîmplă? (*Merge la ușa Paulinei și se dă înapoi, îngrozită, în fața Margueritei.*) Ah!

MARGUERITE: Se înalță rugăciuni pentru sufletul victimei dumitale!

GERTRUDE: Pauline! Pauline... moartă...

JUDECĂTORUL: Dumneata ai otrăvit-o, doamnă!

GERTRUDE: Eu! Eu! Eu! Ah, sînt trează... sau?... (*Lui Ramel.*) Ce bine că ești aici! Pentru că dumneata știi totul! Mă crezi în stare să săvîrșesc o crimă?... Cum, va să zică sînt acuzată... că aș fi atentat la zilele ei... eu, soția unui om bătrîn și onorat... eu, care am un copil... un copil în fața căruia mi-ar fi groază să roșesc... Ah, dreptatea va fi de partea mea... Marguerite, să nu iasă nimeni din casă! O, domnilor... Dar... Dar... Ce s-a întîmplat de-aseară și pînă acuma? Cînd am lăsat-o pe Pauline, era puțin suferindă...

JUDECĂTORUL: Doamnă, vino-ți în fire! Te afli în fața justiției franceze!

GERTRUDE: Ah, mă ia cu frig...

JUDECĂTORUL: Justiția, în Franța cel puțin, e cea mai desăvîrșită dintre instituțiile penale; ea nu întinde curse, ci acționează, vorbește, înaintează pe față; ea e puternică prin misiunea ei, care este aceea de a descoperi adevărul. În momentul de față, doamnă, te afli sub anchetă doar, și nu trebuie să vezi în persoana mea decît un protector. Dar spune adevărul, oricare ar fi el. Restul nu ne mai privește...

GERTRUDE: Atunci, domnule, să mergem acolo, și voi striga în fața Paulinei aceleași cuvinte pe care ți le spun dumitale acum: sînt nevinovată de otrăvirea ei!

JUDECĂTORUL: Doamnă!...

GERTRUDE: Te rog, nu umbla cu fraze din acelea întortocheate pentru îmbrobodirea oamenilor. Durerea mea-i cumplită. Mă doare de Pauline ca și cum ar fi fost fata mea și... îi iert toate! Ce mai vrei? Întrecă-bă-mă, și o să-ți răspund.

RAMEL: Ce ai să-i ierți?

GERTRUDE: Dar eu...

RAMEL (*încet*): Fii prudentă!

GERTRUDE: Ah, aveți dreptate! Peste tot, prăpăstii!

JUDECĂTORUL (*către grefier*): O să treci după aceea numele și pronumele; ia note pentru procesul-verbal al interogatoriului! (*Gertrudei.*) Ai turnat ieri către prînz opium în ceaiul domnișoarei de Grandchamp?

GERTRUDE: Ah, doctore... Dumneata!

RAMEL: Nu-l învinui pe doctor, s-a compromis și așa prea mult din pricina dumitale! Răspunde la întrebarea judecătorului!

GERTRUDE: Da, e adevărat!

JUDECĂTORUL (*îi arată ceașca*): O recunoști?

GERTRUDE: Da, domnule. Altceva?

JUDECĂTORUL: Doamna a recunoscut ceașca, mărturisind totodată că a turnat opium într-însa. Deocamdată e suficient... în această fază a instrucției.

GERTRUDE: Deci, sînt acuzată?... Și de ce anume?

JUDECĂTORUL: Doamnă, dacă nu reușești să dovedești că ești nevinovată... ai putea fi acuzată de crimă prin otrăvire. Și acum să căutăm dovezile nevinovăției sau vinovăției dumitale.

GERTRUDE: Unde?

JUDECĂTORUL: În camera dumitale! Ieri i-ai dat să bea domnișoarei de Grandchamp o infuzie de foi de portocal... În această ceașcă... asta... care conține arsenic.

GERTRUDE: O, să fie oare cu puțință?

JUDECĂTORUL: Alaltăieri ai declarat că păstrezi în permanență asupra dumitale cheia de la biroul unde se află pachetul cu arsenic.

GERTRUDE: Da, e-n buzunarul de la rochie. Oh, îți mulțumesc, domnule, bine că se termină odată și cu chinul ăsta.

JUDECĂTORUL: Va să zică, n-ai folosit de loc...

GERTRUDE: Nu, de altfel, pachetul e sigilat.

RAMEL: Doamnă, îți doresc din toată inima!

JUDECĂTORUL: Mă îndoiesc; e din rasa criminalilor...

GERTRUDE: Camera e în dezordine, permite-mi să...

JUDECĂTORUL: Oh, nu, nu... vom intra toți trei în același timp.

RAMEL: E în joc dezvinovățirea dumitale.

GERTRUDE: Bun... Să intrăm, domnilor!

SCENA 8

Vernon, singur

VERNON: Sărmanul general! A îngenuncheat la patul fetei, plînge, se roagă... Din păcate, numai Domnul o mai poate salva.

SCENA 9

Vernon, Gertrude, Ramel, judecătorul, greșierul

GERTRUDE: Nu mai știu ce-i cu mine... e-un coșmar... sînt...

RAMEL: Ești pierdută, doamnă.

GERTRUDE: Da, domnule... dar cine mi-a făcut-o?...

JUDECĂTORUL (*către greșier*): Scrie că doamna de Grandchamp, deschizînd ea însăși biroul din dormitor și prezentîndu-ne pachetul sigilat de domnul Baudrillon, am constatat că pachetul, neatins alaltăieri, a fost deschis... și că s-a scos din el o cantitate mai mult decît suficientă pentru a provoca moartea cuiva.

GERTRUDE: Moartea... eu?

JUDECĂTORUL: Doamnă, nu fără rost am luat din biroul dumitale peticul acesta de hîrtie. Adineauri am găsit la domnișoara de Grandchamp cealaltă bucată, cu care se potrivește perfect, dovedind că, o dată ajunsă în fața biroului, tulburarea, care îi cuprinde îndată pe asasini, te-a făcut să învelești în această hîrtie otrava pe care voiai s-o amesteci în infuzie.

GERTRUDE: Spuneai că ești ocrotitorul meu... Ei bine... Asta, vezi dumneata...

JUDECĂTORUL: O clipă, doamnă! În fața unor asemenea temeuri, mă vād silit să preschimb mandatul de aducere, lansat împotriva dumitale, într-un mandat de arestare. (*Semnează.*) Acuma, doamnă, te afli în stare de arest.

GERTRUDE: Bine, cum doriți!... Dar parcă spuneți că misiunea dumneavoastră este aceea de a căuta adevărul... Să-l căutăm, da, să-l căutăm.

JUDECĂTORUL: Da, doamnă!

GERTRUDE (*lui Ramel, plîngînd*): Oh, domnule, domnule...

RAMEL: Ai ceva de spus în apărarea dumitale, care să ne poată determina să revenim asupra acestei măsuri grave?

GERTRUDE: Domnilor, sînt nevinovată, n-am otrăvit pe nimeni, și toate se ridică împotriva mea! Vă implor, în loc să mă chinuiți, ajutați-mă!... Cineva mi-a furat poate cheia și-a intrat în camera mea... Ah... înțeleg! (*Lui Ramel.*) Pauline a iubit așa cum iubesc și eu: ea s-a otrăvit!

RAMEL: Nu vorbi așa, numai ca să-ți salvezi onoarea, dacă n-ai dovezi serioase! Altminteri...

JUDECĂTORUL: Doamnă, este adevărat că ieri, cu toate că domnul Vernon urma să cineze la dumneata, l-ai trimis...

GERTRUDE: Oh, fiecare întrebare e o lovitură de pumnal pe care mi-l împlîntați în inimă. Și izbiți, izbiți așa mereu, la nesfîrșit!

JUDECĂTORUL: L-ai trimis la Pré-l'Evêque ca să examineze un lucrător?

GERTRUDE: Da, domnule.

JUDECĂTORUL: Lucrătorul cu pricina, doamnă, se afla la cîrciumă și era sănătos tun.

GERTRUDE: Champagne îmi spusese că-i bolnav.

JUDECĂTORUL: Champagne, pe care l-am interogat, neagă că ar fi afirmat așa ceva; el n-a vorbit de boală. Ai vrut ca victima să nu poată fi salvată în nici un fel.

GERTRUDE (*aparte*): O, Pauline! Ea m-a făcut să-l scot din casă pe Vernon! O, Pauline, mă tragi după tine în mormînt, și voi muri ca o ucigașă! Oh, nu, nu, nu! (*Lui Ramel.*) Domnule, nu mai am decît o singură scăpare. (*Lui Vernon.*) Pauline... mai trăiește?

VERNON (*arătîndu-i-l pe general*): Iată răspunsul!

SCENA 10

Aceiași, generalul

GENERALUL (*lui Vernon*): Moare, prietene... Dacă o pierd, nu-i voi supraviețui!

VERNON: Dragul meu...

GENERALUL: Ce lume multă... Ce s-a-ntîmplat? Salvați-o! Dar unde e Gertrude?

(Cei de față îl fac să se așeze în fundul camerei, la stînga.)

GERTRUDE (*tîrîndu-se la picioarele generalului*): Dragul meu... Sărmane tată... Ah, mai bine să mă omorîți acumă... fără judecată... (*Se scoală.*) Nu... Pauline m-a învăluit și pe mine în giulgiul ei... parcă-i simt degetele de

gheață în jurul gâtului... Oh, și mă resemnasc! Da, voiam să zăvorăsc în mine taina acestei cumplite tragedii, pe care ar trebui s-o cunoască toate femeile din lume! Dar nu mai am putere, după lupta asta cu un cadavru care s-a încleștat de mine, dîndu-mi moartea! Ei bine, inocența mea va ieși la lumină... chiar cu prețul onoarei... dar cel puțin oamenii nu mă vor socoti o criminală odioasă și lașă. Ah, am să spun totul.

GENERALUL (*se scoală și trece mai în față*): Aha... vei mărturisi deci în fața justiției ceea ce mi-ai ascuns mie cu atîta îndărătnicie de două zile încoace! Creatură lașă și nerecunoscătoare... minciună care mîngîie... mi-ai omorît fata, ce mai vrei să ucizi?

GERTRUDE: Să tac?... Să vorbesc?...

RAMEL: Domnule general, vă implor, treceți dincolo. Legea o cere.

GENERALUL: Legea!... Voi reprezentați justiția oamenilor; eu — pe-a lui Dumnezeu; eu sînt mai mult decît voi toți laolaltă. Sînt procurorul, tribunalul, sentința și călăul... Haide, vorbește, doamnă!

GERTRUDE (*la picioarele generalului*): Iertare... Da, sînt o...

RAMEL (*aparte*): O nefericită...

GERTRUDE (*aparte*): Oh, nu, nu!... Pentru onoarea lui, să nu afle niciodată adevărul! (*Tare.*) Deci toată lumea mă consideră vinovată, dumitale îți voi spune pînă la ultima suflare că sînt nevinovată și că într-o bună zi, din cele două morminte, va ieși la lumină adevărul, un adevăr crud, care-ți va dovedi că nicidecumneata nu ești lipsit de răspundere, că și dumneata, cu urile dumitale oarbe, ești vinovat.

GENERALUL: Eu? Eu?... Oh, nu-mi mai simt capul... Îndrăznești să mă acuzi pe mine? (*Zărind-o pe Pauline.*) Ah!... Doamne!

SCENA 11

PAULINE: Am aflat totul! Femeia asta nu e vinovată de crima pentru care o acuzați. Învățătura divină, credința m-a ajutat să înțeleg că nu voi găsi iertare pe lumea cealaltă dacă nu voi ierta pe lumea asta. Eu am luat cheia de la doamna, eu am scos otrava din pachet... eu am rupt hîrtia... ca s-o învelesc... eu... pentru că am vrut să mor.

GERTRUDE: Oh, Pauline! Ia-mi viața... ia-mi tot ce iubesc pe lume... O, doctore, salveaz-o!

JUDECĂTORUL: Domnișoară, e adevărat?

PAULINE: Adevărul?... Muribunzii spun totdeauna adevărul.

JUDECĂTORUL: Hotărît lucru, n-o să știu nimic din taina asta...

PAULINE (*către Gertrude*): Știi de ce te-am scos din prăpastia în care te zbați? Pentru că Ferdinand mi-a spus un lucru care m-a făcut să mă scol din sicriu. Decît să rămînă cu dumneata în viață, preferă să mă urmeze pe mine în mormînt, unde ne vom odihni amîndoi, uniți prin harul morții.

GERTRUDE: Ferdinand!... Ah, Doamne! Greu e prețul salvării mele...

GENERALUL: Dar... copilă dragă și nefericită... de ce să mori? Oare n-am fost... nu sînt... oare s-a-ntîmplat o singură clipă să nu-ți fiu tată bun și adevărat? Se spune că eu sînt vinovatul...

FERDINAND: Da, domnule general. Și numai eu pot să-ți dau cheia enigmei și să-ți explic de ce și cum ești vinovat.

GENERALUL: Dumneata, Ferdinand, dumneata, căruia i-am oferit-o pe fiica mea... și care o iubești...

FERDINAND: Numele meu este Ferdinand, conte de Marcandal. Sînt fiul generalului Marcandal... Acum înțelegi?

GENERALUL: Ah, fiu de trădător, nu puteai să-mi aduci în casă decît moarte și trădare!... Apără-te!

FERDINAND: Ai să te bați cu un mort, domnule general? (*Cade.*)

GERTRUDE (*se aruncă asupra lui Ferdinand, scoțînd un strigăt*): Oh! (*Se dă înapoi din fața generalului care se îndreaptă spre fiica lui, apoi scoate o sticlură, pe care o aruncă de îndată.*) O, nu, pentru el, pentru bătrînul ăsta nefericit, mă condamn la viață! (*Generalul ingenuche în fața fiicei lui moarte.*) Doctore, ce face?... O să-și piardă mințile?...

GENERALUL (*bilbiîndu-se ca un om care nu-și găsește cuvintele*): Eu... eu... eu...

VERNON: Domnule general, ce faci?

GENERALUL: Eu... eu încerc să mă rog pentru fata mea...

MERCADET

Comedie în cinci acte

În românește de

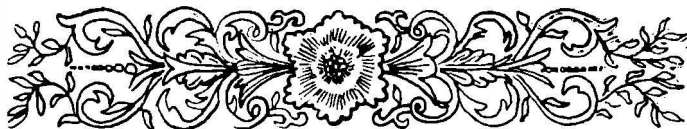
Sidonia Drăgușanu

PERSONAJELE

AUGUSTE MERCADET, *aferist*
ADOLPHE MINARD, *contabil*
MICHONNIN DE LA BRIVE, *tinăr elegant*
DE MÉRICOURT, *un alt tinăr*
BRÉDIF, *proprietar*
BERCHUT, *agent de bursă clandestin*
VERDELIN, *prietenul lui Mercadet*
GOULARD, *om de afaceri, creditorul lui Mercadet*
PIERQUIN, *cămătar, creditorul lui Mercadet*
MOȘ VIOLETTE, *misit, creditorul lui Mercadet*
JUSTIN, *valet*
DOAMNA MERCADET
JULIE MERCADET
THÉRÈSE, *Ńata în casă*
VIRGINIE, *bucătăreasa*

Acțiunea se petrece în 1839. În tot timpul
piesei decorul reprezintă salonul principal al
apartamentului familiei Mercadet.

ACTUL I

SCENA I

Brédif, la început, singur, apoi Mercadet

BRÉDIF: Un apartament splendid, de unsprezece odăi, și unde? în inima Parisului, pe strada Grammont! Și numai două mii cinci sute de franci! În fiecare an pierd la acest apartament trei mii de franci... și asta numai de la Revoluția din Iulie. Cea mai mare pacoste a revoluțiilor este această scădere bruscă a chiriiilor, care... Nu, n-ar fi trebuit să închiriez în 1830! Din fericire, domnul Mercadet e în restanță cu șase rate, mobilele lui sînt puse sub sechestru și, scoțîndu-le în vînzare...

MERCADET (*care a auzit ultimele cuvinte*): Îmi scoateți mobilele în vînzare? Și v-ați sculat cu noaptea în cap numai ca să pricinuiți un necaz atît de mare unuia dintre semenii dumneavoastră?

BRÉDIF: Slavă Domnului, dumneata nu ești semenul meu, domnule Mercadet! Dumneata ești plin de datorii, iar eu nu datorez nimic! Eu sînt în casa mea, și dumneata ești chiriașul meu.

MERCADET: Așa e, egalitatea nu va fi niciodată nimic altceva decît un simplu cuvînt! Totdeauna vom fi împărțiți în două caste: creditorii și debitorii, atît de ingenios porecliți: „englezi“! Haide, scumpe domnule Brédif, fiți francez, dați-mi mîna!

BRÉDIF: Mai bine mi-ai da dumneata chiria, dragă domnule Mercadet.

MERCADET: Sînteți singurul meu creditor care posedă un gaj... real! De un an și jumătate ați pus sub sechestru, ați inventariat — piesă cu piesă și cu cea mai mare grijă — acest mobilier, care, cu siguranță, va ajunge la cincisprezece mii de franci. Vă voi datora chiria pe doi ani abia... peste patru luni.

BRÉDIF: Dar dobînzile la capital... să le pierd?

MERCADET: Puteți cere dobînzile pe cale judecătorească; n-am să mă opun hotărîrii tribunalului.

BRÉDIF: Dragă domnule Mercadet, eu nu fac afaceri. Trăiesc din veniturile mele, iar dacă toți chiriașii ar proceda ca dumneata... Și-acum, gata, să terminăm discuția!

MERCADET: Cum așa, dragă domnule Brédif? Pe mine, care de unsprezece ani locuiesc în casa dumneavoastră, pe mine vreți să mă dați afară? Dumneavoastră, care îmi cunoașteți toate necazurile, dumneavoastră, martorul tuturor eforturilor mele? În sfîrșit, ca și cînd n-ați ști prea bine că sînt victima unui abuz de încredere. Godeau...

BRÉDIF: Iar începi povestea cu fuga asociatului dumitale? O cunosc toți creditorii dumitale. Și, la urma urmei, domnul Godeau...

MERCADET: Godeau?... Cînd a fost lansat Robert Macaire, acest personaj devenit atît de celebru, eram sigur că autorii lui îl cunoscuseră pe Godeau!

BRÉDIF: Nu-ți calomnia asociatul! Godeau era un om de o rară energie și un om de viață! Trăia cu o femeiușcă... adorabilă...

MERCADET: Cu care a avut un copil și pe care a părăsit-o...

BRÉDIF: Dar Duval, fostul nostru casier, înduioșat de rugămințile acelei încîntătoare femei, nu s-a oferit oare să se ocupe el de copil?...

MERCADET: În schimb, Godeau s-a oferit să se ocupe de casa noastră de bani...

BRÉDIF: Ți-a împrumutat o sută cincizeci de mii de franci. S-a lăsat destul de greu convins, dar ți-a cedat toate celelalte valori provenite din lichidare... Iar dumneata ți-ai putut continua afacerile! De opt ani ai făcut afaceri grozave! Ai cîștigat...

MERCADET: Da, da, așa cum își cîștiga și Pirus victoriile! Nouă, oamenilor de afaceri, ni se întîmplă asta de multe ori...

BRÉDIF: Domnul Godeau nu ți-a făgăduit să te ia cu cincizeci la sută în afacerile pe care urma să le întreprindă în Indii? Se va întoarce!

MERCADET: Păi dacă așa stau lucrurile, o clipă! Dobînda la chirie nu înseamnă tot un plasament?...

BRÉDIF: Argumentele dumitale sînt admirabile, numai că dacă toți proprietarii ar sta să-i asculte pe chiriașii lor, chiriașii i-ar plăti, toți, cu argumente de felul acesta, iar guvernul...

MERCADET: De ce amestecați guvernul în treaba asta?

BRÉDIF: Guvernul vrea să-și încaseze impozitele și nu se lasă plătit cu vorbe. Îmi pare rău, dar sînt obligat să procedez cu toată energia...

MERCADET: Și eu, care vă credeam un om atît de bun! N-ați aflat că sînt pe punctul de a-mi mărita fiica? Îngăduiți-mi să perfectez această căsătorie... Veți asista și dumneavoastră... Doamna Brédif va avea prilejul să danseze... Mîine poate vă voi putea plăti...

BRÉDIF: Azi îmi spui că-ți măriți fata, mîine mai știi și eu cu ce o să-mi mai vii... Sînt dezolat că trebuie să-ți îngrozesc ginerele. Bănuiesc însă că ai primit alaltăieri o somație, și dacă azi nu-mi dai banii, mîine îți pun afișele de scoatere în vînzare!

MERCADET: Înțeleg, vreți să-mi vindeți protecția pe care mi-o acordați prin acest sechestru, paralizînd astfel orice acțiune de urmărire a celorlalți creditori ai mei. Spuneți-mi, ce v-aș putea oferi ca să-mi mai acordați o amîinare de trei luni?

BRÉDIF: O conștiință severă poate că s-ar împotrivi acestei complicități involuntare, căci, procedînd astfel, contribui, într-adevăr, la inducerea în eroare a...

MERCADET: A cui?

BRÉDIF: A viitorului dumitale ginere...

MERCADET (*aparte*): Tîlhar bătrîn!...

BRÉDIF: Dar cu sînt un om bun. Renunță la dreptul dumitale de subînchiriere, și-ți mai dau o păsuire de trei luni.

MERCADET: Cînd e la ananghie, un om e ca un coltuc de pîine zvîrlit într-un heleșteu: toți peștii se reped să smulgă din el o bucățică. Creditorii sînt ca știucile... nu se potolesc decît atunci cînd din datornic, ca și din coltucul de pîine, n-a mai rămas nimic. Am uitat oare că sîntem în anul 1839?

Contractul meu de închiriere e valabil încă șapte ani, chiriile s-au dublat...

BRÉDIF: Din fericire pentru noi!

MERCADET: Care va să zică, peste trei luni mă evacuați, iar soția mea pierde dreptul de subînchiriere, pe care contează în caz de...

BRÉDIF: Faliment!

MERCADET: O, ce cuvînt!... Oamenii de onoare nu-l suportă. Domnule Brédif, știți dumneavoastră ce-i strică pe datornicii cei mai cinstiți? Vă spun eu: abilitatea perfidă a unor creditori care, ca să-și recupereze cîtiva bănuți, sînt în stare să meargă pe alături de lege pînă ajung la hotarul unde începe furtul...

BRÉDIF: Domnule Mercadet, am venit aici ca să primesc bani, nu ca să aud niște lucruri pe care un om cinstit nu le suportă!

MERCADET: Oh, simțul datoriei!... Oamenii sînt mai neîndurători față de o datorie bănească decît față de o crimă... Crima îți oferă un adăpost, datoriile te scot din casă, te aruncă în stradă... Domnule Brédif, sînt vinovat, sînt la dispoziția dumneavoastră, renunț la dreptul meu...

BRÉDIF (*aparte*): Dacă recunoștea de bunăvoie, îl cruțam. Dar să-mi spună mie că am venit să-i vînd... (*Tare.*) Domnule Mercadet, nu accept un consimțămînt dat în felul acesta... Nu sînt eu omul care să-i facă pe alții să sufere.

MERCADET: Vreți să vă și mulțumesc... (*Aparte.*) Mai bine să nu-l supăr! (*Tare.*) Poate că am fost prea tăios, iubite domnule Brédif, dar sînt urmărit fără milă! Nici unul dintre creditorii mei nu vrea să înțeleagă că mă zbu-cium tocmai ca să-l pot plăti!

BRÉDIF: Zi mai bine ca să-ți poți învîrți afacerile dumitale...

MERCADET: Bineînțeles! Păi unde aș ajunge dacă nu mi-aș păstra dreptul de a mă duce regulat la Bursă?

(*Justin apare în ușă.*)

BRÉDIF: Să punem capăt discuției și să rezolvăm totul acum...

MERCADET: Vă implor, nu față de servitori! Și așa fac destule eforturi să am un pic de liniște în casa asta... Să coborîm la dumneavoastră...

BRÉDIF (*aparte*): Așadar, peste trei luni pun mîna pe apartament!

Justin, pe urmă Virginie și Thérèse

JUSTIN: Degeaba înoată, bietul domn Mercadet, că pînă la urmă tot se înecă, tot se dă la fund. Deși se pot trage profituri serioase de pe urma unor stăpîni ajunși la ananghie, să nu uităm, totuși, că ne datorează leafa pe un an! Cred, deci, că a sosit timpul să fiu concediat; oricum, proprietarul e în stare să ne alunge pe toți. În zilele noastre, desconsiderarea care cade asupra stăpînului se răsfrînge și asupra servitorilor... Trebuie să plătesc cu bani gheață tot ce cumpăr... Nu ni se mai dă nimic pe credit, și nu-i tocmăi plăcut...

THÉRÈSE: Cît crezi că o să mai meargă așa, aici, domnule Justin?

VIRGINIE: Am fost în serviciu și la alte case de burghezi, dar o casă ca asta încă n-am văzut! O să las baltă plita și cratițele și mă duc să mă angajez la teatru; mai bine joc comedie pe scenă...

JUSTIN: Parcă aici facem altceva!

VIRGINIE: Tocmai! Ba trebuie să-ți iei o mutră mirată, ca și cum ai fi picat din lună, cînd se prezintă un creditor: „Cum, domnule, nu știți?...“ „Nu.“ „Domnu Mercadet a plecat la Lyon.“ „A plecat?“ „Da; pentru o afacere strălucită! A descoperit niște mine de cărbuni.“ „Aha, atunci cu atît mai bine! Și cînd se întoarce?“ „Asta nu pot să știu.“ Ba trebuie să-mi iau o mutră de înmormîntare, ca și cînd aș fi pierdut tot ce aveam mai scump pe lume...

JUSTIN (*aparte*): Bănîșorii lui...

VIRGINIE: „Domnu și fiica lui sînt foarte necăjiți. Ah, biata doamnă Mercadet! Tare mi-e frică să n-o pierdem; au dus-o să facă o cură de ape... Vai!“

THÉRÈSE: Eu am un alt sistem. „Îl căutați pe domnu Mercadet?“ „Da, domnișoară.“ „Nu-i acasă.“ „Nu-i acasă?“ „Nu, dar dacă domnul vrea s-o vadă pe domnișoara... E singură!“ Fug toți ca din pușcă. Biata domnișoară Julie! Barem dacă ar fi frumoasă, încă s-ar mai putea face ceva cu ea!

JUSTIN: Unii creditori ni se adresează ca și cum noi am fi stăpînii.

VIRGINIE: Mare chilipir să fii creditor! Îi văd pe toți ba venind, ba plecînd, ba pîndindu-l pe domnu. Și cu cîtă răbdare stau și-l ascultă vorbind ceasuri întregi...

JUSTIN: Faină meserie! Toți sînt bogați.

THÉRÈSE: Totuși, i-au dat lui domnu bani, și domnu nu-i mai dă înapoi!

VIRGINIE: Asta e curată hoție!

JUSTIN: A lua cu împrumut nu înseamnă că furi, Virginie, cuvîntul nu-i parlamentar. Ascultă aici! Îți iau bani din geantă fără ca tu să știi; înseamnă că ai fost furată. Dar dacă îți spun: „Virginie, am nevoie de un franc, împrumută-mi, te rog“, tu îmi dai francul, eu nu ți-l restitui, sînt strîmtorat, ți-l voi înapoia mai tîrziu. Înseamnă că ai devenit creditoarea mea! Ai înțeles, fetiço de pe meleagurile Picardiei?

VIRGINIE: Dar și într-un fel și într-altul, tot fără bani rămîn, așa că-i totuna! Eu una știu: că îmi sînt datori leafa, și o să cer să mi se facă socoteala! Și să mi se plătească și tot ce e scris în caietul de cheltuieli! Negustorii nu mai vor să vîndă nimic fără bani gheață. Eu, una, nu dau bani cu împrumut!

THÉRÈSE: I-am răspuns de vreo cîteva ori obraznic doamnei, dar s-a făcut că nu aude...

JUSTIN: Să cerem să ne dea leafa.

VIRGINIE: Păi ce fel de burghezi sînt ăștia? Burghezii sînt oameni care cheltuiesc din gros pe mîncare...

JUSTIN: Și care țin la servitorii lor...

VIRGINIE: Ba le și lasă o pensie viageră! Așa ar trebui să se poarte burghezii cu servitorii lor...

THÉRÈSE: Bine-ai vorbit, Virginie! Iar eu vă spun că nu plec de aici. Vreau să văd cum o să se termine toate astea, căci mă distrează de minune! Citesc scrisorelele domnișoarei, îl chinuiesc pe amurezul ei, pe junele Minard, pe care o să-l ia fără îndoială de bărbat. Desigur că i-a vorbit de el lui taică-su. Au comandat rochii, bonețele, pălării, ce mai încolo-ncoace, toalete pentru doamna și pentru fiica doamnei. Dar ce să vezi? Ieri negustorii n-au vrut să livreze marfa.

VIRGINIE: Păi dacă se lasă cu o nuntă, o să primim cu toții gratificații. Trebuie să stăm pînă a doua zi după cununie.

JUSTIN: Și voi credeți că domnu Mercadet o să-și dea fata după conțopistul ăla care nu cîștigă mai mult de o mie opt sute de franci? (*Justin citește ziarele.*)

THÉRÈSE: Sînt sigură că da! Se adoră! Doamna Mercadet, care iese în lume în fiecare seară fără fiică-sa, n-are

habar de povestea asta. Tînărul Minard sosește îndată ce domnișoara rămîne singură și, cum nu m-au luat confidentă, dau buzna peste ei, îi deranjez, trag cu urechea. Nici vorbă, sînt foarte cumînți! Domnișoara, ca toate domnișoarele cam urîtele, vrea să fie sigură că e iubită numai pentru ea. Meșterește la pictura ei pe porțelan, în timp ce junele, cică, îi citește romane. Dar nu știu cum se face că îl citește tot pe același de trei luni în șir... Așa că domnișoara poate să-i spună seara maică-si cu cugetul împăcat: „Mamă, domnul Minard a venit să-ți facă o vizită și l-am primit eu“.

VIRGINIE: Ai auzit ce-și spun?

THÉRÈSE: Ba bine că nu! Domnișoara, care se preface că îi e teamă ca nu cumva să fie luată cumva prin surprindere, lasă ușile deschise...

VIRGINIE: Tare mi-ar plăcea să știu și eu ce-și spun burghezii cînd își fac curte...

THÉRÈSE: Numa prostii! Nu vorbesc decît despre ideal...

JUSTIN: Vorbe de clacă...

THÉRÈSE: Am aici o scrisorică a lui, am copiat-o ca să văd dacă n-ar putea să-mi servească la ceva...

VIRGINIE: Hai, citește-mi-o!

THÉRÈSE: „Îngerul meu...”

VIRGINIE: O, „îngerul meu“!

THÉRÈSE: Ce vrei, cînd te ia cineva de mijloc și-ți spune: „Îngerul meu“, e foarte plăcut! „Îngerul meu, da, te iubesc. Dar cum ai putea tu iubi un om atît de sărac ca mine? Poate că m-ai iubi dacă ai ști cită dragoste zace în inima unui tînăr pînă azi disprețuit pentru că iubirea e singura lui avere! Ieri am citit pe fruntea ta nădejdi luminoase; am sperat într-un viitor fericit. Nesiguranța mea ai schimbat-o în certitudine, slăbiciunea mea, în tărie, în sfîrșit, privirea ta m-a vindecat de boala îndoielii...”

VIRGINIE: Mă năucește de cap!... Nu pricep o boabă din frazele astea!... Ce Dumnezeu, dragostea nu-i o bolmojeală, dragostea merge drept la țintă! Mai bine să vorbim de scrisoarea pe care am primit-o eu de la un tînăr. Un băiat frumușel, student din Cartierul Latin... Uite o scrisoare limpede, din care înțelegi totul, fără bătaie de cap, și n-ai de ce să te superi. O știu pe dinafară: „Femeie încîntătoare!“ Nu e cu nimic mai prejos ca „îngerul meu“! „Femeie încîntătoare, acordă-mi o întîlnire, te conjur! În astfel de împrejurări anunți dinainte că ai o mie de lucruri de spus; eu n-am de spus decît unul singur, și ți-l

voi spune de o mie de ori dacă n-ai să mă întrerupi de la prima oară..." E semnată „Hippolyte“.

JUSTIN: Și l-ai lăsat să vorbească, sau l-ai întrerupt?

VIRGINIE: Nu l-am mai revăzut niciodată. Ne-am întâlnit la balul de la „Chaumière“. O fi aflat cine sînt și peșemne că nărodului i-o fi fost rușine de șorțulețul meu.

JUSTIN: Ascultați ce mi-a spus moș Grumeau!... Zice că ieri, pe cînd noi toți eram plecați la tîrguieli, au venit aici doi tineri frumoși, cu cabrioleta. Vizitiul lor i-a spus lui moș Grumeau că unul dintre domnii ăștia o să se însoare cu domnișoara Mercadet. Numai că domnu Mercadet îi dăduse lui moș Grumeau un bacșiș de o sută de franci!...

VIRGINIE și THÉRÈSE (*uluite*): O sută de franci?!

JUSTIN: Cum vă spun: o sută de franci! Și să nu credeți că i-a promis doar că o să-i dea! I-a și dat! Bani numărați în mîină, bani sunători! Și-așa de bine l-a dăscălit, că moș Grumeau s-a prefăcut că se lasă tras de limbă și i-a explicat vizitiului că domnu e atît de bogat, că nici el singur nu mai știe cîtă avere are.

VIRGINIE: Or fi cei doi tineri cu mănuși galbene, cu jiletcă de mătase înflorată. Cabrioleta lor strălucea ca mătasea. Calul lor avea trandafiri aici! (*Arată la ureche.*) Îl ținea de căpăstru un copil de opt ani, blond, cîrlionțat, avea cizmulițe cu turetcile întoarse și o mutrișoară de șoricel care roade dantele — un îngeraș cu o cămașă scînteietoare și care înjura ca un surugiu! Și credeți voi că tînărul ăsta frumos, care stăpînește atîta bogăție, și care poartă la cravată diamante cît bobul, o ia pe domnișoara Mercadet?... Haida-de!

THÉRÈSE: Pe domnișoara?... Cu mutra ei de moștenitoare fără moștenire? Nici gînd!

VIRGINIE: Domnișoara cîntă frumos! O ascult uneori și-mi place. Ce n-aș da să pot cînta ca ea: „*Averea nu-mi dă plăcerea!*“

JUSTIN: Se vede că nu-l cunoașteți pe domnu Mercadet! Eu, care sînt în serviciul lui de șase ani și care îl văd cum se ia de piept cu toți creditorii lui de cînd a început să se clatine, îl cred în stare de orice, chiar și să se îmbogățească iarăși! De cîte ori nu mi-am zis: „Acum s-a isprăvit cu el!“ Afișele galbene înfloreau parcă pe ușa, unele după altele. Avea topuri întregi de hîrtie timbrată pe care o vindeam fără ca el să-și dea seama. Și cînd îl credeam mai la pămînt, atunci ridica deodată capul și iarăși ieșea la lumină.

Da' cîte nu i-a mai născocit mintea!... Voi nu citiți zia-rele. În fiecare zi era ceva nou: ba pavele de lemn, ba pavele din fibre de mătase, ba moșii, mori, în sfîrșit, pînă și spălă-torii pe acțiuni... Frumoasă treabă! Și lumea înghite totul, de parcă ar da o dușcă pe gît dintr-un pahar... Într-o seară domnu se culcă supărat, cătrănit rău, și a doua zi se tre-zește milionar — dacă, firește, a avut vreme să doarmă — că e de speriat cît muncește! Înșiră cifre, socotește, scrie prospecte, care sînt ca niște capcane de lup în care pică totdeauna creditorii. Și ce-i sucește, ce-i mai învîrtește... Nu de puține ori i-am văzut năpustindu-se furioși ca taurii și-mi ziceam: „Gata! Acuma ridică totul din casă și-l mai și bagă la zdup!“ Și dumnealui numai ce-și dă drumul la gură și, ce să vă spun, încep să rîdă cu toții și pleacă îm-preună ca cei mai buni prieteni din lume. Creditorii care au intrat în casă țipînd ca niște păuni și care s-au năpustit asupra stăpînului nostru cu cuvinte mai mult decît aspre termină cu: „Dragul meu Mercadet!“ și cu calde strîngeri de mînă. Ați înțeles?... Cînd cineva își poate permite să țină cu botul pe labe oameni ca Pierquin...

THÉRÈSE: Un tigru care se hrănește cu bilete de o mie de franci...

JUSTIN: Ca bietul moș Violette...

VIRGINIE: Sărmanul! De cîte ori îl văd, îmi vine să-i dau o ciorbă fierbinte...

JUSTIN: Ca Goulard...

THÉRÈSE: Goulard! Un șmecher care ar vrea... să mă șmecherească!

JUSTIN: E bogat, e holtei!... Las-o și tu mai moale...

VIRGINIE: Vine doamna.

JUSTIN: Să ne purtăm frumos. Poate aflăm ce-i cu nunta.

SCENA 3

Aceiași, doamna Mercadet

DOAMNA MERCADET: L-ați văzut pe domnul?

THÉRÈSE: Doamna s-a dat jos din pat singură, fără să mă sune?

DOAMNA MERCADET: Nu l-am găsit pe domnul în ca-mera lui și sînt neliniștită. Justin, nu știi unde e?

JUSTIN: L-am văzut discutînd cu domnu Brédif și pe urmă au...

DOAMNA MERCADET: Bine... Destul, Justin.

JUSTIN: Domnu n-a ieșit din casă.

DOAMNA MERCADET: Mulțumesc.

THÉRÈSE: Fără îndoială, doamna e necăjită că nu ne-au fost livrate comenzile.

VIRGINIE: Doamna știe că negustorii nu mai vor...

DOAMNA MERCADET: Înțeleg.

JUSTIN: Creditorii ăștia sînt capul răutăților... Ah, dacă aș ști ce renghi să le joc!

DOAMNA MERCADET: Cea mai bună soluție ar fi să-i plătim!

JUSTIN: Doamne, ce s-ar mai mira!

THÉRÈSE: Dar și ce s-ar mai întrista! N-ar mai ști cum să-și omoare timpul...

DOAMNA MERCADET: Cred că e inutil să vă mai ascund cîtă neliniște îmi provoacă afacerile soțului meu! Bineînțeles, avem nevoie de discreția voastră. Nu-i așa că ne putem bizui pe voi?

TOȚI: Bineînțeles, doamnă!

DOAMNA MERCADET: Domnul vrea numai să cîștige puțin timp. Are atîtea idei în cap!... Vă rog, faceți întocmai ce vă spune.

THÉRÈSE: Sigur că da, doamnă Mercadet! Virginie și cu mine intrăm și în foc pentru dumneavoastră!

VIRGINIE: Chiar adineauri ziceam că avem stăpîni buni, și cînd or să fie iar în largul lor, n-or să uite cum ne-am purtat cu dîșii cînd au fost la strîmtoare...

JUSTIN: Și eu ziceam că atîta timp cît am din ce trăi, rămîn mai departe la domnu în serviciu. Țin la dînsul și sînt sigur că în ziua cînd va face într-adevăr afaceri bune n-o să ne uite nici pe noi.

(Apare Mercadet.)

DOAMNA MERCADET: La prima afacere bună trebuie să-ți faci și dumitale un rost. E vorba acum numai de un ultim efort. Din păcate, nu trebuie să lăsăm să se vadă că sîntem momentan strîmtorați. I s-a propus o partidă bogată domnișoarei Julie.

THÉRÈSE: Domnișoara merită într-adevăr să fie fericită. Sărăcuța de ea! E atît de bună, de cultivată, de bine-crescută...

VIRGINIE: Și atît de talentată! O adevărată privighetoare!

JUSTIN: E criminal să răpești unei fete tinere toate posibilitățile, refuzînd să-i livrezi rochiile, pălăriile! Thérèse, cred că n-ai știut să procedezi cum trebuie! Dacă doamna vrea să-mi spună numele pretendentului, mă duc la toți negustorii ăia și-i las să înțeleagă că-l voi trimite la ei pe domnu... pe domnu...

DOAMNA MERCADET: De la Brive.

JUSTIN: Domnu de la Brive, pentru trusoul domnișoarei, și, cît ai bate din palme, au și expediat marfa!

THÉRÈSE: Doamna nu mi-a suflat un cuvînt despre căsătoria asta, altminteri aș fi reușit să obțin ce trebuia... Ideea lui Justin e foarte bună!

VIRGINIE: O să se lase duș de nas, asta-i sigur!

DOAMNA MERCADET: Dar nu vor pierde nici o centimă!

SCENA 4

Aceiași, Mercadet

MERCADET (*încet, neveste-si*): Așa se vorbește cu servitorii? Și pe urmă te miri cînd se obrăznicesc. (*Lui Justin.*) Justin, du-te imediat la domnul Verdeline și roagă-l să vină aici; avem de vorbit despre o afacere care nu suferă nici o amîinare... Nu-i sufla un cuvînt... nimic, trebuie să-l fac să vină neapărat. Dumneata, Thérèse, du-te din nou la toți furnizorii doamnei și spune-le răspicat să expedieze întreaga comandă făcută de stăpînele dumitale. Îi plătesc... Da, da, cu bani gheață. Hai, du-te!

(Justin și Thérèse ies.)

SCENA 5

Doamna Mercadet, Virginie, Mercadet

MERCADET (*către Virginie*): N-ai primit nici un ordin de la doamna?

VIRGINIE: Încă nu, domnule.

MERCADET: Astăzi trebuie să-ți vedem priceperea. Diseară avem patru musafiri la masă: Verdeline și soția sa,

domnul de Méricourt și domnul de la Brive. În total vom fi șapte. Mesele astea sînt o victorie a marilor bucătărești! Înainte de supă servești un pește grozav, pe urmă patru antreuri, dar preparate cu mare artă...

VIRGINIE: Domnule Mercadet...

MERCADET: Al doilea fel...

VIRGINIE: Domnule Mercadet, furnizorii...

MERCADET: Cum, îndrăznești să-mi vorbești de furnizori în ziua în care are loc prima întrevvedere dintre fiica mea și pretendentul ei?

VIRGINIE: Nu mai vor să ne dea nimic.

MERCADET: Atunci du-te la concurenții lor. Le spui că mă faci clientul lor și primești, pe deasupra, și un cadou!

VIRGINIE: Și pe ăia la care nu mai intru în prăvălie cum o să-i plătesc?

MERCADET: Nu-i treaba ta! Îi privește personal!

VIRGINIE: Și dacă-mi cer să le plătesc? Vă spun dinainte: eu, una, nu răspund de nimic...

MERCADET (*aparte*): Fata asta are bani! (*Tare.*) Virginie, în zilele noastre creditul constituie toată bogăția guvernelor. Furnizorii mei ar da dovada unei grave încălcări a legilor patriei noastre, ar fi neconstituționali și radicali dacă nu m-ar lăsa în pace! Așa că nu-mi mai împuia capul cu niște răzvrătiți împotriva principiului vital al tuturor statelor... bine orînduite! Mai bine ai arăta de ce ești în stare; dovedește-ne că ești o mare maestră a artei culinare! Dacă doamna Mercadet, a doua zi după nunta fiicei mele, făcînd toate socotelile, îți va rămîne datoare... răspund eu de tot!

VIRGINIE: Da' bine, domnule...

MERCADET: Hai, ce stai? te alegi cu o dobîndă bună! Pentru șase luni cîștigi șase franci la o sută de franci. E ceva mai rentabil decît la Casa de Economii...

VIRGINIE: Acolo dacă-mi dă un franc pe an!

MERCADET (*către doamna Mercadet*): Nu-ți spuneam eu? (*Către Virginie.*) Să-ți dai tu bănișorii tăi pe mîinile altora? Te credeam destul de deșteaptă să știi să ți-i valorifici și singură. Dacă rămîne aici în casă, mica ta agoni-seală nu se înstrăinează.

VIRGINIE (*aparte*): Zece franci din șase în șase luni! (*Tare.*) Pentru felul al doilea o să vorbesc cu doamna. Am să pregătesc dejunul. (*Iese.*)

Mercadet, doamna Mercadet

MERCADET (*uitîndu-se după Virginie, care iese*): Fata asta are o mie de franci la Casa de Economii... Bani furați de la noi. Deocamdată, în ce-o privește, să nu ne facem griji...

DOAMNA MERCADET: O, dragul meu, cît de jos cobori!

MERCADET: Ai toată admirația mea!... Ți-ai ăranjat o viață comodă, te duci aproape în fiecare seară la teatru sau în lume cu prietenul nostru Méricourt, și cu toate acestea, tocmai dumneata...

DOAMNA MERCADET: Dumneata l-ai rugat să mă însoțească...

MERCADET: Nu-ți poți vedea în același timp și de nevastă și de afaceri. În fine, pozezi în femeie frumoasă, elegantă...

DOAMNA MERCADET: Dumneata mi-ai poruncit să mă comport astfel...

MERCADET: Dar bineînțeles, e obligatoriu! Pentru un om de afaceri soția e o firmă... Cînd te arăți la Operă cu o bijuterie nouă, oamenii își spun: „Acțiunile «Asfaltul» merg bine, sau acțiunile de la «Providența familiilor» sînt în creștere. Ați văzut-o pe doamna Mercadet? E de o eleganță!... Ce oameni fericiți!“ Dacă vrea Dumnezeu ca propunerea mea cu ramplasările¹ să fie pe placul ministru-lui de război, vei avea și trăsura!

DOAMNA MERCADET: Crezi că frămîntările dumitale, zbuciumul dumitale și onoarea dumitale mă lasă indiferentă?

MERCADET: Dacă-i așa, atunci nu mai judeca mijloacele de care mă servesc. Adineauri ai vrut să-i iei pe servitori cu duhul blîndeții. Trebuia, dimpotrivă, să le dai ordine. Ca Napoleon. Scurt.

DOAMNA MERCADET: Să le dau ordine cînd nu-i pot plăti?!

MERCADET: Păi tocmai de aceea! Plătești cu îndrăzneala!

DOAMNA MERCADET: Cu duhul blîndeții obții servicii care, altminteri, îți sînt refuzate...

¹ În baza legilor recrutării din 1818 și 1832, francezii chemați să-și facă serviciul militar puteau să propună ramplasarea lor cu o altă persoană aptă pentru serviciul militar. Ramplasarea se făcea în schimbul unei sume de bani.

MERCADET: Cu duhul blindeții! Hm, văd eu cât de bine cunoști epoca în care trăim! Astăzi, doamna mea, toate sentimentele se duc de râpă, banii le dau de-a dura. Numai interesele dictează, pentru că nu mai există familii, există numai indivizi. Uită-te în jurul dumitale. Viitorul fiecărui om e închis într-o întreprindere bancară. Pentru zestrea ei, o fată nu se mai adresează familiei, ci unei case de economii. Moștenirea regelui Angliei se află la o societate de asigurare. Femeia nu se mai bizuie pe soțul ei ci, pe Casa de Depuneri! Datoria față de patrie ți-o plătești prin intermediul unei agenții care face trafic de carne vie! În fine, toate obligațiile noastre figurează în cupoane! Servitorii pe care îi schimbi—cum se schimbă constituțiile—nu mai au nici un atașament față de stăpînii lor. Dar ia-le banii, și-ți sînt devotați!...

DOAMNA MERCADET: O, dragul meu, dumneata, un om atît de corect, atît de onorabil, spui uneori niște lucruri care mă...

MERCADET: Și cine le spune le și face, nu-i așa? Și voi face tot ce se poate ca să mă salvez! (*Scoate din buzunar o monedă de cinci franci.*) Vezi, asta e onoarea modernă!... Poți vinde ipsos în loc de zahăr, dar dacă ai știut să faci avere fără să provoci reclamații, atunci devii deputat *pair* al Franței sau ministru! Știi de ce dramele, ai căror eroi sînt niște ticăloși, au spectatori atît de mulți? Fiindcă toți spectatorii pleacă măguliți, zicîndu-și: „Parcă tot sînt mai breaz decît escrocii ăia!“ Eu însă am o scuză. Pe umerii mei port povara crimei lui Godeau! Și, la urma urmei, de ce ar fi dezonorant să ai datorii? Există un singur stat în Europa care să n-aibă datorii? Care-i fiul care să nu moară insolubil față de tatăl său? Îi datorează viața, dar nu i-o poate restitui. În relațiile lui cu soarele, pămîntul e în veșnic faliment. Viața, doamna mea, nu este decît un perpetuu împrumut. Și nu împrumută cine vrea! Nu sînt eu superior creditorilor mei? Banii lor sînt în buzunarul meu, în timp ce ei îi așteaptă pe-ai mei. Eu nu le cer nimic, în schimb ei sînt obligați să mă deranjeze tot timpul! Un om care nu datorează nimănui nimic este un om la care nu se gîndește nimeni. Ei bine, la mine se gîndesc, vrînd-nevrînd, toți creditorii mei, toți se interesează de mine!

DOAMNA MERCADET: Cam prea mult... Să ai datorii și să le plătești, mă rog... Dar să faci datorii cînd știi că nu le poți restitui, să iei cu împrumut știind că nu ești în stare

să plătești... nici nu îndrăznesc să spun ce gîndesc despre asemenea procedee...

MERCADET: Crezi că miroase a...

DOAMNA MERCADET: Mă tem că da...

MERCADET: Va să zică, nu mă mai stimezi, eu, care...

DOAMNA MERCADET: Ba continui să te stimez, dar sînt nefericită văzînd cum îți irosești energia fără nici un succes... Admir inventivitatea dumitale, mi se sfîșie inima auzind palavrele cu care cauți să te ametești...

MERCADET: Un om cu nervii mai slabi s-ar fi sinucis de mult. Cu o tonă de necazuri nu poți plăti nici măcar o datorie de două centime... Hm, ai putea să-mi spui unde începe și unde sfîrșește cîntea în lumea asta a speculei? De pildă, cu capital nu am! Trebuie oare s-o spun în gura mare?

DOAMNA MERCADET: Nu, firește că nu...

MERCADET: Și asta nu e înșelătorie? Nimeni nu mi-ar mai da un ban dacă ar ști adevărul. Și dacă așa stau lucrurile, e inutil să mai judeci mijloacele de care mă folosesc ca să nu-mi pierd locul la masa verde a speculațiilor, lăsîndu-i pe ceilalți să creadă în forța mea financiară. Spui credit, spui minciună! Trebuie să-mi dai o mîna de ajutor ca să ascundem de ochii lumii sărăcia noastră sub haina strălucitoare a luxului. Decorurile strălucitoare au nevoie de mașinații, și mașinațiile nu sînt curate! Nu te pierde cu firea, mulți dintre cei care ar avea dreptul să cîrtească au procedat și mai incorect decît mine. Ludovic al XIV-lea, în jena lui financiară, i-a arătat lui Samuel Bernard¹ Marly. Astăzi legile moderne ne impun să spunem ca el: „Statul sînt eu!”

DOAMNA MERCADET: Dacă, în situația grea în care te afli, reușești să-ți salvezi onoarea, știi bine că nu mai trebuie să te justifici în fața mea...

MERCADET: Îi compătimești pe creditorii mei, totuși ar fi mai bine să știi că banii lor nu-i datorez decît...

DOAMNA MERCADET: ...încereții pe care ți-au arătat-o...

MERCADET: Nu... lăcomiei lor! Omul de afaceri și acționarul sînt totuna. Amîndoi urmăresc să se îmbogățească cît mai repede. Tuturor creditorilor mei le-am făcut ser-

¹ Financiar francez (1651—1739). Împrumuta mari sume de bani lui Ludovic al XIV-lea care i-a făcut onoarea de a-l invita la Marly, celebrul și luxosul său castel, unde nu erau admiși decît curtenii, aleși pe sprinceană.

vicii; toți vor să mai smulgă ceva de la mine. Aș fi un om pierdut dacă nu le-aș cunoaște, pînă în străfunduri, interesele și pasiunile. Așa încît joc teatru cu fiecare...

DOAMNA MERCADET: Mă înspăimîntă deznodămîntul! Unora li s-a urît făcîndu-ți jocul. De pildă, Goulard. Cum te mai poți împotrivi unei asemenea ferocități? O să te silească să depui bilanțul...

MERCADET: Cît timp trăiesc, niciodată! Știi de ce? Fiindcă minele de aur nu mai sînt în Mexic, ci în Piața Bursei! Și am de gînd să rămîn acolo pînă găsesc un nou filon!

SCENA 7

Aceiași, Goulard

GOULARD: Încîntat să te văd, dragul meu Mercadet!

DOAMNA MERCADET (*aparte*): Goulard! Ce urmărește? (*Lui Mercadet.*) Auguste!

(Mercadet îi face un semn să se calmeze.)

GOULARD: Se întîmplă destul de rar; trebuie s-o iei de dimineată și să profiți de momentul cînd ușa nu e închisă și paznicii sînt absenți...

MERCADET: Paznicii! Dumneata ai impresia că sîntem niște animale ciudate... Știi că ai haz?

GOULARD: Hazul ar fi să-mi restitui banii, domnule Mercadet!

MERCADET: Domnule Goulard...

GOULARD: Sînt sătul de cuvinte!

MERCADET: Știu. Dumneata vrei acțiuni. Dacă vrei să știi, acțiuni am berechet, și dacă vrei, pot să-ți plătesc cu ele. Sînt acționar la...

GOULARD: Să lăsăm gluma. De data asta sînt hotărît să terminăm!

DOAMNA MERCADET: „Să terminăm“?!... Domnule Goulard, îți propun...

MERCADET: Draga mea, lasă-l pe domnul Goulard să vorbească. (*Goulard o salută pe doamna Mercadet.*) Ești la dumneata în casă, trebuie să ascuți ce-ți spune.

GOULARD: Vă rog să mă iertați, doamnă Mercadet. Sînt încîntat să vă văd, căci, cu semnătura dumneavoastră, aș putea...

MERCADET: Soția mea procedează greșit amestecîndu-se în discuția noastră. Femeile nu se pricep de loc la afaceri!

(*Soției sale.*) Domnul Goulard e creditorul meu. A venit să-mi ceară contravaloarea poliței sale în bani, dobânzi și speze. Trebuie să recunoști, Goulard, că nu m-ai cruțat! Ai urmărit fără îndurare un om cu care făceai afaceri strălucite!

GOULARD: Afaceri care nu s-au soldat totdeauna cu beneficii...

MERCADET: Unde ar mai fi meritul? Toată lumea ar face afaceri dacă ar da numai beneficii!

GOULARD: N-am venit aici ca să-mi faci încă o demonstrație a abilității dumitale. Că ai mai mult decît mine, știu, dovadă că banii mei sînt în buzunarul dumitale...

MERCADET: Bineînțeles, banii trebuie să fie undeva. (*Doamnei Mercadet.*) Îl vezi pe domnul acesta? Este omul care m-a fugărit ca pe un iepure! Recunoaște, dragul meu Goulard, că te-ai purtat destul de urît. Un altul în locul meu s-ar răzbuna acum, căci te-aș putea face să pierzi o sumă destul de frumușică.

GOULARD: Dacă nu-mi plătești, mai mult ca sigur că așa o să se și întîmple. Dar o să te oblig să-mi plătești! Altminteri, înaintez documentele tribunalului comercial.

MERCADET: Nu despre ceea ce îți datorez e vorba. În privința asta nu-ți face nici o grijă dumneata, după cum nu-mi fac nici eu. E vorba de capitaluri mult mai importante. Niciodată n-am fost mai uimit decît aflînd că un om ca dumneata, un om cu un ochi atît de ager, și căruia i-aș cere totdeauna un sfat, este și astăzi angajat în afacerea asta... Dumneata!... În sfîrșit, cu toții avem momente cînd greșim...

GOULARD: Nu înțeleg...

MERCADET (*soției sale*): Nici n-o să-ți vină să crezi! (*Adresîndu-se lui Goulard.*) A început să se priceapă în afaceri. Știe să le cîntărească dintr-o ochire. (*Soției sale*). Draga mea, află că domnul Goulard e angajat în această afacere cu o sumă considerabilă...

DOAMNA MERCADET: Cum așa?

GOULARD (*aparte*): Mercadet ăsta are geniul speculațiilor... Iarăși vrea să mă tragă pe sfoară? (*Lui Mercadet.*) Ce vrei să spui? Despre ce este vorba?

MERCADET: Lasă, că ai înțeles dumneata! Știm cu toții că pe fiecare ne strînge gheata pe undeva cînd e vorba de niște acțiuni pe care le avem și care...

GOULARD: Te referi cumva la minele din Indra-de-Jos? E o afacere strașnică!...

MERCADET: Strașnică!... Da, strașnică pentru cei care au avut inspirația să vîndă ieri...

GOULARD: S-au vîndut ieri acțiuni?

MERCADET: În secret, în culisele bursei... Să vezi dumneata scăderi masive azi și mîine! Mda... mîine, cînd s-o afla ce s-a descoperit acolo...

GOULARD: Îți mulțumesc, Mercadet. Despre micile noastre afaceri discutăm noi altă dată. Doamnă Mercadet, omagiile mele...

MERCADET: O clipă, dragul meu Goulard. (*Îl reține pe Goulard de braț.*) Am să-ți dau o veste bună, care o să te liniștească în privința...

GOULARD: În ce privință?

MERCADET: În privința poliției dumitale. Îmi mărit fata...

GOULARD (*desprinzîndu-și mîna din mîna lui Mercadet*): O să vorbim despre asta mai tîrziu.

MERCADET (*reținîndu-l din nou*): Ba nu, chiar acum.. E vorba de un milionar.

GOULARD: A, felicitările mele! Acum înțeleg ce-i cu mina... Numai de ar avea parte de fericire! Poți conta pe mine.

DOAMNA MERCADET: În ce privește căsătoria?

GOULARD (*desprinzîndu-și din nou brațul*): În orice împrejurare.

MERCADET: O clipă, te rog, mai am să-ți spun un cuvînt...

GOULARD: Nu. Bună ziua! Îți urez mult succes în această afacere.

MERCADET (*facîndu-i lui Goulard un semn să se întoarcă*): Dacă consimți să-mi restitui cîteva obligații, am să-ți spun cui poți să-i vinzi acțiunile...

GOULARD: Știam eu că o să ne înțelegem, dragul meu Mercadet!

MERCADET (*încet, adresîndu-se soției sale*): Îl vezi? E gata să-l pungășească pe aproapele său. Om cinstit e ăsta?

GOULARD: Ei?

MERCADET: Titlurile mele sînt la dumneata?

GOULARD: Nu.

MERCADET: Atunci de ce ai venit?

GOULARD: Am venit să văd cum o mai duci cu sănătatea.

MERCADET: Precum se vede.

GOULARD: Sînt încîntat! Bună ziua.

MERCADET (*luîndu-se după Goulard și încercînd să-l rețină*): O clipă numai!

DOAMNA MERCADET: Mare minune!

SCENA 8

Mercadet, doamna Mercadet

MERCADET (*se întoarce rîzînd*): Imposibil să-l rețin! Mi-a întors spatele ca bețivul unei cișmele!

DOAMNA MERCADET (*rîzînd și ea*): E adevărat ce i-ai spus? Sincer vorbind, nici eu nu mai știu ce să înțeleg din tot ce le spui creditorilor tăi...

MERCADET: E în interesul amicului meu Verdelin să stîrnească o panică organizată în jurul acțiunilor Indra-de-Jos, întreprindere pînă mai adineauri dubioasă, dar devenită deodată excelentă. (*Aparte.*) Dacă reușește să îngroape afacerea, am și eu pîrticica mea... (*Tare.*) Și-acum să revenim la afacerea noastră de prim ordin: căsătoria Juliei. Da, da, am nevoie de un al doilea „eu“ pentru ca noul meu plan să reușească.

DOAMNA MERCADET: Ah, dragul meu, dacă mă angajai pe mine casier, astăzi aveam treizeci de mii de franci rentă!

MERCADET: În ziua cînd aș fi avut treizeci de mii de franci rentă, în aceeași zi aș fi fost ruinat. Unde ajungeam dacă, așa cum ai fi vrut tu, ne-am fi retras într-un colțișor de provincie, cu puțînul care ne mai rămăsese după împrumutul forțat la care ne obligase monstrul de Godeau? L-ai mai fi cunoscut pe Méricourt, care îți place atît de mult și pe care l-ai transformat în cavalerul dumitale supus? Acest leu (căci este un leu) ne va descotorosi de Julie! Ah, biata fată, nu e cea mai frumoasă afacere a noastră...

DOAMNA MERCADET: Noroc că sînt și oameni înțelepți pe lumea asta, care se gîndesc că frumusețea e trecătoare...

MERCADET: Și alții și mai înțelepți care se gîndesc că urîțenia rămîne.

DOAMNA MERCADET: Julie e afectuoasă...

MERCADET: Eu însă nu sînt domnul de la Brive!... Pentru numele lui Dumnezeu, îmi cunosc rolul de tată! Chiar mă neliniștește subita pasiune a acestui tînăr. Aș vrea să-mi spună ce anume l-a atras la fata mea.

DOAMNA MERCADET: Julie are o voce admirabilă... e cîntăreață...

MERCADET: Se vede că e unul din acei diletanți ageamii, căci, dacă nu mă înșel, se duce la „Bouffes parisiennes“¹, fără să priceapă o boabă italienească.

DOAMNA MERCADET: Julie e cultivată.

MERCADET: Vrei să spui că citește romane? Totuși, dacă dovadă de bun-simț dacă nu se apucă să și scrie. Sper că Julie, cu toate lecturile ei, va înțelege ce înseamnă o căsătorie, așa cum trebuie înțeleasă: ca o afacere! În ultimii doi ani am cam lăsat-o de capul ei, fiindcă prea crescuse...

DOAMNA MERCADET: Biata fată! A înțeles atît de bine, singură, care e adevărata noastră situație, încît a știut să-și descopere un talent: pictura pe porțelan, ca să nu mai fie o povară pentru noi...

MERCADET: Nu ți-ai făcut pe deplin datoria față de ea. (*Doamna Mercadet schițează un gest de protest.*) Trebuia s-o croiești mai frumoasă.

DOAMNA MERCADET: E ceva mai mult: e virtuoasă...

MERCADET: Și deșteaptă, și virtuoasă! Îl așteaptă pe bărbatul său...

DOAMNA MERCADET: Domnule...

MERCADET: ...numai desfătări! Du-te și caut-o, căci trebuie să-i explic motivul pentru care avem în seara asta oaspeți la masă. Și te rog s-o poftești să-l ia pe domnul de la Brive în serios.

DOAMNA MERCADET: Nu i-am putut vorbi ieri din pricina necazurilor pe care le-am avut cu furnizorii noștri. O chem îndată, tocmai s-a trezit din somn. Se scoală cu noaptea în cap ca să picteze. (*Iese.*)

SCENA 9

MERCADET (*singur*): Să măriți în zilele noastre o fată tînără și frumoasă — să fim înțeleși, s-o măriți bine — e o problemă destul de greu de rezolvat. Dar ca să măriți o fată de o frumusețe destul de îndoielnică și care nu are decît virtutea ei drept zestre — această întrebare o adresez mamelor celor mai iscusite în ițării — nu este, oare, o treabă cu adevărat diabolică? Méricourt probabil că ține la noi. Nevastă-mea și astăzi face ce vrea cu el, și acest

¹ Teatru de operetă. Se reprezentau, îndeosebi, opere italienești.

lucru mă liniștește un pic... Da, poate se simte obligat s-o mărite pe Julie cît mai bine... În ce-l privește pe domnul de la Brive, e destul să-l vezi cum își biciuiește pe Champs-Elysées calul vărgat, e destul să-i vezi echipajul și ținuta pe care o arborează la Operă, ca să te declari mulțumit, chiar dacă ești tatăl cel mai exigent. Am fost invitat la el la masă: apartament splendid, argintărie frumoasă, un serviciu de desert din argint aurit, cu blazonul lui. Și nimic cu împrumut. Ce-l determină pe un asemenea băiat, fala tineretului din lumea bună, să se însoare? De succese la femei nu se poate plînge... Sau poate i s-a făcut lehamite de atîtea succese?... Apoi Méricourt mi-a spus că a auzit-o pe Julie într-o seară la Duval, unde a cîntat admirabil... Ce mai încolo-ncoace, fata mea face o partidă bună... Dar el? O, el...

SCENA 10

Mercadet, doamna Mercadet, Julie

DOAMNA MERCADET: Julie, tatăl tău și cu mine vrem să-ți vorbim despre un subiect totdeauna plăcut pentru o fată: ți s-a propus o partidă. Fata mea, poate că te vei mărita...

JULIE: Cum poate? E sigur!

MERCADET: Fetele de măritat nu au niciodată nici un fel de îndoieli!

JULIE: Ți-a spus ceva domnul Minard, tată?

MERCADET: Domnul Minard? Nu înțeleg. Ce mai e și cu Minard ăsta? Ce părere ai, doamnă Mercadet, te-ai fi așteptat să găsești un domn Minard cuibărit în sufletul fiicei dumitale? Julie, te pomenești că e conștopistul ăla pe care Duval, fostul meu casier, mi l-a recomandat în nenumărate rînduri pentru un post? Un coate-goale căruia nu i se cunoaște decît mama (*Aparte.*) E fiul nelegitim al lui Godeau. (*Juliei.*) Ei, răspunde!

JULIE: Da, tată.

MERCADET: Îl iubești?

JULIE: Da, tată.

MERCADET: Nu-i totul să iubești. Trebuie să și fii iubită.

DOAMNA MERCADET: Te iubește?

JULIE: Da, mamă.

MERCADET: „Da, mamă! Da, tată!“ de ce nu „mamă“ și „papi“? Fete care au atins de mult vîrsta majoratului și continuă să vorbească ca și cînd abia ar fi fost înțārcate! Fii politicoasă cu mama ta și spune-i „doamnă“, ca să se mai poată bucura de frumusețea și tinerețea ei.

JULIE: Bine, domnule...

MERCADET: Mie poți să-mi spui tată, că nu mă supăr! Și ce dovezi ai că ești iubită?

JULIE: Cînd ești iubită, simți că ești...

MERCADET: Ce dovezi ai?

JULIE: Cea mai bună dovadă e că vrea să se însoare cu mine.

MERCADET: Formidabil! Fetele mari, ca și copiii, îți dau uneori niște răspunsuri care-ți închid gura!

DOAMNA MERCADET: Unde v-ați întîlnit?

JULIE: Aici.

DOAMNA MERCADET: Cînd?

JULIE: Seara, cînd dumneata erai în oraș.

DOAMNA MERCADET: E mai tînăr ca tine!

JULIE: Numai cu cîteva luni!

DOAMNA MERCADET: Te credeam destul de deșteaptă ca să nu-ți pui mintea cu un neisprăvit de douăzeci și doi de ani, care nici măcar nu e în stare să-ți aprecieze calitățile.

JULIE: El s-a gîndit la mine înainte de a mă gîndi eu la el. Dacă eu l-aș fi iubit întîi pe el, și nu el pe mine, n-ar fi aflat-o niciodată. Ne-am cunoscut într-o seară la familia Duval.

DOAMNA MERCADET: Numai doamna Duval e capabilă să primească în casa ei oameni fără o situație.

MERCADET: La ea e totdeauna casă deschisă, vrea să aibă dansatori cu orice preț!... Oamenii care se țin de dansuri nu vor avea niciodată un viitor! În zilele noastre, tinerii cu ambiție își iau o mutră gravă și nu dansează.

DOAMNA MERCADET: Adolphe!

MERCADET: Unde mai pui că-l cheamă și Adolphe! A luat-o razna de tot lumea noastră, despre care niște imbecili, care consideră răsturnările sociale drept perfecționări, spun că-i în plin progres! Niciodată n-au avut copiii mai puțină încredere în experiența părinților lor ca în zilele noastre! Află, domnișoară, că un funcționar cu o leafă de o mie două sute de franci nu știe să iubească, pentru că nici nu are timp să iubească — e robul muncii. Numai pro-

prietarii, oamenii care merg cu trăsura, numai oamenii fără ocupație știu să iubească.

DOAMNA MERCADET: Da' bine, nefericito...

MERCADET (*soției sale*): Lasă-mă pe mine să-i vorbesc. (*Juliei.*) Julic, te voi mărita cu Minard al tău... (*Julie tresare.*) Stai! Știi că n-ai o para chioară. Ce-o să faceți a două zi după nuntă? Te-ai gândit?

JULIE: Da, tată.

DOAMNA MERCADET: Și-a pierdut mințile!

MERCADET (*soției sale*): Biata de ea, e amorezată... Las-o să vorbească. (*Juliei.*) Hai, vorbește, Julie, nu mai sînt tatăl tău, ci confidentul tău. Te ascult.

JULIE: Ne vom iubi.

MERCADET: Crezi că zeul amorului îți va trimite cupoane de rentă în vîrfurile săgeților sale?

JULIE: Tată, dacă va fi nevoie, vom locui într-un apartament mic, într-un fund de mahala, la etajul al patrulea. Voi fi servitoarea lui dacă va fi necesar... Da, mă voi ocupa cu multă plăcere de gospodărie, gîndindu-mă că tot ce fac pentru el fac. Voi munci pentru el, în timp ce el va munci pentru mine! Îl voi scuti de multe necazuri, nu-și va da niciodată seama că sîntem strîmtorați... Căminul nostru va fi curat, elegant chiar. Eleganța depinde de o nimica toată, ea pornește din suflet, iar fericirea e în același timp dăruință și rod. Pot cîștiga destul de bine cu pictura mea pe porțelan ca să nu fie nevoie să mă întrețină el, pot chiar contribui la cheltuielile necesare traiului. De altfel, dragostea ne va ajuta să trecem peste zilele mai grele! Adolphe are ambiție, ca toți oamenii cu suflet nobil, și el face parte dintre cei care ajung...

MERCADET: Ca holtei, poți ajunge; ca om însurat, te spețești întocmind bilanțuri, alergînd după o mie de franci ca un cîine după o trăsură. Și zici că are ambiție?

JULIE: Tată, Adolphe are atîta voință, îmbinată cu atîtea calități, încît sînt sigură că într-o zi va ajunge... chiar ministru, poate!

MERCADET: Cine nu crede astăzi că va fi mai mult sau mai puțin ministru? Ieșind din liceu, te crezi un mare poet, un mare orator, un mare ministru, după cum, sub Imperiu, fiind doar sublocotenent, te și vedeai mareșal al Franței. Vrei să-ți spun eu ce o să devină Adolphe al tău? Un tată cu o droaie de copii, care îți vor da peste cap toate planurile tale de muncă și de economii, care îl vor sili

pe „excelența-sa“ să locuiască într-un bordei-*palace*, pe undeva, prin hîrtoapele străzii Clichy, și ei te vor arunca în cea mai neagră mizerie. Ceea ce îmi cînti tu mie aici se întîmplă în romane, nu în istoria adevărată a vieții!

DOAMNA MERCADET: Biata fată! La vîrsta ei e atît de ușor să iei speranțele drept realitate!

MERCADET: Julie crede că dragostea e singura condiție a fericirii în căsnicie. Se înșală, cum se înșală toți cei care atribuie greșelile lor hazardului, considerîndu-l adevăratul autor, adevăratul responsabil al nebuniilor noastre. Și atunci, bineînțeles, societatea e vinovată de nenorocirile tale, și nu te lași pînă n-o răstorni. Haida-de, dragostea voastră nu e decît un foc de paie...

JULIE: Și eu am pentru el, tată, și el pentru mine o dragoste pentru care sîntem gata să jertfim totul!

DOAMNA MERCADET: Și cum, Julie, n-ai fi în stare să sacrifici această dragoste, care abia se înfiripă, ca să-ți salvezi tatăl? Ca să-i redai mai mult decît viața pe care el ți-a dăruit-o: onoarea pe care o familie trebuie s-o păstreze nepătată?

MERCADET: La ce-ți servesc atunci romanele cu care te hrănești, nefericito, dacă nu-ți inspiră dorința de a imita devotamentele care ți se predică în ele, căci romanele au devenit niște liturghii sociale? Adolphe al tău știe că n-ai avere? Se vede că i-ai descris cît de frumoasă e viața la etajul al patrulea, cu un parc sub fereastră și cu o pungă de cireșc în mînă, din care să mîncați amîndoi seara, cum făcea Jean-Jacques cu o fetișcană de la han?

JULIE: Tată, n-am săvîrșit nici cea mai mică indiscreție care te-ar putea compromite.

MERCADET: Adolphe crede că avem avere?

JULIE: Nu mi-a vorbit niciodată despre bani.

MERCADET (*aparte, adresîndu-se soției sale*): Am înțeles. (*Juliei.*) Julie, scrie-i imediat să vină să stea de vorbă cu mine.

JULIE: Ah, tată!... (*Îl sărută.*)

MERCADET: Astăzi, chiar, un tînăr bărbat, elegant, care duce o viață largă, frumoasă. care poartă un nume nobil, vine să ia masa la noi. Acest tînăr are intenții serioase în ceea ce te privește. El e pretendentul pe care ți-l propun. Nu te vei numi doamna Minard, ci doamna de la Brive. În loc să te muți la etajul al patrulea, într-o mahala, vei locui într-o casă frumoasă, pe strada de La Chaussée d'An-

tin. Ești talentată, cultivată, vei putea juca un rol strălucit la Paris. Dacă nu vei fi soție de ministru, poate vei fi soția unui *pair* al Franței. Regret, fata mea, dar ceva mai bun nu-ți pot oferi...

JULIE: Tată, nu-ți bate joc de dragostea mea și permite-mi să aleg mai degrabă fericirea și sărăcia decât nenorocirea și bogăția!

DOAMNA MERCADET: Julie, tatăl tău și cu mine răspundem de soarta ta și nu vrem ca într-o zi să fii chiar tu aceea care să ne condamni, căci experiența părinților trebuie să fie o lecție pentru copii... În momentul de față trecem prin grele încercări. Haide, copila mea, mărită-te cu un om bogat!...

MERCADET: Unirea face puterea — aceasta e lozinca de pe stema Republicii...

DOAMNA MERCADET: Dacă în mizerie nu poate exista fericire, nu există nenorocire pe care averea să n-o poată îndulci!

JULIE: Și tocmai dumneata, mamă, îmi spui aceste triste cuvinte? Tată, îți voi vorbi în graiul dumitale amar și practic. Oare nu pe dumneata te-am auzint spunând despre oamenii bogați și inactivi — deci slabi în fața nenorocirii, măcinați de viciile sau de trândăvia lor — că își condamnă familiile la o mizerie iremediabilă? N-ar fi mai just ca fata săracă să se mărite cu un om fără avere, dar capabil să o facă prin munca lui? Domnul de la Brive — tot ce se poate — o fi bogat, deștept, plin de calități, dar și dumneata le aveai pe toate acestea, și totuși ți-ai pierdut întregul avut. Pe mama ai luat-o fiindcă era bogată și frumoasă, pe cînd eu...

MERCADET: Draga mea, îți vei putea face o idee despre domnul de la Brive, precum și eu îmi fac una despre domnul Minard. Dar nu vei mai putea alege, fiindcă domnul Minard va renunța el singur la tine.

JULIE: Niciodată, tată! Vei vedea, Adolphe va ști să-ți cîștige inima...

DOAMNA MERCADET: Dragul meu, dacă, totuși, ar fi iubită...

MERCADET: E amăgită.

JULIE: Aș vrea ca totdeauna să fiu amăgită în felul acesta!

DOAMNA MERCADET: Sună cineva la ușă! Și nu-i nimeni care să se ducă să deschidă!

MERCADET: Lasă să sune.

DOAMNA MERCADET: Tot timpul am impresia că domnul Godeau se va întoarce.

MERCADET: Godeau!... Află de la mine că Godeau, cu principiile lui de a face avere *quibuscumque viis*¹ (poftim, le vorbesc și latinește!), va ajunge să fie spânzurat de catargul cel mai de sus al unei fregate! După o absență de opt ani, fără vreo știre de la el, crezi că Godeau se mai întoarce? Parcă ești una dintre cătanele alea care îl așteaptă pe Napoleon!

DOAMNA MERCADET: A mai sunat o dată.

MERCADET: După cum sună, e sigur un creditor! Du-te tu, Julie, și vezi cine e! Orice ți-ar spune, răspunde că mama ta și cu mine am ieșit în oraș. Poate că acest creditor va fi mai binecrescut și se va încrede în vorbele unei tinere...

SCENA 11

Doamna Mercadet, Mercadet

DOAMNA MERCADET: Iubirea aceasta, desigur sinceră, cel puțin din partea ei, mă înduioșează...

MERCADET: Așa sînteți voi toate, ca în romane!

DOAMNA MERCADET: Prima iubire îți dă o forță...

MERCADET: Forța de a contracta datorii... Destul că tata-socru...

SCENA 12

Pierquin, Julie, Mercadet, doamna Mercadet

JULIE (*intrînd prima*): Tată, a venit domnul Pierquin...

MERCADET: Aha, tînăra gardă dă înapoi!...

JULIE: Zice că e vorba despre o afacere bună pentru dumneata.

MERCADET: Adică pentru el. Să te lași dusă de nas de Adolphe al tău, treacă-meargă, dar de un creditor!... Pe asta știu eu cum să-l iau! Lăsați-ne singuri!

.(Femeile ies.)

¹ Prin orice mijloace (lb. lat.).

PIERQUIN: N-am venit să-ți cer bani, iubite domnule Mercadet; știu că fiica dumitale face o partidă grozavă! S-a dus vestea că se mărită cu un milionar...

MERCADET: O, milionar! E adevărat, arc ceva...

PIERQUIN: Acest proiect admirabil îi va calma pe creditorii dumitale. Uite, eu însumi mi-am luat înapoi documentele depuse la tribunalul comercial.

MERCADET: Voiai să mă bagi la închisoare?

PIERQUIN: Te-ai fi ales cu doi ani. Niciodată nu mi-am ținut atîta timp în loc dosarele. Dar pentru dumneata m-am abătut de la principiile mele. Dacă această căsătorie e o nouă născocire a fanteziei dumitale, atunci, felicitările mele! Povestea cu întoarcerea lui Godeau se cam răsuflase... Un ginere îți dă posibilitatea să câștigi timp. Ah, dragul meu, ce ne-ai mai dus de nas... de fiecare dată altă porție de speranță! I-ai putea face să moară de invidie și pe autorii de vodeviluri. Dar, zău așa, n-am încotro: îmi placi, ești inventiv! Cu o fată săracă să faci o partidă bogată, e chiar lovitură curată!

MERCADET (*aparte*): Unde vrea să ajungă?

PIERQUIN: Goulard e un om care nu se lasă dus cu una, cu două. Cu ce l-ai momit ca să-ți cadă în plasă?

MERCADET: Ginerele meu e domnul de la Brive, un tînăr...

PIERQUIN: E într-adevăr chiar un tînăr?

MERCADET: Ți-l pot prezenta...

PIERQUIN: Și atunci cu cît îl plătești pe tînărul acesta?

MERCADET: Ajunge! Isprăvește cu obrăznicile! Altminteri, o să fiu nevoit să închei socotelile cu dumneata. Și, dragă domnule Pierquin, află că ai să pierzi din gros la prețul la care îmi vinzi dumneata banii!

PIERQUIN: Domnule Mercadet!

MERCADET: Domnule Pierquin, voi fi destul de bogat ca să nu mai îngădui glumele nimănui, nici chiar ale unui creditor. Ce afacere vrei să-mi propui?

PIERQUIN: Aș prefera să încheiem socotelile...

MERCADET: Nu cred. Câștigi de pe urma mea cît ți-ar produce o fermă din regiunea Beauce.

PIERQUIN: Atm venit să-ți propun un schimb de valori, contra căruia ți-aș acorda o amîinare de trei luni.

MERCADET: Asta-i afacerea aceea atît de strălucită?

PIERQUIN: Da.

MERCADET (*ca pentru sine*): Ce-a mirosit vulpoiul ăsta? O găină cu ouă de aur? (*Tare.*) Fii mai lămurit.

PIERQUIN: Știi că sînt un om lucid, clar, ce-i în gușă și-n căpușă...

MERCADET: Lasă frazele! Niciodată nu ți-am reproșat că dai bani cu camătă! Socot că o dobîndă mare este o primă acordată capitalului investit într-o afacere. Cămătarul este un capitalist care-și face dinainte parte...

PIERQUIN: Am aici polițe pentru aproape cincizeci de mii de franci, ale unui tînăr pe nume Michonnin. Un tînăr drăguț, curățel...

MERCADET: Dar curățat!

PIERQUIN: Da... Sînt în regulă: protestare, condamnare în lipsă, sentință definitivă, proces-verbal de carență, denunț de constrîngere etc., plus cinci mii de franci speze.

MERCADET: Și cît valorează?

PIERQUIN: Atîta cît valorează viitorul unui tînăr acum silit să muncească din greu ca să poată trăi.

MERCADET: Mai nimic...

PIERQUIN: Afară de cazul cînd se însoară cu o englezoaică bogată, îndrăgostită de...

MERCADET: De el?

PIERQUIN: Aș! De un titlu. Mă gîndeam tocmai să-i cumpăr unul... Dar asta m-ar obliga să trag nenumărate sfori în culise.

MERCADET: Și ce vrei de la mine?

PIERQUIN: Titluri de aceeași valoare.

MERCADET: Adică?...

PIERQUIN: Acțiuni ale... În fine, ale întreprinderilor dumitale care nu mai dau dividende.

MERCADET: Și pentru asta ești hotărît să-mi acorzi o păsuire de cinci luni?...

PIERQUIN: Nu, de trei luni.

MERCADET (*aparte*): Trei luni! Pentru un om de afaceri asta înseamnă o veșnicie! Da' ce-o fi urmărind? Aha! Să nu dea nimic, în schimb să primească ceva. (*Tare.*) Pierquin, oricît aș fi eu de deștept, nu reușesc să înțeleg nimic. Totuși, sînt de acord...

PIERQUIN: Eram sigur! Iată scrisoarea prin care îți acord păsuirea. Iată și dosarele Michonnin. A, nu vreau

să-ți ascund nimic: individul i-a pus în mișcare pe toți inspectorii comerciali.

MERCADET: Ce să-ți dau? Acțiunile trandafirii ale unui ziar care ar avea succes dacă ar apărea? Acțiunile albastre ale unei mine care a sărit în aer? Acțiunile galbene ale unui asfalt cu care nu s-ar putea face baricade?

PIERQUIN: Dă-mi din toate culorile.

MERCADET: Iată, scumpe maestre, acțiuni în valoare de patruzeci de mii de franci.

PIERQUIN: Mulțumesc, dragă prietene. Oamenii ca noi sînt culanți în afaceri....

MERCADET (*aparte*): Țasta-i refrenul lui cînd pune gheara pe cineva. Mă jefuiește! (*Tare.*) Și ai de gînd să plasezi acțiunile mele?

PIERQUIN: Sigur că da.

MERCADET: La întreaga lor valoare?

PIERQUIN: Dacă se va putea...

MERCADET: O, acum pricep. Am înțeles! Vrei să înlocuiești cu ele laboratoarele de istoric naturală, fregatele de fildeș, hainele îmblănite cu zibelină, în sfîrșit, toate mărfurile acelea care nu există decît în închipuire...

PIERQUIN: Nu mai sînt la modă...

MERCADET: Pînă la urmă și tribunalul ar considera cam ușuratică aceste afaceri. Ești un om de onoare, vei da un nou imbold acțiunilor noastre...

PIERQUIN: Dragul meu prieten, crede-mă că doresc acest lucru.

MERCADET: Dar eu!... Bună ziua!

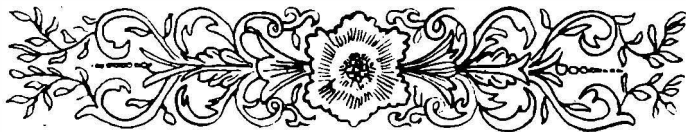
PIERQUIN: În calitatea mea de creditor, știi ce-ți urez cu prilejul ultimei afaceri: căsătoria fiicei dumitale! (*Iese.*)

SCENA 14

MERCADET (*singur*): Michonnin! Patruzeci și două de mii de franci, plus cinci mii de franci dobînzii și speze, fac patruzeci și șapte de mii... Fără aconto! Ei și? Un om care nu valorează un ban astăzi poate ajunge mîine o mină de aur! De altminteri, am de gînd să-l fac baron, cointeresînd un anumit personaj într-o afacere! Ia te uită!... Ia te uită!... Nevastă-mea cunoaște o englezoaică, o femeie care-și atîrnă în păr scoici și alge; fiica unui mare fabricant de bere și...

ei, drace! fără domiciliu... Dar de ce să-l acuzăm pe nefericitul ăla? Dar eu? Pot să știu dacă peste trei luni voi avea un domiciliu? Bietul băiat! Poate că și el a avut, ca și mine, un prieten! Toți oamenii au un Godeau al lor, un fals Cristofor Columb... La urma urmei, Godeau... (*se uită în jur, să vadă dacă e singur*) Godeau cred că și pînă acum m-a făcut să câștig mai mult decît mi-a luat!

ACTUL II

SCENA 1

Mercadet, Thérèse, Justin, Virginie

MERCADET (*sunîndu-l pe Justin*): Ce-a spus domnul Verdelin, prietenul meu Verdelin?

JUSTIN: Vine îndată. A zis că tocmai avea să-i dea niște bani domnului Brédif.

MERCADET: Aranjează lucrurile în așa fel încît să-l văd înainte de a intra la Brédif... Stai, am dat o sută de franci lui moș Grumeau. Pentru o sută de franci nu se poate să fi mințit încă o dată în douăzeci și patru de ore.

JUSTIN: Cu atît mai mult, domnule, cu cît l-am lăsat să creadă că a spus adevărul.

MERCADET: Vei sfîrși prin a deveni secretarul meu...

JUSTIN: Ah, dacă n-ar trebui să știi să scrii...

MERCADET: Secretarii miniștrilor scriu foarte puțin.

JUSTIN: Atunci cu ce se ocupă?

MERCADET: Cu menajul! Și vorbesc ei cînd patronii lor trebuie să tacă... Fă în așa fel ca moș Grumeau să-i spună lui Verdelin că Brédif a ieșit în oraș.

(Justin iese.)

MERCADET (*aparte*): Flăcăul ăsta e numai o jumătate de Frontin¹, fiindcă azi un Frontin din cap pînă-n picioare

¹ Unul dintre vafeții vechilor comedii franceze, îndrăzneț și spiritual.

devine un stăpîn! Parvenîții noștri de azi sînt niște Sganarelli¹ fără ocupație, care s-au pus în slujba Franței. (*Thérèse.*) Ce vrei, Thérèse?

THÉRÈSE: Ah, domnule, îndată ce le-am făgăduit că le dau bani, toți furnizorii au fost numai zîmbete.

MERCADET: Zîmbetele negustorilor care fac vînzare bună. (*Lui Virginie.*) O să avem o masă ștrașnică, Virginie?

VIRGINIE: Domnu o să vadă cînd o să mănînce...

MERCADET: Și furnizorii?

VIRGINIE: Deh, va trebui să aibă puținică răbdare.

MERCADET (*aparte*): Le-a plătit. (*Tare.*) N-o să te uit. Mîine facem socotelile.

VIRGINIE: Dacă domnișoara se mărită, cu siguranță că se va gîndi și la mine.

MERCADET: Cred și eu! Mai încapе îndoială?!

THÉRÈSE: Da' cu mine ce faceți, domnule?

MERCADET: Te mărit cu unul dintre viitorii funcționari ai viitoarei mele societăți, „Societatea de asigurări contra riscurilor recrutării“. Da' bagă de seamă!...

THÉRÈSE: Nici o grijă, domnule... Mă pricep eu ce să spun unui pretendent ca să-l fac să se îndrăgostească nebu-nește... după cum mă pricep la fel de bine să-l răcoresc ca pe o frînghie slobozită într-o fîntînă... Pe ultima mea stăpînă m-am răzbunat: am făcut-o să strice logodna.

MERCADET: Ah, limba unei cameriste!... Un adevărat foileton casnic.

THÉRÈSE: O, domnule Mercadet... nu sîntem chiar atît de talentate! (*Iese.*)

SCENA 2

Mercadet, o clipă singur; pe urmă cu Justin

MERCADET: A avea slugile de partea ta, e ca și cum un ministru ar avea presa de partea lui. Din fericire, servitorii mei au niște lefuri de pierdut. Acum totul depinde de dubioasa prietenie a lui Verdelin, omul a cărui avere e opera mea! A te plînge însu de ingratitudea oamenilor e ca și cum ai ține cu tot dinadinsul să fii un Luther al sufletelor... Orice om ajuns la vîrsta de patruzeci de ani trebuie să știe că lumea este alcătuită numai din oameni nerecunoscători.

¹ Valet din comediile lui Molière.

De pildă, eu: habar nu am unde se află binefăcătorii mei... Verdelin și cu mine știm exact ce ne datorăm unul altuia... El îmi datorează recunoștință, eu îi datorez bani. De plătit, nu plătim nici eu, nici el!... Ca s-o mărit pe Julie, va trebui să dibăcesc o mie de franci într-un buzunar care va binevoi să se golească! Asta-i treabă, nu glumă, să agăți o inimă ca să poți agăța și casa de bani!... Numai femeile iubite sînt capabile de asemenea izbînzii extraordinare!

JUSTIN (*intrînd*): Vine domnul Verdelin...

SCENA 3

Acciași, moș Violette

MERCADET: În sfîrșit, a venit!... Dragul meu prieten... Ah, dumneata erai, moș Violente?... (*Lui Justin.*) După atîția ani de serviciu, tot n-ai învățat că trebuie să ții ușa închisă? Hai, du-te, pîndește-l pe Verdelin și îndrugă-i verzi și uscate pînă îi fac cu vînt nenorocitului ăstaia.

JUSTIN: Încă una din victimele lui. (*Iese.*)

MOȘ VIOLETTE: Am fost la dumneavoastră de unsprezece ori în ultimele opt zile, dragă domnule Mercadet. Ieri nevoia m-a silit să vă aștept trei ore în stradă, timp în care am făcut de nu știu cîte ori drumul de aici pînă la Bursă și de la Bursă înapoi. Văd că am fost mințit cînd mi s-a spus că sînteți la țară.

MERCADET: Și unul, și celălalt sîntem deopotrivă de nefericiți, bietul meu Violette. Amîndoi avem o familie...

MOȘ VIOLETTE: Am amanetat la „Muntele de Pictate” tot ce-am avut...

MERCADET: Crede-mă, și eu am făcut la fel...

MOȘ VIOLETTE: Numai că nenorocirea unuia nu este un leac pentru nenorocirea celuilalt... Dumneavoastră mai aveți din ce trăi, pe cînd noi nu avem nici de pîine. Nici-odată nu v-am reproșat că m-ați ruinat. Sînt convinși că intenția dumneavoastră era să ne îmbogățim cu toții!... La urma urmei, eu sînt de vină! Vrînd să dublez mica mea avere, am pierdut-o. Soția și fiicele mele, ele, care mă împingeau să fac afaceri, ele, care îmi spuneau întotdeauna că sînt prea timid, nu vor să priceapă acum că, atunci cînd te arunci la ciștiguri mari, riști să pierzi totul... Da' ce să mai vorbesc de pomană. Am venit să vă implor să-mi dați o cît de mică arvună asupra dobînzilor. Ați putea salva viața unei familii...

MERCADET (*aparte*): Bietul om! Îmi sfîșie inima... După ce-l văd, îmi pierd pofta de mîncare. (*Tare.*) Hai, vino-ți în fire, cît am, împart cu dumneata... (*În șoaptă.*) Nu mai avem decît o sută de franci... și ăștia sînt banii fiicei mele.

MOȘ VIOLETTE: Cum se poate?!... dumneavoastră, domnule Mercadet, dumneavoastră, pe care v-am cunoscut atît de bogat!...

MERCADET: La nenorocire, oamenii au datoria să-și spună adevărul.

MOȘ VIOLETTE: Ehe, dacă n-am avea decît datoria asta, ce repede am mai plăti-o!

MERCADET: Nu pierde răbdarea... sînt pe punctul de a-mi mărita fata...

MOȘ VIOLETTE: Domnule Mercadet, am două fete care se spetesc muncind, fără speranța de a se mărita. Femeile cinstite cîștigă întotdeauna prea puțin... Dar în situația în care vă aflați, n-o să vă mai sîci și eu... Totuși... soția și fiicele mele mă așteaptă în prada unormari îngrijorări... La vîrsta mea nu mai sînt bun de nimic... Dar dacă dumneavoastră mi-ați găsi o slujbă...

MERCADET: Moș Violette, ești trecut pe listă. Vei fi casierul societății mele de asigurare împotriva riscurilor recrutărilor...

MOȘ VIOLETTE: Soția și fetele mele vă vor binecuvînta.

(Mercadet se duce să ia banii.)

MOȘ VIOLETTE (*aparte*): Ceilalți, care îl hărțuie, nu se aleg cu nimic. Pe cînd dacă te vaiți, tot mai pui mîna pe ceva dobînzi...

MERCADET: Poftim, uite șazeci de franci...

MOȘ VIOLETTE: În monede de aur! E mult de cînd n-am mai văzut o sumă ca asta!

MERCADET: Vreau să te rog însă...

MOȘ VIOLETTE: Nici o grijă! Nu suflu un cuvînt...

MERCADET: Nu despre asta e vorba! Făgăduiește-mi că n-ai să-mi mai ceri nimic timp de... o lună de zile.

MOȘ VIOLETTE: O lună! Cum să trăim o lună întreagă cu suma asta?

MERCADET: Cum, nu mai ai nimic altceva?

MOȘ VIOLETTE: Singura mea avere e suma pe care mi-o datorați dumneavoastră...

MERCADET (*aparte*): Bietul om! Când îl văd, mă simt deodată bogat. (*Tare.*) Dar parcă făceai niște mici afaceri cu împrumuturi în cartierul Estrapade?

MOȘ VIOLETTE: Din ziua în care deținuții pentru datorii neplătite au părăsit închisoarea „Sfînta Pelaghia“, împrumuturile au scăzut considerabil în cartier.

MERCADET: Nu ți-ai putea face rost de o cauțiune pentru un post de casier?...

MOȘ VIOLETTE: Am cîțiva prieteni și poate că...

MERCADET: N-ar fi dispuși să cumpere acțiuni?

MOȘ VIOLETTE: Din păcate, domnul Mercadet, dumneavoastră, oamenii de afaceri, ați discreditat asocierile! Nimeni nu mai vrea să audă de acțiuni...

MERCADET: Bine, moș Violette, atunci mergi sănătos! Facem noi socotelile mai târziu... Primul pe care-l plătesc ești dumneata...

MOȘ VIOLETTE: Vă doresc noroc, domnule Mercadet! Soția și fiicele mele or să se roage pentru căsătoria domnișoarei Mercadet.

MERCADET: Cu bine! (*Aparte.*) Hen, dacă toți creditorii mei ar fi ca ăsta, n-aș putea să le țin piept. Nu știuce face, ce dreg, dar totdeauna pleacă cu ceva bani de la mine.

SCENA 4

Mercadet, Verdelin

VERDELIN: Bună ziua, prietene... Îți pot fi de folos cu ceva?

MERCADET: Întrebarea ta mă scutește de orice introducere. Ai ghicit!

VERDELIN: Regret, bătrîne prieten, dar n-am un ban, și ca să fiu sincer, chiar dacă aș avea, tot nu ți-aș da! Te rog să mă ascuți... Atîta timp cît am avut posibilitatea, te-am împrumutat, și niciodată nu ți-am cerut înapoi... Sînt prietenul și creditorul tău! Dacă inima mea n-ar fi plină de recunoștință pentru tine, dacă aș fi un om de rînd, ohoho! creditorul ar fi ucis de multă vreme prietenul! Ce Dumnezeu, toate au o limită în lumea asta!

MERCADET: Prietenia, da; nenorocirea, însă, nu!

VERDELIN: Dacă aș fi destul de bogat să-ți plătesc toate datoriile, să te salvez o dată pentru totdeauna, aș face-o cu

dragă inimă, căci îmi place curajul tău. Dar trebuie să te las să te prăbușești! Ultimele tale speculații, deși inteligente ticluite, prezentînd chiar toate aparențele corectitudinii (am văzut că destui s-au lăsat momiți!), au fost un total eșec. Oamenii au pierdut încrederea. vād în tine un pericol! N-ai știut să profiți de momentul de glorie al speculațiilor tale!... Cînd vei fi la pămînt, să știi că la mine vei găsi o bucată de pîine!... Un prieten are datoria să spună pe șleau toate astea!

MERCADET: Ce sens ar mai avea prietenia fără plăcerea de a te socoti înțelept privindu-ți prietenul nebun? De a arunca banii pe fereastră în timp ce prietenul tău a ajuns la sapă de lemn? De a-ți aduce ție laude insultîndu-l pe el? Va să zică, opinia publică m-a pus la index?

VERDELIN: N-am spus chiar asta. Nu, mai treci încă drept un om cinstit, pe care însă nevoia îl obligă să recurgă la unele procedee...

MERCADET: ...care, dacă ar fi avut succes, ar fi fost perfect justificate. Dar asta li se întîmplă doar celor norocoși. Ah, succesul!... Din cîte infamii e făcut un succes vei afla îndată! Azi-dimineață, ca să înăbuș afacerea cu minele din Indra-de-Jos, pe care voiai să pui mîna, am provocat scăderea la care te-ai gîndit și tu. În acest timp, raportul inginerilor rămîne incuiat în sertar, grație tăcerii pe care o plătești destul de scump...

VERDELIN: Ssst! Mercadet, e-adevărat ce spui? Aici e mîna ta! (*Îl ia de mijloc.*)

MERCADET: Lasă asta! Am vrut numai să te fac să înțelegi că n-am nevoie nici de mîngiere, nici de morală, ci de bani! Dacă ți-i cer, nu o fac pentru mine, dragă prietene! Sînt însă pe punctul de a-mi mărita fata și, treptat-treptat, am ajuns în pragul mizeriei... În momentul de față te afli într-o casă unde, sub aparențele luxului, domnește sărăcia (promisiunile, creditele, totul s-a năruit). Dacă nu fac față cu bani gheață unor cheltuieli absolut necesare, această căsătorie nu se mai face! Ce mai tura-vura, îmi trebuie cincisprezece zile de belșug cum îți trebuie ție douăzeci și patru de ore de minciuni la Bursă! Verdelin, cererea aceasta n-o să se mai repete! Nu am două fete! Vrei să-ți spun totul? Soția mea și Julie nu au ce să îmbrace! (*Aparte.*) Cred că l-am clintit...

VERDELIN (*aparte*): A jucat de atâtea ori teatru în fața mea, încît nu-mi mai pot da seama dacă își mărită într-adevăr fata. Nu-mi vine să cred că și-o poate mărita!

MERCADET: Diseară trebuie să ofer o masă în cinstea viitorului mei ginere, pe care mi-l prezintă un prieten comun. Argintăria n-o mai am... E... știi tu unde... Am nevoie nu numai de o mic de scuzi, dar sper că o să-mi împrumuți și serviciul tău de masă și că vei veni cu nevastă-ta să mînceați la noi...

VERDELIN: O mic de scuzi!... Mercadet, nimeni nu are o mic de scuzi de dat cu împrumut! Abia dacă reușești să-i agonisești pentru tine! Dacă i-ai împrumuta mereu, nici-odată nu i-ai mai avea...

MERCADET (*aparte*): Îl fac eu să mi-i dea! (*Tare.*) Poți să nu mă crezi, dacă vrei, dar o dată măritată fata, totul îmi va deveni perfect indiferent... Soția mea va găsi la Julie un adăpost; eu mă voi duce să-mi caut norocul aiurea, căci ai dreptate, mi-am spus-o și eu: „Pentru alții de folos, pentru mine păgubaș! În afacerile la care cu pierd, alții cîștigă. Extraordinar cum arunc sămînța prin reclame și prospecte! Capabil, priceput, cînd pun bazele unei organizații în fașă, dar cînd vine ceasul recoltei, nu mai sînt bun de nimic!...”

VERDELIN: Vrei să-ți dau eu cheia acestei enigme?

MERCADET: Dă-mi-o.

VERDELIN: Ei bine, dacă în toate împrejurările ești superior altora prin duhul tău, prin judecata ta ești totdeauna inferior. Duhul stîrnește admirația oamenilor; judecata însă aduce averea.

MERCADET (*aparte*): Așa-i, n-am destulă judecată ca să gîtui o afacere în profitul meu. (*Tare.*) Ce Dumnezeu, Verdelin! Îmi iubesc soția și fiica... Sentimentele acestea sînt unica mea mîngîiere în mijlocul recentelor mele dezastre. Aceste femei au fost atît de blînde, de răbdătoare! Aș vrea să le știu la adăpost de nenorocire! Iată adevărata mea suferință... Îți poți închipui că am de ce să plîng... (*Își șterge ochii.*) Ești tatăl unei fete adorabile, nu-i așa că n-ai vrea s-o vezi într-o zi nenorocită, îmbătrînind în lacrimi și muncă?... E vorba totuși de viitorul fiicei mele, un înger de devotament!... Dragul meu prieten, în ultimele zile am băut cupa amărăciunii pînă la fund; m-am poticnit de pavelele de lemn, am creat monopoluri, și alții mi le-au smuls! Am fost jefuit! Ei bine, toate astea n-ar fi nimic

pe lingă durerea pe care mi-o pricinuiеști tu refuzîndu-mă în această situație disperată! În sfîrșit, poate că e mai bine să nu-ți spun tot ce s-ar mai putea întîmpla... căci nu vreau să dătoresc nimic milei tale!

VERDELIN: O mie de scuzi... Dar în ce vrei să-i investești?

MERCADET (*aparte*): Îi voi avea! (*Tare.*) Ce să fac dacă ginerele meu e o vrăbiuță care se sperie din te-miri-ce?... E destul ca o singură rochie să fie garnisită cu mai puțină dantelă, ca asta să-i dea, deodată, foarte mult de gîndit... Să aibă o bruscă revelație! Toaletele au fost comandate, negustorii trebuie să vină cu ele... Da, am făcut imprudența să promit că voi achita, bizuindu-mă pe tine... Unde mai pui masa de diseară... Trebuie să servesc vinuri alese... Un pretendent nu-și poate pierde capul decît în felul acesta. Și-apoi ține seama de un lucru: trecem drept oameni bogați. În fața domnului de la Brive trebuie să ne păstrăm rangul! Verdeline, n-ai să mori dacă o să-mi dai o mie de scuzi, cînd tu ai un venit anual de șaiszeci de mii de franci! N-ai să mori! În schimb, această mic de scuzi poate reda viața unei copile pe care o iubești, căci și tu o iubești pe Julie!... S-a împrietenit cu fiica ta, o adoră, se joacă împreună ca două ființe fericite și nevinovate. Te rabdă inima s-o lași pe prietena fiicei tale să se prăpădească de supărare vîzînd cu ochii? Bagă de seamă, e contagios, poate aduce ghinion...

VERDELIN: Dragă Mercadet, nu am această mie de scuzi. Îți pot împrumuta argintăria, dar bani n-am...

MERCADET: Un ordin către bancă nu e greu de semnat...

VERDELIN: Eu... Nu, nu pot!

MERCADET: Ah, biata mea copilă! Nu mai e nimic de făcut! (*Se prăbușește, zdrobit, într-un fotoliu.*) Dumnezeu, iartă-mă dacă voi pune capăt acestui jalnic vis al existenței mele, îngăduie-mi să mă trezesc la sînul tău...

VERDELIN: Parcă spuneai că ai găsit un ginere...

MERCADET (*ridicîndu-se brusc*): „Spuneam“ că am găsit un ginere? Cum, nu crezi că l-am găsit? Ești liber să refuzi cu toată duritatea ajutorul de care depinde fericirea fiicei mele, te rog, însă, să nu mă insulti! Ți-l voi prezenta pe domnul de la Brive! Chiar atît de jos să fi căzut, încît... Ah, Verdeline... N-aș dori de loc ca din pricina acestei mii de scuzi să-mi fac o asemenea idee despre tine... Te-aș putca ierta numai dacă mi-ai da-o...

VERDELIN: Mă duc să văd dacă pot...

MERCADET: Așa, nu! Țsta e un mod de a mă refuza...

VERDELIN: Și dacă nu se face căsătoria?... Ia te uită, cum de nu m-am gândit la asta, prietene?! Ți-i dau după nuntă, poți conta pe mine...

MERCADET: Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu se poate face nunta fără această mie de scuzi! Cum, tu, care pentru o ambiție deșartă, pentru o aventură, ești în stare să cheltuiești o sumă ca asta, nu vrei s-o investești într-o acțiune bună?

VERDELIN: În momentul de față au mai rămas puține... acțiuni bune... Ha! ha! ha!...

MERCADET: Știi că-mi plăci? Rîzi! Și ăsta e un fel de a reacționa...

VERDELIN: Vai de păcatele mele!... (*Îi cade pălăria.*)

MERCADET (*ridicînd pălăria și ștergînd-o cu mîneca*): Ei da, dragul meu, sîntem doi prieteni care au trecut împreună prin atîtea în viață... Care au pornit împreună... Și cîte n-am spus, cîte n-am făcut!... Ei? Nu-ți mai amintești de vremurile noastre de odinioară, cînd eram legați pe viață și pe moarte?

VERDELIN: Dar tu îți amintești de cheful de la „Rambouillet“, unde m-am bătut în duel pentru tine cu ofițerul ăla din gardă?

MERCADET: Ți-o cedasem pe Clarisse! Și cît de veseli eram, cît de tineri! Și, uite, azi avem fete mari, fete de măritat... Dacă răposata Clarisse ar mai trăi să te vadă, nu te-ar fi iertat că șovăi...

VERDELIN: Dacă trăia, nu m-aș fi însurat niciodată!

MERCADET: Tu știi să iubești... Va să zică, pot conta pe tine pentru masa de diseară, și-mi dai cuvîntul de onoare că-mi trimiți...

VERDELIN: Serviciul...

MERCADET: Împreună cu mia de scuzi...

VERDELIN: Iar o iei de la capăt?... Ți-am spus că nu pot.

MERCADET (*aparte*): Țsta n-o să moară de congestie... (*Tare.*) Care va să zică, cel mai bun prieten al meu îmi dă lovitura de grație! Așa se întîmplă totdeauna... Nici amintirea Clarissei, nici deznădejdea unui părinte nu-ți înmoaie inima... (*Țipă.*) Sînt în culmea deznădejdi! Am să-mi trag un glonte în cap!

SCENA 5

Aceiași, *Julie, doamna Mercadet*

DOAMNA MERCADET: Ce ți s-a întâmplat, dragul meu?

JULIE: Tată, ți-am auzit glasul și m-am speriat!

DOAMNA MERCADET: Dacă e aici Verdelin, n-ai nici un motiv să te alarmezi...

JULIE: Bună ziua, domnule Verdelin. Ce s-a întâmplat, ați avut o discuție cu tatăl meu?

MERCADET: Vezi, Verdelin, e destul să-mi audă vocea, și aleargă amîndouă într-un suflet, ca doi îngeri păzitori. (*Aparte.*) Au auzit totul! (*Soției și fiicei sale, pe care le ia de mîini.*) Sînt atît de emoționat... (*Lui Verdelin.*) Verdeline, ce Dumnezeu, vrei să ucizi o întregă familie? Dovada lor de afecțiune îmi dă tăria să mă arunc în genunchi în fața ta! (*Face gestul respectiv.*)

JULIE: Nu, tată! (*Îl oprește pe tatăl ei.*) Îl voi implora eu în locul dumitale! Îmi dau seama că e vorba de bani. Dacă-i așa, vă pot oferi, domnule Verdeline, garanția muncii mele. Vă rog să-i faceți încă o dată acest serviciu tatălui meu. E desigur în culmea disperării dacă e gata să vă cadă în genunchi pentru a vă implora...

MERCADET: Draga de ea! (*Aparte.*) Ce accente dramatice a găsit! Eu n-aș fi fost capabil...

DOAMNA MERCADET: Domnule Verdeline, faceți-i acest serviciu, vom ști să ne arătăm recunoștința; voi amaneta și bruma de avere care mi-a mai rămas.

VERDELIN (*Juliei*): Știi ce mi-a cerut?

JULIE: Nu.

VERDELIN: O mie de scuzi, ca să te poată mărta.

JULIE: Ah, domnule, atunci vă rog să uitați tot ce-am spus. Refuz o căsătorie dobîndită cu prețul umilinței tatălui meu.

MERCADET (*aparte*): E admirabilă!

VERDELIN: Mă duc să vă fac rost de bani. (*Iese.*)

SCENA 6

Aceiași, în afară de *Verdeline*

MERCADET: A plecat...

JULIE: Tată, dacă știam...

MERCADET (*sărutîndu-și fiica*): Ne-ai salvat! Ah, cînd oare voi fi destul de bogat și de puternic să-l fac să se căiască pentru această așa-zisă generozitate...

DOAMNA MERCADET: Dar totuși are să-ți dea suma pe care i-ai cerut-o...

MERCADET: O plătește prea scump. Dar cine mai știe azi să facă un serviciu? Cînd aveam posibilitatea, cu cîtă larghețe împărțeam în dreapta și-n stînga! (*Face gestul de a împărți bani.*) Ingratitudinea uneori e un mod de a te răzbuna. Va să zică, amice, te lași greu, faci nazuri cînd e vorba să-mi împrumuți o mic de scuzi! Ei, dacă așa stau lucrurile, nu voi mai avea nici un scrupul și-ți voi sufla o sută de mii!

DOAMNA MERCADET: De ce ești nedrept? Pînă la urmă Verdelin a cedat.

MERCADET: Da, la strigătele Juliei, nu la implorările mele! Ah, draga mea, umilința mea face mai mult ca o mic de scuzi!

SCENA 7

Acciași, Verdelin

VERDELIN: Aveam banii în trăsură, pentru Brédif. Nu l-am găsit acasă. Iată-i, sînt în trei pungi...

(Justin aduce două pungi.)

MERCADET: Ah!

DOAMNA MERCADET: Domnule Verdelin, contați pe recunoștința unei mame...

VERDELIN: Banii aceștia vi-i împrumut numai dumneavoastră și fiicei dumneavoastră. Vă rog deci să aveți bunăvoința de a semna amîndouă chitanța pe care o va scrie acum Mercadet...

JULIE: Trebuie să semnez propria mea nenorocire...

DOAMNA MERCADET: Taci, fata mea...

MERCADET (*scriînd*): Dragă Verdelin, acum te recunosc, în sfîrșit! Trebuie să menționez și dobînda?

VERDELIN: Nu, nu, fără dobîndă... Nu fac o afacere, îți fac un serviciu...

MERCADET: Julie, iată-l pe cel de al doilea părinte al tău!

SCENA 8

Acciași, *Justin*, pe urmă *Thérèse*

JUSTIN: Domnul Minard. (*Iese.*)

THÉRÈSE: Au venit negustorii cu toată marfa, doamnă...

DOAMNA MERCADET (*întinzându-i lui Verdelin chitanța*):

O olipă, vin numaidecât.

MERCADET (*lui Verdelin*): Vezi că nu mai era timp de pierdut!

VERDELIN: Atunci vă las...

(*Doamna Mercadet iese cu Thérèse. Mercadet îl conduce pe Verdelin și-i face un semn lui Minard să intre.*)

SCENA 9

Minard, Julie, Mercadet

JULIE (*lui Minard*): Adolphe, dacă vrei ca dragostea noastră să-și păstreze în ochii tuturor toată frumusețea și toată strălucirea pe care o are și în sufletele noastre, și pentru toată lumea, te rog dă dovadă de tot atâta curaj cât am dat și eu.

MINARD: Dar ce s-a întâmplat?

JULIE: Mi s-a propus un tânăr bogat, și tata e fără îndurare pentru noi...

MINARD: Voi birui!

MERCADET (*întorcându-se*): Domnule Minard, o iubești pe fiica mea?

MINARD: Da, domnule.

MERCADET: Cel puțin, așa crede ea. Ai avut darul s-o convingi...

MINARD: Modul dumneavoastră de a vă exprima ascunde o îndoială care, venind de la oricine în afară de dumneavoastră, m-ar jigni. Cum s-ar putea să n-o iubesc pe domnișoara Julie? Părăsit de părinți, fără nici o altă ocrotire decât aceea a bunului domn Duval, care a fost în ultimii nouă ani un tată pentru mine, fiica dumneavoastră, domnule Mercadet, e singura ființă care m-a făcut să cunosc vraja iubirii. Domnișoara Julie e în același timp o soră și o prietenă pentru mine, ea este întreaga mea familie! Numai ea mi-a zîmbit, numai ea m-a încurajat. Iată de ce o iubesc mai mult decât s-ar putea spune.

JULIE: Pot să rămîn aici, tată?

MERCADET (*fiicei sale*): Îl sorbi din ochi! (*Lui Minard.*)
Domnule, eu am despre dragostea dintre doi tineri din zilele noastre acel punct de vedere foarte realist care li se reproșează bătrînilor. Neîncrederea mea e cu atît mai legitimă cu cît nu sînt unul din acei tați orbiți de paternitate. Pe Julie o văd așa cum e. Fără a fi urîță, nu e înzestrată cu acea frumusețe care te face să exclami: „Ah!“ Nu e nici frumoasă, nici urîță.

MINARD: Vă înșelați, domnule. Îndrăznesc chiar a vă spune că nu vă cunoașteți fiica...

MERCADET: Aș! O cunosc perfect... ca și cum...

MINARD: Dumneavoastră nu cunoașteți decît fata pe care o vede și o cunoaște toată lumea. Dragostea însă o transfigurează! Tandrețca, devotamentul îi dau o frumusețe încîntătoare, pe care eu am făurit-o!

JULIE: Tată, simt că roșesc...

MERCADET: Nu știi cît roșești, dar sigur ești încîntată... Cred și eu, dacă-ți repetă într-una cuvintele astea...

MINARD: I le voi repeta de o sută de ori, de o mie de ori, niciodată nu va fi prea mult! Nu cred că săvîrșesc o crimă spunînd toate acestea în prezența unui părinte!

MERCADET: Mă măgulești! Credeam că sînt tatăl ei, și cînd colo aflu că dumncata ești tatăl unci Julie cu care aș dori să fac și eu cunoștință. Haide, băiete, deschide ochii! Să admitem că trainicele și frumoasele ei calități sufletești îi pot schimba expresia fizionomici. Dar cu tenul ce faci? Julie e modestă și resemnată, știe că are pielea cam negricioasă și trăsăturile cam... exagerate.

JULIE: Tată...

MINARD: Am impresia că dumneavoastră n-ați iubit niciodată...

MERCADET: Ba da, și încă mult! Ca toată lumea, am tîrît și eu după mine această ghiulea de aur!

MINARD: Așa era odinioară... Astăzi noi știm să iubim mult mai frumos!

MERCADET: Cum adică?

MINARD: Ne legăm sufletește, ne închinăm unui ideal...

MERCADET: Și crezi că astea pot s-o facă pe fiică-mea frumoasă? Îți închipui că dacă o fată are o talie mai groasă, idealul i-o face mai suplă? Că „sufletul“ îi subțiază degetele, îi frăgezește tenul? Că idealul îi face ochi frumoși și picioare mici? Că sufletul îi deschide tenul?

MINARD: Desigur că da!

MERCADET: Noi, oamenii crescuți sub Imperiu, numim lucrul acesta...

MINARD: Iubirea!... Da, iubirea, sfânta și curată iubire!

MERCADET: Să umbli legat la ochi.

JULIE: Tată, nu-ți bate joc de doi copii...

MERCADET: ...doi copii în toată firea!

JULIE: ...care se iubesc cum știm iubi numai noi, cei de astăzi, cu o pasiune adevărată, pură, trainică, pentru că se bazează pe cunoașterea caracterului, pe certitudinea unei dorințe arzătoare și reciproce de a lupta împotriva dificultăților vieții; în sfârșit, tată, doi copii care te vor iubi nespuse de mult.

MINARD (*lui Mercadet*): Ce înger!

MERCADET (*aparte*): Îți arăt eu ție înger! (*Fiicei sale.*) Fiica mea, pe tine te rog să taci! (*Lui Minard.*) Așadar, domnule, o adori pe Julie? E încântătoare, are un suflet nobil, e inteligentă, bunătatea personificată. În sfârșit, e întruchiparea idealurilor dumitale de frumusețe, e însăși perfecțiunea năzuită...

MINARD: Ah, domnule, văd că m-ați înțeles!

MERCADET: Un înger care, într-o oarecare măsură, e totuși și materie...

MINARD: Din fericire pentru mine!

MERCADET: O iubești fără nici un gând ascuns?

MINARD: Fără nici unul!

JULIE: Ce ți-am spus eu, tată?!

MERCADET (*îi ia de mâini și-i apropie de el*): Ce copii fericiți! Așadar, vă iubiți?... Ce roman frumos!... (*Lui Minard.*) Și vrei s-o iei de soție?

MINARD: Da, domnule.

MERCADET: În ciuda tuturor obstacolelor?

MINARD: Sunt pregătit să le înving pe toate!

MERCADET: Nimic nu te poate descuraja?

MINARD: Nimic!

JULIE: Nu ți-am spus că mă iubește?

MERCADET: Așa se pare... Într-adevăr, e o plăcere să privești un om îndrăgostit. Și nimic nu poate bucura mai mult inima unui tată decât certitudinea că fata lui e iubită așa cum merită și că e fericită...

JULIE: Tată, de ce nu ești mulțumit de alegerea mea? Îți dăruiește totuși un fiu cu sentimente înalte, înzestrat cu un suflet nobil și...

MINARD: Domnișoară Julie!

JULIE: Da, domnule, da, am și eu dreptul să vorbesc!

MERCADET: Julie, du-te la mama ta. Lasă-mă să vorbesc cu acest tânăr despre probleme de ordin... mai puțin nematerial. Oricare ar fi vraja idealului asupra frumuseții feminine, din păcate, nu are nici o influență asupra veniturilor...

(*Julie iese.*)

SCENA 10

Minard, Mercadet

MERCADET: Acum, că am rămas singuri, să spunem lucrurilor pe nume. Domnule, dumneata nu o iubești pe fiica mea!

MINARD: Mărturisiți, mai degrabă, domnule, că aveți în perspectivă o partidă bogată pentru domnișoara Mercadet, că nu vreți să țineți seama de înclinațiile ei, și atunci vă voi înțelege. Aflați însă că am venit să cer mîna domnișoarei Julie numai după ce am fost sigur de inima ei...

MERCADET: De inima ei, nenorocitul! Ce vrei să spui?...

MINARD: Domnule Mercadet, Julie este iubită cu tot respectul!

MERCADET: Slavă Domnului, din fericire, așa se și cade să fie. Totuși, îmi ești dator adevărul întreg, în situația în care ne aflăm... I-ai scris? Ți-a scris?

MINARD: Da, domnule, ne-am scris scrisori pline de dragoste.

MERCADET (*aparte*): Ah, biata fată, asta-i mai trebuia, să-i și citească scrisorile de dragoste! Dacă-i așa, n-o s-o doară sufletul, o s-o doară numai capul... (*Tare.*) Domnule, îngerii au mii de calități, de virtuți, totuși nu posedă rente de stat, iar Julie...

MINARD: Ah, domnule, sînt gata la toate sacrificiile! N-o vreau decît pe Julie.

MERCADET: Ai spus că nu te vei da în lături de la nici un obstacol?

MINARD: De la nici unul.

MERCADET: Ei bine, atunci îți voi încredința un secret de care depinde onoarea și liniștea familiei în care ții cu tot dinadinsul să pătrunzi.

MINARD (*aparte*): Ce are de gînd să-mi spună?

MERCADET: Domnule Minard, află că mi-am pierdut întreaga avere, sînt ruinat, definitiv ruinat. Dacă o vrei pe Julie, ei bine, va fi a dumatăle, îi vei oferi o existență mai bună, în orice caz, oricît ai fi dumneata de sărac, decît o are în casa părintească... Fata mea nu are un ban zestre, dar în schimb e înzestrată cu niște părinți săraci, mai mult decît săraci...

MINARD: Bine, mai mult decît săraci! Nimic altceva?

MERCADET: Ba da, domnule Minard! Avem datorii. Sîntem încărcăți de datorii, unele chiar foarte presante...

MINARD (*aparte*): Asta-i o stratagemă de comediant! Vrea să mă pună la încercare. (*Tare.*) Domnule Mercadet, sînt un om tînăr și am toată viața înaintea mea; nu sînt lipsit nici de energie, nici de ambiție, deși nimeni nu vine după mine să mă întrebe astăzi mai mult decît cum mă cheamă... Vă asigur că voi ajunge departe... Voi cunoaște fericirea de a-i dărui toate bogățiile lumii femeii pe care o iubesc...

MERCADET: Știu eu foarte bine ce înseamnă asta. Și eu m-am ruinat pentru doamna Mercadet, ca să-i ofer în continuare belșugul în care era deprinsă să trăiască. La vremea mea, m-am jertfit și eu pe altarul idealului, și rezultatul iată-l: o droaie de creditor, care sînt foarte puțin sensibili la ceea ce se numește fantezie, imaginație, fericire!

MINARD (*aparte*): Glumește. E bogat.

MERCADET: Așadar, nu te sperie nimic din ce ți-am spus?

MINARD: Nu, domnule. Nici o umbră de interes nu-mi pătează iubirea!

MERCADET. Vorbești frumos, tinere! Ultima frază ai spus-o admirabil! (*Aparte.*) E încăpățînat. (*Tare.*) Și crezi într-adevăr că o iubești atît de mult pe fiica mea încît merită să plătești atît de scump fericirea de a o lua de soție?

MINARD: Ce poți da mai mult decît propria ta viață?

MERCADET: O dragoste atît de sinceră trebuie răsplătită.

MINARD: În sfîrșit!

MERCADET: Am o încredere deplină în dumneata.

MINARD: Să știți că o merit, domnule.

MERCADET: Așteaptă o clipă. (*Iese.*)

MINARD (*singur*): Cîți tineri, în locul meu și în situația mea, n-ar fi tremurat, n-ar fi șovăit! Cînd un tată atît de bogat arc o fiică nu tocmai frumoasă (căci Julie e accepta-

bilă, dar nimic mai mult!), e îndreptăţit să ştie dacă nu e cerută numai pentru averea ei... Cu toată timiditatea mea, am fost la înălţime! Bătrînul e deştept. Nu am nici o îndoială, Julie mă iubeşte, sînt singurul bărbat de la care a auzit cuvinte de dragoste, iar cu, tot spunîndu-i că o iubesc, m-am convins cu însumi pînă la urmă că o iubesc... Dar o voi face fericită, o iubesc aşa cum trebuie să-ţi iubeşti nevasta, da, o iubesc! Poate că tot studiind o persoană, ajungi s-o înţelegi mai bine, şi atunci sufletul ei transpare prin învelişul trupului. Julie are un suflet nobil. Şi, în definitiv, se ştie că nu frumuseţea unei femei, ci calităţile ei fac fericirea unei căsnicii. De altfel, sînt altele mai urîte decît Julie, şi totuşi sînt luate în căsătorie. Şi, la urma urmei, femeia care te iubeşte ştie să se facă frumoasă!

MERCADET (*întorcîndu-se*): Tinere, iată documente ale familiei, care fac dovada averii noastre.

MINARD: Domnule...

MERCADET: Documente negative. Citeşte. Iată copia procesului-verbal de sechestrul al mobilierului; plătesc destul de scump proprietarului dreptul de a-l mai păstra aici. Azi-dimineaţă voia să-l scoată în vînzare. Iată şi un teanc de somaţii şi, vai! un mandat de aducere expediat ieri... Vezi deci că situaţia e destul de serioasă... În sfîrşit, iată toate poliţele mele protestate, acţiunile de dare în judecată, toate dosarele melc clasate în ordine. Căci, tinere — şi e bine să reţii acest lucru — în momentele de grea cumpănă e necesar să păstrezi ordinea. O dezordine bine pusă la punct îţi îngăduie să te regăseşti şi s-o stăpîneşti! Ce-ar mai putea spune creditorul care îşi vede datoria trecută ordonat la rubrica respectivă? M-am luat şi eu după tiparul guvernului: totul e trecut în ordine alfabetică. Dar n-am ajuns încă nici la litera A.

MINARD: Cum, n-ai plătit nimic?

MERCADET: Aproape nimic; dar nu sînt un om de bunăcredinţă?

MINARD: O, cît se poate de corect...

MERCADET: Cunoşti situaţia. Ştii cuantumul datoriilor mele, ai văzut registrele ţinute la zi... Priveşte: suma totală se ridică la trei sute optzeci de mii...

MINARD: Da, domnule, ai trecut suma întreagă.

MERCADET: Acum, cînd ştii totul... crezi că nu vei regreta? Un alt tată, în locul meu, grăbit şi încîntat să

scape de fiica lui, ar fi căutat să te înșele, ți-ar fi făgăduit o zestre imaginară, venituri regulate. Se obișnuiesc destul de des asemenea figuri! Sînt destui părinți care trag foloase de pe urma unei iubiri ca a dumitale, o exploatează! Dar dumneata ai de-a face cu un om cinstit... Chiar dacă ești încărcat de datorii, ești obligat să rămîi un om de onoare. M-am cutremurat auzindu-te cum te pierdeai în fața fiicei mele cu frumoasele dumitale proteste. Căci a te însura cu o fată săracă atunci cînd ai o leafă de vreo două mii de franci, înseamnă a împerechea tusea cu junghiul și polița protestată cu punerea sub sechestru!

MINARD: Așa credeți dumneavoastră, domnule? Atunci înseamnă că din pricina mea fiica dumneavoastră va fi foarte nefericită?

MERCADET: Tinere, am impresia că fiica mea și-a recăpătat acum adevărata culoare a tenului...

MINARD: Da, domnule.

MERCADET: Vino să-ți strîng mîna! Ai tot respectul meu! Ești un băiat de nădejde, minți cu o siguranță...

MINARD: Domnule...

MERCADET: Ai putea fi ministru. Un parlament întreg te-ar putea crede...

MINARD: Domnule!...

MERCADET: Ești gata să mă înfrunți? Nu crezi că eu am mai degrabă dreptul de a mă plînge de dumneată? Ai tulburat liniștea familiei mele, ai băgat în capul fiicei mele niște idei exagerate despre dragoste, idei care îi pot compromite fericirea, lăsînd-o să-și făurească un ideal... ridicol. Julie e cu cîteva luni mai în vîrstă decît dumneata; falsa dumitale iubire îi flutură prin fața ochilor miraje cărora nici o fată în situația ei nu le-ar putea rezista.

MINARD: Domnule Mercadet, chiar dacă sărăcia noastră, a amîndurora, ne desparte, cel puțin pot spune cu fruntea sus că nu am nimic a-mi reproșa. O iubesc pe domnișoara Julie! Un băiat sărac ca mine, singur pe lume, putea găsi ceva mai bun?

MERCADET: Fraze goale! Ai făcut răul, trebuie să-l reperi.

MINARD: Vă rog să mă credeți, domnule Mercadet...

MERCADET: Nici o vorbă în plus... Dovezi! Îmi vei restitui scrisorile fiicei mele...

MINARD: Chiar azi...

MERCADET: Și vei da o mînă de ajutor unui tată nefericit pentru a-și putea mărita fiica. Dacă o iubești pe Julie, străduiește-te să mă ajuți. Grație acestei căsătorii, Julie va fi bogată. Va purta un nume frumos. Iar dacă te vei încapățîna s-o iubești mai departe, nu va trebui să te simți cu nimic dezonorat jucînd rolul îndrăgostitului nefericit. În Franța, fiecare dintre noi vrea ceea ce vrea toată lumea. O tînără femeie curtată, disputată împrumutată un farmec în plus idealului. Iar dacă fericirea noastră face disperarea altora, ni se pare atunci și mai frumoasă. Invidia zace în sufletul omului ca vipera în gaura ei. Văd că m-ai înțeles... În ceea ce o privește pe fiica mea (*o strigă pe Julie*), o las în seama dumitale ca s-o pregătești pentru marea hotărîre pe care ai luat-o: oricum, pe mine nu m-ar crede dacă i-aș spune că renunți la ea...

MINARD: Cum să fac una ca asta după tot ce i-am spus și i-am scris? (*Mercadet iese.*) Îmi vine să intru în pămînt de rușine... Dar cum să mă însor cu ea? Am o leafă de o mie opt sute de franci, cu care abia pot trăi cu singur. Dar cum să trăim doi... sau poate chiar trei? Iat-o că vine. Parcă s-a schimbat! Mă obișnuisem s-o văd în lumina celor trei sute de mii de franci zestre. Curaj, băiete!...

SCENA 11

Minard, Julie

JULIE: Vorbește, Adolphe!

MINARD: Domnișoară Julie...

JULIE: Domnișoară Julie? Cum, nu mai sînt Julie? N-ai aranjat totul cu tata?

MINARD: Ba da... Adică...

JULIE: Vai, banii au rănit întotdeauna dragostea! Sper însă că ai știut să învingi rezistența tatălui meu...

MINARD: O, Julie, tatăl dumitale are niște argumente... judi... judicioase...

JULIE: Dar ce s-a întîmplat între voi?! Adolphe, mi se pare că nu mă mai iubești...

MINARD: Te voi iubi întotdeauna...

JULIE: Ah, am simțit cum mi se strînge inima...

MINARD: Totuși, în relațiile noastre a intervenit o mare schimbare.

JULIE: N-ai putut trece peste toate piedicile?

MINARD: Tatăl dumitale nu ți-a dezvăluit situația în care se zbate și care e groaznică, Julie, căci ne aruncă în ghearele unei cumplite sărăcii. Unora mizeria le insuflă energie. Eu, însă — pentru că nu mă cunoști încă destul de bine — fac parte dintre acei oameni pe care mizeria îi doboară. Ei bine, eu n-aș putea suporta să te văd nefericită.

JULIE: Voi avea eu curaj pentru amândoi. Mă vei vedea întotdeauna numai cu zîmbetul pe buze. De altminteri, nu-ți voi fi o povară. Cu pictura mea pe porțelan cîștig atîta cît și dumneata cu slujba dumitale, și cu toate că nu sînt bogată, îți făgăduiesc ca în căminul nostru, care va fi atît de frumos, să domnească bunăstarea.

MINARD (*aparte*): Numai fetele sărace știu să iubească în felul acesta...

JULIE: Ce-ai spus?...

MINARD: Niciodată n-ai fost atît de frumoasă!... (*Aparte.*) Iubirea o face să-și piardă capul... Trebuie să termin odată! (*Tare.*) Totuși...

JULIE: Acest „totuși“, Adolphe, e un cuvînt perfid...

MINARD: Tatăl dumitale a făcut apel la onoarea mea. M-a convins că dragostea e o pasiune egoistă.

JULIE: În doi.

MINARD: Poate chiar în trei! M-a făcut să înțeleg că ai putea avea cu totul altă viață dacă ai fi bogată. Julie, există două moduri de a iubi...

JULIE: Există numai unul.

MINARD: Dragostea care te condamnă la mizerie e o nesăhuință; dragostea care se jertfește pentru fericirea celuilalt e eroică.

JULIE: Singura mea fericire, Adolphe, e să fiu a ta!

MINARD: Ah, dacă l-ai fi auzit pe tatăl dumitale! Mi-a cerut să renunț la dumneata!

JULIE: Și dumneata ai renunțat?

MINARD: Încerc, aș vrea, nu reușesc. Ceva îmi spune că niciodată nu voi fi mai iubit cum sînt iubit de dumneata...

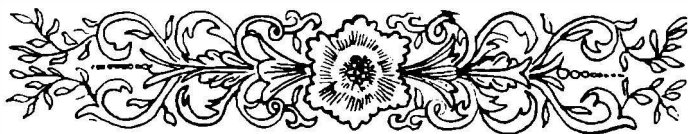
JULIE: Asta e adevărat! Adolphe, dragostea mea... Dar la ce bun să mai vorbesc despre ea?...

MINARD: Nu pot răspunde acestei iubiri decît sacrificîndu-mă...

JULIE: Adio, adio, domnule! (*Adolphe iese.*) A plecat! Nici n-a mai întors capul! Ah, Dumnezeule!...

JULIE (*singură, uitându-se într-o oglindă*): Frumusețe, privilegiu incomparabil, singurul care nu poate fi cucerit și care totuși nu este decît o himeră, o iluzie, frumusețe, eu nu te-am putut avea! Am încercat să te înlocuiesc cu tandrețea, cu blîndețea, cu supușenia, cu un devotament absolut, care te face să-ți jertfești viața ca o fărîmă de tămîie pe un altar... Și iată acum toate speranțele unei biete fete urite spulberate!... Idolul în fața căruia m-am prosternat s-a spart aici, în țăndări!... Cuvintele: „Sînt frumoasă, pot cuceri, îmi pot împlini destinul meu de femeie, pot dăruia fericire și o pot primi în schimb“... toate aceste gînduri îmbătătoare nu se vor înălța niciodată din sufletul meu ca să-i dea mîngîierea după care tînjește. Iluziile mele și-au luat zborul... Totul n-a fost decît un vis. (*Își șterge lacrimile.*) Lacrimile mele vor curge, și nimeni nu le va șterge. Toată viața voi fi singură. Nu mă iubea... Am îmbrăcat cu sentimentele și virtuțile mele o fantomă care a pierit... Și durerea mea va părea atît de ridicolă, încît va trebui s-o port ascunsă în sufletul meu... Și-acum, un ultim suspin închinat acestui prim amor și să mă resemnez a deveni, ca atîtea alte femei, jucăria evenimentelor și a necunoscutului vieții. Deci voi fi doamna de la Brive, pentru a-mi salva tatăl. Jos de pe frunte frumoasa coroană a dragostei unice, pure și împărtășite!...

ACTUL III

SCENA 1

MINARD (*singur*): Dacă aş fi barem un şef de serviciu într-o administraţie oarecare, nu i-aş restitui scrisorile! Înainte de a mă despărţi de ele, le-am mai citit o dată; ele zugrăvesc o inimă nobilă, dovedesc o dragoste neţărmurită. Ah, sărăcia! a zdrobit pesemne tot atâtea iubiri curate cîte genii minunate. Trebuie să ne scoatem pălăria în faţa oamenilor de seamă care pot s-o pună la respect. Prin aceasta, oamenii mari sînt de două ori mai mari.

SCENA 2

Minard, Julie

JULIE: Te-am auzit vorbind şi am intrat. Oh, sînt o fată fără mîndrie...

MINARD: Iar eu, fără tărie...

JULIE: Nu mă iubeşti cum te iubesc eu! Eşti bărbat! Ah, Adolphe, dacă aş şti că regreţi măcar...

MINARD: Atunci?

JULIE: Aş zădărnici căsătoria asta, fără ca tata să ştie cum.

MINARD: Şi pe urmă?

JULIE: Viitorul ar fi al nostru! Şi împreună am şti noi cum să ne îmbogăţim...

MINARD: Viitorul nostru arc prea puțini sorți de ferirc. Ascultă-mă, Julie, după ce te-am părăsit, am suferit atît de mult, încît acum sînt vrednic de iertare. Poți crede despre mine că sînt lacom de avere, ambițios; cu tine însă vreau să fiu sincer: am crezut că dispui de banii necesari în sprijinul eforturilor ce năzuiam să le fac pentru dumneata. Sînt singur pe lume, era firesc să cer un ajutor femeii pe care voiam să mi-o fac tovarășă de viață. Poate că într-o măsură mă bizuiam și pe bucuria pe care o resimțeau purtîndu-mi de grijă, ca să te vezi și mai legată de mine, atît de mult simțeam nevoia unui reazem. Dar cunoscîndu-te mai bine, am simțit pentru dumneata o afecțiune puternică, și tot ce mi-a spus tatăl dumitale n-a reușit să o stingă...

JULIE: Adevărat?

MINARD: Da, Julie, îmi dau seama că te iubesc. Și dacă aș avea în mine tot atîta încredere cîtă dragoste am pentru dumneata, am înfrunta împreună toate greutățile vieții!

JULIE: Destul! Destul! Această mărturisire îmi ajunge! Mă dureaștiindu-te un om interesat... Nu mai e nevoie de nici un cuvînt mai mult... Sînt fericită!

MINARD: Adevărul, Julie, e că s-ar putea să am mult de suferit. Dar dumneata ești destul de pregătită să înfrunți suferința? Va fi un timp în care nu vom avea a ne împărtăși decît necazurile...

JULIE: Îți iert ambiția, calculele, dar iartă-mi și dumneata mie perseverența. De vreme ce mă iubești, mi se pare totul posibil.

MINARD: Așadar, eu reprezint îndoiala, și dumneata, dumneata — speranța.

JULIE: Voi face totul pentru a mai rămîne liberă un timp. O voce lăuntrică îmi spune că vom fi fericiți. Ai primit de curînd o scrisoare de la mama dumitale, în care îți spune că nu te-a părăsit decît pentru a veghea și mai bine asupra intereselor dumitale, și în aceeași scrisoare îți anunță zile mai bune. Poate că soarta dumitale se va schimba.

SCENA 3

Doamna Mercadet, Julie, Minard

DOAMNA MERCADET: Ce faci aici, Julie? Tatăl tău s-ar supăra dacă te-ar vedea pierzîndu-ți vremea în conversații — și în special cu domnul — în loc să te duci să te îmbraci.

Riști să te surprindă în această situație domnii de Méricourt și de la Brive.

MINARD: Doamnă, vizita mea nu are nimic de ascuns. Sînt aici pentru a restitui domnișoarei Julie scrisorile și pentru a i le cere pe ale mele, conform dorinței domnului Mercadet.

JULIE: Mamă, acum, cînd știi că ne iubim, nu ai putea s-o aperi pe fiica dumitale de nenorocire?

DOAMNA MERCADET: Julie, tatăl tău are nevoie, în situația în care se află, de un ginere care să-l ajute și să-l secundeze în afacerile lui. Fără această căsătorie, ar fi pierdut.

JULIE: Iar mie această căsătorie îmi distruge viața.

MINARD: Domnul Duval, fostul casier al domnului Mercadet și al lui Godeau...

DOAMNA MERCADET: Și creditorul domnului Mercadet...

MINARD: Da, doamnă, i-am vorbit despre situația afacerilor domnului Mercadet. (*Doamna Mercadet tresare.*) O cunoștea, doamnă, și nu o găsește disperată; ar fi dispus să se ocupe de... lichidarea lor.

DOAMNA MERCADET: Soțul meu să lichideze? Se vede că nu-l cunoști! Ca și jucătorul la masa fatală, el continuă să spere într-o mare lovitură și, crede-mă, nu-mi dau seama pînă unde ar fi în stare să meargă ca să-și păstreze dreptul de a face avere. Chiar această căsătorie pe care a pus-o la cale ți-o dovedește! El, să lichideze! El, să renunțe la afaceri, cînd afacerile sînt însăși viața lui? Domnule, îți dezvălui secretul acesta ca să te fac să înțelegi cît de puține sînt șansele care l-ar putea determina să revină asupra hotărîrii luate. Ca femeie și ca mamă, aș vrea să vă văd fericiți. Îi pot lua însă în nume de rău domnului Mercadet faptul că-și mărită fata cu un om bogat cînd mă văd în pragul mizeriei?... Domnul de la Brive are un nume, o familie...

JULIE (*mamei sale*): Încetează, mamă! Gîndește-te la situația familială a lui Adolphe...

SCENA 4

Aceiași. Justin

JUSTIN: Domnul de la Brive și domnul de Méricourt.

JULIE (*lui Minard*): Domnule Minard. vino să-ți dau scrisorile înapoi.

DOAMNA MERCADET (*lui Justin*): Roagă-i pe domnii să aștepte aici; îl trimit pe domnul îndată. Să mergem să ne îmbrăcăm, Julie.

(*Toți ies, în afară de Justin.*)

SCENA 5

Justin, Méricourt, de la Brive

JUSTIN: Doamnele se îmbracă și-i roagă pe domnii să aștepte o clipă. Domnul Mercadet va fi aici îndată. (*Iese.*)

MÉRICOURT: Iată-te, dragul meu, în sfârșit, în locul unde ai vrut să ajungi. Curînd vei fi pretendentul oficial al domnișoarei Mercadet. Bagă de seamă: Mercadet e viclean!

DE LA BRIVE: Tocmai de asta mă tem și eu. Va fi greu!

MÉRICOURT: Nu cred. Mercadet face speculații. Azi bogat, mâine poate fi sărac lipit pămîntului. După puținele informații culse de la nevastă-sa despre afacerile lui, cred că ar fi încîntat să-și pună o parte din avere pe numele fiică-si și să aibă un ginere capabil să-l ajute în combinațiile lui.

DE LA BRIVE: Ideea e bună și-mi convine. Dar dacă i se năzare să se informeze mai cu de-amănuntul despre mine?

MÉRICOURT: I-am dat eu doamnei Mercadet referințe excelente despre tine... Dragul meu, o femeie de patruzeci de ani crede tot ce-i spune omul care o copleșește cu atențiile sale...

DE LA BRIVE: Mi se pare totul atît de nemaipomenit, încît...

MÉRICOURT: Nu cumva ai de gînd să-ți pierzi prestața ta de *dandy*? Îmi dau bine seama că ești într-o situație destul de riscantă... Îmi închipui că ai ajuns la ultima limită a disperării dacă te-ai hotărît să te însori, dragul meu. Pentru un *dandy*, căsătoria înseamnă sinucidere, după ce a fost una din faimoasele lui victorii. (*În șoptă.*) Spune-mi, ai mijloace suficiente pentru a mai rezista un timp?

DE LA BRIVE: Dacă, pentru portărei, nu m-aș numi pur și simplu Michonnin, și, în schimb, pentru lumea mare, de la Brive, de mult aș fi fost măturat de pe bulevard! Femeile m-au ruinat pe mine, dar, în aceeași măsură, le-am ruinat și eu pe ele. Și să întîlnești în zilele noastre o englezoaică văduvă și de familie bună și un Potosé îndrăgostit, iată două

exemplare tot atît de rare ca monedele carline: amîndouă sînt pe cale de dispariție!

MÉRICOURT: Atunci, jocurile de noroc?

DE LA BRIVE: O, jocurile de noroc sînt un cîștig fără dubiu numai pentru anumiți oameni dubioși, iar în ceea ce mă privește, nu sînt chiar atît de nebun ca să risc dezo-noarea, în eventualitatea unor cîștiguri care totdeauna au un sfîrșit. Publicitatea, dragul meu, a compromis toate carierele deochete în care odinioară se făcea avere. Așadar, pentru polițele mele, în valoare de o sută de mii de franci, cămătarii nu-mi vor da nici zece mii bani gheață. Pierquin m-a expediat la un Pierquin mai mic, un anume moș Violette, care i-a spus misitului meu că asta ar înseamna să dea o grămadă de bani pe niște hîrtie timbrată... Croitorul meu refuză să înțeleagă că am un viitor... Calul meu trăiește pe credit... Iar vizitiul meu, amărîtul ăla mic, atît de bine îmbrăcat, habar n-am din ce trăiește, nici cine-i dă de mîncare... Nu îndrăznesc să lămuresc acest mister. Și întrucît n-am ajuns cu civilizația atît de departe încît să facem o lege, cum au făcut evreii, prin care, la cincizeci de ani o dată, sînt șterse toate datoriile, voi fi constrins să plătesc cu pielea mea. Se vor spune grozăvii pe seama mea... Un tînăr ca mine, foarte bine cotate în cercurile elegante și destul de norocos la jocurile de cărți, cu o înfățișare plăcută și care nici nu a împlinit încă douăzeci și opt de ani, să fie obligat să se însoare cu fiica unui speculant bogat... urîtă, spuneai?

MÉRICOURT: Cam este...

DE LA BRIVE: E un pic de îndrăzneală! Totuși, am ajuns să fiu sătul și de această viață de trîntor... Îmi dau seama că drumul cel mai scurt pentru a agonisi ceva e totuși munca... Nenorocirea noastră însă e că ne simțim în stare să facem orice, pe cînd, în realitate, nu sîntem buni de nimic! Un om ca mine, capabil să inspire pasiuni și să le și justifice, nu poate fi nici conșopist, nici militar. Pentru oameni ca noi, societatea nu a știut să creeze posturile care ni s-ar potrivi. Ei bine, voi face afaceri cu Mercadet. E unul dintre cei mai mari jucători la bursă. Împreună, vom pune în mișcare tot ce se numește „lumea comercială“. Ești sigur că nu-i dă fiicei lui mai puțin ca o sută cincizeci de mii de franci?

MÉRICOURT: Judecînd după felul cum se îmbracă doamna Mercadet... În sfîrșit, poate fi văzută la toate premierele, la Operetă, la Operă, e de o eleganță...

DE LA BRIVE: Și eu sînt elegant, și totuși nu am...

MÉRICOURT: Asta e adevărat, numai că... vezi tu, în casa asta totul vorbește de un anumit belșug... Crede-mă, sînt niște oameni foarte bine!

DE LA BRIVE: Da, splendoarea burgheză... abundența... Într-adevăr, totul aici e destul de promițător...

MÉRICOURT: Unde mai pui că mama fetei are principii solide. La patruzeci de ani mai are încă scrupule! Într-un an și jumătate nu am văzut nimic... indecent în purtările ei. Mai ai timp să-ți aranjezi lucrurile?

DE LA BRIVE: Am luat toate măsurile. Ieri am cîștigat la club destul ca să pot face față onorabil cadoului de logodnă. Voi achita o parte, iar pentru rest voi rămîne dator...

MÉRICOURT: Fără să-mi dai amănunte, aproximativ la cît se ridică datoriile tale?

DE LA BRIVE: O nimica toată: o sută de mii de franci, pe care tata-socru îi va reduce la cincizeci de mii! Îmi va rămîne deci o sută de mii cu care să întreprind prima mea afacere. Totdeauna am spus: voi fi bogat numai cînd nu voi mai avea nici o lețeaie.

MÉRICOURT: Mercadet e destul de abil. Îți va pune, cu siguranță, unele întrebări cu privire la situația ta financiară. Ți-ai pregătit răspunsul?

DE LA BRIVE: Mi-a rămas moșia de la Brive, trei mii de pogoane de pămînt în Lande, care valorează treizeci de mii de franci, ipotecată pentru patruzeci și cinci de mii, și care, oricum va fi fructificată, tot dă un cîștig de o sută de mii de scuzi... Nici nu-ți poți închipui ce foloase mi-a adus moșia asta!

MÉRICOURT: Într-o bună zi, și numele, și moșia ta, și calul tău or să se ducă de ripă!...

DE LA BRIVE: Ssst, nu vorbi așa de tare!

MÉRICOURT: Va să zică, ești hotărît?

DE LA BRIVE: Sînt cu atît mai hotărît cu cît ani de gînd să devin un om politic!

MÉRICOURT: Trebuie să recunosc că ești destul de abil pentru asta.

DE LA BRIVE: Dar mai întîi voi fi ziarist.

MÉRICOURT: Cum, tu, care n-ai scris în viața ta nici măcar două rînduri?

DE LA BRIVE: Există ziariști care scriu și ziariști care nu scriu. Unii dintre ei, redactorii, sînt caii care trag la căruță. Ceilalți, proprietarii, sînt antreprenorii. Aceștia

păstrează capitalurile pentru ei, iar celorlalți le dau ovăz. Voi fi proprietar. Îți dai ifose. Spui: „Problema Orientului... e o problemă foarte gravă, o problemă cu consecințe neprevăzute, nici nu ne dăm seama pînă unde am putea ajunge!“ Rezumi o discuție exclamînd: „Anglia, domnul meu, ne va juca totdeauna pe degete!“ Sau răspunzi unui domn care a vorbit mult și pe care nu l-ai ascultat: „Mergem spre prăpastie. Încă nu am reușit să realizăm toate evoluțiile fazei revoluționare!“ Unui ministeriabil: „Domnule, cred că în chestiunea aceasta s-ar putea face ceva...“ Vorbești foarte puțin, te agiți, te faci util, faci toate demersurile pe care un om la putere nu le poate face singur... Se presupune că tu ai trasat linia articolelor care sînt apreciate. În sfîrșit, dacă e absolut necesar, publici un volumaș despre o utopie oarecare, și care va fi atît de bine scris, atît de profund, încît nimeni nu-l va deschide, dar toată lumea va spunc că l-a citit. Ai devenit un om serios și, pînă la urmă, găsești și tu că ești cineva, în loc să fii un oarecare.

MÉRICOURT: Din păcate, programul tău a triumfat adesea în epoca noastră.

DE LA BRIVE: Mai mult chiar, avem nenumărate exemple strălucite: Ca să fii chemat la împărțirea puterii, nimeni nu te mai întreabă astăzi dacă ești în stare să faci ceva bun, ci numai cît de mult rău poți face! Problema e nu să ai calitate, ci să inspire frica! În politică ți-e tot timpul frică, fiindcă ai veșnic un maldăr de rufe murdare pe care le ascunzi prin colțuri, fără să le poți spăla niciodată... Crede-mă, cunosc foarte bine epoca în care trăim... În timp ce luam masa, sau jucam cărți, sau contractam datorii, îmi făceam și cursurile de drept politic. Studiam cotloanele cele mai ascunse. De aceea, a doua zi după nuntă, îmi voi lua o înfățișare gravă, profund meditativă, și voi fi plin de principii. Pot să aleg. În Franța avem o listă de principii tot atît de variată ca și lista de bucate a unui restaurator. Voi fi socialist. Cuvîntul îmi place. În toate epocile, dragul meu, există adjective care deschid porțile tuturor ambițiilor! Înainte de 1789 îți spuneai economist, în 1805 erai liberal. Partidul de mîine se numește social poate tocmai fiindcă e nesocial, asta pentru că în Franța trebuie să iei sensul invers al unui cuvînt pentru a-l găsi pe cel adevărat!...

MÉRICOURT: Ți-ai plasat totdeauna cheltuielile cu dobînzi strașnice...

DE LA BRIVE: Exact așa cum spui!

MÉRICOURT: Dar, între noi fie vorba, nu ți-ai însușit decît jargonul balurilor mascate, care e luat drept o dovadă de duh de către oamenii care tac. Cum ai de gînd să procedezi? Căci îți trebuie să știi cît de cît ceva...

*DE LA BRIVE: Dragul meu, în toate domeniile, și în comerț, și în știință, și în artă, și literatură, trebuie să ai o bază, o anumită pricepere, cunoștințe speciale, și mai trebuie să și dovedești de ce ești în stare. În politică, însă, dragul meu, obții totul și ești totul cu un singur cuvînt...

MÉRICOURT: Care?

DE LA BRIVE: Acesta: „principiile prietenilor mei... Concepția pe care o slujesc...” Vezi deci...

SCENA 6

Acciași, *Minard*; se salută

MINARD: Sînteți, desigur, domnul de la Brive...

DE LA BRIVE: Da, domnule.

MÉRICOURT (*în șoaptă, lui de la Brive*): E tînărul de care ne-a vorbit camerista și care face curte moștenitoarei...

DE LA BRIVE: Vrei să spui moștenirii...

MÉRICOURT: Și care a fost refuzat, pentru că ai fost preferat tu...

(*De la Brive se uită la Minard prin lornion.*)

MINARD: Sînteți un om fericit, domnule; aveți privilegiul hogăției. Vă place o fată, o luați în căsătorie...

DE LA BRIVE: Dați-mi voie să cred, domnul meu, că, și lipsit de avere, aș mai avea oarecare șanse personale...

MINARD: Ah, să fi avut cu averea dumneavoastră!...

MÉRICOURT (*lui de la Brive*): Bietul băiat, n-ar fi avut mare lucru!

MINARD: ...cu siguranță, n-aș fi cedat nimănui această comoară de gingășie și perfecțiune. Dumneavoastră ați reușit să obțineți consimțămîntul tatălui.

DE LA BRIVE: Iar dumneavoastră, domnule?...

MINARD: Din nefericire, domnule, eu nu posed nimic altceva decît iubirea mea pentru domnișoara Julie.

SCENA 7

Aceiași, *Mercadet*, care ascultă cîteva clipe

DE LA BRIVE: În cazul acesta, domnul meu, nu văd în ce fel v-aș putea fi de folos sau pe plac.

MINARD: Dacă întîmplarea a vrut să ne întîlnim, am tăria de a vă spune: căutați s-o faceți bogată și fericită.

MERCADET (*aparte*): Bogată? Ce spune?... E-n stare să compromită totul! (*Intră în scenă.*)

DE LA BRIVE (*lui Méricourt*): Știi că-i amuzant tinerelul ăsta? Trebuie să-l încurajăm, fiindcă dacă nevastă-mea e prea urîtă...

MERCADET: Bună ziua, dragul meu Méricourt. N-ai văzut-o pe soția mea? (*Lui de la Brive.*) Doamnele se lasă așteptate?... Ah... toaletele! (*Se uită la Minard.*) Domnule Minard, credeam că ești un om de bun-simț și aveam impresia că ne-am spus destul de limpede tot ce aveam să ne spunem.

MINARD: Vă rog să mă iertați, domnule.

MERCADET: Pasiunea poate fi o scuză pentru foarte multe lucruri, există totuși o anumită delicatețe, pe care nu ne este îngăduit niciodată s-o călcăm în picioare...

MINARD: Înțeleg, domnule.

MÉRICOURT (*lui Mercadet*): Cum vedeți, nu e de loc primejdios.

MERCADET (*în șoptă lui Minard*): Nu pari destul de nefericit! (*Tare.*) Adio, dragul meu! (*În șoptă.*) Hai, oftează și dumneata un pic!

MINARD (*celor doi tineri*): Adio, domnilor! (*Lui Mercadet.*) Domnule, puțină îngăduință pentru un om care și-a pierdut fericirea...

(*Mercadet îl petrece pînă la ușă.*)

SCENA 8

Aceiași, în afară de *Minard*

MERCADET: Bietul băiat! Am fost poate prea sever, îl compătesc, o adoră pe fiică-mea! Dar ce pot face? N-are decît zece mii de franci venit și o slujbă!

DE LA BRIVE: Doar cu atît nu se ajunge prea departe!

MERCADET: Cu atîta nu se poate trăi, se poate doar vegeta! Numai că el a ghicit ce comoară e Julie! Și cum are și destulă dibăcie în relațiile cu oamenii, pe soția mea a cîștigat-o de partea lui. Are însă vina de a fi rămas orfan, cu un tată și cu o mamă în viață de care se sinchisește tot atît — adică de loc — cît se sinchiesc și ei de el. Cînd ești într-o astfel de situație, nu înțeleg cum îndrăznești măcar să-ți ridici ochii în fața unui om care știe foarte bine să cîntărească totul.

DE LA BRIVE: Nu sînteți dumneavoastră omul care să dea primului-venit o fată bogată și deșteaptă.

MERCADET: Bineînțeles că nu. Dar ar fi indicat, domnule, ca înainte de sosirea doamnelor, să discutăm problemele serioase care...

DE LA BRIVE (*lui Méricourt*): Acum e acum!...

MERCADET: O iubiți pe fiica mea?

DE LA BRIVE: Cu pasiune!

MERCADET (*aparte*): Hm, nu-mi place! (*Tare.*) Cu pasiune!... E mai mult decît necesar pentru fericirea unei căsnicii!

MÉRICOURT (*lui de la Brive*): O iei razna! (*Lui Mercadet.*) Prietenul meu adoră muzica, iar vocea domnișoarei Julie l-a fermecat.

MERCADET: Domnul de la Brive a auzit-o pe fiica mea? Unde?

DE LA BRIVE: În casa unui băncher, adică a unui fost... În sfîrșit, ceva în genul ăsta...

MERCADET: Probabil Verdeline...

DE LA BRIVE: Da, Verdeline.

MÉRICOURT: Exact! Verdeline.

DE LA BRIVE: Are un suflet atît de nobil domnișoara Julie!

MERCADET: O, știu! Pe dumneavoastră nu vă interesează decît sufletul și idealul. Eu însă sînt un om al epocii mele, și părerea mea este că acest „ideal“, această „floare a vieții“ nu este, domnul meu, decît un efect al legii contrastelor. Întrucît n-a existat niciodată epocă cu un mai practic spirit al speculațiilor, s-a simțit — ca o compensație — nevoia unui ideal în sentimente. Iată de ce, în timp ce eu mă duc la Bursă, fiică-mea se refugiază în nori... Cîtă poezie în sufletul ei!... Da, fiica mea e numai suflet. Îmi dau seama, și dumneata ești un adept al școlii lamartinicene...

DE LA BRIVE: Nicidecum, domnule.

MERCADET: Atunci cum se face că o iubești pe Julie dacă nu cultivi idealul?

MÉRICOURT (*lui de la Brive*): Haide, găsește niște argumente!

DE LA BRIVE (*lui Méricourt*): O clipă! (*lui Mercadet.*) Domnule, sînt un om cu ambiții...

MERCADET: Asta îmi place mai mult.

DE LA BRIVE: În domnișoara Julie am găsit o persoană foarte distinsă, spirituală, înzestrată cu maniere alese, care va ști să se comporte exact cum trebuie în orice loc și în orice situație mă va purta soarta, ceea ce este una dintre condițiile esențiale în cariera politică a unui bărbat.

MERCADET: Te înțeleg! O femeie nu e greu de găsit niciodată, dar, în schimb, se întîmplă destul de rar ca un om care aspiră să fie ministru sau ambasador să-și găsească femeia lui! (Hai să vorbim pe șleau, doar sîntem între bărbați!) Ești un om inteligent, domnul meu...

DE LA BRIVE: Sînt socialist, domnule Mercadet.

MERCADET: Asta ce mai e, o întreprindere nouă?... Dar să lăsăm toate astea și să punem la punct chestiunile de ordin material care ne interesează...

MÉRICOURT: Credeam că-i o treabă care îi privește pe notari.

DE LA BRIVE: Nu, domnul Mercadet are dreptate. Ne privește în primul rînd pe noi.

MERCADET: Domnul de la Brive are dreptate.

DE LA BRIVE: Domnule, singura mea avere este moșia de la Brive; aparține familiei mele de o sută cincizeci de ani și sper să rămîină pentru totdeauna în posesia noastră.

MERCADET: Astăzi poate e mai bine să deții capitaluri. Capitalurile le ai totdeauna la îndemîină. Dacă izbucnește o revoluție — și nu putem spune că n-au fost destule și pînă acum! — averea lichidă ne urmează pretutindeni, pe cînd pămîntul rămîne pe loc și plătește toate oalele sparte, ca un nătărău, așteptînd să fie supus la impozite, în timp ce capitalul știe să se eschiveze. Dar nu în asta văd un obstacol. Și ce suprafață are moșia dumatilă?

DE LA BRIVE: Trei mii de pogoane, fără haturi.

MERCADET: Fără haturi?

MÉRICOURT: Ei, ce ți-am spus?

MERCADET: Domnule!

DE LA BRIVE: Mai am un castel...

MERCADET: Domnule!

DE LA BRIVE: Și cîteva mlaștini saline, care ar putea fi puse în exploatare de îndată ce statul o va permite și care ar putea produce enorm.

MERCADET: Domnul meu... de ce ne-am cunoscut atît de tîrziu? Moșia dumatăle e situată la malul mării?

DE LA BRIVE: La o jumătate de leghe...

MERCADET: Și unde se află?

DE LA BRIVE: Lîngă Bordeaux...

MERCADET: Aveți și podgorii?...

DE LA BRIVE: Nu, domnule, din fericire, nu, căci este destul de dificil de găsit un plasament pentru vinuri. Și-apoi, o vie presupune cheltuieli, cheltuieli mari... pe cînd moșia mea necesită foarte puține... Bunicul meu, care a fost un om cu cap și care s-a gîndit să se sacrifice pentru fericirea copiilor săi, a plantat-o cu pini... A, mai am și mobilierul pe care l-ați văzut...

MERCADET: O clipă, domnul meu... Un om de afaceri pune punctul pe i.

DE LA BRIVE (*lui Méricourt*): Vai! Vai! Două i-uri și două puncte!...

MERCADET: Moșia dumatăle, mlaștinile dumatăle... mi-am dat seama din primul moment că pot deveni o sursă de venituri importante, fiindcă vom înființa o societate pe comandită pentru exploatarea acestor lacuri saline din Brive. Numai ele ne vor produce mai bine de un milion!

DE LA BRIVE: Asta știu și eu, domnule, numai că acest milion trebuie să-l și poți obține!

MERCADET (*aparte*): Iată un răspuns care dă, în sfîrșit, în vileag o oarecare inteligență! (*Tare.*) Ai datorii? Moșia e ipotecată? Căci una este să fii doar aparent proprietarul unui pămînt, care în realitate este de mult proprietatea secretă a creditorilor!

MÉRICOURT: Nu l-ați respecta pe prietenul meu dacă n-ar avea datorii.

DE LA BRIVE: Voi fi sincer, domnule. Moșia de la Brive e ipotecată pentru suma de patruzeci și cinci de mii de franci.

MERCADET (*aparte*): Inocentul! (*Tare.*) Ai putea... (*Îi ia mîinile.*) Ai consimțămîntul meu, vei fi ginerele meu, ești soțul visat. Nu-ți poți da seama încă de norocul pe care l-ai avut!

DE LA BRIVE (*lui Méricourt*): Hm, merge totul prea bine!

MÉRICOURT (*lui de la Brive*): A întrevăzut perspectiva unor speculații care îl amețesc.

MERCADET (*aparte*): Cu anumite protecții pe care le pot cumpăra, vom pune mîna pe niște salinc. Sînt salvat! (*Tare.*) Îngăduie-mi să-ți strîng mîna englezește. (*Îi strînge mîna voinicește.*) Ai toate însușirile unui ginere ideal. Și văd că nu ai gîndirea îngustă a proprietarilor din provincie. Ne vom înțelege noi...

DE LA BRIVE: Nu mi-o veți lua în nume de rău, domnule, dacă, la rîndul meu, vă voi întreba...

MERCADET: În ce constă zestrea fiicei mele? Fii liniștit, cînd se va mărita, va fi pusă în toate drepturile ei. Soția mea îi cedează averea proprie (în nudă proprietate), o mică fermă de numai două sute de pogoane, dar situată în plin centrul regiunii Brie, o fermă solidă. Afară de asta, eu îi dau două sute de mii de franci, care îi vor asigura un venit regulat pînă cînd îți vei găsi dumneata un plasament sigur; căci, dragul meu, nu vreau să-ți ascund nimic: vom face împreună afaceri. Te iubesc, îmi plăci. Ești un om cu ambiții?

DE LA BRIVE: Da, domnule.

MERCADET: Îți place luxul, risipa, vrei să ducio viață plină de strălucire la Paris?

DE LA BRIVE: Da, domnule.

MERCADET: Vrei să joci un rol important?

DE LA BRIVE: Da, domnule.

MERCADET: Am bănuir de cum te-am văzut; mă prieep la oameni. Ai prestața acelora care știu că-i așteaptă un viitor strălucit.

MÉRICOURT (*aparte*): Pe care-l vor...

MERCADET: Și iată-mă acum, un om destul de în vîrstă, silit să-mi plasez ambiția într-un *alter ego*, așa că îți voi lăsa dumitale rolul principal.

DE LA BRIVE: Domnule Mercadet, dacă aș fi avut de ales dintre toți socrii din Paris, pe dumneavoastră v-aș fi preferat; corespundeți tuturor aspirațiilor mele.

MERCADET: Tineretea e făcută pentru plăceri. Dumneata și fiica mea trebuie să trăiți o viață luxoașă, fastuoasă! Să aveți o cașă frumoasă, trăsuri, saloanele deschise!... Banchețe, baluri! Julie e o fată deșteaptă, va juca rolul acesta de minune. Și nu cumva să-i luăm de exemplu pe aceea — căci sînt destul! — care știu să urce pe treapta cea mai înaltă, ea de acolo să se prăbușească vertiginos,

în timpul cel mai scurt, ca niște focuri de artificii. Situația pe care i-o vei crea soției dumitale trebuie să rămână inatacabilă!

MÉRICOURT: De neatacat...

DE LA BRIVE: Și dacă nu reușim?

MERCADET: Dar dacă reușim chiar dincolo de așteptări?...

DE LA BRIVE: Existența o vom avea asigurată...

MERCADET: Astăzi, ceea ce se cheamă o „existență” înseamnă a avea trei cai în grajd, o casă frumos mobilată, înseamnă să poți oferi mese prietenilor, să ai loja ta la Operă.

DE LA BRIVE: Ah, domnule, dați-mi voie să vă strâng mîna englezește... (*O altă strîngere de mînă.*) Dumneavoastră știți într-adevăr ce înseamnă viața...

MERCADET (*aparte*): Prea merge ușor...

DE LA BRIVE (*aparte*): A căzut în capcană ca un orbete...

MERCADET (*aparte*): Va accepta o rentă...

MÉRICOURT (*lui de la Brive*): Ei, ești mulțumit?

DE LA BRIVE: Încă nu. Nu văd banii pentru datorii.

MÉRICOURT: Stai puțin! (*Lui Mercadet.*) Prietenul meu nu îndrăznește să vă spună — dar e un om prea cinstit pentru a vă ascunde — că are și cîteva mici datorii.

MERCADET: Dar vorbește, domnule, sînt un om care înțelege perfect lucrurile astea! Probabil că e vorba de o nimica toată... Cît? Cincizeci de mii?

MÉRICOURT: Aproximativ...

DE LA BRIVE: Aproximativ...

MERCADET: Va fi ca un mic vodevil pe care ai să-l joci dumneata... Da, lasă-i ei plăcerea să... De altfel, vom plăti... (*Aparte.*) Cu acțiuni ale salinelor din Brive... (*Tare.*) Un moft! (*Aparte.*) Vom evalua lacul cu o sulă de mii de franci. în plus... Sînt salvat!

DE LA BRIVE (*lui Méricourt*): Sînt salvat!...

SCENA 9

Aceiași, doamna Mercadet, Julie

MERCADET: Iată-le pe soția și fiica mea.

MÉRICOURT: Doamnă, permiteți-mi să vi-l prezint pe domnul de la Brive, un tînăr prieten al meu, care are pentru domnișoara, fiica dumneavoastră, o admirație...

DE LA BRIVE: Fără de margini...

MERCADET (*lui de la Brive*): Îți plac spanioloaicele, văd... Ce zici ce ten are? O adevărată andaluză, care va ști să reziste la furtunile vieții! Numai brunetele...

DE LA BRIVE: De o hlondă m-aș fi ferit...

MERCADET: Fiica mea e exact femeia de care are nevoie un om politic...

DE LA BRIVE (*lui Méricourt, privind-o pe Julie*): E perfect înbrăcată. (*Doamnei Mercadet.*) Cum e mama, așa e și fiica! Doamnă, îmi pun speranțele sub ocrotirea dumneavoastră.

DOAMNA MERCADET: Prezentat de domnul de Méricourt, domnul de la Brive nu poate fi decît binevenit în casa noastră.

JULIE (*mamei sale*): Ce ifose își dă!

MERCADET (*fiicei sale*): E putred de bogat! Vom fi cu toții milionari. Și unde mai pui că e și foarte deștept! Hai, fii drăguță cu el, trebuie...

JULIE: Ce-ai vrea să vorbesc cu un *dandy* pe care-l văd pentru prima oară și pe care mi-l dai de bărbat?

DE LA BRIVE: Domnișoara îmi permite să sper că nu se va împotrivi dorințelor mele?

JULIE: Datoria mea este să-mi ascult tatăl!

DE LA BRIVE (*aparte*): E mîndră, ca toate femeile urîte; cu femei ca ea trebuie să faci mai multe eforturi decît cu ducelele.

JULIE (*aparte*): E prezentabil, e bogat, de ce mă cere oare? Aici se ascunde un mister.

DE LA BRIVE (*aparte*): Curaj! (*Tare, Juliei.*) Domnișoară, fetele tinere nu pătrund întotdeauna în tainele sentimentelor pe care le inspiră; sînt două luni de cînd aspir la fericirea de a depune omagiile mele la picioarele dumneavoastră.

JULIE: Cine ar putea fi mai măgulită de atenția pe care i-o acordați?

DOAMNA MERCADET (*încet, fiicei sale*): E un bărbat foarte bine...

JULIE: Mamă, lasă-mă să-mi dau singură seama dacă voi putea fi fericită măritîndu-mă cu acest domn.

MERCADET (*lui Méricourt*): Puteți conta pe gratitudinea mea, domnule. Vă datorez fericirea noastră, căci fericirea fiicei noastre e și a noastră.

DOAMNA MERCADET: Domnul de la Brive ne va face, nădăjduiesc, la fel ca și prietenul său, plăcerea de a lua masa cu noi, fără ceremonie...

MERCADET: Mîncăm ce se găsește. (*Lui de la Brive.*)
Vei fi îngăduitor, nu-i așa?

DOAMNA MERCADET: Dăm-nule de Méricourt, veniți să vedeți tabloul pe care vrem să-l punem la loterie? (*Juliei.*)
Te lăsăm să stai puțin de vorbă cu el.

JULIE: Îți mulțumesc, mamă.

DOAMNA MERCADET (*lui Mercadet*): Vii, dragul meu?

MERCADET (*lui de la Brive*): E visătoare, cum sînt mai toate fetele tinere, cu suflet și imaginație... Așa că ia-o pe panta poeziei.

DE LA BRIVE (*lui Mercadet*): Visarea ca în romane e pravila sentimentelor moderne, aș putea să și scriu despre asta. Pe scurt e arta de a ascunde faptele sub potopul frazelor...

MERCADET (*ieșind*): E grozav tînărul ăsta!

SCENA 10

De la Brive, Julie

JULIE: Să nu vi se pară ciudat, domnul meu, că o biată fată ca mine vă va cere dovezi de afecțiune. Lipsa mea de încredere pornește de la faptul că mă cunosc, că știu cît de puțin farmec am...

DE LA BRIVE: Modestia aceasta constituie ea înșăși un farmec, domnișoară...

JULIE: Dacă aș avea acea splendidă frumusețe care stîrnește pasiuni spontane, aș găsi o rațiune cererii dumneavoastră în căsătorie. Ca să mă iubiți, însă, trebuie să-mi cunoașteți sufletul, iar noi ne vedem astăzi pentru întîia oară...

DE LA BRIVE: Domnișoară, există simpatii inexplicabile...

JULIE: Înseamnă că mă iubiți fără să știți de ce...

DE LA BRIVE: În ziua cînd încerci să-ți explici dragostea, mai există oare dragoste? Iubirea e unul dintre cele mai frumoase sentimente tocmai fiindcă e involuntară. Cînd v-am văzut întîia oară...

JULIE: Cum, azi nu e întîia oară?...

DE LA BRIVE: O, nu! Domnișoară, sînt două luni de zile de cînd vă iubesc. V-am auzit la ultimul concert în casa domnului Verdellin, iar vocea dumneavoastră m-a făcut să descopăr... un suflet nobil...

JULIE: Și ce-am cîntat? Vă mai amintiți?

DE LA BRIVE (*aparte*): Ei drace! (*Tare.*) Nu-mi amintesc decît impresia pe care mi-ați făcut-o și care a fost încîntătoare....

JULIE: Așadar, mă iubiți cu adevărat, domnul meu?

DE LA BRIVE: Domnișoară, știam că sînteți o ființă curajoasă, înzestrată cu sentimente înălțătoare, mai ales foarte instruită, și că veți ști să creați un adevărat salon la Paris, să fiți tovarășa de viață a unui om politic și, dați-mi voie să vă spun, nu toate femeile știu să poarte frumos o mare avere. Sînt destui parveniți care au fost puși în situații dintre cele mai neplăcute de către soțiile lor, femei cu care au făcut greșcala de a se căsători de foarte tineri, în zorii carierei lor! Și pe oceanul politic, cînd o femeie nu reușește să fie un remorcher puternic, atunci nu poate fi decît un șlep. Nu eram sigur că voi putea întîlni o femeie care să mă înțeleagă și să mă ajute în cariera mea. Dar a fost destul să vă văd, ca să-mi spun: „Pot să ajung ambasador! Femeia pe care o iubesc le va învinge pe toate diplomatele cu corset pe care ni le trimite Rusia!...”

JULIE (*aparte*): Toți au astăzi ambiții!... (*Tare.*) Așadar, sînteți și ambițios, și îndrăgostit! Simpatia dumneavoastră e dublată de un anumit calcul...

DE LA BRIVE (*aparte*): Nu-i proastă! (*Tare.*) Domnișoară, o dragoste e făcută din atîtea lucruri...

JULIE: Cu siguranță că dragostea dumneavoastră e făcută din atîtea lucruri, încît conține și devotament...

DE LA BRIVE: Mai presus de orice...

JULIE: Așadar, familia mea?

DE LA BRIVE: Devine a mea.

JULIE: Și nimic nu v-ar putea opri?

DE LA BRIVE: Nimic.

JULIE: Ei bine, domnul meu, aflați că iubesc un alt bărbat.

DE LA BRIVE: L-am văzut... și trebuie să vă mărturisesc că această preferință m-a făcut să pun, în oarecare măsură, la îndoială discernămîntul dumneavoastră, fiindcă tînrul de care vorbim nu vi se potrivește de loc...

JULIE: Vă înșelați, domnule, și nu voi renunța la el decît dacă veți fi capabil de o mare dovadă de afecțiune. Numai dacă îl veți salva pe tatăl meu de la ruină, numai atunci vă voi iubi... și doar așa voi căuta să uit o dragoste pe care o credeam veșnică și să devin pentru dumneavoastră

soția cea mai credincioasă, cea mai iubitoare și... (*Aparte.*) Ah, simt că mă înăbuș!

DE LA BRIVE (*aparte*): Caută să mă sperie... Mă pune mereu la altă încercare, ca la francmasoni... (*Tare.*) Sper să reușesc ca prin dragostea mea să obțin tot ceea ce o femeie dăturează în mod obișnuit, și fără condiții, soțului ei. Dar încetați, vă rog, de a mai pune la încercare o pasiune atât de sinceră. Domnișoară, tatăl dumneavoastră și cu mine ne-am înțeles asupra tuturor chestiunilor materiale...

JULIE: V-a spus totul?...

DE LA BRIVE: Tot!

JULIE: Știți că e în pragul ruinei?

DE LA BRIVE: Ruinei?!...

JULIE (*aparte*): Ah, sînt salvată! (*Tare.*) Datoriile lui se ridică la aproximativ trei sute de mii de franci.

DE LA BRIVE: Cum?... el... dăturează... trei?...

JULIE: În ce ar consta atunci devotamentul dumneavoastră?

DE LA BRIVE (*aparte*): Ce devotament mai vrea? Nu-i destul că mă însor cu ea? Ori și-o fi închipuind că-și poate lua pe gratis un partener ca mine, și încă pe viață!...

JULIE: Sînt sau nu prețul acestui devotament?

DE LA BRIVE: Cu neputință ca Méricourt să mă fi indus în er...

JULIE: A, îmi dau seama că nu mă iubiți!

DE LA BRIVE (*aparte*): Am picat ca un netot în toată plăsmuirea asta de roman! (*Tare.*) Chiar dacă tatăl dumneavoastră ar datora milioane, eu tot m-aș căsători cu dumneavoastră, căci vă iubesc. Da, da, jucați foarte bine teatru, numai că eu nu dau îndărăt: veți fi o ambasadoare delicioasă!

SCENA 11

Aceiași, *Justin, Pierquin*

JUSTIN (*către Julie*): Domnișoară, domnul Pierquin vrea să-l vadă pe domnul, tatăl dumneavoastră. (*În șoaptă.*) În legătură cu domnul de la Brive, cred.

JULIE: Tatăl meu trebuie să fie pe-aici. (*Arată spre celelalte odăi.*)

PIERQUIN: Domnișoară, preasupusul dumneavoastră servitor...

DE LA BRIVE: Pierquin, aici! (*Se întoarce și privește tablourile cu lornionul.*)

PIERQUIN (*aparte*): Țasta! Michonnin al meu!... Totul s-a dus pe copcă! Și eu, care, știind că se însoară cu o văduvă bogată, venisem să-mi iau polițele... Diavolul ăsta de Mercadet e norocos, a știut să-l ademnească!

JULIE (*către Pierquin*): Îl cunoașteți pe domnul?

PIERQUIN: Hoțoaică mică! Văd că faci parte din complot și știi să taci! (*Aparte.*) O, și mie mi-ar conveni o nepoată frumoasă!

JULIE: Cine e domnul?

PIERQUIN: Un anume Michonnin! Un debitor pe care îl găsești foarte greu când îl cauți. Nu-l lăsa să plece, mă duc să chem portărelul!

JULIE: Pentru domnul de la Brive?

PIERQUIN: Pentru noi nu este decât Michonnin!

JULIE: Cum, domnul acesta nu e un om bogat?

PIERQUIN: E un client al închisorii din Clichy și și-a trecut mobilele pe numele unui prieten...

JULIE: Așaa! (*Ride.*)

PIERQUIN (*aparte*): Ah, Mercadet m-a jefuit! (*Juliei.*) Caută să-l duci cu vorba pînă ce tatăl dumitale îmi va putea plăti cei patruzeci și șapte de mii de franci. Altminteri, dacă intră la pușcărie, șmecherul ăsta o să găsească cu siguranță o frumoasă doamnă care să-l facă scăpat...

(*Justin se întoarce.*)

JULIE (*aparte*): Și înșurat, și-n închisoare, e prea-prea!

JUSTIN (*către Pierquin*): Domnul e ocupat, știți, cu nunta domnișoarei, și vă roagă să-l scuzați...

PIERQUIN: Cu cine se mărită?

JUSTIN: Cum cu cine? Cu domnul acesta! (*Îl arată pe de la Brive.*)

PIERQUIN (*aparte*): Grozav! O nuntă între doi faliți! Ce haz o să facem la Bursă... Alerg acolo! (*Iese.*)

SCENA 12

Julie, de la Brive

JULIE: Va să zică, domnule, vă numiți Michonnin?...

DE LA BRIVE: Da, domnișoară, acesta e numele familiei noastre. Am procedat ca atîția alții și, de zece ani, ne numim

de la Brive, adăugînd un *de înainte*. Sună mai frumos. La Brive e o moșie încîntătoare, cumpărată de bunicul meu...

JULIE: E adevărat ce-a spus omul acela? Că aveți datorii?

DE LA BRIVE: O, foarte puține... o nimica toată; l-am informat, de altfel, despre acest lucru pe tatăl dumneavoastră.

JULIE: Și vreți să vă căsătoriți cu mine din dragoste? (*Aparte.*) Să ne distrăm un pic! (*Tare.*) Și cu zestrea mea ce aveți de gînd să faceți?

DE LA BRIVE: Domnișoară, în mine veți găsi soțul cel mai afectuos, cel mai atent. Și ca un socialist ce sînt, ocupat deci cu rezolvarea celor mai grave probleme politice, mă voi consacra în întregime ambiției de a reuși, în timp ce vă voi lăsa cu totul stăpînă pe... averea dumneavoastră...

JULIE: Numai că, domnul meu, eu nu am nici o avere!

(*Apare Mercadet.*)

SCENA 13

Aceiași, *Mercadet*

MERCADET: Iată, fiica mea, urmarea nefericitei dumitale pasiuni pentru acest tînăr Minard! Ai ajuns să-ți calomniezi propriul dumitale tată!

JULIE: Dar nu fac decît să-i explic domnului Michonnin că, încărcat cum este de datorii, nu trebuie, nu poate să se însoare cu o față săracă...

MERCADET: Domnu se numește Michonnin?

JULIE: Michonnin de la Brive...

MERCADET: Te rog să ne lași singuri, fiica mea...

JULIE (*în șoaptă, tatălui ei*): Pierquin s-a dus să ceară arestarea domnului de la Brive. Sper că n-o să te rabde inima să-l lași să facă una ca asta... Rolul meu n-ar fi tocmăi frumos...

MERCADET (*scoțîndu-și ceasul din buzunar*): Soarele a asfințit. Pierquin l-a văzut pe de la Brive?

JULIE: Da.

MERCADET: Diavolul și-a vîrît coada...

(*Julie iese.*)

DE LA BRIVE (*aparte*): Nunta e ca și făcută. Sînt mai mult decît socialist, simt că devin chiar comunist!

MERCADET (*aparte*): Tras pe sfoară, ca la bursă! Și de cine? De Méricourt, prietenul neveste-mi! Nici în Dumnezeu să nu te mai încrezi!...

DE LA BRIVE: Să fim la înălțime!

MERCADET (*aparte*): A procedat prea ușuratic! Să-l luăm de sus! (*Tare.*) Domnule Michonnin, purtarea dumitale e mai mult decît condamnabilă...

DE LA BRIVE: De ce, domnule? Nu v-am spus că am datorii?

MERCADET: Mă rog, ai datorii, dar moșia dumitale unde e situată?

DE LA BRIVE: În ținutul Landelor.

MERCADET: Și în ce constă moșia asta?

DE LA BRIVE: În dune de nisip plantate cu brazii...

MERCADET: Buni de făcut scobitori din ei!

DE LA BRIVE: Dacă vrei...

MERCADET: Și cît valorează?

DE LA BRIVE: Treizeci de mii de franci.

MERCADET: Și ipotecată pentru cît?

DE LA BRIVE: Pentru patruzeci și cinci de mii.

MERCADET: Dumneata ai reușit să obții atîta?

DE LA BRIVE: Chiar eu.

MERCADET: Ei drăcie! Văd că te pricepi... Dar mlaștinile?

DE LA BRIVE: Dau în mare...

MERCADET: Mi se pare că nici nu sînt altceva decît apă din mare...

DE LA BRIVE: Așa spun, din răutate, localnicii, drept care împrumuturile mele au stopat brusc.

MERCADET: Ar fi fost nespus de greu să vîri marca în acțiuni.

DE LA BRIVE: Aș! Nu-i mare... scofală!

MERCADET: Marc, nemare, nu înghite nimeni marea dumitale. Între noi fie zis, principiile dumitale morale mi se par cam...

DE LA BRIVE: Încetați, domnule!

MERCADET: ...cam dubioase.

DE LA BRIVE: Dacă e vorba să spunem lucrurilor pe nume...

MERCADET: Într-o însemnare care mi-a căzut sub ochi într-un anumit dosar, am văzut că ți-ai pus tot mobilierul pe numele unui prieten, polițele ți le semnezi cu numele de Michonnin, și în lume te făleşti cu numele de de la Brive.

DE LA BRIVE: Ei bine, domnule, și chiar dacă-i așa?...

MERCADET: Cum „chiar dacă-i așa“?... Ai putea s-o pățești de-a binelea...

DE LA BRIVE: Domnule, vă rog să nu împingeți lucrurile prea departe; sînt, totuși, oaspetele dumneavoastră.

MERCADET: Țineai, prin toate tertipurile dumitale, să intri în casa unei familii respectabile, să abuzezi de încrederea unui tată și a unei mame... Ai jucat comedia dragostei față de fiica mea... (*Aparte.*) Băiatul ăsta poate să-mi fie util, are prestanță, e elegant, deștept... (*Tare.*) Ești un...

DE LA BRIVE: Nu roștiți cuvîntul, v-ar putea costa viața!

MERCADET: Viața! Domnule, nu uita, ești oaspetele meu!...

DE LA BRIVE: La urma urmei, fiica dumneavoastră are sau nu are zestre?

MERCADET: Domnule!...

DE LA BRIVE (*aparte*): Nu-s mai prejos decît el, sînt chiar mai tare! (*Lui Mercadet.*) Spuneți-mi, domnule, cele două sute de mii de franci le aveți, sau nu?...

MERCADET: Calitățile fiicei mele...

DE LA BRIVE: Prin urmare, nu aveți cele două sute de mii de franci... Și eu, care eram gata să-mi jertfesc prețioasa mea libertate! Persoana mea nu este ea însăși un capital? Voi ați să vă escrocați ginerele?

MERCADET: Cuvîntul e prea tare.

DE LA BRIVE: Îl meritați cu vîrf și îndesat!

MERCADET (*aparte*): Are îndrăzneală...

DE LA BRIVE: Și pe deasupra voi ați să abuzați de lipsa mea de experiență. Credeți că eu n-aș avea ce să vă reproșez?

MERCADET: Lipsa de experiență a unui om care reușește să obțină pentru niște dune de nisip un împrumut cu șaizeci la sută peste valoarea lor...

DE LA BRIVE: Din nisip se face cristalul!

MERCADET: Ideea nu-i rea!

DE LA BRIVE: Vedeți, deci, domnul meu, că principiile mele morale și cu ale dumneavoastră se aseamănă destul de bine. (*Tresărire din partea lui Mercadet.*) Ah, dacă am lucra împreună...

MERCADET (*aparte*): Îl domolesc eu!... (*Tare.*) Aici greșești, dragul meu. Ești debitorul meu! Te am la mînă cu polițe, dobînzii și speze în valoare de patruzeci și opt de mii de franci, cedate mie de Pierquin. Te pot băga la pușcărie pe cinci ani.

DE LA BRIVE: Și în acest caz aș fi tot oaspetele dumneavoastră.

MERCADET: A, o iei pe ton de glumă! Cum adică, nu te sinchisești de datoriile dumitale, de semnătura dumitale?

DE LA BRIVE: Dar dumneavoastră cum procedați?

MERCADET (*aparte*): Mi-a întors-o! (*Tare.*) Spune-mi, în ce situație te afli acum?

DE LA BRIVE: Într-o situație disperată... Méricourt vrea să mă însoare fiindcă îi datorez treizeci de mii de franci peste valoarea mobilierului meu.

MERCADET: Am înțeles. N-o să-mi mai pierd timpul făcîndu-ți morală. Cred că ți-ar prinde mult mai bine o hîrtie de o mie de franci...

DE LA BRIVE: Vă implor, fiți socrul meu!

MERCADET: Imposibil, doi sărăntoci ar face la un loc o sărăcie prea mare! Dar ascultă ce-ți spun...

SCENA 15

Aceiași, doamna Mercadet

DOAMNA MERCADET (*lui Mercadet*): Domnul mai ia masa cu noi?

MERCADET: Bineînțeles că da. În împrejurări critice, o masă bună poate fi un sfetnic bun. (*Aparte.*) O să-i dau să bea, să văd ce zace în el...

DE LA BRIVE: Disperarea îmi dă o poftă de mîncare... disperată!

MERCADET: Să mergem la masă!

DOAMNA MERCADET: Parcă aud trăsura lui Verdelin!

MERCADET: Nu știu ce să-i mai spun și ăstuia...

Aceiași, *Justin, Verdeline*, în mare ținută

JUSTIN: Domnul Verdeline.

VERDELIN (*lui Mercadet*): N-am venit cu doamna Verdeline și nici nu știu dacă voi lua masa la tine.

MERCADET (*aparte*): E furios. (*Tare.*) Să dăm întâietate doamnelor! (*Soției sale.*) Lasă-ne singuri. (*Lui Verdeline.*) Spune, ce s-a întâmplat?

(*Doamna Mercadet și de la Brive ies.*)

VERDELIN: Ți-e ginerele?

MERCADET: Da și nu.

VERDELIN: Asta e faimoasa căsătorie?

MERCADET (*aparte*): Știe tot! (*Tare.*) Căsătoria asta, dragul meu, nu va mai avea loc. Méricourt m-a înșelat! Méricourt! Doar știi ce înseamnă el pentru noi... Dar...

VERDELIN: Fără nici un dar! Azi-dimineață mi-ai jucat una dintre obișnuitele tale comedii, în care fiica și soția ta au avut fiecare un rol, ca să-mi storci o mie de scuzi! Am bănuț eu ceva! Țin să-ți spun că n-ai procedat frumos, nici...

MERCADET: Oprește-te, Verdeline! Vezi cum sînt judecați oamenii la nenorocire? Nu li se mai acordă nici un pic de încredere... Atunci de ce am vrut să împrumut serviciul tău de masă? De ce am făcut invitația la dîneu? Aș fi comandat soției și fiicei mele toalete dacă n-aș fi nutrit o speranță?... Și-apoi, cine ți-a spus că nu se mai face căsătoria?

VERDELIN: Pierquin, pe care l-am întîlnit adineauri...

MERCADET: Va să zică, s-a aflat?

VERDELIN: Toată lumea rîde de se prăpădește! Ai portofelul burdușit cu polițele gînerelui tău! Pierquin mi-a spus că diseară creditorii tăi se întrunesc la Goulard, ca mîine să acționeze toți împreună.

MERCADET: În seara asta... mîine! E totuna! Îmi sună de pe acum în urechi gongul falimentului!

VERDELIN: Vor să curețe bursa — atît cît se va putea — de toți traficanții...

MERCADET: Imbecilii! Și zici că mîine vor să mă ridice?

VERDELIN: Da, și să te expedieze la închisoarea din Clichy, într-o caleașcă...

MERCADET: Dricul afaceristului... Hai la masă!

VERDELIN: Masa asta mă costă cam mult, o să mi se aplece! Îți mulțumesc!

MERCADET: Mîine are să vadă bursa ce poate Mercadet! Vino la masă, Verdelin, nu te teme. (*Aparte.*) Curaj, băiete! (*Tare.*) Da, voi plăti toate datoriile... iar firma Mercadet va manipula milioane. Voi fi un Napoleon al afacerilor!

VERDELIN: Ce om!

MERCADET: Dar fără nici un Waterloo!

VERDELIN: Și cu trupele ce faci?

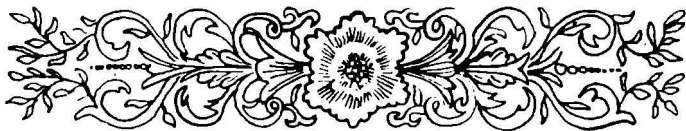
MERCADET: Cu trupele? Și pe ele le plătesc. Ce va mai putea răspunde negustorul căruia îi voi spune: „Vă rog să poștiți la casierie!“?

VERDELIN: Bine, mîncăm împreună... Mă bucur. *Vivat Mercadetus, speculatorum imperator!*¹

MERCADET (*aparte*): Ai intrat mesa de bunăvoie... Mîine sau tronci pe milioane, sau te culci în cearceafurile umede ale Senei!

¹ Trăiască Mercadet, împăratul speculanților! (L. lat.)

ACTUL IV

SCENA 1

Mercadet, Justin

MERCADET (*sunînd*): Să ne informăm mai întîi ce efect au produs măsurile pe care le-am luat.

JUSTIN: Domnul a sunat?

MERCADET: Justin, doresc să nu afle nimeni de sosirea domnului Godeau.

JUSTIN: Vai, domnule, în cazul acesta nu cred că mai e ceva de făcut... Domnul Brédif a ieșit adineauri în oraș... Zarva făcută noaptea trecută de trăsura care a intrat în curte la ora două a trezit toată lumea, și pe domnul Brédif, primul!... Chiar dînsul a crezut la început că plecați dumneavoastră la Bruxelles...

MERCADET: Nici gînd de așa ceva. Îmi plătesc datoriile!

JUSTIN: Domnul s-a hotărît?...

MERCADET: A, te și consideri secretarul meu? Bine, te iert totuși, fiindcă tu mă înțelegi...

JUSTIN: Trăsura este plină de noroi, domnule. Și moș Grumeau a observat că n-a adus bagaje...

MERCADET: Godeau era atît de grăbit să vină aici, ca să îndrepte toate greșelile pe care le-a săvîrșit față de mine, încît și-a lăsat bagajele la Le Hâvre... Vine tocmai din Calcutta, e plin de bani. Soția lui a rămas acolo... Da, pînă la urmă s-a însurat cu femeia cu care a avut copilul

și care i-a fost atât de credincioasă, încît l-a urmat pretutindeni...

JUSTIN: Ce bine că domnul a lucrat toată noaptea și în felul ăsta a putut...

MERCADET: ...să-l primesc pe Godeau și să-ți țin locul... Ai făcut un chef strașnic, te-ai îmbătat crișă, domnule Justin!

JUSTIN: Aș! N-am băut decît resturile...

MERCADET: Dacă ai reuși să faci să se creadă că nu există nici un fel de Godeau, asta ar mai potoli un pic zelul creditorilor, mi-ar crea condiții mai bune mie, aș putea discuta cu ei, i-aș convinge, poate, să devină mai îngăduitori...

JUSTIN (*aparte*): Mare șmecher! Dacă omul ăsta nu se va îmbogăți, înseamnă că Diavolul nu-i de partea lui!

MERCADET: Trimite-l pe moș Grumeau la coșcarul ăla de remizier...

JUSTIN: La domnul Berchut! În strada Filles-Saint-Thomas... Țtuia îi poate da de veste moș Grumeau de întoarcerea lui Godeau?...

MERCADET: Bravo, Justin, să știi că meriți să fii bogat! Dar bagă de seamă, pînă nu te sun, nu dai nimănui voie să mă deranjeze.

SCENA 2

MERCADET (*singur*): În ziua cînd Mahomet și-a găsit trei învățăcei credincioși (și nu era ușor de găsit!), a lui era lumea! Eu îl am pe Justin. Al doilea?... Nu-i pot amăgi! Dacă vor crede că Godeau s-a întors, cîștig opt zile, și cine spune opt zile spune cincisprezece în materie de plăți. Și acum, imediat, chiar în dimineața asta, înainte de a prinde de veste Verdelin, voi cumpăra pe numele lui Godeau acțiuni „Indra-de-Jos“, în valoare de trei sute de mii de franci. Iar cînd Verdelin, care nu mă mai credea în stare să-i fac concurență și căruia nu i-a trecut prin minte să se asocieze și cu mine în afacerea asta, va voi să cumpere și el acțiuni, ei bine, atunci remizierul meu provoacă o creștere a acțiunilor... De altfel, noaptea trecută am scris, în numele mai multor acționari, o scrisoare, cerînd să fie dat publicității raportul pe care Verdelin, plătind din gros, a reușit să-l țină în loc... Berchut va publica această scrisoare în

toate ziarele, și în scurt timp acțiunile se vor ridica cu douăzeci și cinci la sută; voi avea un beneficiu de șase sute de mii de franci. Cu trei sute de mii plătesc titlurile, eu celelalte trei sute de mii închid gura creditorilor. Da, da, Godreau al meu le va smulge cu siguranță un câștig de optzeci de mii... Eliberat de toate datoriile, devin dintr-o dată stăpîn pe situație! (*Se plimbă falnic.*) Ce-i drept, mi-a trebuit curaj, și l-am avut. ca să mă duc să comand singur o trăsură la un caretaș de pe Champs-Élysées, lăsînd să se creadă că aveam de gînd să plec cu noaptea în cap. Caraghiosul de vizitiu, pe care a trebuit tot timpul să-l țin sub observație, era gata să strice toată combinația cu mulțumirile lui. I-am dat un bacșiș prea mare! A fost o greșeală! Și acum să vedem care pe care! (*Deschide ușa de la camera sa.*) Michonnin! A venit portărelul!

SCENA 3

Mercadet, de la Brive, intrînd speriat

MERCADET: Hai, liniștește-te... Am spus așa numai ca să te trezesc de-a binelea...

DE LA BRIVE: Domnule, un chef la toartă e, pentru inteligența mea, ca ploaia pentru ogor — o înviorează, o face să înverzească! La beție ideile cresc, înfloresc!... *in vino varietas!*

MERCADET: Din păcate, dragul meu, ieri am fost obligați să întrerupem discuția noastră de afaceri...

DE LA BRIVE: Da, îmi amintesc perfect, tată-socrule, tot ce am vorbit. Amîndoi am căzut de acord că întreprinderile noastre nu-și mai pot respecta angajamentele... Drept care urmează să fim... (*în stil de culise*) executați! Dumneavoastră aveți nenorocul de a fi creditorul meu, eu am norocul de a fi debitorul dumneavoastră pentru suma de patruzeci și șapte de mii două sute treizeci și trei de franci și nu mai știu cîte centime...

MERCADET: Nu ai capul greu...

DE LA BRIVE: N-am nici buzunarul greu, și nici conștiința... Ce mi se poate reproșa? Că mi-am făcut praf averea? Da, e adevărat, dar în schimb am stimulat comerțul, au câștigat de pe urma mea toți negustorii din Paris, pînă și cei mai obscuri! Și atunci, cum se poate spune că un om ca mine — sau ca dumneavoastră — este inutil sau trîntor?...

Să fim serioși!... Noi punem în mișcare, noi însușim circulația banilor...

MERCADET: Prin banii pe care îi punem chiar noi în circulație...

DE LA BRIVE: Ei și? Când rămînem fără o lețcaie, plătim acest lucru destul de scump. Este felul nostru de a ne achita. Banul a devenit o zeitate, și, personal, am contribuit, fără să mă tocmes, la cheltuielile întreținerii acestui cult...

MERCADET: Văd că inteligența dumitale a rămas intactă...

DE LA BRIVE: E, de fapt... tot ce mi-a mai rămas...

MERCADET: Inteligența dumitale e singurul nostru seif... Ei bine, avînd în vedere starea în care te afli, voi fi cît mai scurt...

DE LA BRIVE: Atunci dați-mi voie să mă așez, papa! Expresia dumneavoastră îmi spune că sînteți năprasnic de pornit, cum zicem noi, *gentlemen-riders*¹-ii — să ne călcați pe urme...

MERCADET: În afaceri ai dreptul să fii abil... (*De la Brive schitează un gest.*) O abilitate excesivă nu înseamnă lipsă de delicatețe, lipsa de delicatețe nu înseamnă ușurătate, ușurătatea nu înseamnă necinste, dar toate împreună se îmbucă una în alta ca tuburile unei lunete...

DE LA BRIVE (*aparte*): Nu de dragul meu mi-a tot dat să beau cu nemiluita...

MERCADET: În fine, nuanțele sînt imperceptibile, cu condiția să știi să te oprești exact la limita codului penal atunci cînd succesul bate la ușă...

DE LA BRIVE: Sfinte Dumnezeule, succesul!... Am spus-o de atîtea ori, și se pare că am spus-o bine: succesul, de cele mai multe ori, nu este decît un mare pungaș!

MERCADET: Felul dumitale de a gîndi și cu al meu sînt frați gemeni.

DE LA BRIVE: Domnule, terenul pe care ne aflăm este locul de întîlnire al multor oameni deștepți.

MERCADET: Te văd pe panta primejdioasă care duce la acea abilitate îndrăzneată pe care neghiobii o reproșează afaceriștilor... Ai gustat din fructele amărui, îmbătătoare ale plăcerilor pariziene. Vanitatea și-a înfipt în inima dumitale oțelul ghearelor ei. Ți-ai făcut din lux tovarășul nedespărțit al existenței dumitale! Parisul, pentru dumneata,

¹ Echivalent cu aventurieri, escroci (l. engl.).

începe la Arcul de Triumf și se sfîrșește la „Jockey-Club“! Pentru dumneata Parisul înseamnă lumea femeilor, despre care ori se vorbește prea mult, ori nu se vorbește de loc...

DE LA BRIVE: Așa e!

MERCADET: E fascinantă atmosfera a oamenilor deștepți, a presei, a teatrului și a culiselor puterii, oceanul nesfîrșit în care se poate pescui orice. Sau continui să trăiești această viață, sau îți zbori creierii...

DE LA BRIVE: Asta, nu! Vreau s-o continui fără să-mi...

MERCADET: Te simți dumneata în stare să te menții, cu cizme de lac, la înălțimea viciilor dumitale, prin puterea banilor și a deșteptăciunii? Te vei pricepe să ocolești, de fiecare dată, cele două stînci primejdioase, lîngă care se scufundă corabia eleganței: birtul cu meniuri de doi franci și închisoarea din Clichy?...

DE LA BRIVE: Dar vă strecurați în cugetul meu ca un hoț, dar sînteți însuși gîndul meu! Ce vreți de la mine?

MERCADET: Vreau să te salvez, lansîndu-te în lumea afacerilor!

DE LA BRIVE: Pe unde să intru?

MERCADET: Fii dumneata omul dispus să se compromită în locul meu!

DE LA BRIVE: Oamenii de paie pot lua foc...

MERCADET: Caută să nu ici!

DE LA BRIVE: Și cum vedeți dumneavoastră această asociație?

MERCADET: Încearcă să-mi faci acest serviciu în situația disperată în care mă aflu, și-ți restitui... cele patruzeci și șapte de mii două sute treizeci și trei de franci, șaptezeci și nouă de centime... Între noi fie zis, nu e nevoie decît de puțină dibăcie...

DE LA BRIVE: Cu pistolul? Cu spada?...

MERCADET: Nu-ți cer să ucizi pe nimeni. Dimpotrivă...

DE LA BRIVE: Atunci îmi convine.

MERCADET: Îți cer să reînvii un om...

DE LA BRIVE: Atunci nu-mi mai convine! Căci, dragă prietene: toate istoriile cu moștenitorii, cu caseta lui Harpagon, cu măgărușul lui Sganarelle, în fine, toate farsele teatrului vechi cu care ne place să ne amuzăm, sînt prea puțin apreciate în viața de toate zilele. Astăzi ne pomenim cu comisari de poliție pe cap, și, de la desființarea privilegiilor, știți că nu-i mai putem cottonogi...

MERCADET: Da' și cinci ani la Clichy... Ce zici? Osîndă, nu glumă!...

DE LA BRIVE: De fapt, depinde ce rol vreți să mă faceți să joc, căci onoarea mea e nepătată și merită să...

MERCADET: ...să-i găsești un plasament cît mai bun. Vom avea prea multă nevoie de ea ca să nu-i oferim tot ceea ce merită. Ascultă, dragul meu, atîta timp cît mai sînt în picioare, îmi păstrez dreptul de a înființa cîte societăți o să-mi placă și să lansez tot atîtea afaceri, chiar dacă legea ne răpește dreptul la primă. Comanditele își dau sufletul din pricina dividendelor, dar inventivitatea noastră va fi totdeauna mai puternică decît legea! Și niciodată speculația nu va putea fi strangulată în epoca în care trăim, și pe care cred că am înțeles-o foarte bine. Astăzi este posibilă orice afacere care promite un câștig imediat, asupra oricărei valori, indiferent care, fie chiar himerică. Viitorul e scos la vînzare, așa cum loteria scoate la vînzare visul unei șanse iluzorii. Ajută-mă, așadar, să-mi pot păstra mai departe locul la masa, totdeauna atît de bine servită, a Bursei, și-ți făgăduiesc că ne vom ospăta pînă la îmbuibare. Fiindcă, vezi dumneata, dacă cei care caută milioane le găsesc numai cu mare greutate, în schimb, cei care nu le caută, nici nu le vor găsi vreodată.

DE LA BRIVE (*aparte*): Face să te asociezi cu el!

MERCADET: Ei, ce părere ai?

DE LA BRIVE: Îmi restituie cei patruzeci și șapte de mii de franci?

MERCADET: *Yes, sir!*

DE LA BRIVE: Așadar, nu-mi cereți nimic altceva decît să fiu abil?...

MERCADET: Hm!... Hm!... Și ușuratic! Dar ușurătatea asta va fi — după cum spun englezii — numai în acord cu legea...

DE LA BRIVE: Spuneți-mi ce trebuie să fac!

MERCADET: Să fii un fel de unchi din America, un asociat din India.

DE LA BRIVE: Asta-i tot?

MERCADET: Ai să cumperi acțiuni cînd scad vertiginos și ai să le vinzi cînd cresc.

DE LA BRIVE: Verbal doar...

MERCADET: Am dreptul la semnătură socială! Asociațul meu — căci toți avem asociații noastre — s-a folosit de semnătura mea ca să andoseze titlurile pe care mi le

luase în 1830. Așadar, am și eu dreptul, astăzi, să mă folosesc de ea împotriva lui.

DE LA BRIVE: Și încă cum!

MERCADET: Avînd în vedere că nimeni n-o să te găsească și n-o să te recunoască...

DE LA BRIVE: De altfel, voi înceta să joc rolul acestui personaj de îndată ce vă voi restitui contravaloarea celor patruzeci și șapte de mii două sute treizeci și trei de franci și șaptezeci și nouă de centime...

MERCADET: Aud un zgomot! Justin trage cu urechea. *(Cu glas foarte tare.)* Du-te, Godeau, că mă nenorocеști! Hai, du-te de te odihnește... *(Îl împinge într-o odaie.)*

SCENA 4

Mercadet, Justin, Berchut

JUSTIN *(de dincolo de ușă)*: Domnule, a venit domnul Berchut.

MERCADET *(deschizînd ușa)*: Bună, Berchut. Nu-i așa că ieri s-au înregistrat scăderi la acțiunile „Indra-de-Jos“?

BERCHUT: Enorme! Domnul Verdelin a scos cîteva în vînzare cu douăzeci și cinci la sută sub vîrsămînt. Nici nu știu unde se va mai opri panica din cursul dimineții!

MERCADET: Dacă la bursa mică acțiunile astea scad cu cincisprezece la sută sub cursul de ieri, cumpăr două mii de acțiuni.

BERCHUT *(scoate un carnețel și începe să calculeze)*: Asta înseamnă trei sute de mii de franci.

MERCADET: Exact cum am calculat și eu. La paritate, vor valora șase sute de mii.

BERCHUT: Care e termenul și acoperirea pe care mi le acorzi?

MERCADET: Acoperirea?... Phî!... Eu cumpăr cu bani gheață. Adu-mi acțiunile, și ți le plătesc.

BERCHUT: Avînd în vedere situația dumitale, desigur cumperi pentru domnul Godeau.

MERCADET: Pentru Godeau?!

BERCHUT: Am aflat că s-a întors...

MERCADET: Sst! Dacă se află, sînt pierdut... Cine ți-a spus?

BERCHUT: Portarul dumitale, pe care misitul meu l-a tras de limbă.

MERCADET: Așa-i, am uitat să-i închid gura cu o monedă de aur!

BERCHUT: Atunci grăbește-te să expediezi caleașca la un caretaș. Altfel, dacă o văd creditorii dumitale (după cât am înțeles, ai de gând să ceri lichidarea), se vor arăta neînduplecați!...

MERCADET: Ca să pună imediat mîna pe bani, vor fi dispuși, cu siguranță, la cîteva mici sacrificii. Bani gheață!

BERCHUT: Ai dreptate, asta se plătește... (*Aparte.*) Cu diavolul ăsta te poți totdeauna învîrți de un ciștig... Să ne punem deci bine cu el. (*Tare.*) Domnule Mercadet, dacă e pentru domnul Godeau...

MERCADET (*aparte*): Hai, dă-i drumul...

BERCHUT: Sînt la dispoziția dumitale... La primul ordin...

MERCADET (*aparte*): Sînt salvat! (*Tare.*) Acum doarme, dar de îndată ce se trezește, primești ordinul...

BERCHUT: Atunci afacerea e ca și făcută. Goulard și alți doi jucători la bursă mi-au cerut să vînd la orice preț.

MERCADET: Pe ce termen?

BERCHUT: Zece zile.

MERCADET: De acord. Trimite-i atunci lui Duval acțiunile, căci Godeau, dragul meu, mi-a făcut festa să-l aleagă bancher...

BERCHUT (*aparte*): Și bine a făcut.

MERCADET: Nu-i frumos din partea lui, dar ce pot spune? Știu că intențiile lui sînt foarte bune în ceea ce mă privește. Dar nu sufla nimănui un cuvînt!... Pornim din nou la treabă! Pînă la sfîrșitul anului te și văd încasînd de la noi un comision de o sută de mii de franci.

BERCHUT: Ce părere ai, să cumpăr și pentru mine acțiuni „Indra-de-Jos“?

MERCADET (*aparte*): Încă unu care crede tot ce-i spui!... (*Tare.*) Bineînțeles, numai că trebuie să joci tare la scădere, la bursa mică. Poftim, (*îi dă o scrisoare*) fă să apară scrisoarea asta în toate ziarele și anunță-mă de îndată ce ai cumpărat... Între noi fie zis, la deschiderea bursei mari se va înregistra o urcare de cincisprezece la sută... Nici un cuvînt nimănui despre întoarcerea lui Godeau! Dimpotrivă, tăgăduiește! (*Aparte.*) O să trîmbițeze vestea peste tot!

SCENA 5

Mercadet, doamna Mercadet

MERCADET (*aparte*): Hm! Uite-o și pe nevastă-mea! În astfel de împrejurări femeile strică totul, au niște nervi! (*Tare.*) Ce dorești, doamnă Mercadet? Ce-i mutra asta de înmormîntare?...

DOAMNA MERCADET: Domnule, te bizui pe căsătoria fiicei noastre ca să-ți consolidezi creditul și să-ți liniștești creditorii, dar povestea de ieri te pune la cheremul lor...

MERCADET: Te înșeli, doamna mea!

DOAMNA MERCADET: Eu nu-ți pot fi de nici un folos?

MERCADET (*aparte*): N-o să scap de ea decît dacă o reped! (*Tare.*) Să-mi fii de folos? Dumneata! Dumneata, care de un an și jumătate umbli haihui cu Méricourt și n-ai reușit încă să afli ce zace în el? E doldora de bani, c creditorul lui Michonnin!... Niciodată n-ai să fii altceva decît o gospodină pricepută... Să-mi fii de folos!... Ah, da, vezi că afară-i un timp superb! Comandă o caleașcă frumoasă, îmbrăcați-vă, dumneata și fiica dumitale, și... duceți-vă să luați masa la „Saint-Cloud“, după o plimbare prin Bois-de-Boulogne... Îmi veți face în felul ăsta cel mai mare serviciu...

DOAMNA MERCADET (*aparte*): Iar uneltește ceva împotriva creditorilor. Trebuie să aflu totul!

SCENA 6

Acciași, Julie, pe urmă Minard

MERCADET (*fiicei sale, care trece prin scenă*): Mai ai mult de gînd să te vînturi prin casă? Vreau să rămîn singur, cu creditorii mei...

JULIE (*care se întoarce însoțită de Minard*): Tată, sînt cu Adolphe...

MERCADET: Spune, domnule, iar ai venit la mine s-o ceri pe Julie de nevastă?

JULIE: Da, tată.

MINARD: Da, domnule. I-am vorbit de dragostea noastră domnului Duval, care de nouă ani e ca un tată pentru mine; el o cunoaște pe Julie de cînd era copilă și aprobă întru totul alegerea mea. „E ca și maică-sa — a spus el — o comoară

de sentimente nobile, de calități solide și lipsită de ambiții.“ Domnișoara Julie m-a iertat că mi-a fost frică, pentru dînsa, de sărăcie...

MERCADET: Nu greșeai... Nu vreau ca fiica mea să se mărite cu un băiat sărac...

MINARD: Numai că, fără măcar să o fi bănuît, domnule Mercadet, sînt posesorul unei mici averi...

MERCADET: Nu zău!

MINARD: Cînd m-a încredințat domnului Duval, mama mea i-a predat și o sumă pe care acest de treabă Duval a fructificat-o, în loc s-o cheltuiască pentru întreținerea mea. Acest mic capital se ridică astăzi la treizeci de mii de franci... Aflînd nenorocirea care s-a abătut asupra dumneavoastră, l-am rugat pe domnul Duval să-mi dea mie această sumă, pe care v-am adus-o, domnule Mercadet. Uneori, cu cîteva mici acțiuni, se poate ieși din încurcătură...

DOAMNA MERCADET (*ștergîndu-și ochii*): Ce băiat bun!

JULIE (*strîngînd mîna lui Minard*): Bravo, Adolphe, bravo!

MERCADET: Treizeci de mii de franci... (*Aparte.*) I-aș putea tripla cumpărînd acțiuni ale gazului „Verdelin“, și atunci, într-adevăr, aș mai scoate-o la capăt... Dar nu! Nu! (*Lui Minard.*) Tinere, ești la vîrsta sacrificiilor... Dacă cu treizeci de mii de franci aș putea achita datorii în valoare de o sută de mii, atunci averea Franței, propria mea avere și a atîtor altora ar fi ca și făcută!... Nu, păstrează-ți banii.

MINARD: Cum, mă refuzați?

(*Doamna Mercadet îl îmbrățișează.*)

MERCADET (*aparte*): Le-aș mai putea închide gura pentru o lună. Aș înviora, prin cîteva lovituri îndrăznețe, valorile compromise, dar mi se rupe inima să iau banii bieților copii. Cu ochii înecați în lacrimi, greu să mai socotești... Nu pot juca bine decît cu banii acționarilor... Nu, nu! (*Tare.*) Nu primesc, Adolphe, și sînt de acord s-o iei pe fiica mea în căsătorie.

MINARD: Ah, domnule... Julie, iubita mea!

MERCADET (*aparte*): Voi vinde cele două mii de acțiuni numai cu douăzeci și cinci la sută deasupra parității... (*Tare.*) Peste o lună, dacă vrei să-mi faci binele ăsta... (*Minard îi întinde portofelul.*) Pune portofelul la loc! Mai bine le-ai lua pe soția și fiica mea la plimbare. (*Aparte.*)

Ispita e mare! Și i-am rezistat. Poate n-am făcut bine... În sfârșit, dacă voi ceda tentației, voi fructifica acest mic capital, voi manevra fondurile... Sărmana mea fată, e într-adevăr iubită... Ce inimi de aur! Dragii mei copii, vă voi îmbogăți. Și-acum să-i dau lui Godeau al meu cîteva instrucțiuni. (*lese.*)

SCENA 7

Aceiași, în afară de *Mercadet*

MINARD: Aș vrea atît de mult să-mi pot răscumpara greșeala!

DOAMNA MERCADET: Ah, domnule Adolphe, tot e bună la ceva nenorocirea, că ne ajută să-i descoperim pe cei care ne iubesc cu adevărat...

JULIE: N-am să-ți mulțumesc acum, am o viață întreagă înaintea mea ca s-o fac! Totuși, Adolphe, acea clipă cînd am fost atît de mîndră, mîndră de dumneata, da, nespus de mîndră, va rămîne în inima mea ca un diamant care va da strălucire tuturor zilelor de sărbătoare ale familiei noastre.

DOAMNA MERCADET: Ah, copiii mei dragi... dacă tatăl vostru ar vrea să-și plătească creditorii, să renunțe la afaceri și să ne ducem să trăim la țară, nu ne-ar mai lipsi nimic ca să fim fericiți. Dacă ați ști cît de mult tînjese după o viață retrasă și liniștită! Cît sînt de obosită de această falsă bogăție, de aceste veșnice oscilații între lux și mizerie, care sînt hurducăturile oamenilor de afaceri!

JULIE: Nici o grijă, mamă, ne vom război cu bursa și o vom învinge!

DOAMNA MERCADET: Pentru ca tatăl tău să-și schimbe părerea, ar trebui să se îndeplinească niște lucruri care nici eu n-aș dori să se îndeplinească... Ah, iată-l și pe cel mai aprig dintre creditorii lui, un om care țipă și amenință...

SCENA 8

Aceiași, *Goulard*

GOULARD: Doamnă, iertați-mă că vă deranjez, n-aș vrea să vă stînjenesc, dar am venit să mă pun la dispoziția scumpului meu prieten Mercadet...

MINARD (*doamnei Mercadet*): E cum nu se poate mai politicos.

JULIE (*mamei sale*): Probabil că tata a găsit totuși o soluție...

DOAMNA MERCADET (*aparte*): Mă tem că da. (*Lui Goulard.*) Soțul meu vine îndată, domnule.

GOULARD: Am aflat de fericitul eveniment, care va aduce schimbări radicale în situația dumneavoastră.

JULIE: Despre ce eveniment e vorba, domnule Goulard? Noi nu știm nimic.

GOULARD (*aparte*): Mă duce!...

DOAMNA MERCADET: Domnule, vă implor, despre ce eveniment e vorba?

GOULARD: Despre întoarcerea lui Godeau, asociatul domnului Mercadet.

DOAMNA MERCADET: Ah, domnule! Julie! Adolphe! Ce fericire! Domnule, dumneavoastră l-ați văzut pe Godeau? S-a întors bogat?...

GOULARD: Cum se poate să nu știți, doar a tras la dumneavoastră! Masa de aseară ați oferit-o în cinstea lui, numai că el a întârziat...

DOAMNA MERCADET: Godeau s-a întors! Azi-noapte?

GOULARD: Da, i-am văzut trăsura.

JULIE: Domnul are dreptate, mamă, azi-noapte o trăsura a tras, la noi în curte.

DOAMNA MERCADET: Și eu, domnule, vă jur că n-a venit nimeni la noi azi-noapte!

GOULARD: Doamnă, văd că vă pricepeți perfect să apărați interesele domnului Mercadet... V-a învățat bine lecția...

DOAMNA MERCADET: Domnule...

GOULARD: Dar multă vreme nu-l va mai putea ține ascuns pe Godeau! Vom aștepta... la nevoie, chiar o lună... De altminteri, s-a și aflat acest lucru la bursa mică, unde toți creditorii lui și-au dat întâlnire azi-dimineață. Godeau a și cumpărat două mii de acțiuni „Indra-de-Jos“... A început-o prost!... Se vede cât de colo că vine din India. Încă nu știe cum se prezintă situația...

DOAMNA MERCADET: Domnule, nu înțeleg nimic...

GOULARD: În cazul acesta, voi spune lucrurilor pe nume. Voi consimți să fac un mic sacrificiu în ceea ce privește polițele, cu condiția să mă ajutați să mă înțeleg cu Godeau...

JULIE: Domnule, nici eu, nici mama nu ne pricepem de loc la afaceri...

GOULARD (*aparte*): Grozav de bine ştie şmecherul ăsta s-o folosească pe nevastă-sa... Şi ce aere de mironosiţe îşi iau şi mama, şi fiica! Trebuie să mă însor şi eu!

DOAMNA MERCADET (*lui Goulard*): Vi-l trimit pe soţul meu. (*Fiicei sale.*) Mă tem de o hotărîre pripită a tatălui tău... Dacă ne-a spus să plecăm de acasă, înseamnă că se teme de noi... Dar de data asta nu mă las. Voi veghea, vreau să ştiu şi eu ce are de gînd să facă!

(*Julie şi doamna Mercadet ies.*)

SCENA 9

Goulard, Minard

GOULARD: Ştiu, domnule, că vreţi să vă căsătoriţi cu domnişoara Mercadet — m-a informat Duval. Dacă bătrînul Duval v-a sfătuit să faceţi această căsătorie, înseamnă că ştia de întoarcerea lui Godeau, pentru că Godeau nu are încredere decît în Duval. Berchut ştie tot!

MINARD: De la dumneavoastră aflu, domnule, de întoarcerea lui Godeau...

GOULARD: Aşadar, fiindcă aţi şi început să vă consideraţi ca făcînd parte din familie, aţi intrat şi dumneavoastră, după cum văd, în acest complot al tăcerii... Ceea ce vreau să vă spun e în interesul lui Mercadet. Comunicaţi-i lui Godeau că dacă achită imediat totul, sînt dispus să-i fac o reducere de douăzeci şi cinci la sută...

MINARD: Domnule, nu am încă nici un fel de drept de a mă ocupa de afacerile domnului Mercadet şi cred că ar socoti cu totul nepotrivit ca eu să... De altfel, iată-l pe domnul Mercadet.

SCENA 10

Aceiaşi, Mercadet, pe urmă Justin

MERCADET: Dragul meu Adolphe, doamnele te aşteaptă. (*Încet.*) Ia-le de aici şi invită-le să prînzească cu dumneata undeva la ţară. Bagă de seamă, altfel nu ţi-o mai dau pe Julie!

MINARD: Voi face ce-mi spuneți... (*Iese.*) . .

MERCADET: Ce-am auzit ieri, Goulard? Că vrei să mă silești să depun bilanțul? Spui peste tot că sînt un traficant...

GOULARD: Dumneata? Dumneata, unul dintre oamenii cei mai capabili pe care îi are Parisul? Un om care, dacă are un singur milion, cîștigă imediat cu el zeci de alte milioane?

MERCADET: Și cum, nu v-ați întrunit ca să?...

GOULARD: Ca să chibzuim cum să te ajutăm! Dragul meu prieten, te vom aștepta cît vei voi...

MERCADET: Ar fi fost mai bine dacă nu mi-o spuneai abia azi... Oricum, îți mulțumesc, prietene, și consider că nu mi-ai spus-o azi, ci ieri dimineată... (*Intră Justin.*) Ce vrei, Justin?

JUSTIN (*încet*): Domnule... domnu Violette îmi oferă șaizeci de franci dacă îi aranjez o întrevvedere cu domnul Godeau...

MERCADET: Șaizeci de franci! (*Aparte.*) Tot de la mine i-a furat!

JUSTIN: Nu-mi închipui că domnu ar fi împotrivă să am și eu micile mele profituri...

MERCADET: Nu pierde nici o ocazie; lasă-te mituit, corupt, e calea cea mai sigură pentru a deveni un perfect secretar. Și văd că ai vocație! Hai, îl las în seama ta și pe asta. Tunde-l bine...

JUSTIN: Nici o grijă! Numărul zero!

MERCADET: Goulard, te rog să mă scuzi, am de scris două cuvinte în legătură cu ce mi-a spus Justin acum... (*Mercadet iese.*)

SCENA 11

Goulard, Justin

GOULARD: Am înțeles...

JUSTIN: Domnu e atît de abil...

GOULARD: Cît ți-a dat moș Violette, care e aici, ca să-i aranjezi o întrevvedere cu Godeau?

JUSTIN: Domnul a aflat că domnul Godeau?... Nu mi-a dat nimic.

GOULARD: Spune: cît?

JUSTIN: Cum, numai zece ludovici ca să-l trădez pe domnu, care mi-a poruncit să nu suflu un cuvînt despre întoarcerea domnului Godeau?...

GOULARD: Băiete, uite cincisprezece!

JUSTIN (*aparte*): Ah, dacă domnul Godeau ar putea veni mai des!

GOULARD: Cu condiția ca eu să-l văd primul! O poliță de șaptezeci și cinci de mii de franci...

JUSTIN: Dacă domnul e de acord, îl rog să aștepte, împreună cu moș Violette, într-una din camerele alăturate, iar eu îl voi anunța îndată ce domnul Godeau va lua masa, pe care i-o voi servi chiar în salonul acesta, așa cum dorește dînsul...

GOULARD: S-a făcut! (*Iese.*)

JUSTIN: Or să se simtă acolo ca niște pești într-un bazin cu apă și am să-i arunc pe toți în el, rînd pe rînd...

SCENA 12

Justin, Mercadet

MERCADET: Ei, ce se aude?

JUSTIN: Aștept dispozițiile dumneavoastră, ca să știu cînd va putea fi văzut domnul Godeau de către cei care...

MERCADET: Nu mai am nevoie de tine, băiete, du-te și încasează-ți banii! Dar ia seama, nu asculta la ușă cînd voi rămîne aici cu domnul Godeau, să stăm de vorbă... (*Aparte.*) Cu siguranță o să vină să-și lipească urechea de ușă...

SCENA 13

Mercadet, apoi de la Brive

MERCADET (*o clipă singur*): E de speriat ce bine seamănă cu Godeau, cel puțin așa cum mi-l închipui cu după această ședere a lui de aproape zece ani în India... (*Ducîndu-se să-l aducă pe de la Brive.*) Poftim...

DE LA BRIVE (*deghizat*): Vai, dragul meu prieten, ce climă, ce climă oribilă are Parisul!... Dacă nu l-aș fi avut pe fiul meu aici, nu m-aș mai fi întors niciodată. Dar a sosit timpul să-i spun acestui biet copil că tatăl și mama lui s-au căsătorit...

MERCADET (*jăcînd un zgomot la uşă şi sunînd*): Ce spui, va să zică ai fost şi actor în viaţa dumitale! Eşti admirabil grimat...

DE LA BRIVE: Debutul mi l-am făcut în 1827, alături de o marchiză între două vîrste, care avea o predilecţie pentru rolurile de primadonă. Avea un teatru pe moşia sa, în Touraine.

(*Intră Justin.*)

MERCADET: Un foc, Justin, pentru narghileaua domnului. Ceaiul îl serveşti pe măsuta asta.

JUSTIN: Domnule, Pierquin încearcă să-l mituiască pe moş Grumeau...

MERCADET: Îl laşi să intre de îndată ce soţia şi fiica mea nu vor mai fi aici. (*Mercadet aprinde narghileaua lui de la de la Brive.*)

JUSTIN: Îl cocoloşeşte de parcă ar fi unul dintre acţionarii fondatori! (*Serveşte ceaiul.*)

MERCADET: Să-i scriem cîteva cuvinte lui Duval pentru a-l ruga să ne dea o mîină de ajutor. Are şi el principiile lui. Şi întrucît ţine la Julie, nu ne va refuza. (*Mercadet scrie în avanscenă. Lui Justin.*) Trimite-l pe moş Grumeau cu biletul ăsta la Duval. (*Justin iese.*) Poate că împing cutzanţa prea departe! Dar ce mă fac dacă acţiunile „Indra-de-Jos“ rămîn sub paritate?...

DE LA BRIVE: Admiţînd această ipoteză, ce facem?

MERCADET: Nu ştiu: hazardul e cincizeci la sută pentru şi cincizeci la sută contra.

SCENA 14 .

Aceiaşi, Goulard, moş Violette

GOULARD (*lui Violette*): Nu-ţi spuneam eu? Îl ţine ascuns ca pe un capital de rezervă...

MOŞ VIOLETTE: Dragă domnule Mercadet...

MERCADET: Te rog să mă ierţi, dar am de lucru...

GOULARD: Ştim şi cu cine...

MERCADET: Aş! Habar nu aveţi...

MOŞ VIOLETTE: Cu bunul nostru domn Godeau.

MERCADET: Cine a mai născocit şi povestea asta? Moş Violette, îţi declar că domnul acesta nu este Godeau. Gou-

lard, aici de față, este martor că ți-am făcut această declarație.

GOULARD (*lui Violette*): Minte ca un prospect. Dar în afaceri așa se obișnuiește.

MOȘ VIOLETTE: Fără minciuni, comerțul s-ar duce de ripă.

GOULARD: În orice caz, domnul acesta seamănă leit cu Godeau. Eu, care l-am cunoscut... îl pot și recunoaște. Cel puțin asta nu o poți nega...

MERCADET: Nu neg că Godeau... (*ridicînd glasul*) acest Godeau, asupra căruia m-am înșelat totalmente, uite, aș vrea să pot spune Parisului întreg că cînstitul, delicatul, bunul Godeau, acest om capabil, plin de energie, nu poate fi în drum spre țară și pe punctul de a sosi...

MOȘ VIOLETTE: Știm, s-a întors din Calcutta.

GOULARD: Cu o avere...

MERCADET: *Incalcutabilă!*¹

GOULARD: Ce fericire!... Am auzit că e un adevărat nabab!

MOȘ VIOLETTE: Cum trebuie oare să te adresezi unui nabab?

MERCADET (*lui moș Violette, care face cîțiva pași înainte*): Nu-i nevoie să i te adresezi în nici un fel... Fiindcă n-am de gînd să le dau voie creditorilor să-l plictisească... să-l sîcîie...

GOULARD (*care s-a strecurat pînă lîngă de la Brive*): Excelență...

MERCADET: Goulard! Te rog! Nu voi îngădui...

MOȘ VIOLETTE: Să juri că-i un indian...

MERCADET: E foarte schimbat... E știut că India produce anumite efecte asupra oamenilor... Înțelegi?... Holera, redingota asta mare, ardeul iute...

GOULARD (*lui de la Brive*): Plățiți-mi tot ce-mi datorează prietenul dumneavoastră Mercadet, și vă fac pe loc reducerea de douăzeci la sută.

DE LA BRIVE: Aveți *papers*²?

MERCADET: Ce faci, Goulard?

GOULARD: Dar nu vezi că abia așteaptă să-mi plătească?

¹ Balzac era mare amator de calambururi. *Incalcutabilă* — în sens de incalculabilă.

² De la Brive, intrînd în pielea personajului său, vorbește de *papers*, adică de hîrtii, acte, dovezi (l. engl.).

SCENA 15

Aceiași, *doamna Mercadet*. Prin ușa pe care o deschide se vede un grup de creditori. *Doamna Mercadet* face un semn adresat *Juliei* și lui *Minard*, care vin în urmă, prin care le indică să treacă în camera sa. Și ei trec

MERCADET (*aparte*): Asta vrea! Să facă un act de onestitate de-a dreptul stupidă și care mă va costa viața!...

DOAMNA MERCADET (*către creditori*): Opriți-vă, domnilor! Domnul Mercadet e victima unei farse de prost-gust, (*uitându-se la de la Brive*) cel puțin așa vreau să cred, dar care nu va păgubi interesele dumneavoastră.

GOULARD: Doamnă...

DOAMNA MERCADET: Acest domn nu este domnul Godeau.

MERCADET: Doamnă!...

DOAMNA MERCADET (*lui Mercadet, precipitat, autoritar*): Dragul meu, te lași înșelat de un intrigant...

MOȘ VIOLETTE: Ce vreți să spuneți, doamnă?...

DOAMNA MERCADET: Domnii mei, dacă îmi făgăduiți să nu faceți caz de această faptă pe care nu știu cum s-o calific, vă veți primi banii înapoi...

GOULARD: Și, mă rog, cine o să ni-i dea, drăguță doamnă?

DOAMNA MERCADET: Domnul Duval!

(*Rumoare în rîndurile creditorilor, care se consultă între ei.*)

MERCADET (*aparte*): Ce are de gînd să facă?

DOAMNA MERCADET: Vă rog să veniți diseară la el, unde mă veți găsi și pe mine, și vă făgăduiesc că toți creditorii domnului Mercadet vor pleca mulțumiți.

TOȚI: A, dacă-i așa...

(*Toți ies.*)

SCENA 16

Aceiași, în afară de *Goulard*, și de *moș Violette*

DE LA BRIVE: Cred că vă dați seama, doamnă, că dacă n-aș ține cont că sînteți femeie... Eu sînt domnul de la Brive!

DOAMNA MERCADET: Dumneavoastră, domnul de la Brive?! Nu, domnule, nu este adevărat!

MERCADET: Cît e de curajoasă! De nerecunoscut!...

DE LA BRIVE: Cum, eu nu sînt eu?

DOAMNA MERCADET: Domnul de la Brive, domnul meu, e un tînăr pe care am avut ocazia să-l cunosc și să-l apreciez ieri la masă. El știe bine că datoriile nu dezonoarează pe nimeni atunci cînd le recunoști și cînd muncești ca să le plătești; e un om de onoare, și le va plăti! Are toată viața în fața lui și e prea inteligent ca să accepte să și-o compromită pentru totdeauna, lansîndu-se într-o afacere pe care justiția ar putea s-o...

DE LA BRIVE: Doamnă, vă rog să mă credeți că sînt totuși de la Bri...

DOAMNA MERCADET: Nu mă interesează cine sînteți! Dar oricine ați fi, cred că veți prețui serviciul pe care vi l-am făcut, oprindu-vă la marginea prăpastiei...

DE LA BRIVE: Doamnă, soțul dumneavoastră a vrut să mă arunce în această prăpastie, făgăduind că-mi va restitui niște titluri care-mi compromit viitorul.

DOAMNA MERCADET: Soțul meu e un om corect, domnule, și vi le va restitui. Cuvîntul dumneavoastră ne ajunge. Veți plăti numai atunci cînd vă veți reface într-un mod cîstît averea.

DE LA BRIVE: Ah, doamnă, vă mulțumesc, mi-ați deschis ochii. Sînt domnul de la Brive și vă făgăduiesc că din această clipă chiar voi începe să pășesc, cu tot avîntul, pe calea muncii.

DOAMNA MERCADET: Drumul cel drept, drumul onoarei, e anevoios, domnule, dar Dumnezeu vă binecuvîntează strădaniile!

MERCADET (*aparte*): Da, da, lasă-te în grija lui Dumnezeu, tinere, și o să vezi ce credit o să mai găsești!

DE LA BRIVE: Cum să vă arăt recunoștința mea? Vă voi stima și iubi ca un fiu, toată viața! (*Îi sărută mîna respectuos, îl salută pe Mercadet și reintră în camera acestuia.*)

SCENA 17

Mercadet, doamna Mercadet

MERCADET: În sfîrșit, sîntem singuri! M-ai nenorocit, doamnă, m-ai adus în sapă de lemn! Aș fi putut lichida toate datoriile ca prin farmec! Spune, te rog, pe ce te bizui? Ai pus mîna pe tiparnița de bani a Băncii Franței, sau ai descoperit vreo comoară?

DOAMNA MERCADET: Am descoperit onoarea, dragul meu.

MERCADET: Ha! Ha! Probabil că se plimba la braț cu Norocul!

DOAMNA MERCADET: Nu glumi, dragul meu. Nu sînt decît o sărmană femeie. Și altă călăuză decît inima, nu am! O presimțire care pe noi, femeile, ne ajută să înțelegem interesele bărbaților al căror nume îl purtăm mi-a spus că îți încerci norocul riscînd dezonoarea. Te rog să mă ierți, dar eu cred mai degrabă în dezonoare decît în noroc. Nu doresc nimic altceva decît să știu că vei rămîne pînă la sfîrșit așa cum ai fost pînă acum: corect, loial, curajos.

MERCADET: Pînă acum eram încă în picioare, eram încă sus! Dar a trebuit să vii dumneata ca să mă dărimi! Sînt tot atît de jos, așa cum numai împrumutul din Haiti mai este!

DOAMNA MERCADET: Știu ce-mi vei spune — că mintea mea nu este decît mintea unei femei... iar ideile mele... Dar fă-mi acest hatîr și ascultă-le. Poate că mai am încă două sute de mii de franci, ia-le și achită-ți toți creditorii.

MERCADET: Și pe urmă? Vom fi la fel de săraci ca Spania!

DOAMNA MERCADET: Considerația pe care o vom cîștiga va fi mai de preț decît orice altă avere.

MERCADET: Și mai pe urmă?

DOAMNA MERCADET: Fiica și ginerele dumitale, soția dumitale, dumneata, dragul meu, cu toții vom munci! Da, cu micul capital al lui Adolphe vom începe o viață nouă și vom realiza atîta cît să putem trăi într-o onestă mediocritate, fără șanse prea mari, dar fericiți... Bineînțeles, făcînd speculații, există o mie de moduri de a te îmbogăți; eu însă nu cunosc decît unul singur și bun, la care burghezia n-ar fi trebuit să renunțe niciodată — acela de a agonisi bani prin muncă și cinste, și nu prin înșelăciune... Răbdarea, înțelepciunea, economia sînt trei virtuți ale vieții de toate zilele, care te ajută să păstrezi tot ceea ce ai obținut tocmai datorită lor. Nu mai șovăi, dragul meu. Nu uita că împarți viața cu o soție care te iubește, care te stimează și cu niște copii care țin la tine. Lasă-ne să-l stimăm și mai departe pe omul pe care-l iubim... Să părăsim toată această ambianță de minciună, de viclenie, această falsă bogăție, care nu mai poate înșela pe nimeni. Chiar dacă nu vom avea pe masa noastră decît o pîine, vom ști că o putem mîncea în liniște,

fără să ne rămînă în gît, ca trufandalele acelor oște unde averi întregi sînt sacrificate, unde lumea își bate joc de acționarii ruinați.

MERCADET (*aparte*): E destul să-i dai o singură dată dreptate nevestei, ca să-ți pierzi pentru totdeauna prestigiul în familie!... Femeile spun despre ele că sînt gîneroase, dar gînerozitatea lor are intermitențe, ca frigurile de baltă.

DOAMNA MERCADET: Nu vrei să iei o botărîre?

MERCADET: Draga mea, cu cele mai bune intenții, ai reușit să dai cu piciorul norocului care, în sfîrșit, îmi surîdea. Și vrei să-ți mai și mulțumesc pe deasupra? Te încumeți să mă judeci?

DOAMNA MERCADET: Nu, nu te judec... (*Aparte.*) Ah, ce idee bună mi-a venit! (*Tare.*) Lasă-mă să mă consult cu două ființe cinstite, pure, de o bunătate pe care contactul cu lumea nu a atins-o... Fă-mi favoarea de a te retrage pentru două minute în biroul dumitale.

MERCADET: Fie! (*Aparte.*) Voi putea medita mai bine asupra botărîrii pe care trebuie s-o iau.

SCENA 18

Doamna Mercadet, apoi Julie, Minard

DOAMNA MERCADET: Intrați, copii.

MINARD: Iată-ne, doamnă. Ce doriți?

DOAMNA MERCADET: Tatăl vostru se află într-o situație mult mai dezastruoasă decît mi-aș fi putut închipui. De data asta este vorba — așa cum mi-a spus chiar el — de viață și de moarte. Cu toate acestea, în momentul de față ar putea izbuti — uzînd de multă abilitate și de multă îndrăzneală — să-și plătească datoriile și într-un timp scurt să ajungă un om bogat. Are nevoie de ajutorul și de înțelegerea noastră ca să-i reușască acest plan temerar. Întrucît toată lumea crede în întoarcerea lui Godeau, dacă dumneata, Adolphe, te vei deghiza astfel încît să poți fi luat drept el... (*Tresărire din partea lui Minard.*) Domnul Mercadet ar putea cumpăra în acest caz acțiuni pe numele lui Godeau și ar obține în felul acesta foarte serioase bonificații de la creditorii săi... Acțiunile trebuie să se urce, ca noi să plătim într-un timp cît mai scurt și investițiile, și creditorii... Avem însă nevoie și de concursul domnului Duval...

JULIE: Mamă, dragostea ta pentru tata te face să nu mai vezi limpede. Iartă-mă, dar nu pot crede ca tatăl meu să

fi făcut un astfel de plan. Nu mă voi mărita cu Adolphe dacă el...

MINARD: Îți mulțumesc, Julie! (*Îi sărută mîna.*) Doamnă, cereți-mi viața, tot ce posed... dar nu-mi cereți să intru într-o asemenea... O, nu! Sînt gata însă să mă duc la domnul Duval și să-l implor să-i acorde domnului Mercadet tot sprijinul prin creditul său. Dar gîdiți-vă, doamnă, la ceea ce-mi cereți... Asta e o...

DOAMNA MERCADET (*precipitat*): Un șiretlic!

MINARD: Nu, ceva mult mai grav decît atît! Presupunînd chiar că s-ar obține un deplin succes cu acest plan, cineva totuși ar ieși dezonorat... E vorba de...

JULIE: Adolphe, oprește-te! Nici nu vreau să aud!

MINARD: În numele a tot ceea ce aveți mai scump pe lume, doamnă, renunțați la această idee: e de preferat un faliment, fiindcă lasă totuși șansa unei refaceri, pe cînd așa...

SCENA 19

Aceiași, Mercadet

MERCADET: Spune-mi, Adolphe, ai fi în stare să te însori cu fata unui falit?

MINARD: Da, domnule, căci aş munci pentru reabilitarea lui...

(Mercadet, soția lui și Julie se apropie de Adolphe.)

MERCADET (*aparte*): Am pierdut partida! (*Soției sale.*) Ești o ființă nobilă și bună. (*Aparte.*) Cîți oameni nu alcargă după o asemenea comoară! Și cînd o ai, e o nebunie să nu-i sacrifici totul! (*Tare.*) Meritai o soartă mai bună!

DOAMNA MERCADET: Dragul meu, iată-ne în sfîrșit așa cum erai înainte de plecarea lui Godeau.

MERCADET: E adevărat, sînt ruinat, dar am rămas cinstit! O, sînt pierdut... (*Aparte, dar în așa fel ca să fie auzit.*) Știu ce-mi mai rămîne de făcut...

DOAMNA MERCADET: Mă cutremur! Copii, să nu-l lăsăm singur nici o clipă pe tatăl vostru!

(Alcargă toți după Mercadet.)

ACTUL V

SCENA 1

Justin, Thérèse, Virginie, Brédif

Justin intră primul și-i face un semn Thérèsei să-l urmeze. Virginie, cu caietele de cheltuieli, se îndreaptă hotărîtă spre canapea. Brédif va apărea doar la jumătatea acestei scene. Justin se duce să privească prin gaura cheii și-și lipește urechea de ușă

THÉRÈSE: Or fi avînd cumva de gînd să ascundă față de noi situația în care au ajuns?...

VIRGINIE: Moș Grumeau spune că domnul o să fie arestat. O să cer să-mi facă socoteala și să-mi dea ce-mi datorează din banii scriși aici, în afară de simbria pe care nu mi-au plătit-o de atîta vreme!

THÉRÈSE: Degeaba vă agitați, oricum pierdem totul. Sau poate că nu știți ce înseamnă un faliment?

JUSTIN: Nu aud nimic. Vorbesc prea încet. Domnu se ferește totdeauna de noi.

VIRGINIE: Domnule Justin, ce e aia faliment?

JUSTIN: E un fel de furt involuntar, admis de lege, dar agravat de formalități. Stați liniștite, am auzit că domnul lichidează.

VIRGINIE: Aia ce-o mai fi?...

JUSTIN: Lichidarea e tot un faliment, mai complicată însă decît falimentul din cauza debitorului... care, din bună-credință, suprimă formalitățile...

THÉRÈSE: Toate le ştie Justin ăsta! Toate!

JUSTIN: Astea-s cuvintele lui domnu; sînt ucenicul dumnealui.

BRÉDIF (*intră, fără să bage nimeni de seamă*): De data asta pun mîna pe apartament în cincisprezece zile, nu în trei luni! A făcut investiţii serioase! a aurit tapiseria din saloane!... Înseamnă, pentru mine, o chirie de o mie de franci în plus...

JUSTIN: Vine domnu...

(*Toţi se retrag în fundul scenei pentru a nu fi văzuţi.*)

SCENA 2

Acciaşi, *Mercadet*, foarte abătut

MERCADET: Ce doreşti, domnule Brédif? Apartamentul? Îl vei avea.

BRÉDIF (*aparte*): Numai de l-aş vedea odată plecat, căci diavolul ăsta ştie totdeauna s-o scoată la capăt... (*Tare.*) Domnule, cred că eşti şi dumneata de părere că e mai normal să mă interesez de un chiriaş al meu decît de nişte indivizi cum sînt creditorii dumitale şi care şi așa mi-au tocit destul pînă acuma scările!

MERCADET: Eu să inspir milă!

BRÉDIF: Ştii că sînt proprietarul unei case din strada Menars, lipită de casa în care locuiesc. În fundul grădinii mele se află deci o porţiţă care duce în curtea acestei de a doua case.

MERCADET: Ei şi?

BRÉDIF: Dacă vei voi să fugi...

MERCADET: Şi de ce aş face-o?

BRÉDIF: Toată lumea ştie ce te aşteaptă... Am auzit că vei fi dat în judecată...

MERCADET: Ah, iată falimentul, cu tot cortegiul lui de infamii, în care onoarea comercianţilor îşi trăieşte agonia! (*Îi zăreşte pe servitorii săi.*) Ce căutaţi aici? Căraţi-vă!

JUSTIN: Asta am dori şi noi, domnule, numai că aşteptăm să ne daţi...

MERCADET: Ce?

THÉRÈSE: Leafa.

MERCADET: Adresați-vă doamnei Mercadet; vă va plăti ea. (*Lui Brédif.*) Dragă domnule Brédif, află că rămân pe loc.

BRÉDIF: Nu-ți dai seama ce primejdie te așteaptă în situația în care ești?

MERCADET: Situația mea este... excelentă!

BRÉDIF: Și-a pierdut mințile!

MERCADET: Ce-mi dai ca să rezilies contractul de închiriere? Cîștigi trei mii de franci pe an; în șapte ani, asta face douăzeci și una de mii de franci. Nu e mai bine să ne înțelegem?

BRÉDIF (*aparte*): Nu, nu și-a pierdut mințile! (*Tare.*) Dar, dragă domnule...

MERCADET: Averea mi-au scos-o la mezat, trebuie să procedez ca toți faliții, să-mi iau și partea ce mi se cuvine.

BRÉDIF: Nu știi că în caz de proces voi veni ca martor?

MERCADET: Martor? Pentru ce?

BRÉDIF: Dar caleașca aia, care a venit goală?...

MERCADET: Simt că înnebunesc! Avea dreptate nevas-tă-mea! (*Către Brédif.*) Brédif, du-te pe Champs-Élysées, pe Aleca Văduvelor...

BRÉDIF: Și?...

MERCADET: Vei vedea acolo nu numai o caleașcă goală. Vei vedea sute, și totdeauna goale...

BRÉDIF (*aparte*): O, n-o să le fie ușor creditorilor cu el! (*Tare.*) Sînt servitorul dumneavoastră...

MERCADET: Accept cu dragă inimă...

S C E N A 3

Mercadet, singur, apoi Berchut

MERCADET: Cîta lăcomie!... Dar e în ordinea firească a lucrurilor! Mai însetată-i gîrla ca hogașul... Cu cît are unu mai mult, cu atît ar vrea să mai aibă... Iată-l și pe Berchut! Omul ăsta e pedeapsa mea... Să ne bălăcim mai departe în mocirla umilinței... Brédif a fost somația, Berchut... este execuția, este primul glonte! (*Tare.*) Te salut, dragă Berchut.

BERCHUT: Te salut, dragă domnule Mercadet.

MERCADET: Ce-i cu dumneata? Ai o mutră ca un sloi de gheață: zece grade sub zero. Nu cumva acțiunile „Indra-de-Jos“ nu s-au urcat?

BERCHUT: Ba da, domnule Mercadet. În dimineața aceasta atingem paritatea cu „Tortoni“, pe urmă o vom atinge și la bursă. Nimeni nu poate ști pînă unde or să meargă lucrurile. Prima scînteie contează, domnule, pe urmă focul arde de la sine. Scrisoarea dumitale face minuni. Compania a mirosit ceva și are de gînd să declare în plină bursă rezultatul sondajului, iar mina din „Indra-de-Jos“ va valora cît cea din Mons...

MERCADET: Mi-ai ascultat sfatul și ai cumpărat și dumneata?

BERCHUT: Cinci sute.

MERCADET (*luîndu-l de talie*): Mie îmi datorezi acest lucru. Dar îmi pare bine că ți-am strecurat... ha! ha! poate chiar cinci sute de mii de franci în buzunar. Doamna Berchut își dorea o trăsură. O va avea... Dragul meu, cînd văd o femeie frumoasă mergînd pe jos, sînt dezolat. Dar gîndește-te: să ajungi la douăzeci la sută peste paritate... Îți dai seama ce înseamnă asta?

BERCHUT (*aparte*): Țasta-i un sfînt! N-a făcut nimănui niciodată rău decît acționarilor săi!

MERCADET: Vrei să-ți mai dau un sfat? Lasă-te de intrigă!... Amintește-ți de aceste mari cuvinte din *Evanghelia*, valabile și în afaceri: „Cine ridică sabia, de sabie va pieri!“

BERCHUT: Ești un om de treabă. Și fiindcă sîntem numai între noi, vreau să te previn: ai de-a face cu niște dușmani neînduplecați! (*Scoate o hîrtie.*) Mi s-a spus că e un fals!

MERCADET: Un fals? Eu am scris-o.

BERCHUT: Așadar, Godeau nu e la Paris?

MERCADET: Domnule Berchut, și dumneata ești un om de treabă. Du-te la Duval și-o să găsești banii pe care ți-i datorez pentru cele două mii de acțiuni... Ei, ce mai ai de spus, amice?

BERCHUT: Dacă primesc banii, las polița asta la domnul Duval... Totuși, dragul meu Mercadet, în interesul dumitale, ar fi parcă mai bine să fie și Godeau acolo.

MERCADET: Ești un om de onoare, Berchut... (*Aparte.*) Deocamdată, hopul mai greu l-am sărit!

BERCHUT (*aparte*): La urma urmei, tot au să-l spînzure alții! (*Tare.*) Mă duc la Duval... (*Iese.*)

MERCADET (*singur*): Mă ruinez cu propriile mele mîini!... Trebuie să-l trimit pe Adolphe la Duval. (*Strigă.*) Adolphe! Adolphe!

SCENA 4

Mercadet, Minard

MERCADET: Prietene, du-te urgent la Duval. Acum, că știi tot, convinge-l să-i plătească lui Berchut, și sînt salvat!

MINARD: Mă duc într-un suflet.

MERCADET (*îi vede venind pe Verdeline, Pierquin și Goulard, care discută cu moș Violette și alți creditori*): Aha, dușmanule la ușă! Nu era mai bine s-o șterg și să mă plimb în dumbrava din Ville d'Avray?

SCENA 5

*Mercadet, Justin, apoi moș Violette, Goulard,
Pierquin și Verdeline*

MERCADET: Rămîi cu bine, Justin; să știi că pierzi un stăpîn bun.

JUSTIN (*aparte*): Încă nu știu cum o să mă descurc singur, ca să-l părăsesc pe domnu... (*Tare.*) Mai rămîn în serviciul dumneavoastră încă zece zile...

MERCADET: Soția mea a terminat?

JUSTIN: O, Virginic e grea de cap! Pentru ea, unu și cu unu fac totdeauna trei, și pînă îi arăți că unu și cu unu...

MERCADET: Fac unu...

JUSTIN (*aparte*): Ce bine petrec cu domnu!... Știe să facă haz de neccaz... (*Iese.*)

MOȘ VIOLETTE: Domnule...

MERCADET: Ei, ce vrei, moș Violette? Ce vrei? Totul pînă la urmă cade la fund, pînă și ancorele... Da' nu-i nimic! N-o să rămîn eu singur, compania e numeroasă.

MOȘ VIOLETTE: Ba nu-i așa, domnule Mercadet. Nu există mulți oameni ca dumneata. Trebuia să fi avut cîțiva băieți... Să plătești cinstit atîtea dobînzii, atîtea speze, pînă la ultimul bănuț... Te rog să mă ierți dacă mi-am ieșit uneori din fire, dar pierdusem nădejdea în întoarcerea domnului Godeau...

MERCADET: Ce spui?... Lasă gluma, moș Violette, nu mai e timp de așa ceva...

GOULARD: Dragul meu prieten, nu te-am prețuit după cum meritai... Sînt omul dumitale... A fost sublim...

MERCADET (*aparte*): Au venit să se răzbune!

PIERQUIN: Eu nu știu să țin discursuri, voi spune numai câteva cuvinte: e foarte frumos ceea ce ai făcut...

VERDELIN: E o fericire să fie cineva prieten cu tine. Sîntem mîndri de tine!

PIERQUIN: Ce plăcut e să faci afaceri cu dumneata!

MOȘ VIOLETTE: Aș vrea să-mi depun banii la dumneata!

GOULARD: Ești un om onorabil, nespus de onorabil! De ce te-ai grăbit, pînă la urmă mai lăsam și noi ceva...

PIERQUIN: Numai onorabil? Păi ăsta e un erou din Plutarh!

VERDELIN: Și atît de serviabil...

MERCADET: Încetați odată, domnilor! Nu vă ajunge că v-ați bătut joc de nenorocirea mea?... Rîdeți, hai? Ei bine, aflați că am luat o hotărîre îngrozitoare, chiar sînt încîntat că vă am pe toți aici. Vă declar sus și tare că dacă nu consimțiți să-mi mai acordați un termen ca să vă plătesc, îmi tai gîtul aici, în fața voastră!... (*Scoate un brici.*)

VERDELIN: Pune argumentul ăsta la loc, dragul meu! Godeau ne-a plătit pe toți.

MERCADET: Godeau!... Pentru Dumnezeu, dar Godeau e un mit, un basm! Godeau e o fantomă!... Iar voi știți prea bine lucrul acesta...

TOȚI: S-a întors.

MERCADET: De unde s-a întors? Din Calcutta?

TOȚI: Da.

GOULARD: Aducînd o avere *incalcutabilă*, cum singur spuneai.

MERCADET: Aha! Nu e frumos să faceți astfel de glume în fața unui falit.

SCENA 6

Aceiași, Berchut, pe urmă Brédiș și Minard

BERCHUT: Iertare, dragul meu Mercadet, de o mie de ori iertare! Am venit să-ți aduc acțiunile înapoi... Am primit banii...

MERCADET: Cine a plătit?

BERCHUT: Cum, cine? Godeau! Exact așa cum mi-ai spus dumneata!

MERCADET (*luîndu-l deoparte*): Berchut, sper că n-ai de gînd... tocmai dumneata, pe care te-am ajutat să cîștigi...

BERCHUT: O sută cincizeci de mii de franci! Sîntem la paritate.

MERCADET: L-ai văzut pe Godeau?

BERCHUT: Mi-a spus că acțiunile astea îți aparțin...

MERCADET: Godeau a spus așa?

BERCHUT: El în persoană!... Tocmai a sosit de la Le Hâvre.

BRÉDIF: Domnule Mercadet, îți restitui chitanțele. (*Aparte.*) S-a zis cu apartamentul!

MERCADET: Am impresia că visez! (*Apare Minard.*) Adolphe, tu n-ai să mă minți, tu ai să-mi spui adevărul! Godeau...

MINARD: Tatăl meu, domnule, a sosit la Paris și, așa cum mi-ai spus, s-a căsătorit cu aceea care mi-e mamă, acum un an. Recunoscut ca fiu legitim, mă numesc acum Adolphe Godeau.

MERCADET: Și a plătit acestor domni?

MINARD: Tot, pînă la ultima centimă. I-a plătit și lui Berchut și vă roagă să primiți aceste acțiuni ca arvună asupra beneficiilor ce vi se cuvin din afacerile sale din India...

MERCADET: Te salut, o, rege al regilor, arhiduce al împrumuturilor, prinț al acțiunilor și părinte al creditului, te salut! Te salut, zeu al norocului, atît de mult rîvnit și care pentru a mia oară descinzi din India!... Totdeauna am spus: „Godeau e un suflet de o forță... Și cîtă probitate!“... Hai, du-te, spune-le să vină aici. (*Îl împinge pe Minard în casă.*) Domnii mei, sînt încîntat că...

BERCHUT: Te rog să-mi acorzi și pe viitor încrederea dumitale.

MERCADET: Regret, dragul meu, dar mă las de afaceri.

VERDELIN: Plecăm și noi, te lăsăm în sînul familiei. Cît privește mia de scuzi, i-o dau Juliei să-și cumpere o pereche de butoni cu diamante...

MERCADET: E de nerecunoscut! A devenit recunoscător!

S C E N A 7

Mercadet, doamna Mercadet, Julie, Minard

JULIE: Ah, tată, ce suflet nobil! E milionar, și totuși vrea să mă ia de soție... Nu știu dacă...

MERCADET: Lasă mofturile... haide!

DOAMNA MERCADET: Ah, dragul meu! (*Plînge.*)

MERCADET: Ce e cu tine? Tu, care știi să înfrunți cu atîta curaj vitregiile sortii...

DOAMNA MERCADET: N-am putere să rezist bucuriei de a te ști salvat... bogat...

MERCADET: Bogat, dar cu fața curată... Trebuie să vă mărturisesc — și ție, soția mea, și vouă, copiii mei — ei bine, simțeam că n-o mai pot duce așa multă vreme... Mă cuprindea din ce încemai des o oboseală vecină cu moartea... Să trăiești tot timpul în tensiune, să fii întotdeauna gata de luptă... Și un uriaș s-ar fi prăbușit pînă la urmă... Erau clipe în care n-aș fi dorit decît să las totul și să fug... Ah, să mă pot odihni și eu...

MINARD: Domnule, tatăl meu a cumpărat acum, de curînd, o moșie în Touraine. Faceți ca el, cumpărați cu o parte din averea dumneavoastră niște moșii...

DOAMNA MERCADET: Ah, dragul meu, să poți trăi la țară...

MERCADET: Voi face cum vrei tu...

DOAMNA MERCADET: Și nu te vei plictisi?

MERCADET: De loc. După investițiile publice, vine acum rîndul investițiilor în moșii. O să-mi dea destulă bătaie de cap agricultura... Nu-mi va dispăcea de loc să încep să studiez și ramura asta de producție! Să mergem! (*Sună.*)

JUSTIN: Domnul dorește?

MERCADET: O trăsură... (*Aparte.*) Le-am arătat de atîtea ori altora pe acest Godeau, încît cred că am și eu dreptul să-l văd! (*Tare.*) Să mergem să-l vedem pe Godeau!

C U P R I N S U L

BALZAC AUTOR DRAMATIC	V
ISTEȚIMILE LUI QUINOLA	
În românește de <i>Polixenia Karambi</i>	1
PAMÉLA GIRAUD	
În românește de <i>N. N. Condeescu</i>	99
MAMA VITREGĂ	
În românește de <i>Al. Mirodan</i>	159
MERCADET	
În românește de <i>Sidonia Drăgușanu</i>	251

Redactor responsabil : RAUL JOIL
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

*Dat la cules 18.05.1964. Bun de tipar 23.09.1964.
Apărut 1964. Tiraj 11.180. Broșate 7070. Celoșanate
1070. Legate $1\frac{1}{2}$ pag. 3040. Hirtie scris tip II A
de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 20,42. Coli
tipar 23,5. A. nr. 5348. C.Z. pentru bibliotecile mari
84. C.Z. pentru bibliotecile mici 84—O=R.*

Tiparul executat sub comanda nr. 40.365 la Combi-
natul Poligrafic „Casa Științei”, Piața Științei nr. 1,
București — R.P.R.

